

Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Wersja wstępna



Warszawa, 28.05.2014 r.

Projekt „Program działań dla miejskich obszarów funkcjonalnych Bydgoszczy i Torunia w nowej perspektywie finansowej 2014-2020” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego



POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO



Autorzy:

Zespół Sektora Publicznego Deloitte Business Consulting S.A

Spis treści

Spis treści	3
1. Wprowadzenie	5
1.1. Wstęp	5
1.2. Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny na tle innych obszarów funkcjonalnych w Polsce. .	6
1.3. Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w kontekście pełnego zakresu dokumentów przygotowujących BTOF do realizacji działań rozwojowych w perspektywie finansowej 2014-2020.....	10
1.4. Opis metodologii opracowania strategii	12
1.4.1. Opis metodologii opracowania strategii	12
2. Diagnoza strategiczna dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	17
2.1. Diagnoza otoczenia społeczno-gospodarczego	17
2.1.1. Wstęp	17
2.1.2. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej	29
2.1.3. Rynek pracy	55
2.1.4. Innowacyjność.....	65
2.1.5. Pomoc społeczna	78
2.1.6. Rolnictwo	83
2.2. Transport i infrastruktura	90
2.2.1. Infrastruktura transportowa	90
2.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna.....	102
2.2.1. Infrastruktura kubaturowa	105
2.3. Edukacja.....	123
2.3.1. Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe	123
2.3.2. Szkolnictwo wyższe.....	134
2.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	148
2.5. Opieka zdrowotna	162
2.6. Ochrona środowiska.....	169

3. Analiza SWOT.....	177
3.1. Analiza SWOT	177
4. Wizja, misja oraz cele strategiczne i operacyjne	190
4.1. Wprowadzenie.....	190
4.2. Misja Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	192
4.3. Wizja Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	193
4.4. Cele strategiczne i operacyjne	194
4.4.1. Gospodarka i rynek pracy	194
4.4.1.1 Innowacyjność.....	197
4.4.1.2 Rynek pracy	198
4.4.1.3 Pomoc społeczna	200
4.4.1.4 Rolnictwo	201
4.4.2. Transport i infrastruktura	203
4.4.2.1 Infrastruktura transportowa	203
4.4.2.2 Infrastruktura teleinformatyczna	209
4.4.2.3 Infrastruktura kubaturowa.....	210
4.4.3. Edukacja.....	214
4.4.3.1 Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe.....	214
4.4.3.2 Szkolnictwo wyższe.....	216
4.4.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	218
4.4.5. Ochrona zdrowia	220
4.4.1. Ochrona środowiska.....	223
5. System wdrażania Strategii	227
5.1. Kluczowi interesariusze procesu wdrażania Strategii BTOF	227
5.2. Kluczowe etapy wdrażania Strategii BTOF	230
5.3. Tryb i zasady monitoringu i ewaluacji postępów wdrażania Strategii	231
6. Źródła finansowania	232
6.1. Wskazanie źródeł finansowania względem rekomendowanych rodzajów działań	232
6.2. Omówienie źródeł finansowania realizacji strategii.....	233
7. Analiza porównawcza dwóch wariantów rozwoju regionu	238
8. Prognoza kluczowych wskaźników makroekonomicznych	242
Spis rysunków i tabel	250

1. Wprowadzenie

1.1. Wstęp

Istniejące na terenach zurbanizowanych miejskie obszary funkcjonalne (MOF) występują od czasu gdy zaczęły powstawać i rozwijać się ośrodki miejskie. Centralna część obszaru –miasto stanowiące przestrzeń do wymiany dóbr i usług oraz obszary okalające, znacznie częściej dostarczające żywność i stanowiące miejsce wypoczynku dla osób, które z różnych względów w mieście mieszkać nie mogą lub nie chcą, występują w historii cywilizacji od wieków. Wraz z rozwojem nauk inżynierskich, który z jednej strony rozwiązując szereg problemów sanitarnych, mieszkaniowych oraz logistycznych pozwolił na znaczny rozwój i wzrost znaczenia samych miast, z drugiej strony zaś usprawniając transport i komunikację umożliwił zwiększenie siły oraz geograficznego zasięgu ich oddziaływania, miejskie obszary funkcjonalne stały się faktycznymi lokomotywami rozwoju społeczno-gospodarczego.

Ze względu na autogeny i dynamiczny rozwój kształtujących miejskie obszary funkcjonalne powiązań społeczno-gospodarczych wymykają się one klasycznym ramom podziału administracyjnego. Wokół wyodrębnionych jako niezależne podmioty miast, powstają również niezależne mniejsze miejscowości, które tworzą wraz z nimi (miastami) jeden system społeczno-gospodarczy. W związku z tym chcąc w sposób efektywny zarządzać rozwojem cywilizacyjnym, niezbędne staje się skoncentrowanie nie tylko na działaniach w ramach narzuconych granic administracyjnych, co na rozwiązywaniu problemów w takiej skali, w jakiej możliwe jest wyodrębnienie obszarów, o na tyle silnych powiązaniach, iż traktowane one być mogą jak jeden wspólny organizm.

Wychodząc naprzeciw opisanym powyżej zjawiskom w ramach dokumentów strategicznych oraz planistycznych w Polsce pojawiła się koncepcja zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym w oparciu o miejskie obszary funkcjonalne.

Niniejszy dokument, dedykowany Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnemu (BTOF) stanowi opracowanie, którego zadaniem jest zdiagnozowanie kluczowych potrzeb rozwojowych oraz strategicznych kierunków działań w skali obszaru funkcjonalnego dwóch stolic województwa Kujawsko-Pomorskiego. Granice BTOF wyznaczone zostały w ramach analiz delimitacyjnych, na bazie faktycznych powiązań funkcjonalnych gmin otaczających miasta Bydgoszcz oraz Toruń i obejmują one geograficzny obszar 23 gmin. Zostały one zaprezentowane poniżej.

W pierwszej części niniejszego dokumentu przedstawione zostały informacje wprowadzające dotyczące zarówno samego BTOF jak też metodologii opracowania niniejszej strategii. Druga część dokumentu dedykowana została strategicznej diagnozie kluczowych wyzwań rozwojowych BTOF, w analizowanych obszarach. Następnie omówione zostały kluczowe elementy strategii – Misja oraz Wizja rozwoju BTOF oraz cele strategiczne i operacyjne niezbędne dla ich osiągnięcia. Ostatnia część dokumentu poświęcona została na omówienie zagadnień związanych z organizacją, finansowaniem oraz monitoringiem realizacji niniejszej strategii.

1.2. Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny na tle innych obszarów funkcjonalnych w Polsce.

Obszar funkcjonalny, definiowany w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, to „zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi, jednolitymi celami rozwoju”¹.

Jest to narzędzie, które pozwala przekraczać narzucone administracyjnie granice gmin, powiatów, a nawet województw, dzięki czemu pojawia się możliwość sprawniejszego i efektywniejszego reagowania na wyzwania stojące przed regionem.

Mapa 1. Gminy wchodzące w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego



Źródło: Opracowanie własne Deloitte.

Prace nad delimitacją obszarów funkcjonalnych dla całego kraju rozpoczęły się w 2012 r. pod nadzorem Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Konieczne były wspólne dla wszystkich kryteria – z

¹ Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Aktualnosci/Documents/KPZK2030.pdf.

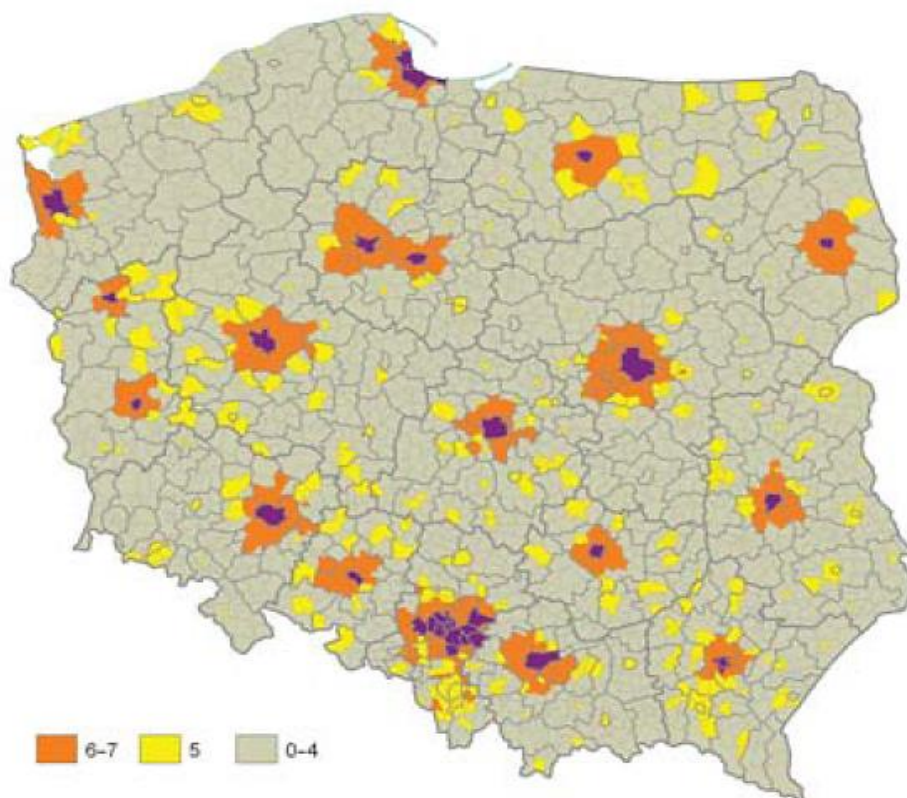
jednej strony zapewniające porównywalność wyników, a z drugiej strony odzwierciedlające specyfikę obszarów i ich wewnętrznych oddziaływań. Za podstawową jednostkę delimitacyjną przyjęto gminę, między innymi ze względu na jej dużą z reguły zawartość i odpowiednie umocowanie ustawowe.

Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, w ślad za metodologią dra hab. Przemysława Śleszyńskiego, profesora Polskiej Akademii Nauk, przyjęło siedem wskaźników delimitacyjnych podzielonych na trzy grupy. Te wskaźniki to:

- I. Wskaźniki funkcjonalne
 - F1 – liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia MOF na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym powyżej 50 (2006),
 - F2 – liczba zameldowań z rdzenia MOF na 1000 mieszkańców powyżej 3 (2009),
- II. Wskaźniki społeczno-gospodarcze
 - S1 – udział pracujących w zawodach pozarolniczych jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2002),
 - S2 – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2011),
 - S3 – liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75% (2011),
- III. Wskaźniki morfologiczne
 - M1 – gęstość zaludnienia (bez lasów i wód) w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 50% (2011),
 - M2 – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców w latach 2002-2011 w stosunku do średniej wojewódzkiej powyżej 75%.

Uwzględniając powyższe kryteria, w Polsce, z wykorzystaniem danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego dokonano wstępnej delimitacji obszarów funkcjonalnych, której rezultaty przedstawione zostały na poniższej mapie:

Mapa 2. Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych według opracowania prof. Przemysława Śleszyńskiego (PAN)



Źródło: Przemysław Śleszyński, „Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw”, *Przegląd Geograficzny PAN*, 2013

Pomimo spójności oraz porównywalności przedstawionych rezultatów delimitacji, uznane one zostały za rezultaty wstępne, a ostateczne zasady wyznaczania zakresu terytorialnego obszarów funkcjonalnych nadal pozostają przedmiotem dyskusji na poziomie jednostek administracji centralnej oraz samorządowej.

Niezależnie od przyjętej metodologii delimitacji wśród obszarów funkcjonalnych w Polsce będziemy mogli wyróżnić dwa główne typy:

- Obszary funkcjonalne jednordzeniowe – Miejski Obszar Funkcjonalny (MOF) Warszawy, MOF Białegostoku, MOF Rzeszowa, MOF Poznania, MOF Łodzi i inne;
- Obszary funkcjonalne wielordzeniowe – MOF Katowice z rdzeniem składającym się z 14 miast, MOF Gdańsk z rdzeniem składającym się z 3 miast.

BTOF nie wpasowuje się w żaden z tych typów. Jest to unikatowy na skalę kraju Miejski Obszar Funkcjonalny, którego rdzeniem nie jest jedno miasto czy grupa sąsiadujących ze sobą miast. W tym przypadku mamy do czynienia ze swoistym *duopolis*, obszarem z rozdartą tkanką metropolitalną, skoncentrowanym wokół dwóch oddalonych od siebie o blisko 50 kilometrów miast.

Bydgoszcz i Toruń od lat istnieją jako samodzielne ośrodki miejskie i metropolitalne, które oddziałują z jednej strony na własne gminy ościenne, ale z drugiej strony – ze względu na coraz większą mobilność mieszkańców – mają rosnący potencjał oddziaływania także na gminy położone w sąsiedztwie drugiego z ośrodków, a także wzajemnie na siebie. Istotną kwestią jest również to, iż

rozpatrywanie *duopolis* Bydgoszczy i Torunia jako jednego ośrodka pozwoli zaliczyć je do grona największych ośrodków metropolitalnych kraju (8. miejsce pod względem liczby mieszkańców zameldowanych na obszarze funkcjonalnym, tuż za Poznaniem i Wrocławiem²).

Takie specyficzne ukształtowanie rdzenia obszaru funkcjonalnego stawia przed unikatowym bydgosko-toruńskim *duopolis* wiele wyzwań. Aby móc skutecznie stawić im czoło, oba miasta w ramach jednego obszaru funkcjonalnego i za pomocą wspólnych przedsięwzięć powinny wykorzystywać dostępne instrumenty finansowania rozwoju regionu.

² Gdy potraktujemy oba miasta osobno, Bydgoszcz znajdzie się na 10. miejscu, a Toruń na 14. Źródło: obliczenia własne na podstawie dokumentu „Kryteria delimitacji Miejskich Obszarów Funkcjonalnych Ośrodków Wojewódzkich”, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, luty 2013 r.

1.3. Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w kontekście pełnego zakresu dokumentów przygotowujących BTOF do realizacji działań rozwojowych w perspektywie finansowej 2014-2020.

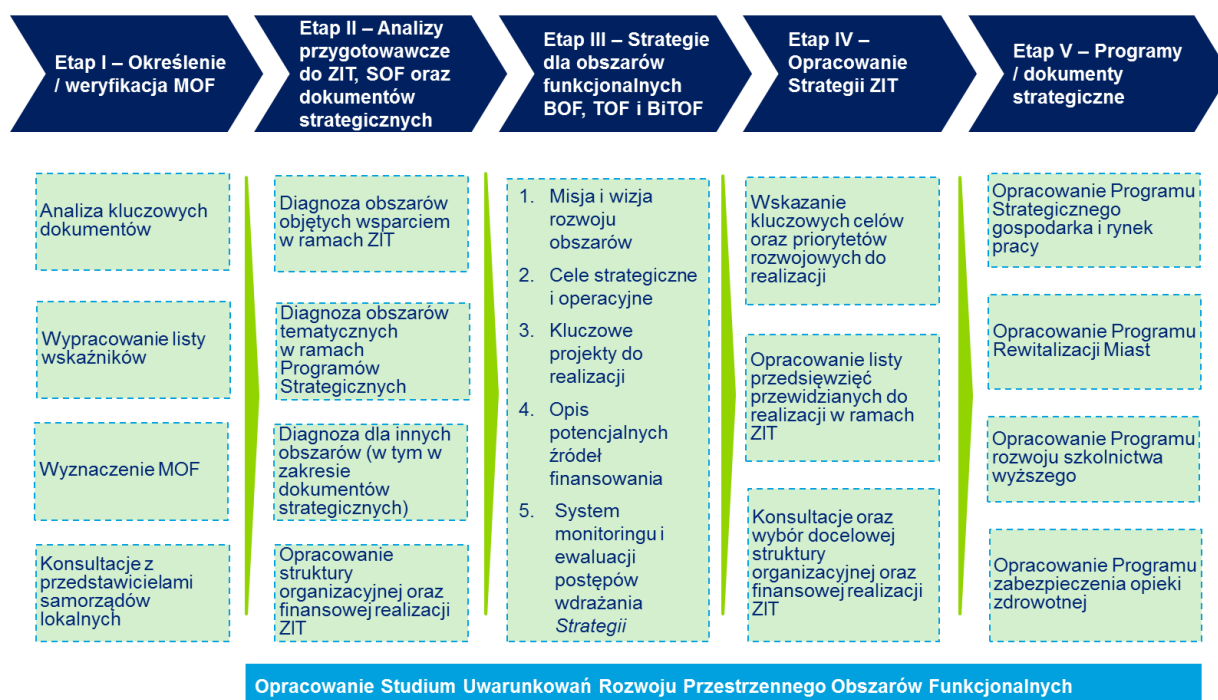
Niniejsza strategia sporządzona została w ramach opracowywania kompleksowego pakietu dokumentów mających za cel przygotowanie planu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zaplanowanie działań inwestycyjnych finansowanych ze środków publicznych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w perspektywie lat 2014- 2020.

Dokumenty opracowane w ramach omawianego pakietu obejmowały:

1. Delimitację Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – wyznaczenie jego granic;
2. Przedmiotową Strategię Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego;
3. Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, która będzie wskazywać oraz terytorialnie koordynować kierunki finansowanych ze środków publicznych działań inwestycyjnych na jego terenie.
4. Cztery dokumenty strategiczne:
 - Program strategiczny gospodarka i rynek pracy;
 - Program Rewitalizacji Miast;
 - Program rozwoju szkolnictwa wyższego;
 - Program zabezpieczenia opieki zdrowotnej dla mieszkańców.
5. Studium Uwarunkowań Rozwoju Przestrzennego Obszaru Funkcjonalnego – obrazujące w sposób zbiorczy uwarunkowania administracyjne, społeczne, gospodarcze oraz infrastrukturalne rozwoju obszaru.

W związku z faktem, iż wszystkie powyższe dokumenty są ze sobą silnie powiązane, opracowywane były w ramach jednego procesu uwzględniającego ich wzajemne zależności. Proces ten przedstawiony został na poniższym wykresie.

Schemat 1 Proces opracowania pakietu dokumentów strategicznych dla BTOF



Źródło: Opracowanie własne Deloitte

W ramach Etapu I przeprowadzone zostały analizy pozwalające na wyznaczenie granic Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Bydgoszczy i Torunia. W ramach Etapu II przeprowadzone zostały analizy diagnostyczne na potrzeby wszystkich opracowywanych dokumentów. Etapem III procesu opracowywania powyższego pakietu dokumentów było opracowanie przedmiotowej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego, w oparciu o wyniki, której opracowana została zarówno Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (Etap IV) jak też dedykowane poszczególnym obszarom dokumenty strategiczne (Etap V). Studium Uwarunkowań Rozwoju Przestrzennego Obszarów Funkcjonalnych realizowane było równolegle w trakcie trwania etapów II - V.

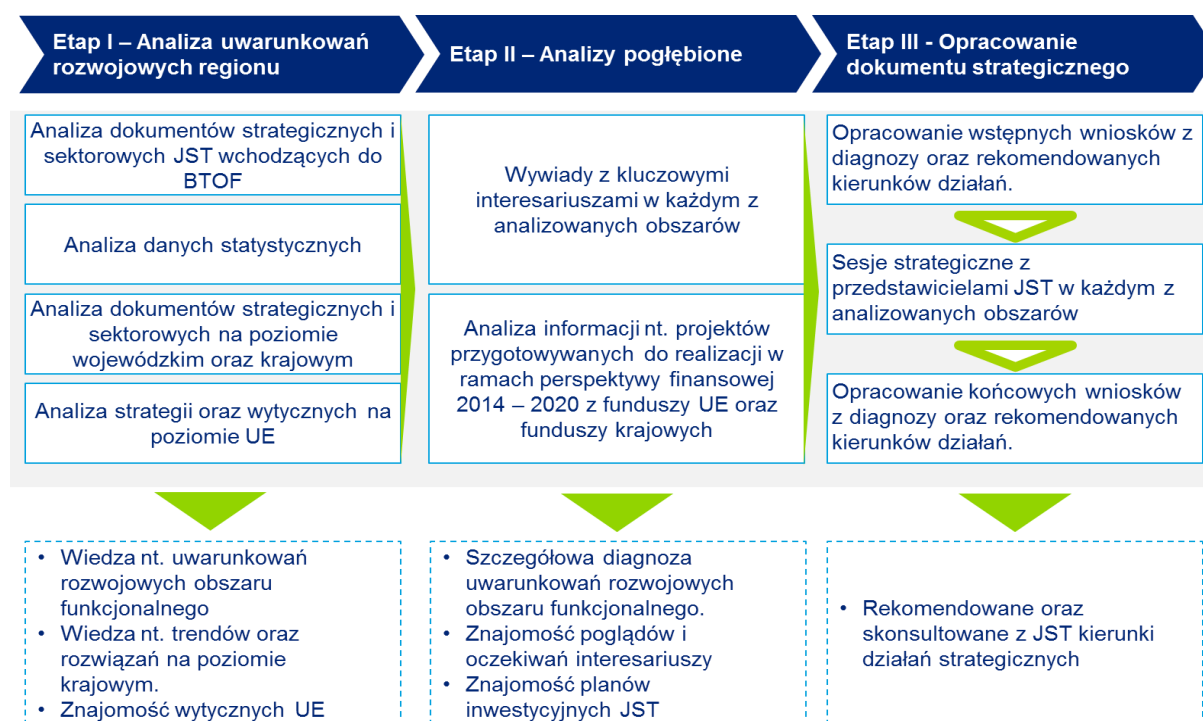
W związku z powyższym mieć należy na uwadze, iż niniejszy dokument z jednej strony bazuje na wynikach opracowanej uprzednio delimitacji z drugiej zaś wskazując kluczowe problemy rozwojowe oraz rekomendowane kierunki działań stanowi fundament opracowania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych BTOF oraz innych dokumentów strategicznych.

1.4. Opis metodologii opracowania strategii

1.4.1. Opis metodologii opracowania strategii

Strategia rozwoju Bydgosko-Toruńskiego obszaru funkcjonalnego opracowana została zgodnie z III-etapowym podejściem przedstawionym poniżej.

Schemat 2 Schemat opracowania strategii rozwoju BTOF



Źródło: Opracowanie własne Deloitte.

W ramach **Etapu I** poświęconego analizie uwarunkowań rozwojowych regionu przeanalizowany został szeroki zakres dokumentów stworzonych na poziomie lokalnym, wojewódzkim, krajowym oraz UE.

Przykładowy wykaz analizowanych dokumentów zaprezentowany został poniżej.

Tabela 1. Przykładowe dokumenty poddane analizie w trakcie Etapu I realizacji

Dokumenty strategiczne i sektorowe JST wchodzących do BTOF	Dane statystyczne krajowe.	Dokumenty strategiczne i sektorowe na poziomie wojewódzkim oraz krajowym	Strategie oraz wytyczne na poziomie UE
Gospodarka i rynek pracy			
- Strategia Rozwoju Miasta Bydgoszczy - Strategia Rozwoju Miasta Torunia - Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Miasta Torunia na lata 2010-2013 - Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Bydgoskiego	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020 - Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020	- Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - Strategia Europa 2020
Transport i infrastruktura			
- Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Bydgoszczy - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Bydgoszczy - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia - Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Bydgoszczy - Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Torunia	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	- Strategia Rozwoju Transportu do roku 2020 - Umowa Partnerstwa - Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020	- Strategia Europa 2020 - Zielona Księga: W kierunku nowej kultury mobilności w mieście - Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu

Edukacja			
Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do roku 2020 - Strategia edukacji województwa kujawsko-pomorskiego - Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013	- Strategia UE na rzecz młodzieży - Strategia Nowe Podejście do edukacji
Kultura			
- Strategia rozwoju kultury miasta Torunia do roku 2020 - Obywatelska Strategia Rozwoju Kultury Masterplan dla Kultury Bydgoszczy na lata 2013-2020	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury - Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego	- Program Europa dla Obywateli 2007-2013 - Program Kreatywna Europa - Znak Dziedzictwa Kulturowego
Opieka zdrowotna			
Miejski Program Promocji Zdrowia dla Miasta Bydgoszcz	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Narodowy Program Ochrony Zdrowia na lata 2007-2015 - Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce 2007-2013	- Wieloletni program działań w dziedzinie zdrowia na lata 2014-2020 - Nowe strategiczne podejście dla UE na rzecz zdrowia 2008-2013
Środowisko			
- Programy ochrony środowiska dla wszystkich JST wchodzących w zakres obszaru funkcjonalnego. - Strategia Rozwoju Terenów Zieleni Miasta Bydgoszczy - Program Ochrony Powietrza dla Miasta Torunia - Program Ochrony Powietrza dla Miasta Bydgoszczy	- Bank Danych Lokalnych - Opracowania GUS i US Bydgoszcz - Roczniki statystyczne	- Strategia Rozwoju Ochrony Zdrowia w Polsce 2007-2013 - Program Ochrony Środowiska dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2011 – 2014 - Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego 2012 - 2017	Program Działań Wspólnoty Europejskiej w dziedzinie Środowiska.

Źródło: opracowanie własne Deloitte

Kluczowymi rezultatami realizacji **Etapu I** były:

1. Wiedza nt. uwarunkowań oraz trendów rozwojowych Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego;
2. Wiedza nt. trendów, rozwiązań oraz wytycznych w poszczególnych analizowanych obszarach na poziomie krajowym;
3. Znajomość rekomendowanych kierunków działań oraz wytycznych na poziomie UE.

W ramach **Etapu II** poświęconego analizom pogłębionym zrealizowane zostały:

1. Wywiady z kluczowymi interesariuszami w każdym z wyłonionych w ramach Etapu I obszarów analiz. Łącznie przeprowadzonych zostało **76** wywiadów, w trakcie, których omawiane były m.in.:
 - Kluczowe problemy i bariery rozwojowe w analizowanych obszarach wraz z przyczynami ich występowania;
 - Możliwe kierunki działań na rzecz rozwiązywania problemów w danym obszarze i potencjalne trudności w ich wdrożeniu;
 - Plany inwestycyjne i rozwojowe interesariuszy (ze szczególnym uwzględnieniem projektów finansowanych ze środków UE).
2. Analiza informacji nt. projektów przygotowywanych przez wchodzące w skład BTOF JST oraz innych interesariuszy w analizowanych obszarach, do realizacji w najbliższych latach zarówno ze środków UE jak też ze środków krajowych, ze szczególnym uwzględnieniem:
 - Projektów przygotowywanych do realizacji w perspektywie finansowej 2014 – 2020 o statusie projektów kluczowych, a więc projektów o największej wartości i potencjalnie największym oddziaływaniu;
 - Projektów postulowanych do realizacji na poziomie ponadlokalnym – w ramach tzw. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Liczba wywiadów w poszczególnych obszarach, o których mowa była w punkcie 1 wraz ze wskazaniem przykładowych respondentów wskazana została w poniższej tabeli:

Tabela 2. Zestawienie interesariuszy objętych wywiadami w ramach projektu

	Liczba interesariuszy	Przykładowi interesariusze
Gospodarka i rynek pracy	15	- Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny - Kujawsko-Pomorskie Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów „Pracodawcy Pomorza i Kujaw” Związek Pracodawców - Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu
Transport i infrastruktura	19	- Zarząd Dróg Miejskich i Komunikacji Publicznej w Bydgoszczy - Departament Transportu Publicznego, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego - Miejski Zakład Komunikacji w Toruniu - Stowarzyszenie Metropolia Bydgoska
Edukacja	15	- Biuro Karier Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu - Izba Przemysłowo-Handlowa Województwa Kujawsko-Pomorskiego - Samorządy uczelni wyższych (UMK Toruń, CM UMK, WSG Bydgoszcz, UKW Bydgoszcz, UTP Bydgoszcz, WSB Bydgoszcz) - PKPP Lewiatan
Kultura	6	- Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy - Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu - Obywatelska Rada Kultury, Teatr Polski w Bydgoszczy
Opieka zdrowotna	9	- Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, Wydział Zdrowia - Narodowy Fundusz Zdrowia, oddział Kujawsko-Pomorski - Collegium Medicum UMK, Katedra Zdrowia Publicznego - Szpital Uniwersytecki nr 2 im. dr Jana Biziela w Bydgoszczy
Środowisko	12	- Starostwo Powiatowe w Toruniu, Wydział Środowiska - Biuro Zarządzania Gospodarką Odpadami Komunalnymi w Bydgoszczy - Miejskie Wodociągi i Kanalizacja w Bydgoszczy - EDF Toruń

Opracowanie własne Deloitte.

Kluczowymi rezultatami Etapu II była szczegółowa diagnoza uwarunkowań rozwojowych obszaru funkcjonalnego z uwzględnieniem:

1. Perspektyw poszczególnych interesariuszy;
2. Statusu działań podejmowanych na rzecz sprostania omawianym w ramach diagnozy wyzwaniom rozwojowym;
3. Planów inwestycyjnych i rozwojowych interesariuszy;
4. Poglobionej analizy potrzeb oraz priorytetów inwestycyjnych na terenie BTOF.

W ramach **Etapu III** poświęconego opracowaniu dokumentu strategicznego zrealizowane zostały:

1. Opracowane zostały wstępne wnioski z diagnozy, wyznaczone strategiczne kierunki działań oraz przykładowe rekomendowane projekty. Zagadnienia te były wstępnie omawiane z przedstawicielami JST wchodzących w skład BTOF, podczas łącznie 14 spotkań konsultacyjnych, w których wzięło udział ok. 200 uczestników;
2. Przygotowane zostały końcowe rekomendacje strategiczne będące częścią niniejszej strategii.

2. Diagnoza strategiczna dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

2.1. Diagnoza otoczenia społeczno-gospodarczego

Celem nadrzędnym przygotowania oraz realizacji strategii rozwoju gospodarczego, powinno być w pierwszej kolejności, umożliwienie dynamicznego rozwoju regionu. Dlatego też niniejszy, otwierający część diagnostyczną dokumentu, rozdział poświęcony został zagadnieniom związanym z uwarunkowaniami społeczno-gospodarczego funkcjonowania BTOF.

W pierwszej części rozdziału omówione zostały podstawowe informacje na temat demografii oraz gospodarki BTOF, następnie w czterech osobnych sekcjach przedstawiona została diagnoza BTOF w zakresie:

- Warunków prowadzenia działalności gospodarczej;
- Innowacyjności;
- Rynku pracy;
- Pomocy społecznej.

2.1.1. Podstawowe informacje nt. demografii obszaru

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, w którego skład wchodzi 23 gminy zamieszkuje 853 tys. osób, co stanowi prawie 41% mieszkańców ponad dwumilionowego województwa kujawsko-pomorskiego. Obszar ten zajmujący powierzchnię 3744 km², stanowi zatem jeden z największych zespołów miejskich w Polsce. Poniżej przedstawione zostały podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

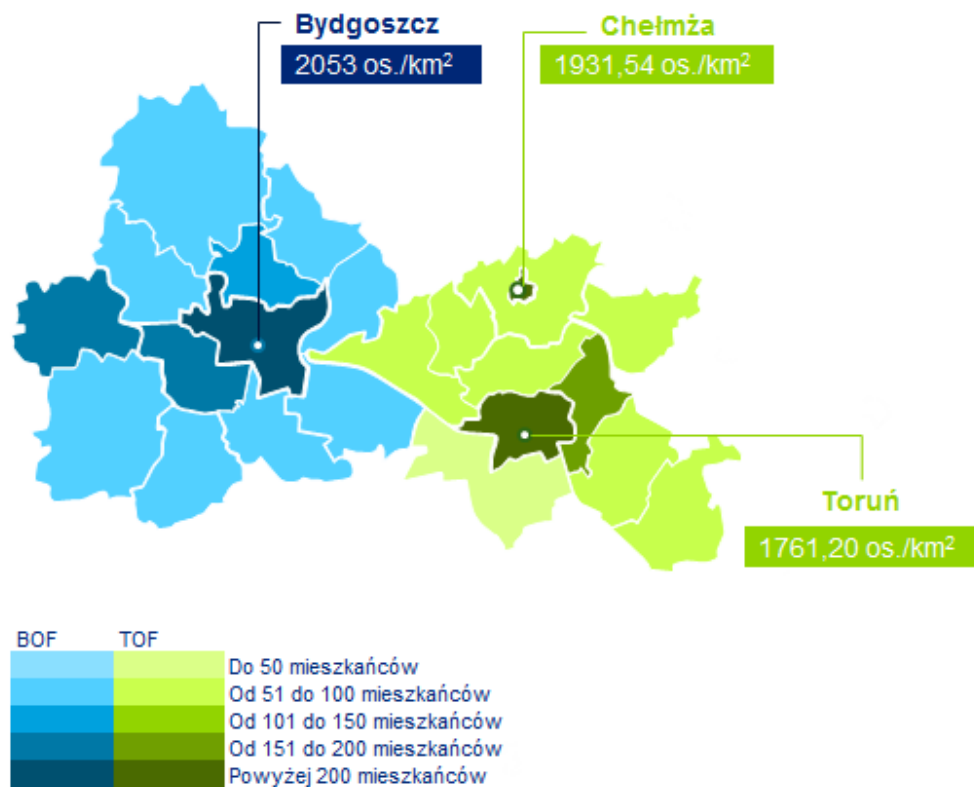
Tabela 3 Podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2012 r. (liczba podmiotów gospodarczych – 2014 r.)

Gmina	Liczba	Powierzchnia	Gęstość	Liczba
Bydgoszcz	361254	176	2052,58	43283
Toruń	204299	116	1761,20	25381
Nakło nad Notecią	32527	187	173,94	2646
Koronowo	24089	412	58,47	1720
Szubin	23981	332	72,23	1796
Lubicz	18940	106	178,68	2021
Białe Błota	18693	123	151,98	2955
Solec Kujawski	16805	175	96,03	1606
Chełmża - Miasto	15066	7,8	1931,54	1156
Obrowo	13672	162	84,40	1379
Zławieś Wielka	12982	178	72,93	1273
Osielsko	11970	102	117,35	2087
Kowalewo Pomorskie	11611	141	82,35	876
Dobrcz	10608	130	81,60	908
Łabiszyn	9792	167	58,63	789
Chełmża – Gmina	9738	180	54,1	594
Sicienko	9702	180	53,9	883
Nowa Wieś Wielka	9557	148	64,57	1101
Łysomice	9272	127	73,01	971
Czernikowo	8912	170	52,42	632
Dąbrowa Chełmińska	7926	125	63,41	643
Łubianka	6496	84	77,33	520
Wielka Nieszawka	4813	216	22,28	551

Źródło: Bank Danych Lokalnych, rejestr REGON, dostęp 23.04.2014;

Współczynnik urbanizacji w BTOF wynosi 76%, a aż 66% mieszkańców obszaru zamieszkuje dwa największe miasta – Bydgoszcz (361 tys. mieszkańców) i Toruń (204 tys. mieszkańców). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 227,75 osób na km², zaś największa koncentracja ludności występuje w Bydgoszczy, Chełmży i Toruniu.

Mapa 3 Gęstość zaludnienia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 23.04.2014

Struktura ludności

Struktura płci i wieku społeczeństwa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wskazuje, że podobnie jak w całym kraju jest to społeczeństwo starzejące się.

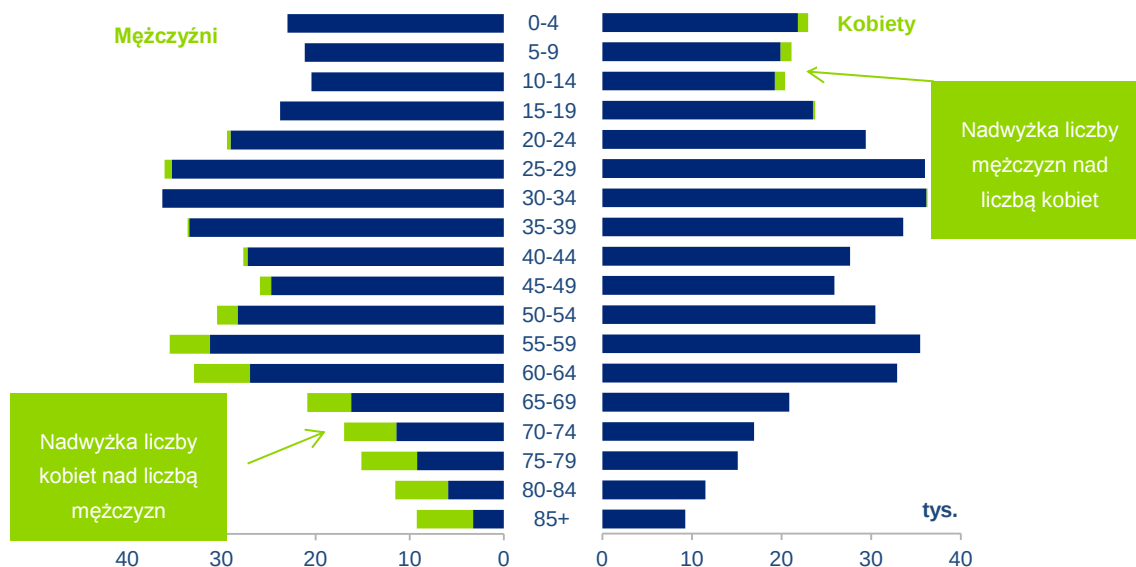
Tabela 4 Struktura wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.

Wiek	Liczba osób	Procentowa struktura
0-14	152 055	17,9%
15-64	547 972	64,2%
65+	152 678	17,9%

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 23.04.2014

Na obszarze funkcjonalnym żyje więcej kobiet, niż mężczyzn. Ludność płci męskiej i żeńskiej w poszczególnych kohortach wiekowych zmienia się w czasie i jest zależna od procesów demograficznych, w tym zwłaszcza od liczby urodzeń i zgonów. Możemy zaobserwować, że do 14 roku życia występuje nieznaczna przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet. Natomiast powyżej 50 roku życia zaznacza się coraz większa przewaga liczby kobiet.

Wykres 1 Struktura ludności według wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, 23.04.2014

Badane gminy charakteryzują się dużą rozpiętością w przyroście najmłodszych grup wiekowych (do 14 roku życia). Od 2008 do 2012 roku największy wzrost liczby ludności w tej grupie wiekowej odnotowano w Gminie Obrowo (19%) i Białe Błota (16%), natomiast trendy ujemne, w gminach: Chełmża (-7%), Nakło nad Notecią (-3%), Kowalewo Pomorskie (-2%), Koronowo (-2%), Dąbrowie Chełmińskiej (-1%) i Sicienka (-1%). Średnia przyrostu dla całego badanego obszaru w tej grupie wiekowej wyniosła 3%.

W grupie ludności w wieku produkcyjnym najwyższy przyrost od roku 2008 odnotowały gminy Obrowo i Białe Błota (odpowiednio 19% i 15%), natomiast wskaźnikami ujemnymi cechują się: Toruń (-5%), Bydgoszcz (-3%), Nakło nad Notecią i Chełmża (-1%). Średnia przyrostu dla całego badanego obszaru w tej grupie wiekowej wyniosła 5%.

Procentowo – najwyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano w Bydgoszczy i Toruniu (odpowiednio 20,8% i 18,6%), a także w gminach: Solec Kujawski – 16,6% i Kowalewo Pomorskie – 16,1%.

Największy wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w badanym okresie odnotowały gminy: Nowa Wieś Wielka (28%), Osielsko (28%), Obrowo (27%), Wielka Nieszawka (26%) i Lubicz (26%). Na terenach gmin bezpośrednio sąsiadujących z dużymi obszarami miejskimi Bydgoszczy i Torunia odnotowano wzrost ludności we wszystkich grupach wiekowych.

Na terenach miast i gmin: Bydgoszcz, Toruń, Nakło nad Notecią, Chełmża, odnotowano spadek ludności w wieku produkcyjnym. Od roku 2008 współczynnik obciążenia demograficznego³ we wszystkich badanych gminach miał tendencje wzrostowe, co odpowiada trendom ogólnokrajowym.

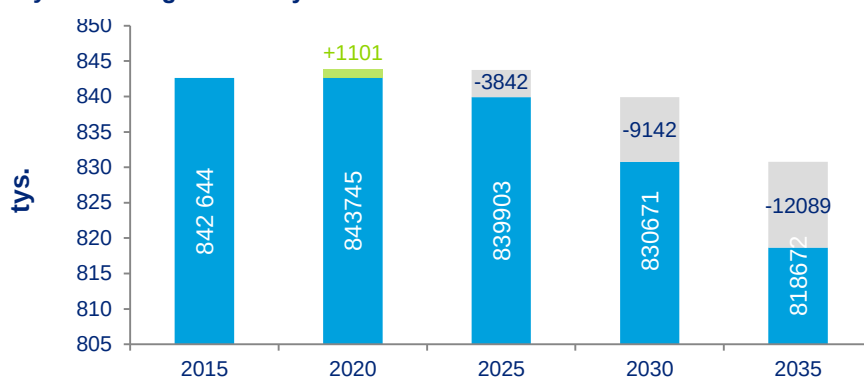
Najwyższy w 2012 roku odnotowano w Bydgoszczy (32,8; a w roku 2008 - 28,4) i Toruniu (28,6; a w roku 2008 - 23,8).

³ Współczynnik obciążenia demograficznego ukazuje liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Prognoza

Zgodnie z prognozą ONZ liczba mieszkańców Polski zmniejszy się do 36,7 mln w roku 2035. W dłuższej perspektywie będzie to jednak znacznie dotkliwszy spadek. Według prognoz liczba mieszkańców naszego kraju w 2100 roku wyniesie 26 mln. Demografia będzie także niekorzystna na badanym obszarze funkcjonalnym, chociaż w latach 2008-2012 nastąpił nieznaczny wzrost liczby mieszkańców (o 2%). Ogółem na obszarze BTOF liczba ludności spadnie o 4% do około 818 tysięcy w 2035 roku. Wartość ta jednak jest większa dla bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego – wynosi 7%. Jeśli chodzi o toruńską część obszaru funkcjonalnego to liczba ludności nieznacznie wzrośnie (o 1,1%). Znacznie zmniejszy się liczba mieszkańców miast rdzeni- Bydgoszczy i Torunia. Zgodnie z prognozami w 2035 r. w Bydgoszczy będzie 284 tys. osób i jest to spadek o 21,3% względem 2012 roku. W Toruniu będzie 175 tys. mieszkańców i jest to spadek o 15,5 %. Wyludnianie się miast rdzeni ma także związek z procesem suburbanizacji. Warto jednak zwrócić uwagę na duże różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi.

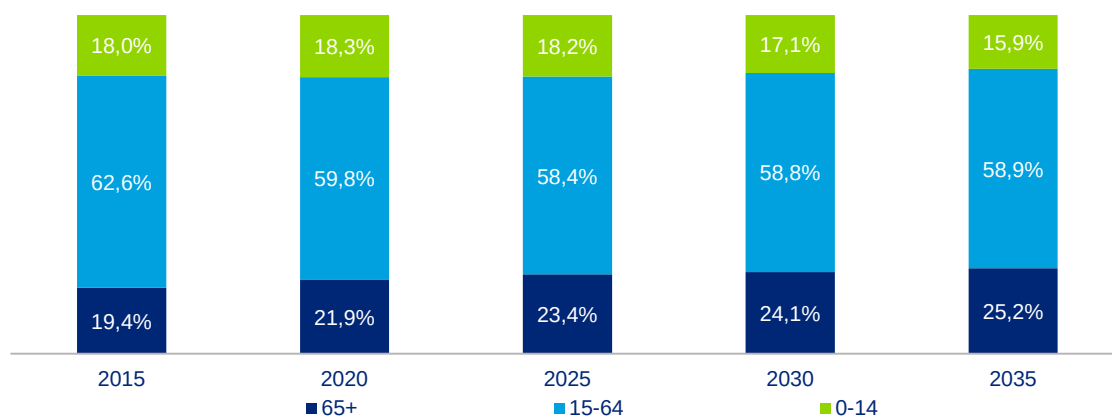
Wykres 2 Prognoza liczby ludności w BTOF w latach 2015-2035



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, dostęp 23.04.2014

Według prognoz grupą, której liczebność w okresie 2012-2035 spadnie o 14,4% są osoby w wieku 0-14 lat. Spadać będzie również liczba osób w wieku 15-65. Z kolei aż o 35,1% zwiększy się liczba mieszkańców w wieku +65 lat, co spowodowane jest przechodzeniem kolejnych roczników wyżu demograficznego lat 50. na emeryturę. Udział emerytów wśród wszystkich mieszkańców BTOF wzrośnie w związku z tym z 19,4% w 2015 roku do 25,2% w roku 2035. Udział osób w wieku 0-64 lat zmniejszy się z 80,6% do 74,8%.

Wykres 3 Prognozowana struktura wieku mieszkańców BTOF w latach 2015-2035



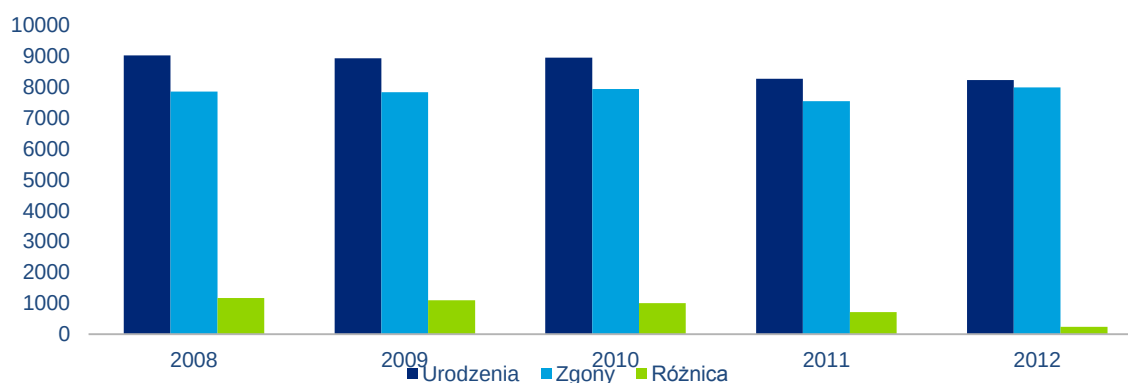
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 23.04.2014

Ruch naturalny ludności

Na całym badanym obszarze od roku 2008 odnotowano spadek liczby urodzeń (o 8,9%). Spadki zaobserwowano jednak w gminie Łabiszyn (-28%), Łubianka (-23%), Osielsko (-20%). Gminy Obrowo, Białe Błota i Dobrcz odnotowały niewielki wzrost liczby urodzeń. Zgodnie z prognozą, trendem utrzymującym się będzie stały spadek liczby urodzeń. W badanych latach (2008-2012) odnotowano także nieznaczny wzrost liczby zgonów o 1,8%.

Najwyższy przyrost naturalny odnotowuje się w gminie Lubicz (107), Toruń (104), Białe Błota (90) i Szubin (72); z kolei najniższy w Bydgoszczy (-577) i Chełmży (-37). Prognozy dla województwa przewidują stały spadek przyrostu naturalnego z 1,6 w 2012 roku do -48 na 10 tysięcy ludności w roku 2035.

Wykres 4 Liczba zgonów i urodzeń na terenie BTOF w latach 2008-2012

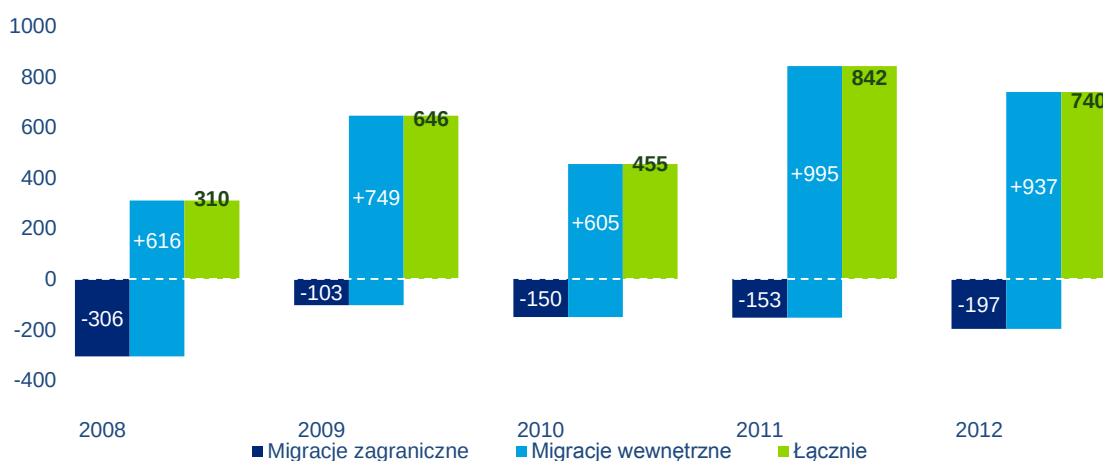


Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 23.04.2014

Migracje ludności

W województwie kujawsko-pomorskim jest ponad 100 tys. osób przebywających za granicą czasowo. Prawie połowa (44%) z nich wyjechała do Wielkiej Brytanii, a ok. 20% do Niemiec i przeważnie są to osoby młode.

Wykres 5 Saldo migracji w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2008-2012



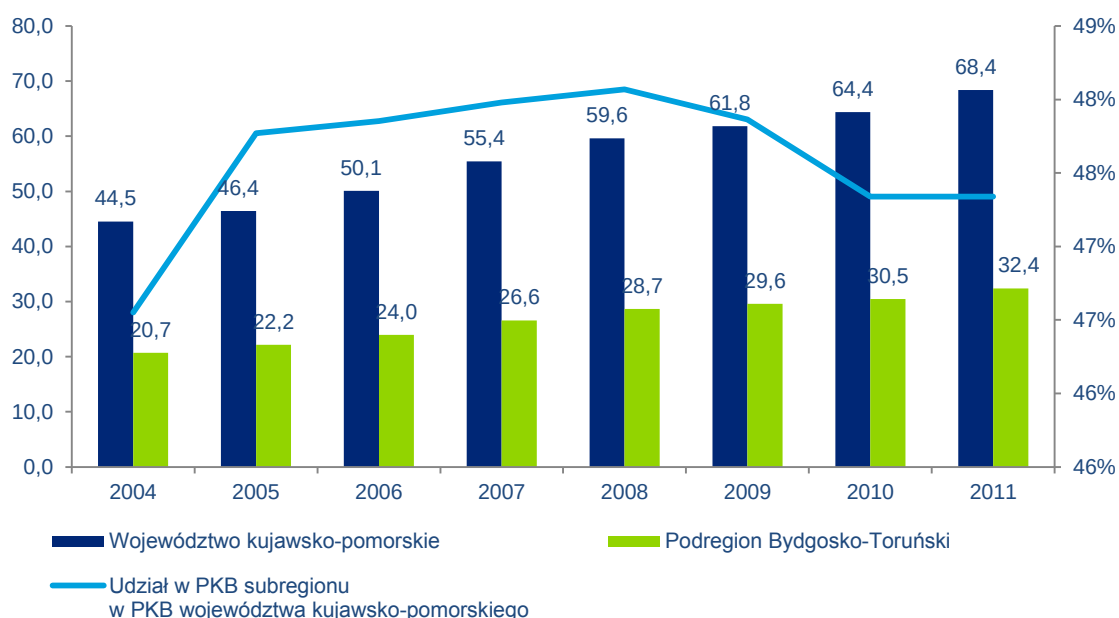
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 23.04.2014

W ostatnich latach w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym następował dodatni ogólny współczynnik migracji⁴, jednak od 2009 r. można zauważyć wzrost liczby wyjazdów za granicę.

2.1.2. Podstawowe informacje na temat gospodarki obszaru

Łączna roczna wartość produkcji bydgosko-toruńskiego obszaru funkcjonalnego wyniosła w 2011 roku 32,4 mld złotych co stanowiło 47,3% PKB województwa kujawsko-pomorskiego. W ujęciu nominalnym (w cenach bieżących) średnioroczna dynamika wzrostu PKB podregionu bydgosko-toruńskiego w latach 2004 – 2011 wyniosła 5,1%, co było wynikiem lepszym niż wynik gospodarki całego województwa (4,9%), lecz istotnie słabszym od wyniku gospodarki krajowej (5,7%).

Wykres 6. Porównanie poziomu PKB w cenach bieżących w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski (tys. PLN/mieszkańca) w latach 2004-2011

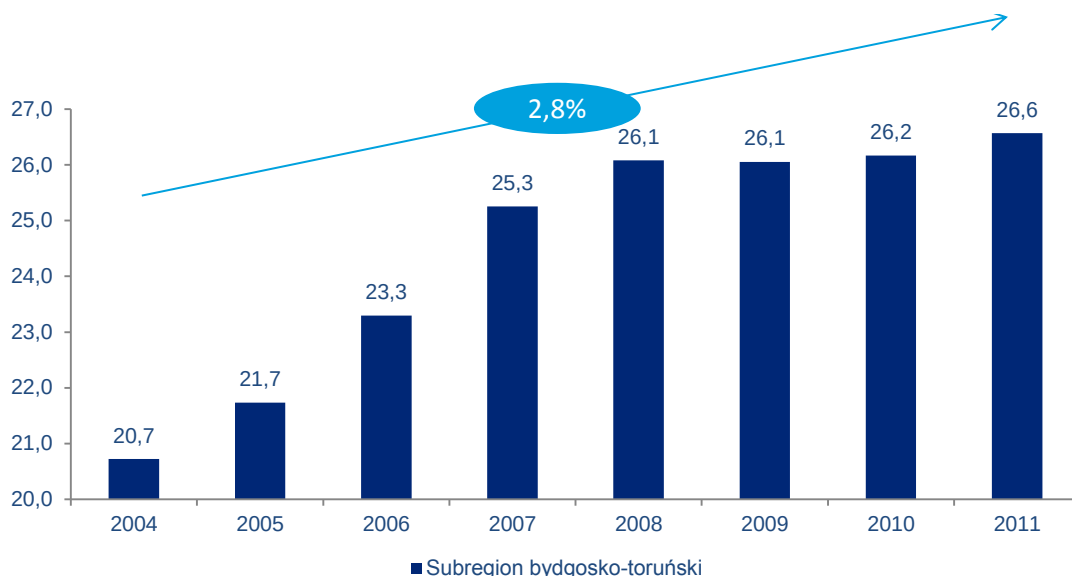


Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.04.2014 r.

PKB subregionu w ujęciu realnym w tym czasie zwiększało się średniorocznie o 2,8%. W analogicznym okresie PKB województwa kujawsko-pomorskiego zwiększało się o 2,6%, a PKB kraju o 3,4%.

⁴ Migracje wewnętrzne to przemieszczenia ludności w granicach państwa; Migracje zagraniczne to wyjazdy z kraju stałego zamieszkania (emigracja) lub przyjazdy do kraju (imigracja) w celu zamieszkania na stałe lub na pobyt czasowy.

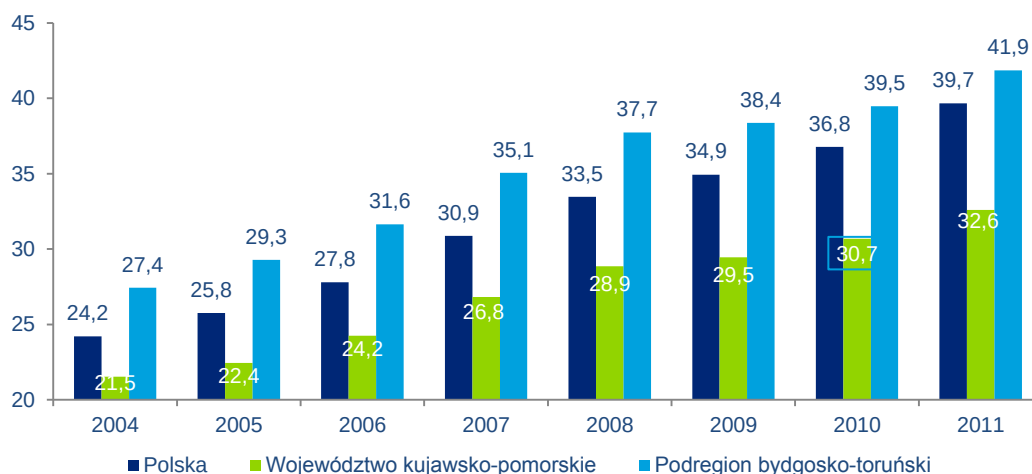
Wykres 7. PKB regionu bydgosko-toruńskiego w ujęciu realnym w cenach z roku 2004 (mld PLN) w latach 2004-2011



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.04.2014 r.

Analogicznie przedstawia się sytuacja pod względem wskaźnika PKB na mieszkańca podregionu bydgosko-toruńskiego, który w ujęciu nominalnym (w cenach bieżących) wyniósł w 2011 roku 41,9 tys. PLN. Średnioroczna dynamika wzrostu wskaźnika latach 2004 – 2011 wyniosła 4,8%, a więc była na poziomie zbliżonym do wojewódzkiej (4,7%), i istotnie niższym od krajowej (5,6%).

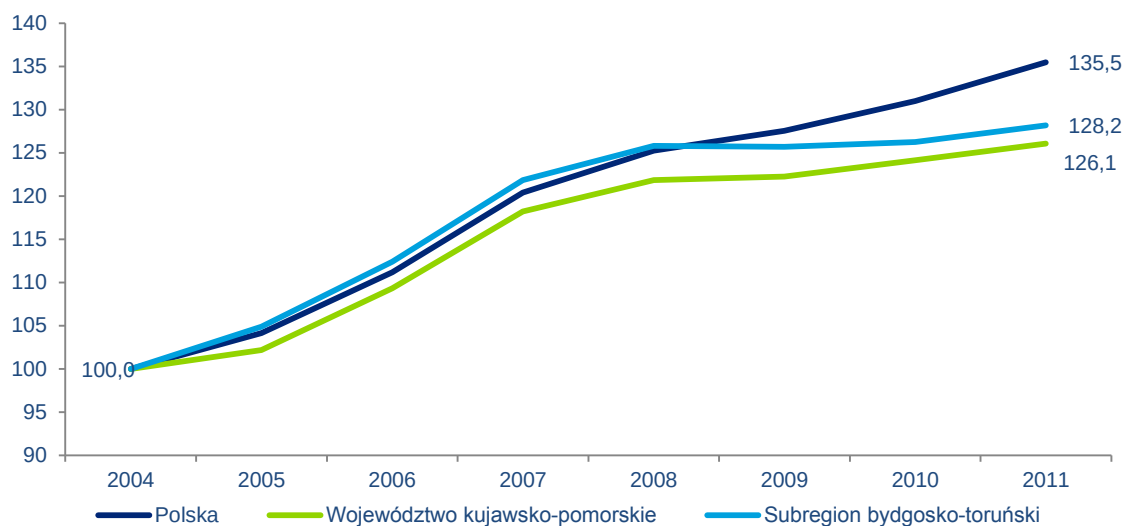
Wykres 8. PKB na mieszkańca w cenach bieżących podregionu bydgosko-toruńskiego, na tle województwa oraz kraju (tys. PLN) w latach 2004-2011



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.04.2014

Poniżej zaprezentowany został realny (po uwzględnieniu inflacji) przyrost PKB na mieszkańca dla subregionu, województwa oraz kraju. Jak można zaobserwować w latach 2004 – 2011 wartość produkcji subregionu na mieszkańca zwiększyła się o 28,2%. W tym samym czasie gospodarka województwa w przeliczeniu na mieszkańca zwiększyła się o 26,1% a gospodarka krajowa o 35,5%.

Wykres 9. Realny przyrost PKB na mieszkańca podregionu bydgosko-toruńskiego, na tle województwa oraz kraju (%) w latach 2004-2011

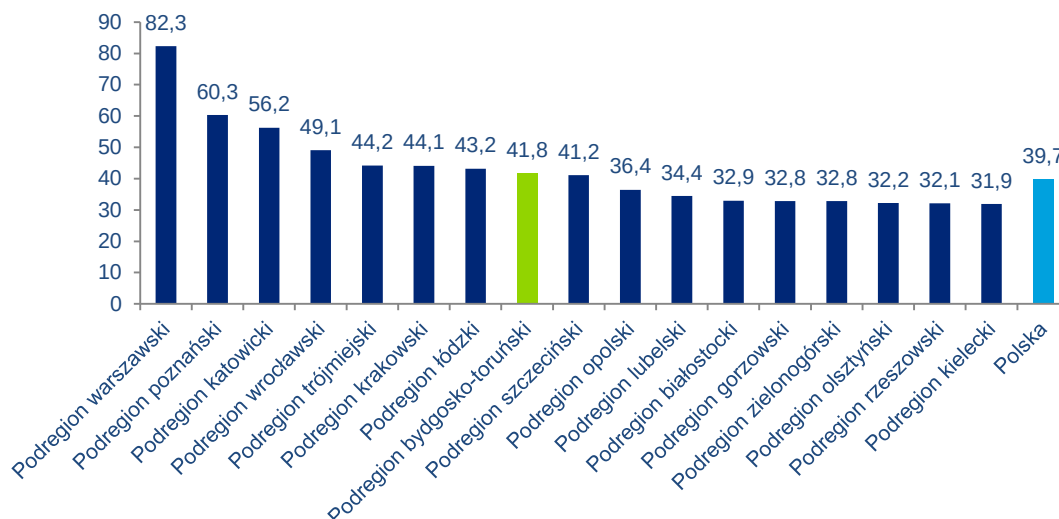


Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.04.2014

Powyższe wskaźniki pokazują, iż zarówno w ujęciu zagregowanym, jak też z uwzględnieniem zmian liczby mieszkańców subregion bydgosko-toruński staje się, w miarę upływu czasu, relatywnie uboższy na tle kraju.

Pomimo tego faktu na tle wszystkich subregionów miast wojewódzkich na terenie kraju, w roku 2011 subregion bydgosko-toruński zajmował 8 z 17 pozycji pod względem PKB na mieszkańca, jak też przewyższał pod kątem tego wskaźnika statystykę ogólnokrajową.

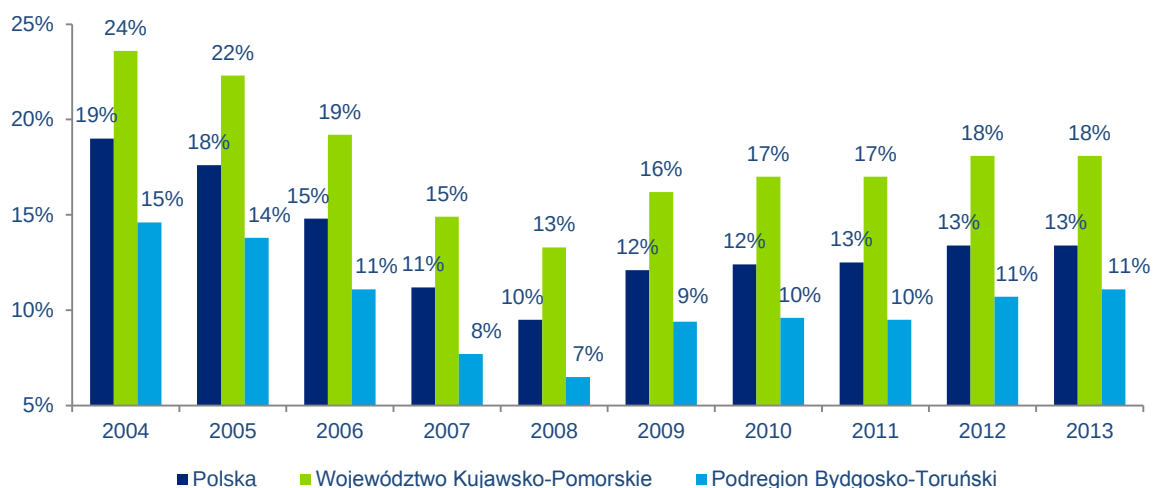
Wykres 10. Poziom PKB per capita w podregionie bydgosko-toruńskim w porównaniu do podregionów wojewódzkich Polski⁵ w 2011 r. (tys. PLN)



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.04.2014

Bezrobocie na terenie subregionu kujawsko-pomorskiego w latach 2004 – 2011 wahało się w przedziale od 7% do 15%, utrzymując się na poziomie istotnie niższym od poziomu bezrobocia w województwie oraz niższym od poziomu bezrobocia w kraju.

Wykres 11. Porównanie poziomu stopy bezrobocia w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski w latach 2004-2013



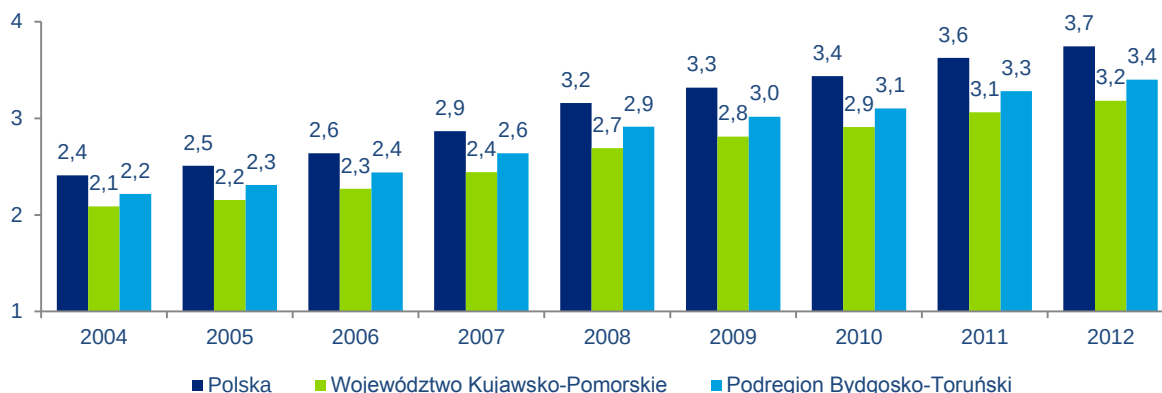
Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.0.2014

Co ciekawe, niższemu na tle kraju poziomowi bezrobocia w subregionie bydgosko-toruńskim, nie towarzyszy wyższy poziom płac – średnia wysokość miesięcznego wynagrodzenia na terenie subregionu wyniosła w roku 2011 3,4 tys. PLN i była o 8,1% niższa od średniego wynagrodzenia na terenie kraju. Ponadto w omawianym okresie nie zaobserwowano, aby rozbieżność pomiędzy średnim

⁵ Z uwagi na formę prezentacji danych przez GUS informacje dla podregionów warszawskiego, łódzkiego, krakowskiego, trójmiejskiego, poznańskiego, wrocławskiego i szczecińskiego są średnimi wartościami (ważonymi liczbą ludności) dla miast wydzielonych jako oddzielne podregiony oraz odpowiednich podregionów otaczających te miasta.

wynagrodzeniem w subregionie, a średnim wynagrodzeniem na terenie kraju ulegała istotnemu zmniejszeniu. Średnie przeciętne wynagrodzenie na terenie subregionu wzrosło w latach 2004 – 2012 o 54,5%, a więc porównywalnie do wzrostu średniego poziomu wynagrodzenia w kraju (54,2%) oraz w województwie (52,4%).

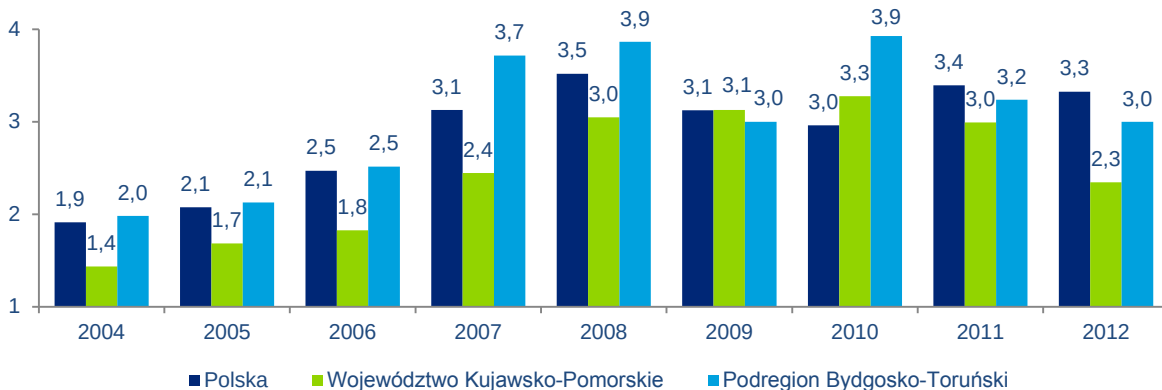
Wykres 12. Porównanie przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski (tys. PLN) w latach 2004-2012



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.04.2014

Największą zmiennością w stosunku do wskaźników na poziomie krajowym oraz wojewódzkim wykazywał się w ostatnich latach wskaźnik poziomu nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw na mieszkańca, który z poziomu zbliżonego do krajowego w latach 2004 – 2005, wzrósł do poziomów istotnie wyższych od krajowych w latach 2007 – 2008, aby w latach 2011 – 2012 zacząć przyjmować wartości istotnie od średniej krajowej niższe. W roku 2011 wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw na mieszkańca wynosiła 3,0 tys. PLN i była o 9,1% niższa od średniej wartości wskaźnika w kraju.

Wykres 13. Porównanie poziomu nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw na mieszkańca w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski (tys. PLN) w latach 2004-2012



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 25.04.2014

Na terenie BTOF zarejestrowanych jest 89,8 tys. przedsiębiorstw gospodarczych. Patrząc przez pryzmat procentowej struktury ich sekcji PKD wskazać należy, iż na terenie BTOF poza branżami najczęściej licznie reprezentowanymi (takimi jak handel i budownictwo) istotny udział w łącznej liczbie przedsiębiorstw mają branże o charakterze przemysłowym i technicznym.

Wykres 14. Struktura ilościowa podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru funkcjonalnego w 2013 r.



Źródło: Rejestr REGON. Dane na dzień 31.03.2014

Z punktu widzenia dominujących na lokalnym rynku pracy przedsiębiorstw kluczową rolę w gospodarce BTOF odgrywają branże z zakresu przemysłu, produkcji spożywczej oraz meblarskiej.

Dodatkowo, w ostatnich latach w regionie rozwija się sektor nowoczesnych usług outsourcingowych (BPO/SSC). Podsumowanie najważniejszych branż wraz z przykładowymi przedsiębiorstwami działającymi na ich terenie przedstawione zostało poniżej.

Schemat 3 Kluczowe branże BTOF

Branża			Przykładowe przedsiębiorstwa	
Kluczowe branże w BTOF		Branża elektromaszynowa		- Apator SA - Pojazdy Szynowe PESA - Zakład Mechaniczny Skraw-Mech Sp. z o.o. - Zakład Produkcyjno Usługowy Ekopartner
		Branża chemiczna		- Elana (oddział spółki Boryszew SA) - Zakłady Chemiczne Nitro-Chem SA w Bydgoszczy - Unilever Polska SA - Hanplast Sp. z o.o. w Bydgoszczy
		Branża spożywcza		- Krajowa Spółka Cukrowa SA - Nord Zucker Polska - Nestle - Frosta Sp. z o.o.
		BPO/SSC		- Alcatel-Lucent - Atos IT Services - Asseco - Genesys - Teleplan International
		Branża farmaceutyczna		- Toruńskie Zakłady Materiałów Opatrunkowych SA - NEUCA SA

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Poniżej zaprezentowana została lista największych, pod względem poziomu zatrudnienia przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 5. Największe przedsiębiorstwa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.

Przedsiębiorstwo	Branża	Zatrudnienie
Grupa TZMO	Farmaceutyczna	6296
GK Neuca	Farmaceutyczna	3795
Pojazdy Szynowe PESA Bydgoszcz	Maszynowa	2776
Sharp Manufacturing Poland	Elektroniczna	2000
GK Apator	Elektrotechniczna	1989
Krajowa Spółka Cukrowa	Spożywcza	1540
Grupa Nestle	Spożywcza	976
ThyssenKrupp Energostal	Metalowa	779
Orion Electric Poland	Elektroniczna	700
Mueller Fabryka Świec	Chemiczna	500
Frosta	Spożywcza	451
Unilever	Chemiczna	390

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rankingu „Lista 500” tygodnika Polityka oraz danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów

W opracowanej dla województwa Kujawsko-Pomorskiego Regionalnej Strategii Innowacji określone zostały tzw. Inteligentne Specjalizacje, czyli dziedziny gospodarki i połączone z nimi obszary nauki, na które zostanie ukierunkowana interwencja, mająca na celu rozwój gospodarczy regionu. Są to:

- Medycyna, usługi medyczne i turystyka zdrowotna
- Motoryzacja, urządzenia transportowe i automatyka przemysłowa
- Narzędzia, formy wtryskowe, wyroby z tworzyw sztucznych
- Biointeligentna specjalizacja – potencjał naturalny, środowisko, energetyka
- Najlepsza bezpieczna żywność – przetwórstwo, nawozy i opakowania
- Transport, logistyka, handel – szlaki wodne i lądowe
- Przetwarzanie informacji, multimedia, programowanie, usługi ICT
- Dziedzictwo kulturowe, sztuka, przemysły kreatywne

2.1.3. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Rozwój gospodarczy regionu w dłuższej perspektywie czasu, będzie w coraz większym stopniu wypadkową rozwoju obu głównych miast tj. Bydgoszczy i Torunia, łącznie postrzeganych przez potencjalnych inwestorów, turystów. Cechy charakterystyczne tych miast, pewne różnice i specyfiki ich potencjałów, będą atutami, nie wadami. Poprawiające się skomunikowanie, uzupełniająca się wzajemnie oferta turystyczna, duży potencjał gospodarczy będą sprawiały, że region będzie w coraz większym stopniu odbierany jako całość i miał duże znaczenie w skali kraju.

Niniejszy dokument służy zaprezentowaniu wybranych aspektów, danych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (BTOF).

Ze względu na fakt, iż rozwój gospodarczy warunkowany jest rozwojem działalności gospodarczej przedsiębiorstw (niezależnie od ich rozmiaru), strategiczna analiza gospodarki na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przeprowadzona została z perspektywy kluczowych czynników determinujących warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Przeanalizowane zostały uwarunkowania, które mając fundamentalny wpływ na funkcjonowanie pojedynczego przedsiębiorstwa mają kluczowy wpływ na dynamikę rozwoju gospodarki regionu.

Schemat 4 Kluczowe czynniki determinujące warunki prowadzenie działalności gospodarczej



Źródło: opracowanie własne Deloitte

Kluczowe czynniki determinujące warunki prowadzenia działalności gospodarczej przeanalizowane zostały w rozbiciu na wskazane powyżej kategorie. Ze względu na szeroki zakres omawianych zagadnień, kwestie związane z rynkiem pracy omówione zostały w ramach osobnego rozdziału.

Ze względu na charakter przedmiotowej Strategii niniejsza diagnoza skoncentrowana została wokół tych obszarów determinujących warunki prowadzenia działalności gospodarczej, na które w sposób bezpośredni lub pośredni, możliwe jest oddziaływanie z poziomu jednostek samorządu terytorialnego.

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Umiarkowanie atrakcyjna drogowa dostępność transportowa regionu na tle innych miast na terenie kraju.
2	Ograniczona dostępność transportowa regionu drogą lotniczą.
3	Znacząca oferta terenów inwestycyjnych przy jednoczesnym braku dużych, nowoczesnych powierzchni biurowych, braku powierzchni magazynowych oraz średnim na tle innych ośrodków miejskich nasyceniu rynku powierzchniami handlowymi.
4	Niewielkie pokrycie obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

1

Umiarkowanie atrakcyjna drogowa dostępność transportowa regionu na tle innych miast na terenie kraju.

W poniższej tabeli zaprezentowane zostały szacowane czasy przyjazdu pomiędzy Toruniem i Bydgoszczą oraz wybranymi miastami a kluczowymi ośrodkami społeczno-gospodarczymi kraju oraz Berlinem. Czasy te zostały następnie zsumowane celem uzyskania porównywalnego między miastami wskaźnika dostępności transportowej poszczególnych miast.

W poniższej analizie uwzględniony został również wariant oddania do ruchu dwóch najważniejszych planowanych inwestycji drogowych w regionie:

- Drogi ekspresowej S5 – łączącej Bydgoszcz z autostradami A1 i A2
- Drogi ekspresowej S10 – łączącej Bydgoszcz z Toruniem

wraz z szacunkiem wpływu ich realizacji na dostępność Bydgoszczy oraz Torunia.

Tabela 6. Czas przejazdu pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem a wybranymi miastami w maju 2014 r.

Miasto docelowe	Czas dojazdu z miasta						
	Bydgoszcz	Toruń	Łódź	Poznań	Lublin	Gdańsk	Wrocław
Warszawa	2h 42 min (2h 32 min)*	2h 19 min	1h 24 min	2h 42 min	2h 12 min	3h 2 min	3h 42 min
Wrocław	3h 41 min (3h 05 min)*	3h 53 min	2h 35 min	2h 24 min	5h 15 min	4h 55 min	X
Łódź	2h 10 min (2h)*	1h 46 min	X	2h 01 min	3h 25 min	2h 49 min	2h 35 min
Poznań	1h 43 min (1h 25 min)*	2h 8 min (1h 48 min)*	2h 01 min	X	4h 40 min	3h 25 min (3h 07 min)*	2h 24 min
Gdańsk	1h 42 min	1h 33 min	2h 49 min	3h 25 min (3h 07 min)*	5h 24 min	X	4h 55 min
Kraków	4h 56 min (4h 46 min)*	4h 33 min	2h 54 min	4h 41 min	3h 44 min	5h 37 min	2h 33 min
Berlin	3h 57 min (3h 28 min)	4h 21 min (3h 57min)*	4h 16 min	2h 36 min	6h 56 min	5h 36 min	3h 37 min
Suma	20 h 51 min (18 h 58 min)*	20 h 33 min (19 h 49 min)*	15 h 59 min	17 h 49 min (17 h 31 min)*	31 h 36 min	25 h 24 min (25 h 6 min)*	19 h 46 min

*czas przejazdu uwzględniający oddanie do ruchu dróg ekspresowych S5 i S10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Google Maps, stan na 21.05.2014

Z punktu widzenia integracji całego obszaru funkcjonalnego najbardziej istotną inwestycją drogową jest budowa drogi ekspresowej S10, na odcinku pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Oprócz lepszego skomunikowania regionu z innymi miastami wpłynęłoby to również na usprawnienie ruchu wewnątrz obszaru funkcjonalnego, skrócenie czasu przejazdu między miastami rdzenia oraz częściowe wyprowadzenie ruchu samochodowego z miast – droga ta pełniłaby rolę południowej obwodnicy Bydgoszczy i Torunia. Budowa drogi ekspresowej S5 jest natomiast inwestycją wpływającą w największym stopniu na skrócenie czasu dojazdu do innych miast w Polsce.

W przypadku Bydgoszczy budowa dróg ekspresowych S5 i S10 wpłynęłaby istotnie na skrócenie czasu dojazdu do wszystkich najważniejszych ośrodków miejskich w Polsce, natomiast w przypadku Torunia istotnemu skróceniu uległby czas dojazdu do najważniejszych miast Polski położonych w kierunku zachodnim i południowym – Poznania i Wrocławia. Znacznie zredukowany czas dojazdu do innych znaczących ośrodków miejskich pozwoliłby konkurować pod względem dostępności transportowej z Poznaniem i Wrocławiem oraz zwiększyć lub utrzymać przewagę nad takimi miastami jak Gdańsk i Lublin.

2 Ograniczona dostępność transportowa regionu drogą lotniczą.

Potencjalna dostępność transportowa regionu drogą lotniczą jest bardzo wysoka z uwagi na dogodnie położenie lotniska w Bydgoszczy-Szwederowie. Znajduje się ono ok. 4 km od centrum miasta, z którym połączone jest linią autobusową kursującą co 30 min.

Tabela 7. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo⁶ w maju 2014 r.

Kierunek	Liczba połączeń w ciągu dnia						
	Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	Nd
Birmingham	0	1	0	1	0	1	0
Dublin	1	0	1	0	1	0	0
London Stansted	1	1	1	1	1	1	1
Warszawa	2	2	2	2	2	1	1

Źródło: strona internetowa portu lotniczego w Bydgoszczy-Szwederowie, stan na 14.05.2014

W praktyce dostępność regionu drogą lotniczą jest znacznie ograniczona z uwagi na niewielką liczbę połączeń realizowanych z portu lotniczego w Bydgoszczy. Loty realizowane są jedynie do czterech miast, w tym trzech zagranicznych i nie każdy kierunek obsługiwany jest codziennie. Na ograniczenie dostępności Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wpływa również stosunkowo długi czas dojazdu do portów lotniczych w Poznaniu (ok. 2-2,5 godziny), Gdańsku (1,5 - 2 godzin) i Warszawie (3 – 3,5 godziny). Poprawa infrastruktury drogowej i skrócenie czasu dojazdu do tych miast miałyby wpływ również na poprawę dostępności lotniczej regionu.

3 Znacząca oferta terenów inwestycyjnych przy jednoczesnym braku dużych, nowoczesnych powierzchni biurowych, braku powierzchni magazynowych oraz średnim na tle innych ośrodków miejskich nasyceniu rynku powierzchniami handlowymi.

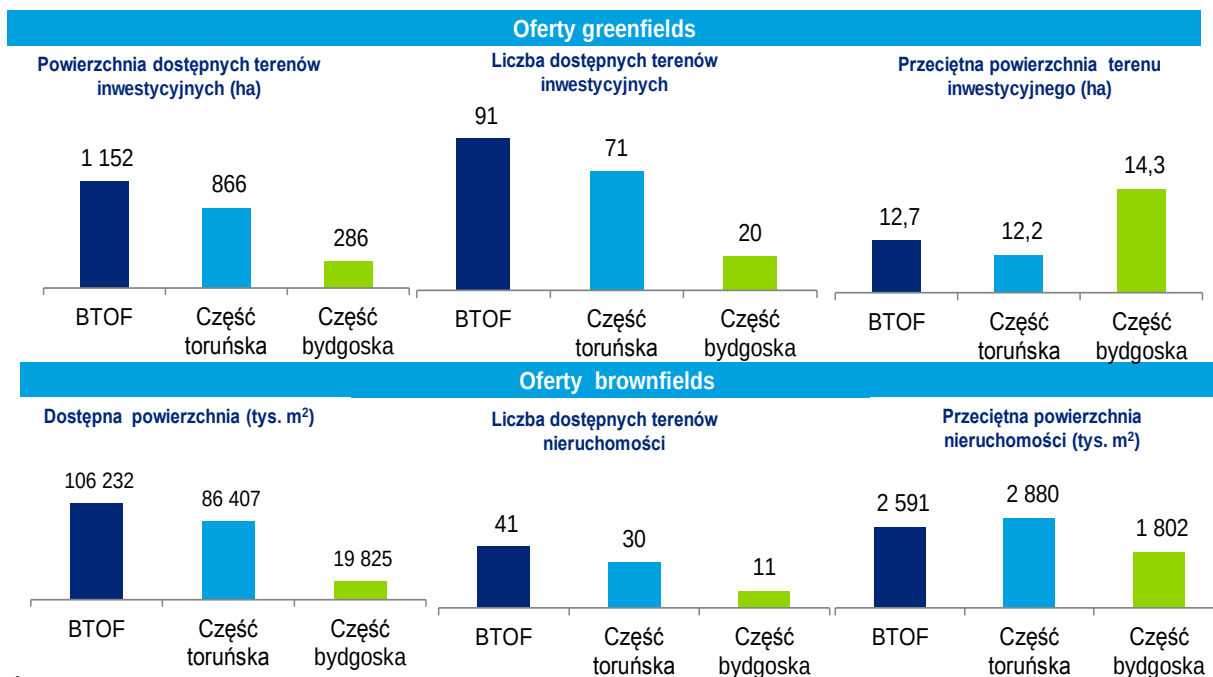
Tereny inwestycyjne typu „greenfield” oraz „brownfield”

Poniżej zaprezentowane zostały informacje na temat podaży terenów inwestycyjnych na obszarze BTOF. Niniejsza analiza oparta jest na danych pochodzących z:

- Kujawsko Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów (COI) - informacje COI stanowią główne źródło informacji Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych na temat oferty inwestycyjnej regionów przedstawianej dużym zagranicznym inwestorom, ważne jest aby baza ta zawierała jak najbardziej kompletne informacje. Baza COI jest zatem w dużej mierze pierwszym źródłem informacji dla podmiotów chcących zainwestować w regionie;
- Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego – baza zawierająca dane z obszaru miasta – nie prezentuje zatem pełnego przeglądu sytuacji na terenie BTOF jednak ze względu na to, że występują pewne rozbieżności w poszczególnych bazach, także w zakresie danych specyficznych dla Bydgoszczy, pokazujemy oba źródła informacji.
- Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu - baza zawierająca dane z obszaru miasta Torunia, które również braliśmy pod uwagę.

⁶ Dane dotyczące liczby lotów opracowane zostały na podstawie rozkładów obowiązujących w dniach 08.04.2014-27.09.2014 (Birmingham), 31.03.2014-29.06.2014 (Dublin), 31.03.2014-18.10.2014 (London Stansted), 05.05.2014-31.05.2014 (Warszawa)

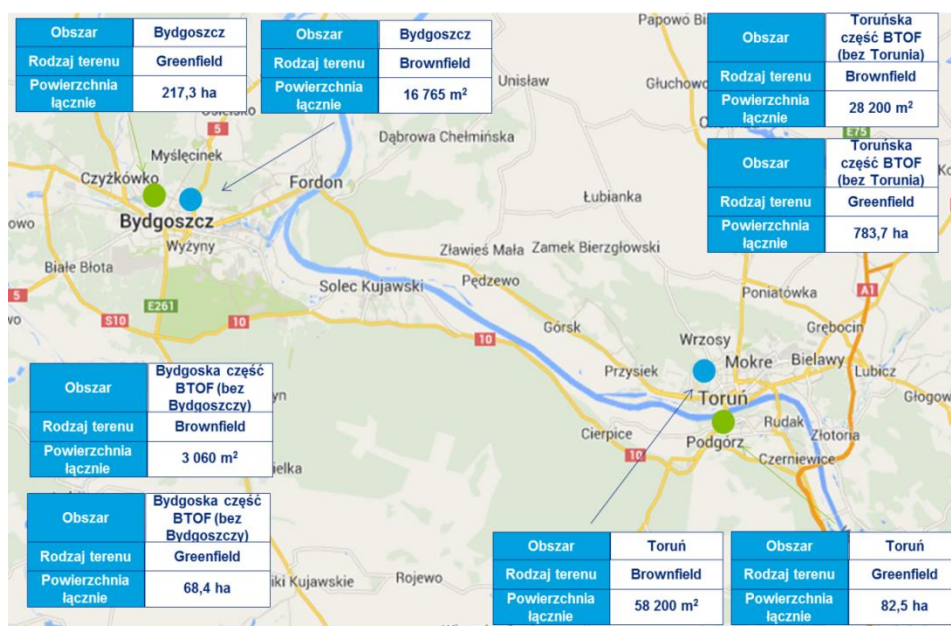
Wykres 15 Dostępność terenów inwestycyjnych – baza ofert inwestycyjnych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów w 2014 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestora

Zgodnie z danymi dostępnymi w bazie COI Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny dysponuje znaczną powierzchnią terenów inwestycyjnych. Łącznie dostępnych jest około 1152 ha terenów inwestycyjnych typu „greenfield” w ponad 90 lokalizacjach oraz około 106 tys. m² terenów inwestycyjnych typu „brownfield” w ponad 40 lokalizacjach. Rozmieszczenie terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym przedstawia mapa poniżej.

Mapa 4 Rozmieszczenie wszystkich terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów

Widoczne rozbieżności pomiędzy zakresem terenów inwestycyjnych dostępnych w ramach bydgoskiej oraz toruńskiej części obszaru funkcjonalnego, wynikają z jednej strony ze znaczących powierzchni typu greenfield zlokalizowanych w gminie Chełmża (684 ha) będącej częścią toruńskiej części BTOF. Z drugiej strony pracownicy COI wskazywali, iż nie od wszystkich jednostek samorządowych informacje nt. dostępnych terenów inwestycyjnych są regularnie przekazywane do COI.

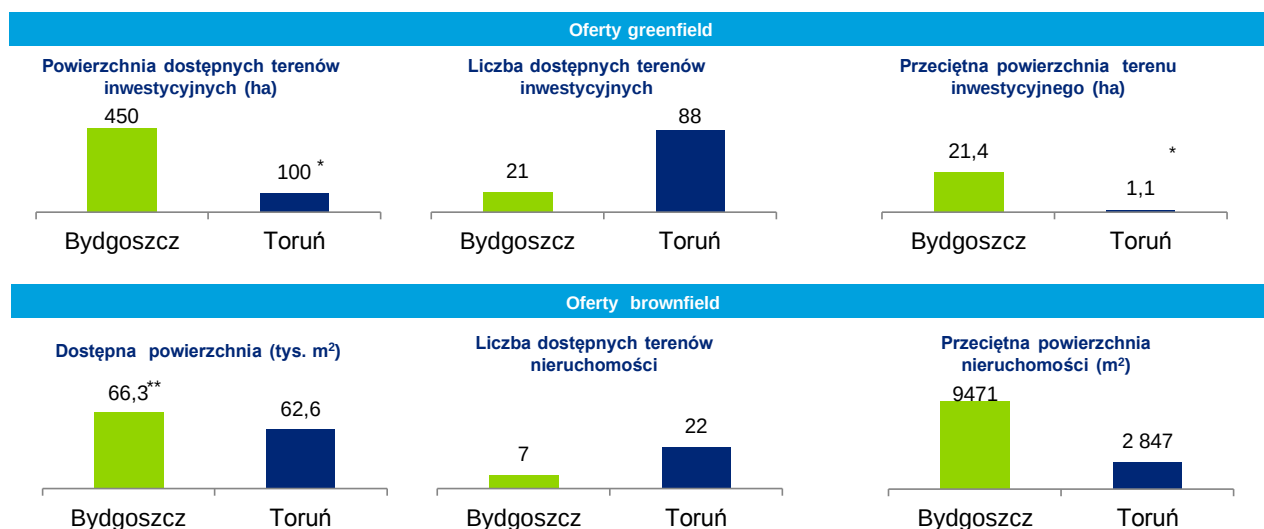
Oprócz bazy terenów inwestycyjnych zarządzanej przez Kujawsko Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów funkcjonują również dwie bazy dedykowane miastom rdzenia.

Dla Torunia obszerna baza ofert inwestycyjnych dostępna jest na stronie internetowej Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu. W bazie tej zamieszczono 22 oferty terenów typu brownfield, o powierzchni ponad 62,6 tys. m² oraz 88 ofert terenów typu greenfield, o powierzchni ok. 100 ha.

Dla Bydgoszczy, w danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego zamieszczonych jest 21 ofert typu greenfield o powierzchni ok. 450 ha oraz 7 ofert typu brownfield o powierzchni co najmniej 66,3 tys. m².⁷

Poniżej zamieszczono wykres obrazujący dane pochodzące z baz danych BARR i BOliP Toruń.

Wykres 16 Dostępność terenów inwestycyjnych - baza danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego oraz Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu (2014 r.)



* Dane szacunkowe ** Bez terenów dawnego Zachem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BARR oraz BOliP Toruń

Poniżej omówione zostały największe spośród dostępnych na obszarze BTOF terenów inwestycyjnych typu „greenfield” oraz „brownfield”.

⁷ Dana nie uwzględnia terenów dawnego Zachemu, ze względu na jego specyficzny charakter. W przypadku terenów typu brownfield nie w każdym przypadku dostępne są informacje na temat powierzchni budynków.

Rysunek 5 Rozmieszczenie największych terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów
Kluczowe informacje nt. zaprezentowanych terenów przedstawione zostały w tabeli.

Tabela 8 Największe tereny inwestycyjne typu greenfield i brownfield w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.

Teren	Podstawowe dane	Przeznaczenie	Infrastruktura
Tereny greenfield			
G0152 – Dźwierzno	- Powiat Toruński - Gmina Chełmża - Powierzchnia - 484,95 ha	- Produkcja - Magazyny - Usługi	- Media (woda, elektryczność) - Brak zabudowań 15 km od autostrady A1 60 km od lotniska w Bydgoszczy 11 km od stacji kolejowej
G0218 – Nowa Chełmża	- Powiat Toruński - Gmina Nowa Chełmża - Powierzchnia - 115,34 ha	- Produkcja - Magazyny - Zabudowa mieszkaniowa	- Media (woda, gaz, elektryczność) - Brak zabudowań 5 km od autostrady A1 45 km od lotniska w Bydgoszczy 1 km od stacji kolejowej
G0338 – Bydgoszcz	- Powiat Bydgoszcz - Miasto Bydgoszcz - Powierzchnia - 82,46 ha	- Produkcja - Usługi	- Media (woda, gaz, elektryczność) - Brak zabudowań 4,5 km do DK80 5,5 km do DK5 5 km do DK10

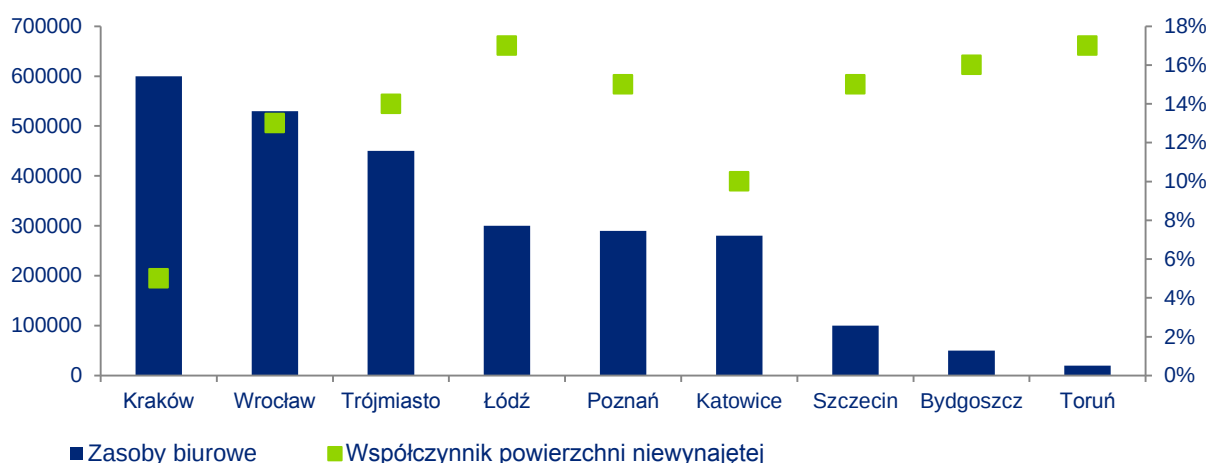
			• 9 km do lotniska w Bydgoszczy • Położenie bezpośrednio przy linii kolejowej
G0331 - Bydgoszcz	• Powiat Bydgoszcz • Miasto Bydgoszcz • Powierzchnia – 50,00 ha	• Produkcja • Magazyny	• Media (woda, elektryczność) • Zabudowania • 3 km do DK5, DK10, DK25, DK80 • 5 km do lotniska • Położenie bezpośrednio przy linii kolejowej
G0219 - Końcówice	• Powiat Toruński • Gmina Chełmża • Powierzchnia - 79,43 ha	• Produkcja • Usługi	• Media (woda, elektryczność) • Brak zabudowań • 14 km do autostrady A1 • 45 km do lotniska w Bydgoszczy • 1 km do stacji kolejowej
Tereny brownfield			
B044- Ostaszewo	• Powiat Toruński • Gmina Łysomice • Powierzchnia gruntu – 25 400 m² • Powierzchnia hali – 15 700 m² • Stan techniczny doskonały	• Magazyny	• Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) • Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B045 - Ostaszewo	• Powiat Toruński • Gmina Łysomice • Powierzchnia gruntu – 50 000 m² • Powierzchnia hali – 10 000 m² • Stan techniczny doskonały	• Magazyny	• Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) • Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B071 - Toruń	• Powiat Toruń • Miasto Toruń • Powierzchnia gruntu – 5 500 m² • Powierzchnia hali – 5 500 m² • Stan techniczny słaby	• Magazyny	• Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) • Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B081 – Bydgoszcz	• Powiat Bydgoszcz • Miasto Bydgoszcz • Powierzchnia gruntu – 9 300 m² • Powierzchnia hali – 5 128 m² • Stan techniczny doskonały	• Produkcja	• Media (woda, elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) • Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych • Suwnice

B088 - Bydgoszcz	• Powiat Bydgoszcz • Miasto Bydgoszcz • Powierzchnia gruntu – 16 386 m² • Powierzchnia hali– 7162 m² • Stan techniczny doskonały	• Nie wskazano	• Media (woda, elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) • Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych • Suwnice
-------------------------	--	--	---

Powierzchnie biurowe

W przypadku dostępności powierzchni biurowych zarówno Bydgoszcz jak i Toruń, pomimo ograniczonej wielkości łącznej podaży charakteryzują się wysokim odsetkiem pustostanów.

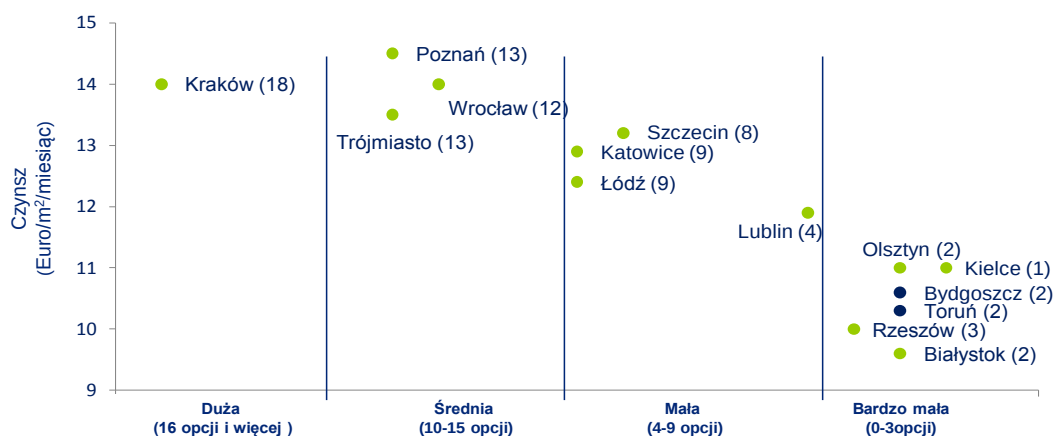
Wykres 17 Zasoby biurowe oraz współczynnik powierzchni niewynajętej na głównych rynkach biurowych w Polsce w m²(z wyłączeniem Warszawy) w 2013 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu Knight Frank „Commercial Market. Rynek komercyjny 2014” oraz „Rynek biurowy w miastach średniej wielkości” eGospodarka.pl [dostęp 07.01.2014]

Ograniczoną podaż terenów biurowych na terenie miast rdzenia BTOF widać w szczególności w kluczowym dla rozwoju branży BPO/SSC segmencie powierzchni biurowych powyżej 1000 m². Bydgoszcz i Toruń znajdują się w gronie ośrodków miejskich o najmniejszych zasobach dostępnych powierzchni biurowych tego typu.

Wykres 18 Dostępność nowoczesnej powierzchni biurowej w Polsce - liczba dostępnych powierzchni powyżej 1000 m² w 2012 r



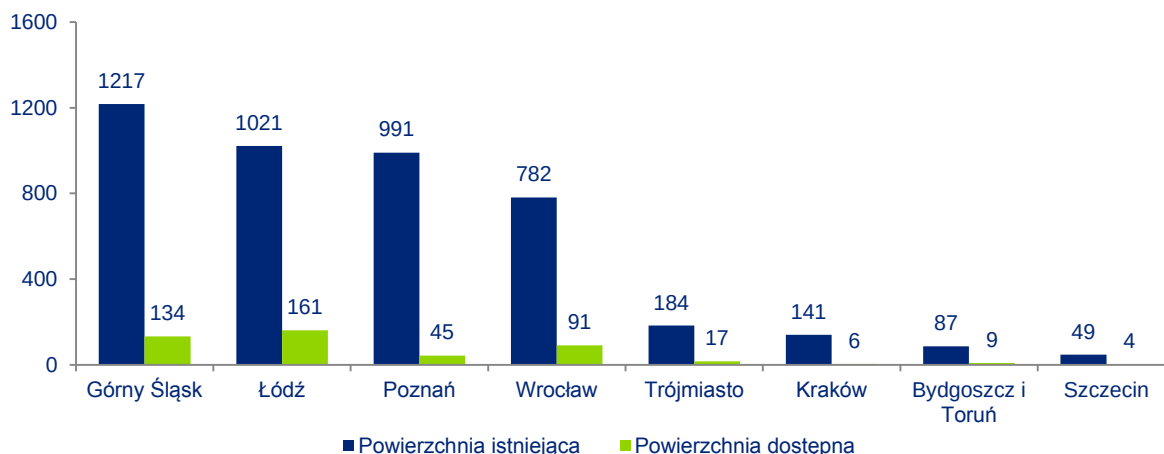
Każda opcja oznacza budynek o dostępności powyżej 1000 m²
Wartości w nawiasach określają ilość opcji

Źródło: Prezentacja „Rynek nieruchomości biurowych a sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce”, Jones Lang LaSalle, 2012

Powierzchnie magazynowe

Na terenie aglomeracji bydgosko-toruńskiej dostępnych jest jedynie ok. 6 tys. m² powierzchni magazynowej – wielokrotnie mniej, aniżeli na terenie konkurencyjnych ośrodków miejskich na terenie kraju.

Wykres 19 Zasoby powierzchni magazynowych w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (tys. m²)



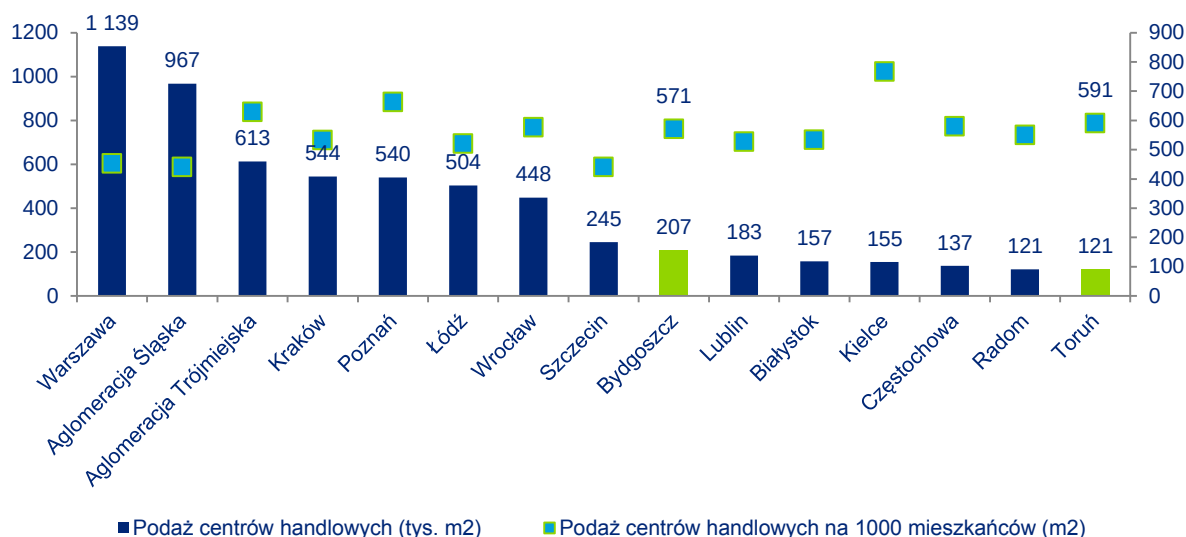
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Jones Lang LaSalle

Powierzchnie handlowe

Zarówno w odniesieniu do aglomeracji Bydgoszczy, jak też Torunia nasycenie powierzchniami handlowymi sytuuje się na średnim, dla krajowych ośrodków miejskich, poziomie ok. 600 m². Pomimo

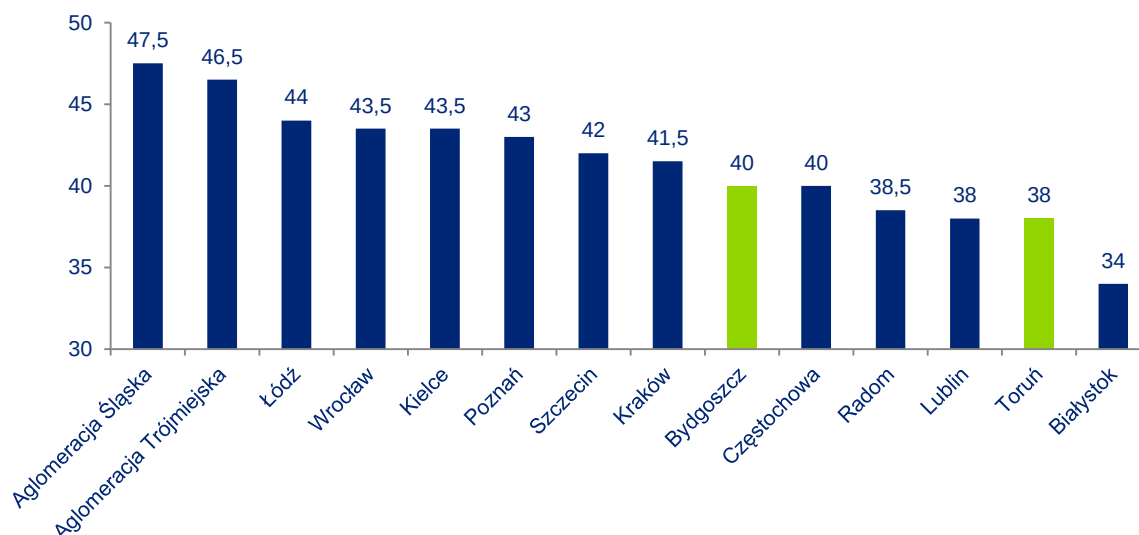
zbliżonego do innych ośrodków stopnia nasycenia - stawki powierzchni handlowej w największych galeriach pozostają na relatywnie niskich na tle średnich krajowych poziomach.

Wykres 20 Zasoby powierzchni handlowych oraz nasycenie powierzchniami handlowymi na 1000 mieszkańców w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce Wiosna 2014” DTZ

Wykres 21 Średni czynsz najmu m² w najpopularniejszych centrach handlowych w głównych aglomeracjach Polski (z wyłączeniem Warszawy) w 2014 r. (euro)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce Wiosna 2014” DTZ

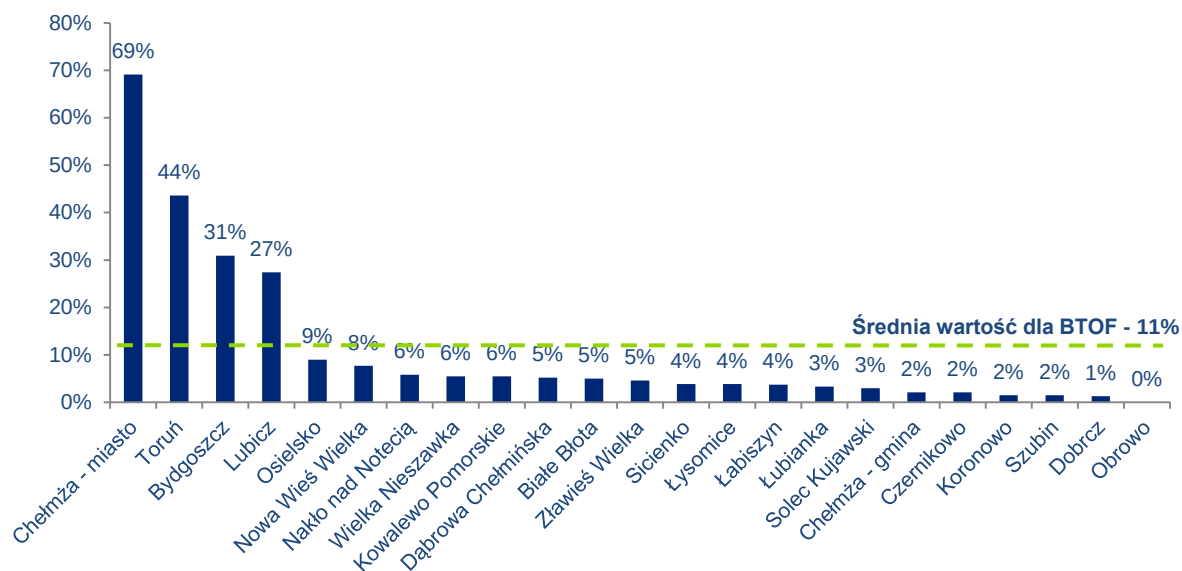
4

Niewielkie pokrycie obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

W ocenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych oprócz czynników związanych z dostępnością transportową oraz uzbrojeniem istotna jest również szacowana długość okresu realizacji procesu inwestycyjnego. Okres ten może być potencjalnie istotnie krótszy w przypadku objęcia terenów inwestycyjnych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Gmina miejska

Chełmża jest w największym stopniu objęta miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Miasta rdzenia prowadzą kontrolowaną politykę przestrzenną i są częściowo objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (Toruń - 44 %, Bydgoszcz - 31 %). W pozostałych gminach BTOF (poza gminą Lubicz) powierzchnia objęta planami zagospodarowania przestrzennego nie przekracza 10%.

Wykres 22 Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin BTOF w 2012 roku



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	W zakresie środowiska operacyjnego region stwarza najlepsze warunki rozwoju dla branż przemysłowych oraz sektora BPO/SSC.
2	Pod względem oceny jakości oferowanego życia Toruń znajduje się w czołówce krajowych ośrodków miejskich. Bydgoszcz uzyskuje istotnie niższe oceny w tym zakresie. Pod tym względem miasto wypada w rankingach gorzej, niż wskazują wnioski z lokalnych badań postrzegania tej kwestii przez mieszkańców.

1 W zakresie środowiska operacyjnego region stwarza najlepsze warunki rozwoju dla branż przemysłowych oraz sektora BPO/SSC.

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branż przemysłowych na terenie BTOF są:

- Historyczna obecność branż przemysłowych w regionie;
- Szeroka baza specjalistów i pracowników przemysłowych dostępnych na lokalnym rynku pracy;
- Lokalna dostępność kadry menadżerskiej;
- Szeroka oferta absolwentów kierunków technicznych szkół wyższych oraz szkół zawodowych
- Konkurencyjny na tle kraju poziom płac w przemyśle;
- Szeroka oferta dostawców usług oraz materiałów;
- Dostępność przygotowanych terenów inwestycyjnych typu greenfield i brownfield.

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branży BPO/SSC na terenie BTOF są:

- Znaczna liczba studentów oraz absolwentów kierunków ekonomicznych, IT i językowych w regionie
- Relatywnie konkurencyjny na tle kraju poziom płac w branży usługowej.
- Niskie stawki czynszu za wynajem nieruchomości biurowych.

2 Toruń jest wysoko oceniany pod kątem oferowanego poziomu jakości życia. Bydgoszcz uzyskuje istotnie niższe oceny i powinien prowadzić działania zmierzające do podniesienia miejsca w rankingach jakości życia (uzyskuje istotnie niższe oceny niż wskazywałyby wyniki lokalnych badań)

Elementem, który nie wpływa bezpośrednio na opłacalność lokalizacji inwestycji w regionie, ale ma wpływ na podejmowanie decyzji przez kadrę zarządzającą przedsiębiorstw i potencjalnych pracowników jest oferowana jakość życia. Poziom życia mierzony jest między innymi poprzez ocenę oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej miasta, dostępności służby zdrowia, bezpieczeństwa, ilości zieleni miejskiej i innych czynników o zbliżonym charakterze. Zagadnienia związane z poziomem jakości życia są szczególnie istotne dla menadżerów wysokiego szczebla oraz wysoko wykwalifikowanych specjalistów (a więc dla osób, które ze względu na wysokie kwalifikacje mają swobodę wyboru miejsca pracy). Ponieważ są to często osoby istotne z punktu widzenia pracodawców, jakość życia na danym obszarze może mieć przełożenie na jego ocenę jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela 9. Pozycja Bydgoszczy i Torunia w rankingach jakości życia w 2013 r.

Ranking jakości życia – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking zadowolenia z miejsca zamieszkania – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking jakości życia – MillwardBrown 2013
1. Toruń	1. Gdynia	1. Gdynia
2. Warszawa	2. Poznań	2. Wrocław
3. Poznań	3. Gdańsk	3. Toruń
4. Kraków	4. Ruda Śląska	4. Białystok
5. Jaworzno	5. Toruń	5. Rzeszów
6. Gdynia	6. Kraków	6. Zielona Góra
7. Olsztyn	7. Katowice	7. Poznań
8. Gdańsk	8. Wrocław	8. Gdańsk
9. Gorzów Wlkp.	9. Warszawa	9. Sopot
10. Szczecin	10. Olsztyn	10. Kraków
.....		
17. Bydgoszcz	26. Bydgoszcz	19. Bydgoszcz
18. Łódź	27. Kielce	20. Łódź
19. Gliwice	28. Częstochowa	21. Częstochowa

Źródło: Diagnoza Społeczna 2013, rankingi dla 28 największych miast w Polsce Ranking jakości życia przygotowany przez MillwardBrown na zlecenie Gazety Wyborczej dla 23 polskich miast, 2013.

W rankingach jakości życia i zadowolenia z miejsca zamieszkania Toruń zajmuje bardzo wysokie lokaty co korzystnie wpływa również na ocenę miasta jako miejsca lokowania inwestycji oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Pozycja Bydgoszczy w tych samych rankingach jest znacznie niższa, co może być przeszkodą dla tworzenia na terenie miasta bazy wysoko wykwalifikowanej kadry. Należy jednak zauważyć, że z badań przeprowadzonych przez Instytut PBS na zlecenie Urzędu Miasta w Bydgoszczy (2013 rok) wynika, że znacząca większość bydgoszczan jest zadowolona z jakości życia w swoim mieście. Na pytanie, jak Pana(i) zdaniem żyje się obecnie mieszkańcom Bydgoszczy, 78% ankietowanych wskazało odpowiedzi pozytywną (bardzo dobrze, raczej dobrze).

Kluczowe wnioski i obserwacje

1

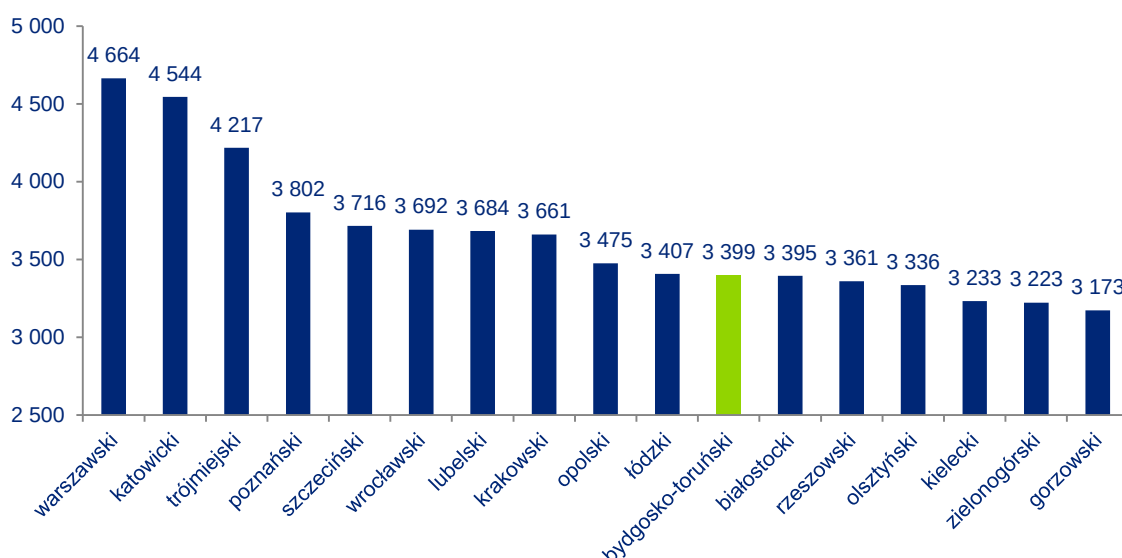
Konkurencyjny z punktu widzenia inwestorów poziom wynagrodzeń na tle kraju, zarówno w odniesieniu do całości rynku pracy jak też najważniejszych dla regionu branż.

1

Konkurencyjny z punktu widzenia inwestorów poziom wynagrodzeń na tle kraju, zarówno w odniesieniu do całości rynku pracy jak też najważniejszych dla regionu branż.

Jednym z istotnych czynników konkurencyjności gospodarczej regionu jest poziom wynagrodzeń na lokalnym rynku pracy. Zarówno subregion bydgosko-toruński (w odniesieniu do konkurencyjnych ośrodków), jak też województwo kujawsko-pomorskie (w kluczowych dla BTOF branżach) wypadają pod tym względem atrakcyjnie na tle konkurencyjnych ośrodków, co obrazują poniższe wykresy.

Wykres 23 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w subregionach w 2013 r.⁸

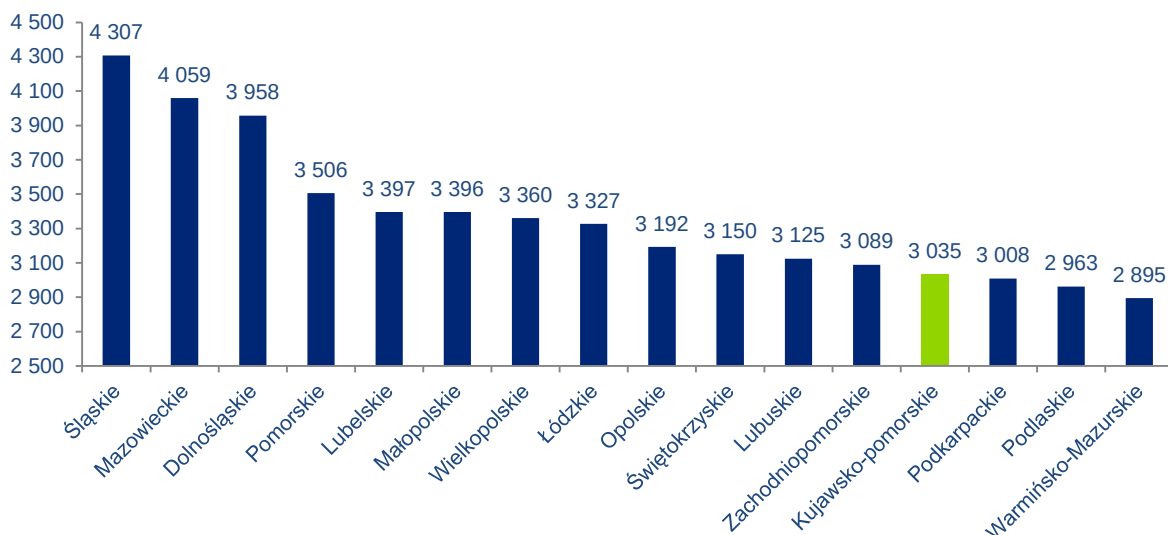


Źródło: Główny Urząd Statystyczny

W przypadku wynagrodzeń w przemyśle przewaga kosztowa regionu jest jeszcze bardziej wyraźna. Porównanie do innych regionów zaprezentowane zostało na poniższym wykresie.

⁸ Z uwagi na formę prezentacji danych przez GUS informacje dla podregionów warszawskiego, łódzkiego, krakowskiego, trójmiejskiego, poznańskiego, wrocławskiego i szczecińskiego są średnimi wartościami (ważonymi liczbą ludności) dla miast wydzielonych jako oddzielne podregiony oraz odpowiednich podregionów otaczających te miasta.

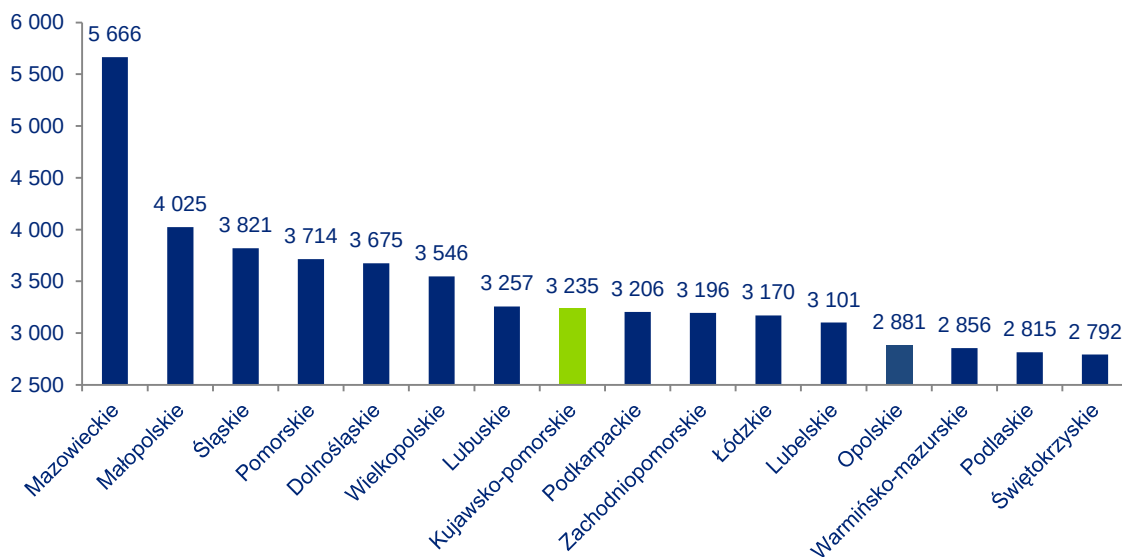
Wykres 24 Średni poziom wynagrodzeń w przemyśle (Sekcje B-E PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Również w przypadku działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej region jest atrakcyjny kosztowo, jednak na tle innych województw przewaga ta jest nieco mniejsza. Porównanie do innych regionów przedstawione zostało na poniższym wykresie.

Wykres 25 Średni poziom wynagrodzeń w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Pozyskiwanie inwestycji

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Brak koordynacji działań na poziomie metropolitalnym w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów oraz promocji obszaru. Rozproszenie kompetencji w zakresie obsługi inwestora.
2	Brak silnej marki – słaba rozpoznawalność regionu wśród inwestorów. Ograniczona obecność na mapie inwestycyjnej kraju i świata.
3	Niska skuteczność pozyskiwania dużych inwestycji zagranicznych koordynowanych przez instytucje centralne.
4	Niska dostępność terenów objętych zachętami inwestycyjnymi.

1 Brak koordynacji działań na poziomie metropolitalnym w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów oraz promocji obszaru. Rozproszenie kompetencji w zakresie obsługi inwestora.

Zadania z zakresu pozyskiwania inwestycji, wspierania przedsiębiorczości oraz promocji regionu prowadzone są na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przez szereg instytucji działających na poziomie całego województwa, poszczególnych powiatów, miast oraz gmin, a także dodatkowo przez parki przemysłowe i technologiczne. Poniżej przedstawiona została mapa kompetencji przykładowych jednostek odpowiedzialnych za zadania z zakresu promocji regionu, obsługi inwestorów i wsparcie przedsiębiorczości na terenie BTOF.

Tabela 10. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu

	Promocja regionu i firm		Pozyskiwanie i kontakt z inwestorami		Stymulowanie przedsiębiorczości	
	Bydgoszcz	Toruń	Bydgoszcz	Toruń	Bydgoszcz	Toruń
Kujawsko Pomorskie COIE						
Biuro Obsługi Inwestora – Toruń						
Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego						
Starostwo Powiatowe Bydgoszcz						
Starostwo Powiatowe Toruń						
Parki Przemysłowe						



Zadanie realizowane



Zadanie nierealizowane

Źródło: Opracowanie własne

Efektom powyższego rozproszenia kompetencji może być istotnie niższa od potencjalnej efektywność podejmowanych działań w wyniku m.in.:

- Braku kompleksowej wiedzy na temat oferty inwestycyjnej obszaru w jednym miejscu.
- Rozproszenia kapitału ludzkiego pomiędzy instytucjami;
- Konieczności odsyłania interesariuszy pomiędzy instytucjami
- Braku możliwości efektywnego promowania jednego, proinwestycyjnego stanowiska w toku kształtowania programów inwestycyjnych i strategicznych obszaru.

Poniżej zaprezentowane zostały przykłady działających w skali aglomeracyjnej jednostek odnoszących sukcesy w zakresie pozyskiwania inwestycji.

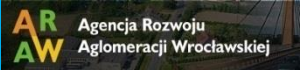
Tabela 11. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Marketing Birmingham

Miasto	Birmingham
Nazwa agencji	 Marketing Birmingham
Geograficzny obszar odpowiedzialności	Miasto Birmingham oraz otaczające miasto regiony Black Country oraz Solihull
Charakterystyka agencji	• Działalność w formie partnerstwa publiczno-prywatnego • Fundatorami są miasto Birmingham, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz ok. 400 przedsiębiorstw działających na lokalnym rynku
Kluczowe kompetencje	• Kompleksowy rozwój wizerunku i marketing regionu • Obsługa i pomoc przedsiębiorstwom lokalnym i zagranicznym • Promocja miasta wśród inwestorów i turystów • Organizacja targów, konferencji oraz imprez tematycznych • Szczególny nacisk położony został na promocję regionu kierowaną do wybranych branż: inżynierii, usług dla biznesu, mediów cyfrowych, „life science”, przemysłu spożywczego oraz IT • Kompetencje w zakresie obsługi inwestorów przekazane zostały UK Trade & Investment – brytyjskiemu urzędowi centralnemu
Rezultaty	• Podwojenie liczby lokowanych w Birmingham bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ciągu 2 lat • 27 inwestycji bezpośrednich przyciągniętych w sezonie 2011/12, 41 inwestycji przyciągniętych w sezonie 2012/13 • Ponad 4 tys. miejsc pracy utworzonych lub uchronionych przed likwidacją w sezonie 2012/13 • Firmy z 15 krajów zainwestowały w Birmingham w sezonie 2012/13 • 33,8 miliona zwiedzających w ciągu roku

Kluczowe czynniki sukcesu miasta - „lessons learned”	• Konsolidacja funkcji w zakresie promocji marketingowej oraz inwestycyjnej całego regionu w rękach jednej jednostki • Efektywne zaangażowanie prywatnych przedsiębiorstw • Partnerska współpraca z JST regionu w zakresie działań na rzecz tworzenia oferty inwestycyjnej oraz dogodnych warunków do prowadzenia działalności biznesowej.
--	--

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 12. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej

Miasto	Wrocław
Nazwa agencji 	Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej
Geograficzny obszar odpowiedzialności	Wrocław oraz 29 gmin województwa dolnośląskiego
Charakterystyka agencji	• Przykład kompleksowej obsługi inwestora w skali ponadlokalnej • Współpraca Wrocławia z gminami z całego województwa dolnośląskiego – łącznie 30 JST • Działalność w formie spółki akcyjnej • Agencja powołana została z inicjatywy prezydenta Wrocławia i przedstawicieli gmin otaczających metropolię
Kluczowe kompetencje	• Opracowanie ofert inwestycyjnych • Przygotowanie wizyt i aranżowanie spotkań z władzami samorządowymi, uczelniami wyższymi, firmami pośredniczącymi • Wyszukiwanie poddostawców i partnerów handlowych • Wsparcie w procesach administracyjnych • Doradztwo w zakresie pomocy publicznej • Przygotowanie kampanii promocyjnych • Pomoc w aplikowaniu o wizy dla pracowników inwestora
Rezultaty	• Działania ARAW przyczyniły się do zbudowania pozycji aglomeracji wrocławskiej jako jednego z liderów w Polsce w promocji potencjału gospodarczego oraz przyciąganiu nowych inwestorów. • Pozyskano szereg inwestorów, w tym m.in. 3M, Capgemini, Credit Suisse, Google, HP, IBM, Irevna, LG, McKinsey & Company, Nokia Siemens Networks, Siemens, Volvo, Whirlpool, Wipro. • Ulokowano we Wrocławiu ponad 40 centrów usług dla biznesu. Zatrudnienie w obszarach BPO/SSC oraz R&D wyniosło prawie 13 tys. osób. • Do wymiernych skutków działalności ARAW należy również przygotowanie do realizacji szeregu projektów inwestycyjnych mających na celu wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu (budowa hal kupieckich, utworzenie inkubatora przedsiębiorczości, utworzenie akceleratora designu).

Kluczowe czynniki sukcesu miasta - „lessons learned”

- Koncentracja wszystkich kluczowych kompetencji z zakresu pozyskiwania inwestorów w ramach jednego podmiotu.
- Silne zaplecze kapitałowe i organizacyjne.
- Szerokie poparcie zaangażowanych JST w tym w szczególności Miasta Wrocław.

Źródło: Opracowanie własne

2

Brak silnej marki – słaba rozpoznawalność regionu wśród inwestorów. Ograniczona obecność na mapie inwestycyjnej kraju i świata.

Województwo kujawsko-pomorskie, jako całość nie jest wysoko oceniane w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województw. Przykładem tego może być 11 (na 16 możliwych) miejsce w rankingu *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2012* zrealizowanym przez Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych. Zdecydowanie lepiej w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej wypada subregion bydgosko-toruński. W prezentowanym poniżej rankingu Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową plasuje się on w grupie pierwszych dziesięciu subregionów w kraju pod kątem atrakcyjności dla prowadzenia działalności przemysłowej, usługowej oraz zaawansowanej technologicznie.

Tabela 13 Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2013

Działalność przemysłowa	Działalność usługowa	Działalność zaawansowana technologicznie
1. Katowicki	1. Warszawski	1. Warszawski
2. Rybnicki	2. Łódzki	2. Krakowski
3. Łódzki	3. Katowicki	3. Poznański
4. Bielski	4. Krakowski	4. Łódzki
5. Wrocławski	5. Poznański	5. Trójmiejski
6. Poznański	6. Wrocławski	6. Wrocławski
7. Oświęcimski	7. Bydgosko-toruński	7. Bydgosko-toruński
8. Częstochowski	8. Trójmiejski	8. Katowicki
9. Bydgosko-toruński	9. Bielski	9. Szczeciński
10. Krakowski	10. Rzeszowski	10. Lubelski
11. Wałbrzyski	11. Lubelski	11. Rzeszowski

Źródło: „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013”, Instytut Badań nad Gospodarką Narodową, Gdańsk 2013

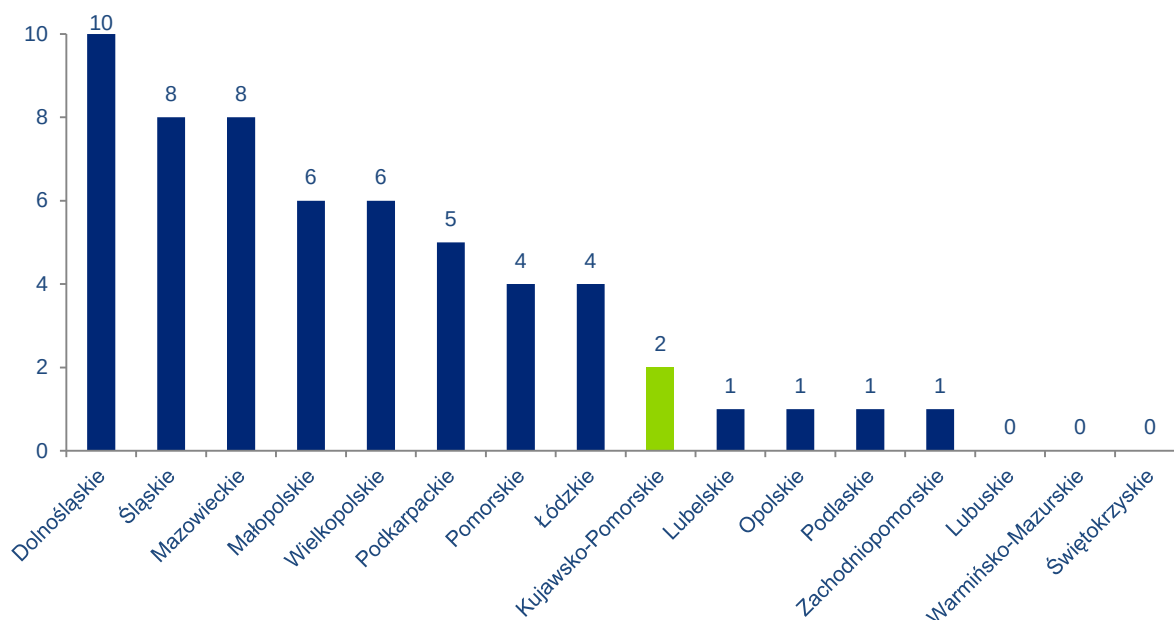
W przypadku rankingów międzynarodowych, w których, ze względu na różnice w podziałach administracyjnych państw, najczęściej porównywane są miasta, spośród miast rdzenia BTOF, występuje jedynie Bydgoszcz. W rankingu „European Cities and Regions of the Future 2014/15” przygotowanym przez fDi Intelligence, Bydgoszcz sklasyfikowana została na 9 miejscu wśród europejskich miast średniej wielkości pod względem efektywności kosztowej.

Pomimo relatywnie pozytywnych ocen w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej subregionu bydgosko-toruńskiego oraz samej Bydgoszczy, osoby odpowiedzialne za pozyskiwanie oraz obsługę inwestorów często wskazywały na fakt anonimowości zarówno województwa, subregionu, jak i miast rdzenia w świadomości inwestorów, w szczególności zaś inwestorów zagranicznych. Jako przyczyna takiego stanu rzeczy wskazywany był brak efektywnej, kierowanej do inwestorów komunikacji oferty oraz atutów regionu, która pozwoliłaby na wypracowanie własnej marki w środowisku osób podejmujących decyzje dotyczące lokowania inwestycji.

3 Niska skuteczność pozyskiwania dużych inwestycji zagranicznych koordynowanych przez instytucje centralne.

Jak można zaobserwować na poniższym wykresie spośród 57 dużych inwestycji bezpośrednich obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ) w 2013 roku jedynie 2 ulokowane zostały w woj. kujawsko-pomorskim, którego centrum społeczne i gospodarcze stanowi Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny.

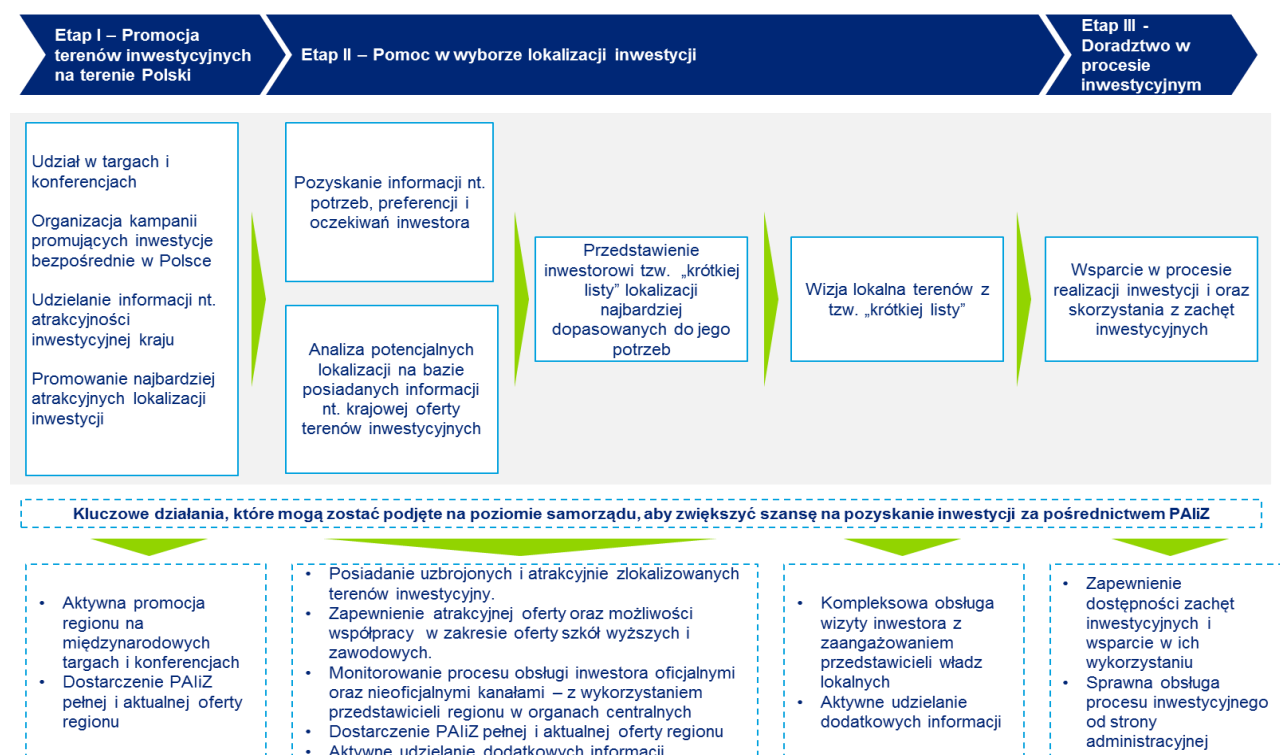
Wykres 26 Liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w rozbiciu na województwa w 2013 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych

Poniżej zaprezentowany został proces pozyskiwania inwestorów przez PAIiZ wraz ze wskazaniem kluczowych działań, które na poszczególnych etapach procesu mogą zostać podjęte na poziomie samorządu, aby zwiększyć szansę pozyskania inwestycji na swoim terytorium.

Schemat 5 Proces obsługi inwestora zagranicznego przez PAIiZ



Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji udzielonych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych

4 Niska dostępność terenów objętych zachętami inwestycyjnymi.

Najważniejszymi zachętami inwestycyjnymi z punktu widzenia różnicowania terenów inwestycyjnych na terenie kraju są:

- Możliwość lokalizacji inwestycji na preferencyjnych warunkach na terenach parków naukowo-technologicznych.
- Możliwość lokalizacji inwestycji na terenach specjalnych stref ekonomicznych i korzystania z ulg podatkowych.

Na terenie BTOF funkcjonują 3 parki technologiczne opisane poniżej:

Tabela 14 Podstawowe dane na temat parków przemysłowo-technologicznych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2014 r.

 Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny Sp. z o.o.	
Profil parku	- Działalność usługowo-produkcyjna - Składowanie - Magazynowanie
Udziałowcy	Miasto Bydgoszcz, Infrastruktura Kapuściska S.A., Metalko Sp. z o.o., Regula Sp. z o.o., MD-PROECO Sp. z o.o., UCR Technika Sp. z o.o.

Powierzchnia całkowita	280 ha		
Powierzchnia dostępna	80 ha		
Wybrani inwestorzy	Metalko Sp. z o.o.		Produkcja aparatury procesowej
	SPX Flow Technology Poland Sp. z o.o.		Projektowanie i produkcja linii technologicznych
	Metalbark Sp. z o.o. Sp. k.		Wykonawstwo konstrukcji stalowych
	Hanplast Sp. z o.o.		Przetwórstwo tworzyw sztucznych
	DSS Interacciai Sp. z o.o.		Dostawca wyrobów hutniczych
 Toruński Park Technologiczny			
Profil parku	• Techniki informacyjne i komunikacyjne • Energoelektronika • OZE • Technika budowlana		
Udziałowcy	Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.		
Powierzchnia całkowita	1,75 ha		
Powierzchnia dostępna	brak		
Wybrani inwestorzy	Optiguard Sp. z o.o.		Elektroniczne systemy zabezpieczeń antykradzieżowych dla placówek handlowych
	Zakład Energoelektroniki „TWERD”		Produkcja i wdrożenia rozwiązań w energoelektronice
	Geopolis		Dostarczanie systemów GIS dla administracji publicznej i pozyskiwanie danych przestrzennych
	Data Invest Sp. z o.o. s.k.a.		Przetwarzanie danych, cloud computing

	Kom-net Sp. z o.o.		Telefonia VOIP, usługi sieciowe, outsourcing Contact Center, billing danych
	Park Przemysłowy w Solcu Kujawskim		
Profil parku	• Produkcja przemysłowa • Handel • Usługi specjalistyczne		
Udziałowcy	Regionalne Centrum Przedsiębiorczości Sp. z o.o.		
Powierzchnia całkowita	76,3 ha		
Powierzchnia dostępna	30 ha		
Wybrani inwestorzy	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Autos Sp. z o.o.		Dystrybucja części zamiennych do pojazdów ciężarowych, przyczep, naczep i autobusów Sprzedaż i serwis samochodów ciężarowych Naprawa samochodów ciężarowych
	Polimer Sp. z o.o.		Projektowanie i produkcja elementów z tworzyw sztucznych
	Hydrapres S.A.		Produkcja elementów tłocznych z blachy stalowej Projektowanie i budowa maszyn Projektowanie i budowa tłoczników
	Papiery Powlekane „PASACO” Sp. z o.o.		Produkcja i sprzedaż papierów powlekanych
	Bogner Edelstahl Polska Sp. z o.o.		Centrum serwisowe stali jakościowych szlachetnych

Źródło: Opracowanie własne Deloitte na podstawie informacji zebranych z instytucji.

Jak wynika z danych przedstawionych powyżej, łączna oferta dostępnych terenów inwestycyjnych na terenie parków naukowo-technologicznych na terenie BTOF wynosi 110 ha.

Również w zakresie dostępności terenów inwestycyjnych na terenie Specjalnych Stref Ekonomicznych oferta BTOF jest mocno ograniczona – łączna podaż dostępnych terenów wynosi niecałe 64 ha.

Tabela 15 Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF w 2014 r.

Lokalizacja	Powierzchnia całkowita	Powierzchnia dostępna
Bydgoszcz	35,9 ha	10,4 ha
Toruń	7,2 ha	brak
Łysomice	177,6 ha	53,5 ha
Kowalewo Pomorskie	7,8 ha	brak

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

2.1.4. Rynek pracy

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Kapitał ludzki i społeczny wymaga znaczących inwestycji w rozwój. Świadczą o tym m.in: - Wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych, wśród których liczne grupy stanowią osoby nieposiadające kwalifikacji zawodowych (ok. 6500 zarejestrowanych bezrobotnych) oraz osoby w wieku 50+ i kobiety - Wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej
2	Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy: - Niskie zainteresowanie kształceniem w zasadniczych szkołach zawodowych oraz technikach - Niekorzystna struktura absolwentów szkół wyższych – niewystarczająca liczba absolwentów kierunków ścisłych i technicznych, nadmiar absolwentów kierunków humanistycznych, w tym przede wszystkim związanych z pedagogiką
3	Niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw wśród pracodawców
4	Potrzeba zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy

Podstawą dla powyższej diagnozy jest przyjęta perspektywa atrakcyjności inwestycyjnej Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W zakresie rynku pracy potencjalni inwestorzy rozważają przede wszystkim dwa czynniki:

- Dostęp do pożądaných kompetencji, rozumianych jako kombinacja wiedzy, umiejętności, postaw i cech charakteru, determinujących gotowość danej osoby do wykonywania określonych zadań i osiągnięcia zamierzonych celów
- Dostęp do określonych kwalifikacji, przejawiający się obecnością na rynku pracy osób posiadających pożądanę wykształcenie, doświadczenie, uprawnienia, znajomość języków obcych oraz umiejętności praktyczne związane z wykonywanym zawodem.

1

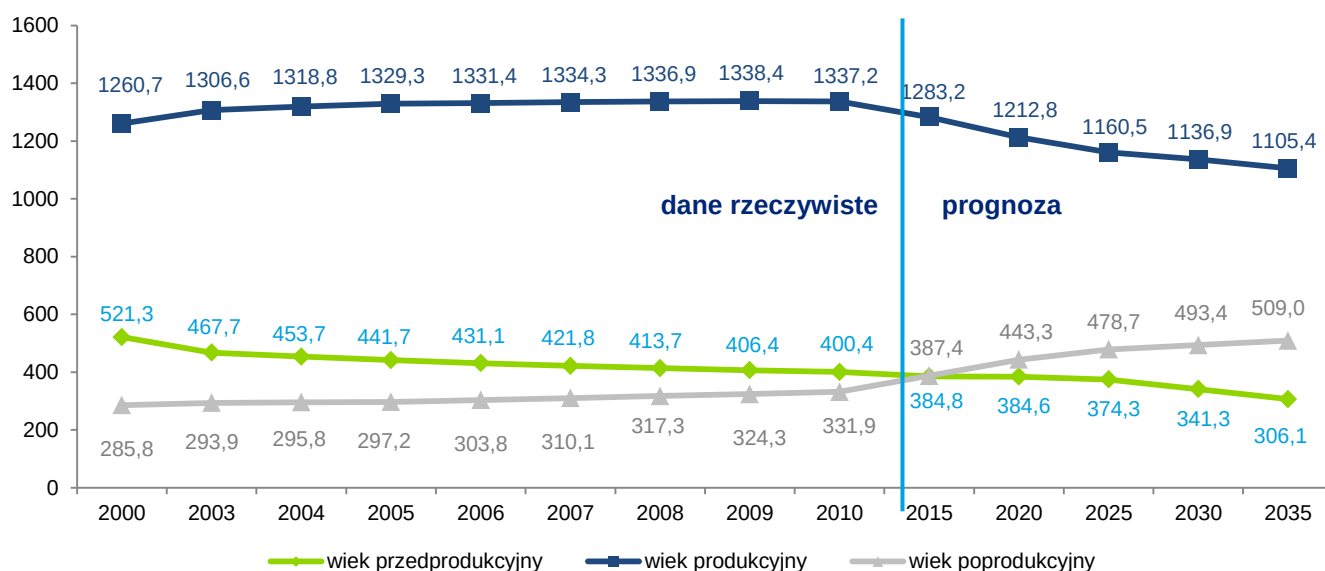
Kapitał ludzki i społeczny BTOF wymaga znaczących inwestycji w rozwój

Bydgosko - Toruński Obszar Funkcjonalny charakteryzuje stosunkowo niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego. W wyniku oddziaływania przez wiele dekad ze strony niekorzystnych czynników w obszarze gospodarki, rynek pracy BTOF cechuje trwale wysoki na tle kraju poziom bezrobocia oraz związane z nim następujące niepożądane zjawiska:

- Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej, niewielka aktywność osób bezrobotnych w zakresie poszukiwania szans na poprawę warunków życia;
- Niski udział osób z wykształceniem wyższym w stosunku do ludności aktywnej zawodowo, w szczególności niewystarczająca liczba osób z wykształceniem ścisłym/ technicznym;
- Wysoki udział osób nieposiadających zawodu (osoby z wykształceniem podstawowym oraz osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) wśród bezrobotnych;
- Niewystarczający poziom zaradności na rynku pracy – niechęć do zmiany profilu zawodowego oraz nabywania nowych kwalifikacji, szczególnie widoczna wśród osób bezrobotnych po 50 roku życia, przeważnie kobiet.
- Niski na tle kraju wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców).

Obszar BTOF zamieszkuje ponad 850 tysięcy osób. Podobnie jak w całej Polsce i w większości państw europejskich, w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym zachodzi proces starzenia się społeczeństwa, na skutek którego maleje udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w populacji, a rośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Wykres poniżej przedstawia liczebność poszczególnych ekonomicznych grup wieku w województwie kujawsko – pomorskim na przestrzeni lat 2000-2011 wraz z prognozą sięgającą roku 2035. Prognozowane znaczące zmiany w liczebności poszczególnych grup pociągają za sobą istotne konsekwencje dla rynku pracy, zwłaszcza w obszarze aktywizacji zawodowej i utrzymywania zatrudnienia wśród osób w wieku 50+. Szczególnie istotne w powyższym kontekście jest podejmowanie działań zmierzających do podnoszenia poziomu kapitału ludzkiego BTOF oraz związane z tym upowszechnianie idei uczenia się przez całe życie.

Wykres 12 Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2000-2035

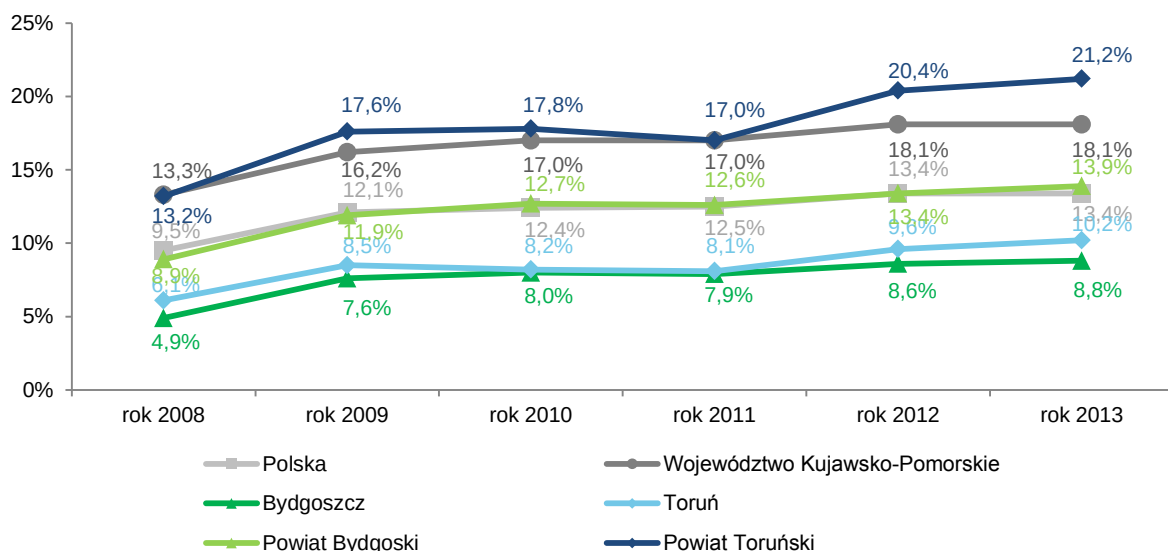


Źródło: Opracowanie WUP na podstawie danych GUS

Według danych za 2013 rok, stopa bezrobocia w BTOF wynosi 8,8% i 10,2% dla Bydgoszczy i Torunia oraz 13,9% i 21,2% dla Powiatu Bydgoskiego i Powiatu Toruńskiego.

Są to wartości wysokie w skali kraju, w szczególności w toruńskiej części BTOF. Poniższy wykres prezentuje tempo wzrostu stopy bezrobocia w BTOF w latach 2008-2013 na tle Polski. Z danych wynika, iż tempo to jest wyższe niż w pozostałej części kraju, szczególnie w przypadku Powiatu Toruńskiego.

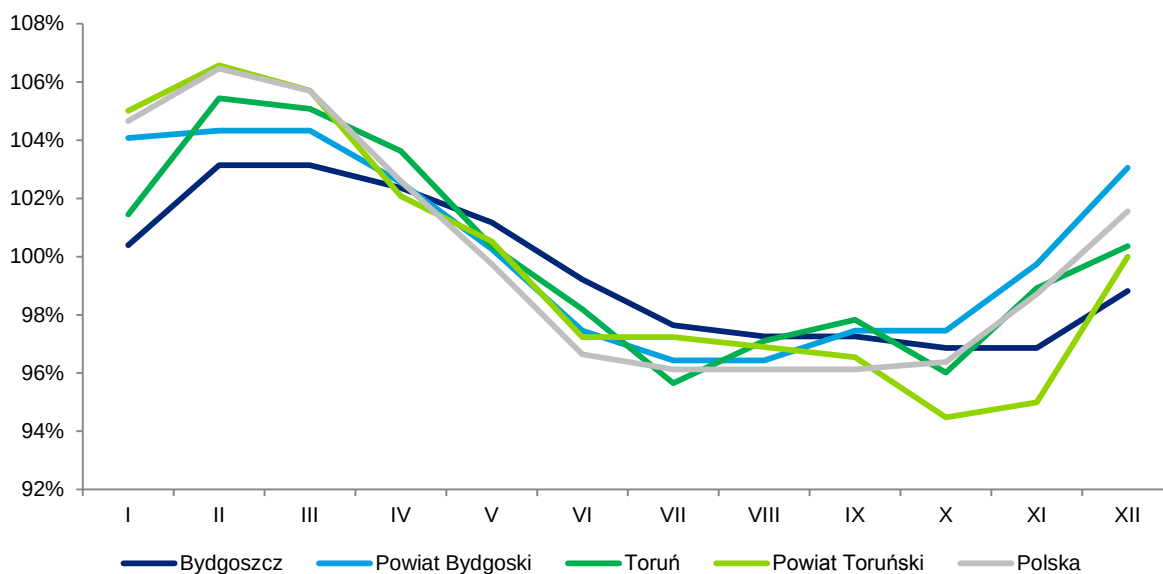
Wykres 14 Stopa bezrobocia na obszarze BTOF na tle Polski w latach 2008-2013



Źródło: Opracowanie WUP na podstawie danych GUS za lata 2008 - 2013

Analizując dynamikę zmian stopy bezrobocia w skali roku, można zauważyć znaczące wahania sezonowe. Kolejny wykres prezentuje wahania sezonowe stopy bezrobocia w poszczególnych częściach BTOF (wyrażone jako odchylenie od średniej stopy bezrobocia w ciągu roku). Podobnie jak w całym kraju, w okresie jesienno - zimowym bezrobocie jest wyższe od średniej dla całego roku, a w okresie wiosenno-letnim stopa bezrobocia spada, głównie ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na pracę sezonową w rolnictwie i budownictwie. Największe wahania sezonowe stopy bezrobocia dotyczą toruńskiej części BTOF. To niekorzystne zjawisko oznacza, że we wskazanym obszarze mieszkańcom trudniej jest znaleźć stabilne zatrudnienie, zapewniające dochód przez cały rok.

Wykres 15 Odchylenie średniej stopy bezrobocia w poszczególnych miesiącach roku od ogólnej średniej stopy bezrobocia w obszarach tworzących BTOF (dane za lata 2011-2013)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy

Wysokiemu bezrobociu towarzyszy stosunkowo niewielka aktywność mieszkańców BTOF w obszarze przedsiębiorczości. Poniższa tabela przedstawia liczbę osób bezrobotnych oraz liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w BTOF w podziale na poszczególne gminy.

Tabela 16 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 r.

Gmina	Liczba osób bezrobotnych	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców
Bydgoszcz	13917	120
Koronowo	1848	71
Sicienko	434	89
Nakło	2361	81
Szubin	1621	74
Łabiszyn	751	80
Białe Błota	650	155
Nowa Wieś Wielka	404	113
Osielsko	382	170
Dobrcz	439	84
Dąbrowa Chełmińska	378	81
Solec Kujawski	708	96
Toruń	8808	124
Zławieś Wielka	657	96
Łubianka	370	77
Chełmża	2353	70
Łysomice	539	105

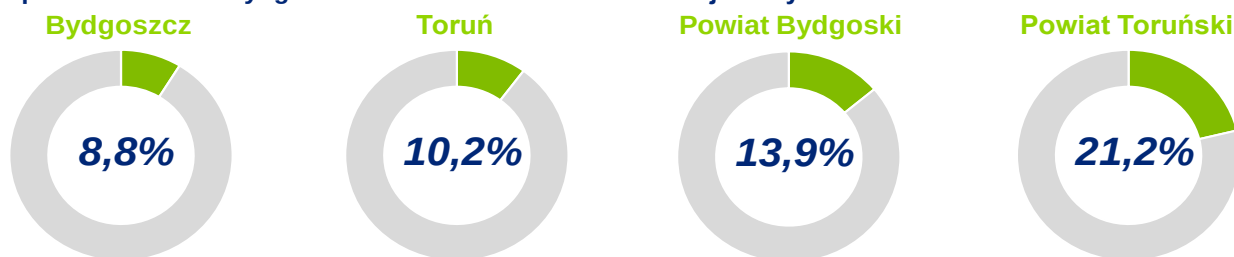
Kowalewo Pomorskie	972	75
Lubicz	1038	105
Wielka Nieszawka	239	113
Obrowo	820	97
Czernikowo	954	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

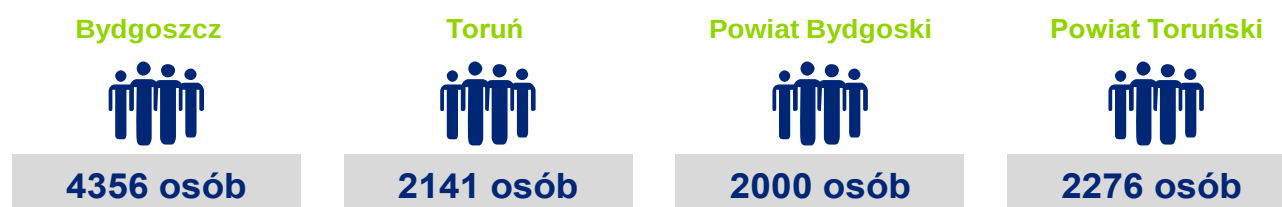
Szczególnie niepokojący jest wysoki udział osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych (tzn. osób z wykształceniem podstawowym/ gimnazjalnym oraz osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, które nie ukończyły kursów zawodowych) w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych. Szanse osób nieposiadających zawodu na podjęcie pracy zarobkowej są znacznie mniejsze niż osób z wykształceniem zawodowym i osób, które ukończyły kursy zawodowe. Aktywizacja zawodowa tej grupy bezrobotnych wymaga długotrwałego i kompleksowego wsparcia, polegającego przede wszystkim na nauce zawodu, umożliwiającego znalezienie pracy lub samozatrudnienie. Integralną częścią nauki zawodu powinny być działania zmierzające do rozwinięcia kompetencji społecznych oraz wykształcenia postaw pożądaných na rynku pracy. Skalę problemu wysokiej liczby osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym obrazuje poniższy schemat.

Schemat 6 Stopa bezrobocia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym oraz liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w 2013 r.

Stopa bezrobocia w Bydgosko – Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym



Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP za 2013 r.

Powyższe czynniki wpływają negatywnie na atrakcyjność inwestycyjną Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – znaczna część ludności nie przejawia aktywnego zainteresowania pracą zarobkową oraz poszerzaniem wachlarza własnych umiejętności i kwalifikacji. W konsekwencji maleją szanse inwestorów na znalezienie pracowników o wykształconych pożądanych postawach, takich jak między innymi:

- Poszanowanie dla pracy
- Przedsiębiorczość
- Chęć rozwoju
- Gotowość do współpracy czy zaufanie.

Występuje ponadto mniejsza skłonność i umiejętność korzystania z nowoczesnych technologii oraz elastyczność, działań, np. w zakresie mobilności przestrzennej lub zawodowej (zdobywanie nowych kwalifikacji, zmiana profilu zawodowego, zmiana miejsca zamieszkania). Odwrócenie negatywnych tendencji w zakresie poziomu kapitału ludzkiego i społecznego wpłynie pozytywnie na szanse BTOF na pozyskanie inwestorów oraz związane z tym zwiększenie liczby miejsc pracy.

Do zmiany obecnych uwarunkowań niezbędne są działania o charakterze długoterminowym, ukierunkowane na podniesienie poziomu integracji społecznej oraz kształtowanie pożądanych postaw: aktywności społecznej i zawodowej, współpracy, zaufania, zaradności oraz innowacyjności. Działania te powinny koncentrować się na poziomie społeczności lokalnych poszczególnych gmin, by dotrzeć do możliwie szerokiego grona beneficjentów. W celu podniesienia skuteczności, powinny być one realizowane w ramach współpracy samorządów, instytucji rynku pracy, pracodawców oraz organizacji pozarządowych.

2

Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy

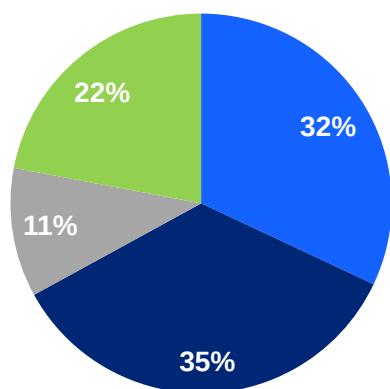
W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym występuje niedopasowanie popytu i podaży na pracę. Rozbieżność w tym zakresie znajduje potwierdzenie w listach zawodów deficytowych i nadwyżkowych, sporządzanych przez urzędy pracy, jednak zestawienia te nie odzwierciedlają

w pełni wymiaru problemu (wakaty zgłaszane do urzędów pracy stanowią niewielką część wolnych miejsc pracy w gospodarce).

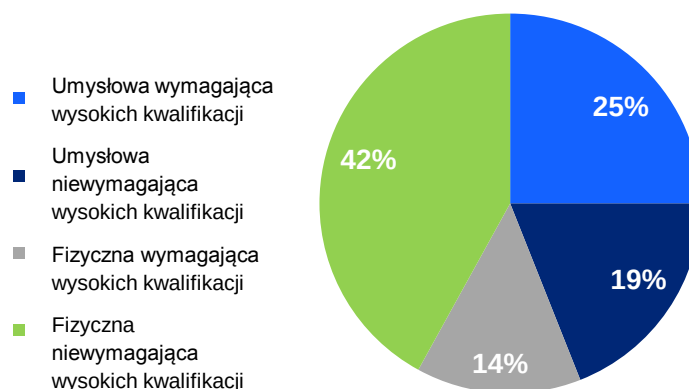
Bardziej precyzyjnych informacji w tym zakresie dostarcza „Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020” (Agrotec Polska Sp. z o. o., 2013), według której obecnie dwie trzecie młodych ludzi przygotowuje się do pracy umysłowej, a co trzecia osoba do pracy umysłowej wymagającej wysokich kwalifikacji. Prognozowane zapotrzebowanie na zawody umysłowe wymagające średnich kwalifikacji będzie kształtowało się na poziomie 19%, a na zawody umysłowe wymagające wysokich kwalifikacji na poziomie 25%. Ponad połowa popytu na pracę będzie dotyczyła prac fizycznych (wymagających wysokich kwalifikacji oraz prostych). Oznacza to, że znaczna część absolwentów będzie zmuszona do podjęcia pracy poniżej kwalifikacji. Skalę problemu prezentuje poniższy wykres.

Wykres 27. Niedopasowanie popytu i podaży pracy – perspektywa 2020 r.

Napływ absolwentów wg rodzajów kwalifikacji
w 2020r. – wynik symulacji



Popyt na pracę wg rodzajów kwalifikacji
w 2020r. – wynik symulacji



Źródło: Agrotec Polska, IBS (2013), Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020

Główną przyczyną dysproporcji w zakresie podaży i popytu pracy w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym są zatem wybory edukacyjne, podejmowane przez młodych ludzi, a przede wszystkim:

- Zbyt niskie (pomimo niewielkiej tendencji wzrostowej w ostatnich latach) zainteresowanie kształceniem w szkołach zawodowych i technikach w stosunku do popularności liceów ogólnokształcących (dane szczegółowe zawiera poniższa tabela)

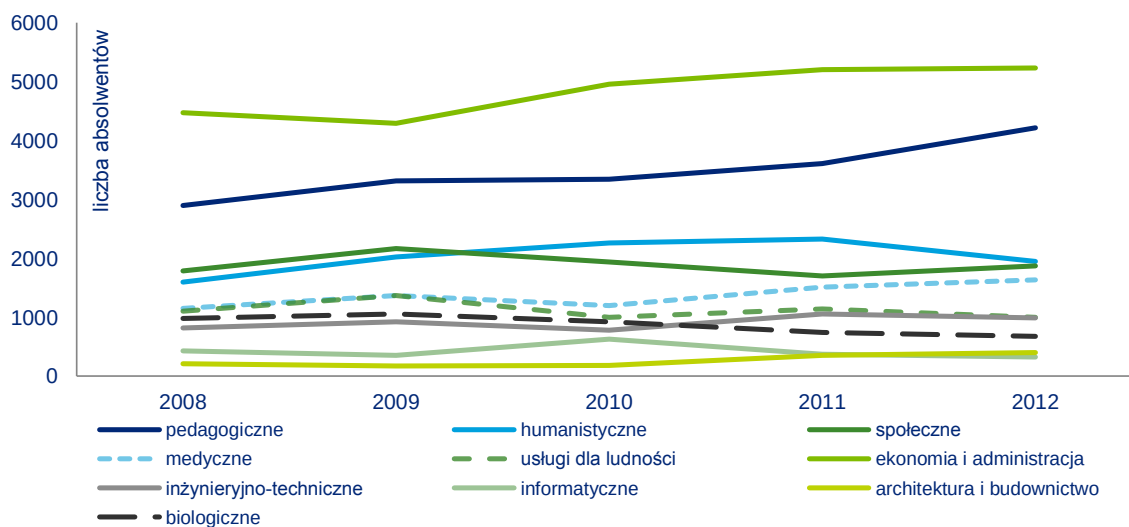
Tabela 17. Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół w 2012 r.

Typ szkoły	BOF	TOF	BTOF	Polska
Liceum ogólnokształcące	36,7%	50,9%	42,3%	42,4%
Liceum profilowane	1,1%	0,4%	0,8%	1,0%
Technikum	46,5%	37,7%	43,1%	43,0%
Zasadnicza szkoła zawodowa	15,7%	11,0%	13,9%	13,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2012 r.

- Nadreprezentacja absolwentów szkół wyższych kończących kierunki humanistyczne, społeczne i pedagogiczne w stosunku do absolwentów kierunków ścisłych i technicznych (zobrazowane na poniższym wykresie)

Wykres 28. Absolwenci szkół wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2008-2012



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS za lata 2008-2012

Młodzi mieszkańcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego potrzebują poradnictwa zawodowego na etapie gimnazjum oraz szkół średnich. Poradnictwo powinno uwzględniać przede wszystkim prognozy dotyczące zapotrzebowania na konkretne kwalifikacje oraz informacje dotyczące kompetencji i postaw oczekiwanych przez pracodawców. Działania te powinny stanowić skuteczne wsparcie w podejmowaniu decyzji odnośnie dalszych ścieżek kształcenia i tym samym zwiększać szanse przyszłych absolwentów na zatrudnienie.

Oprócz niekorzystnych wyborów edukacyjnych, na niedopasowanie popytu i podaży pracy mają wpływ wspomniane wcześniej niepożądane postawy znacznej części osób bezrobotnych, tj. niska elastyczność w zakresie dostosowywania kwalifikacji do zmieniających się wymogów rynku pracy oraz niski poziom upowszechnienia idei uczenia się przez całe życie, czego świadectwem jest bardzo

wysoka liczba osób bezrobotnych nieposiadających żadnych kwalifikacji zawodowych. Do grupy tej zalicza się ok. 6500 zarejestrowanych bezrobotnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.

3

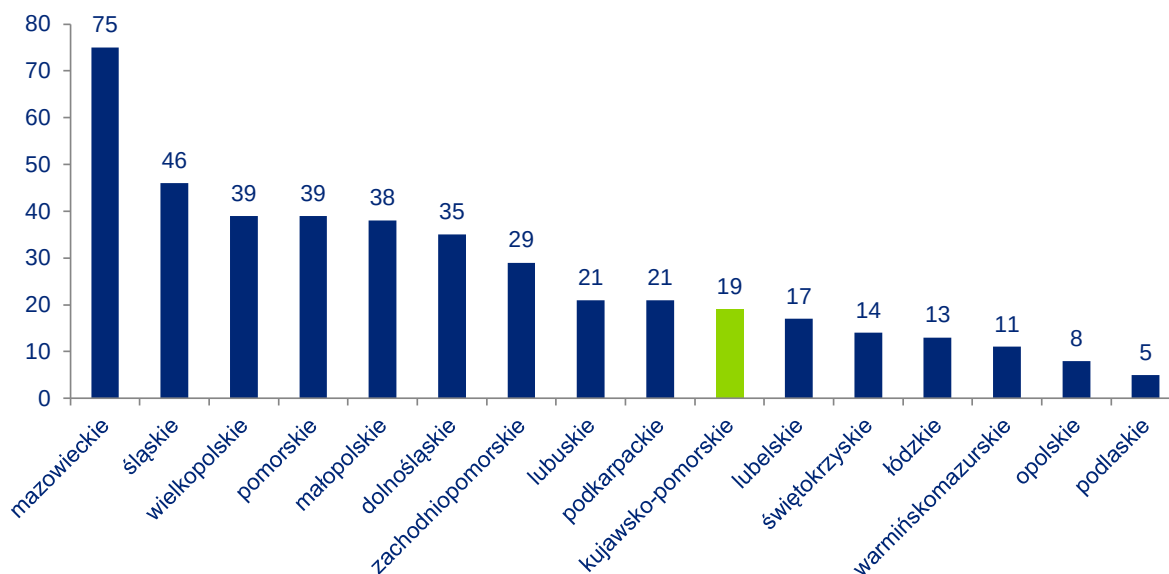
Niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw wśród pracodawców

Działania ukierunkowane na poprawę sytuacji na rynku pracy wymagają zaangażowania nie tylko samorządów i instytucji rynku pracy, ale także pracodawców. Pracodawcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (w szczególności małe i średnie przedsiębiorstwa) wykazują relatywnie niską świadomość wagi odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw. Według raportu „Trendy CSR 2014” Fundacji Odpowiedzialnego Biznesu, stale rośnie zapotrzebowanie ze strony rynku pracy na działania z zakresu CSR (corporate social responsibility – odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw) realizowane przez pracodawców. Odpowiedzialny pracodawca:

- Przestrzega praw pracowniczych
- Prowadzi dialog z lokalną społecznością
- Pomaga pracownikom godzić życie osobiste i zawodowe (co jest szczególnie istotne z punktu widzenia osób powracających do pracy po urlopach rodzicielskich)
- Dbą o integrację międzypokoleniową i czerpie korzyści ze zróżnicowania wiekowego personelu
- Tworzy warunki do pracy osobom niepełnosprawnym
- Rozwija pracowników, wspierając tym samym utrzymanie zatrudnienia

W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym brakuje działań zmierzających do upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej wśród pracodawców (co można zaobserwować m.in. na podstawie zamieszczonego poniżej wykresu). Istnieje potrzeba dotarcia do pracodawców z informacjami o korzyściach wynikających z wdrażania rozwiązań z zakresu CSR, ukierunkowanych na rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Badania wykazują, że działania z zakresu CSR przekładają się na budowę przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw, m.in. poprzez wzrost innowacyjności, poprawę wizerunku, wzrost zaangażowania i satysfakcji pracowników oraz zmniejszenie ich rotacji. Z punktu widzenia społeczeństwa, odpowiedzialność społeczna pracodawców przyczynia się do zwiększania liczby stabilnych miejsc pracy oraz budowania nowoczesnej, konkurencyjnej gospodarki.

Wykres 29. Liczba wniosków o udzielenie wsparcia na wdrożenie CSR w ramach projektu „Zwiększanie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” w 2013-2014 r.



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARP

4

Potrzeba zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy

Poprawa sytuacji na rynku pracy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga ścisłej współpracy wszystkich interesariuszy rynku pracy, min:

- Urzędów pracy;
- Instytucji samorządowych;
- Pracodawców;
- Poszukujących pracy;
- Szkół średnich;
- Uczelni wyższych;
- Organizacji pozarządowych.

Podstawą zacieśnienia współpracy wyżej wymienionych podmiotów jest sprawny przepływ informacji odnośnie rynku pracy na terenie BTOF, który umożliwi tworzenie kompleksowych raportów oraz podejmowanie na ich podstawie bardziej trafnych decyzji oraz skuteczniejszych działań, adekwatnych do zmian zachodzących na rynku pracy. W celu zapewnienia sprawnego przepływu informacji niezbędna jest wspólna inicjatywa różnych interesariuszy rynku pracy BTOF, polegająca na opracowaniu klarownych zasad współpracy oraz wystandaryzowanych narzędzi. Wspólna inicjatywa, polegająca na zapewnieniu sprawnego przepływu informacji, powinna w dalszej perspektywie stopniowo ewoluować w kierunku większej liczby wspólnych działań, zmierzających do poprawy sytuacji na rynku pracy BTOF.

2.1.5. Innowacyjność

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Województwo kujawsko-pomorskie sklasyfikowane jako skromny innowator w europejskim badaniu innowacyjności regionów (RIS): Wszystkie wskaźniki dotyczące działalności badawczo-rozwojowej oraz innowacyjności stawiają region w niekorzystnej pozycji zarówno w porównaniu do Polski, jak i do większości innych województw.
2	Niskie nakłady na B+R jedną z kluczowych przyczyn niskiego poziomu innowacyjności BTOF - Nakłady na B+R w regionie stanowiły zaledwie 2% całkowitych nakładów poniesionych w kraju (dla porównania mazowieckie- 34%, małopolskie- 11,4%) i zaledwie 0,4% PKB regionu (Polska 0,8%). - Województwo kujawsko-pomorskie było jednym z ostatnich pod względem wielkości środków przeznaczanych na B+R na 1 mieszkańca.
3	Konieczność wzmocnienia struktur i zasięgu działalności regionalnego systemu innowacyjności - W regionie nie zbudowano regionalnego systemu innowacyjności, co utrudnia przełamywania barier we współpracy pomiędzy strefą nauki i biznesu - W regionie potrzebna jest budowa systemu finansowania innowacji poprzez stworzenie mechanizmów wspierających działania na każdym poziomie (tj. od badań podstawowych do prac wdrożeniowych), np. instrumentów finansowych wysokiego ryzyka - W regionie wzmocnienia wymagają podmioty odpowiedzialne za pośrednictwo w zakresie transferu technologii i przepływ informacji tj. instytucje otoczenia biznesu - W regionie należy budować potencjał naukowo-badawczy na rzecz innowacyjnej gospodarki i wzmacniać współpracę uczelni i jednostek badawczych z przemysłem

1 Województwo kujawsko-pomorskie sklasyfikowane zaledwie jako skromny innowator w europejskim badaniu innowacyjności regionów (RIS)

Rozwój oparty na wiedzy i innowacjach to jeden z trzech kluczowych priorytetów strategii „Europa 2020”. Również w krajowych oraz regionalnych dokumentach programowych takich jak Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 tematyka gospodarki opartej na wiedzy traktowana jest priorytetowo. Kluczowe miasta regionu tj. Bydgoszcz i Toruń, skupiające wiodące w regionie jednostki naukowe pełnią szczególną rolę w rozwoju innowacyjności regionu.

W zestawieniu innowacyjności regionów tzw. Regionalna Tabela Wyników (Regional Innovation Scoreboard, RIS)⁹ województwo kujawsko-pomorskie zostało ocenione zaledwie jako „skromny innowator”. Wszystkie wskaźniki dotyczące działalności badawczo-rozwojowej oraz innowacyjności stawiają region w niekorzystnej pozycji zarówno w porównaniu do Polski, jak i do większości innych województw. Wybrane wskaźniki wykorzystywane w badaniu RIS przedstawiono w poniższej tabeli.

⁹ Regional Innovation Scoreboard jest badaniem innowacyjności 190 regionów Unii Europejskiej, Norwegii i Szwajcarii wykonywanym przez Komisję Europejską w cyklu dwuletnim. W najnowszym badaniu wykonanym w 2014 r. Komisja Europejska dokonała modyfikacji wskaźników na podstawie, których dokonywała oceny innowacyjności poszczególnych regionów

Tabela 18 Znormalizowane wskaźniki innowacyjności, wartości porównywane rok do roku, RIS 2012

Wskaźniki innowacyjności w badaniu regionalnym RIS	2007	2009	2011
Populacja z wyższym wykształceniem	0,30		
Wydatki B+R w sektorze publicznym	0,10		
Wydatki B+R w sektorze prywatnym	0,22		
Pozostałe wydatki na innowacje	0,75		
Wydatki na innowacje w MŚP	0,25		
Wydatki na innowacje w MŚP współpracującymi z innymi	0,37		
Wnioski patentowe w Europejskim Urzędzie Patentowym	0,21		
MŚP wprowadzające innowacyjne produkty/procesy	0,25		
MŚP wprowadzające innowacje marketingowe/organizacyjne	0,30		
Zatrudnienie w działalnościach opartych na wiedzy	0,23		
Sprzedaż innowacji na rynek oraz do firm	0,29		

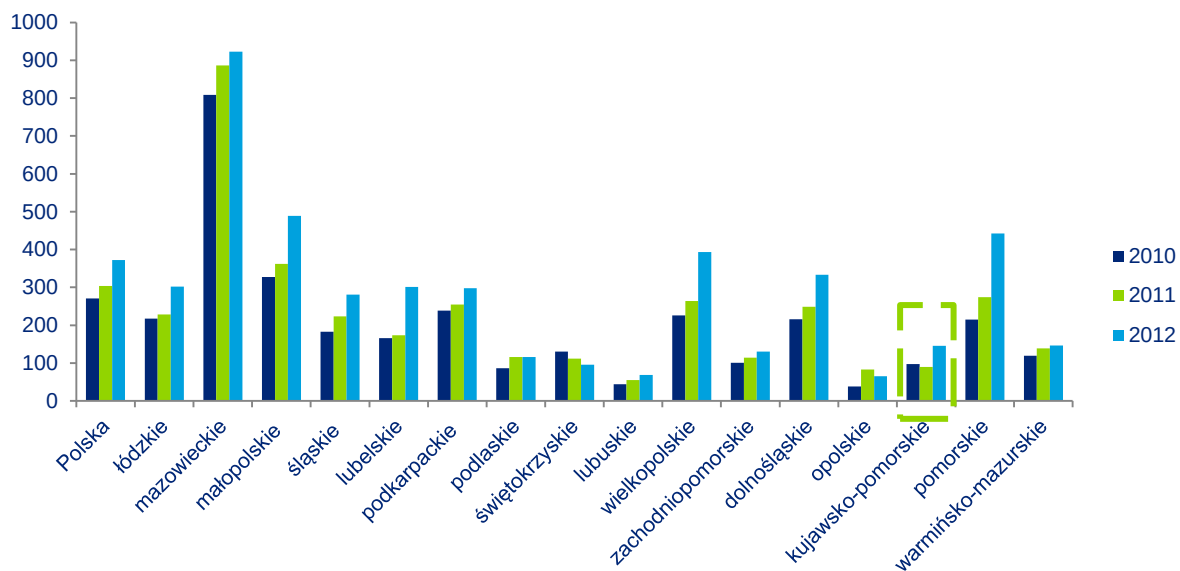
Źródło: Opracowanie własne na podstawie RIS 2012

Biorąc pod uwagę wyniki województwa w odniesieniu do poszczególnych wskaźników RIS należy zauważyć, że na przestrzeni lat 2007-2011 region poprawił wyniki m.in. w takich obszarach jak: liczba osób posiadających wyższe wykształcenie, wydatki na badania i rozwój, MŚP wprowadzające innowacyjne produkty, sprzedaż innowacji na rynek. Niestety wyniki najnowszego Regionalnego badania innowacyjności wykonanego w 2014 r. wskazują na spadek wyników województwa dla wybranych wskaźników m.in. sprzedaż produktów innowacyjnych na rynku, nakłady przedsiębiorstw na B+R, liczba złożonych aplikacji do EPO.

2 Niskie nakłady na B+R jedną z kluczowych przyczyn niskiego poziomu innowacyjności BTOF

Wzrost gospodarczy i społeczny regionu w dużej mierze uzależniony jest od poziomu i rozwoju działalności badawczo-naukowej, jak również od wykorzystywania jej wyników, jako siły napędzającej gospodarkę. W tym kontekście istotne znaczenie ma wysokość nakładów na badania i rozwój. Na ww. działalność w regionie przeznaczane są relatywnie niewielkie środki i jest ona prowadzona przez stosunkowo mały odsetek przedsiębiorstw. W 2012 r. całkowite nakłady na B+R wyniosły w województwie kujawsko-pomorskim 304 mln zł, z czego większość przypadła na BTOF, co stanowiło zaledwie 2% całkowitych nakładów poniesionych w kraju (dla porównania mazowieckie- 34%, małopolskie- 11,4%) i zaledwie 0,4% PKB regionu (Polska 0,8%). Województwo kujawsko-pomorskie było jednym z ostatnich pod względem wielkości środków przeznaczanych na B+R na 1 mieszkańca.

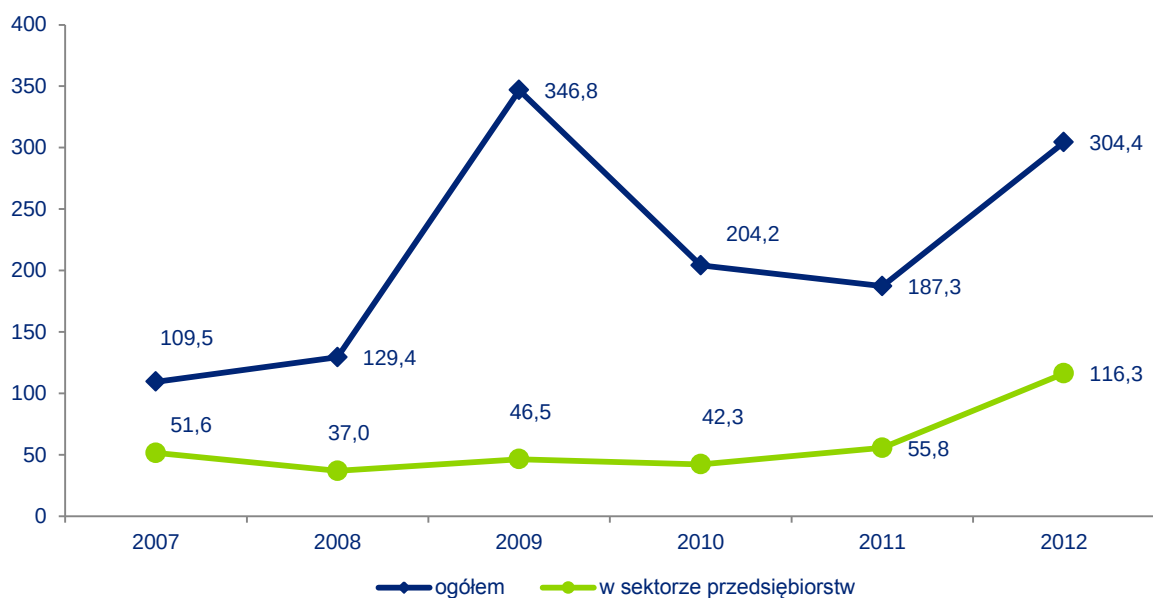
Wykres 30 Porównanie nakładów na B+R na 1 mieszkańca w poszczególnych województwach w latach 2010-2012 (tys. PLN)



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

Ponadto nakłady na B+R wzrastały w tempie dużo mniejszym niż średnio w Polsce (woj. kujawsko-pomorskie 2007 do 2012 wzrost o 160%, Polska – 222%).

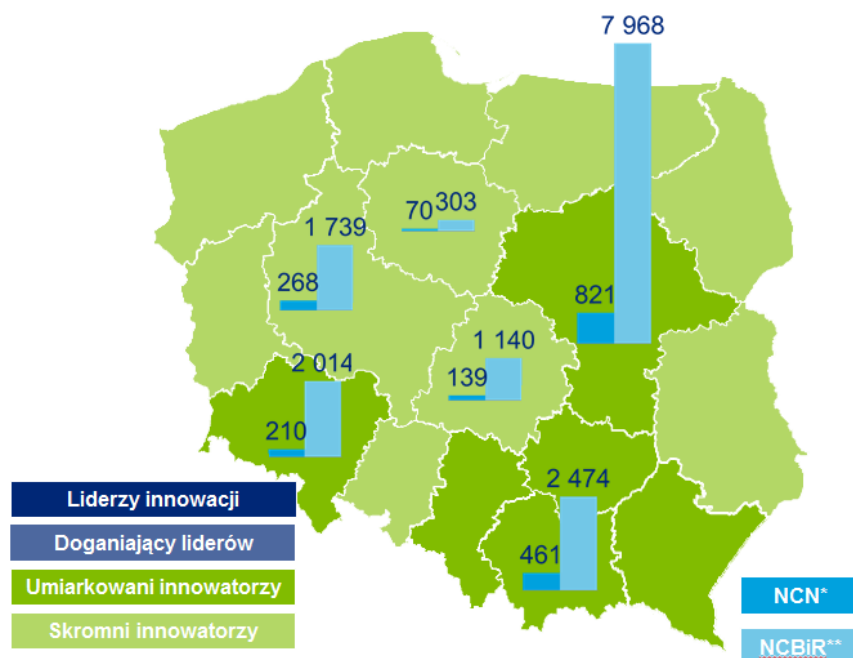
Wykres 31. Dynamika nakładów na działalność B+R ogółem i w sektorze przedsiębiorstw w latach 2007-2012 w województwie kujawsko-pomorskim (mln)



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

Region wykazywał ograniczoną aktywność w sięganiu po środki finansowe pozostające w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki oraz, w szczególności, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.¹⁰

Mapa 6 Mapa regionów innowacyjnych (RIS 2014) z naniesionymi wartościami dofinansowań z NCN¹¹ i NCBiR¹² w 2012 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie RIS 2012

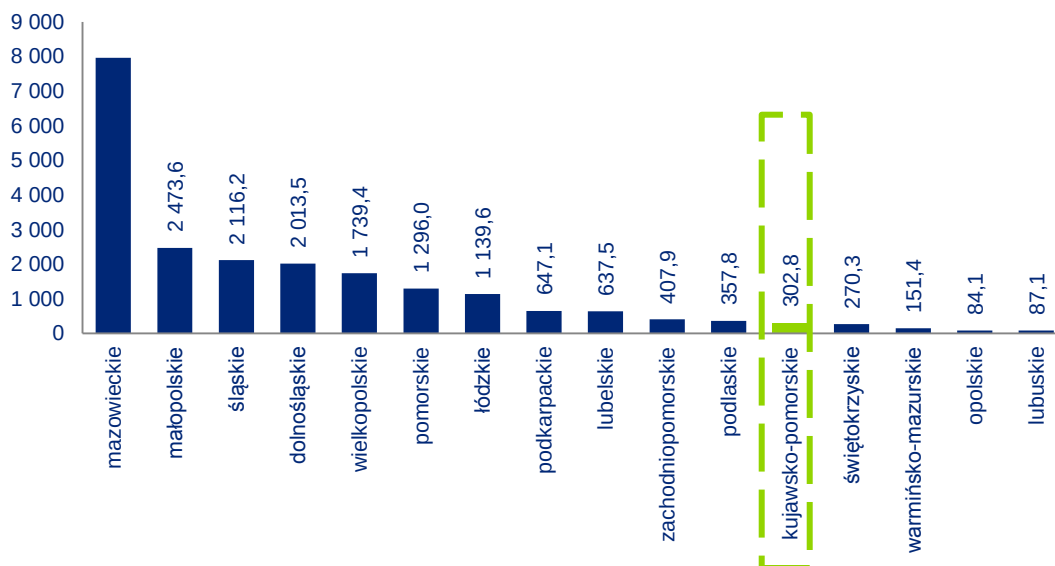
Z 70 zakwalifikowanymi wnioskami i kwotą w wysokości 23,6 mln zł przyznaną przez NCN region zajął 9 miejsce w kraju. Należy zauważyć, iż 94% wszystkich środków przyznanych w województwie przez NCN przypadło na obszar BTOF – beneficjentami były Uniwersytet Mikołaja Kopernika (także Collegium Medicum) oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy. Łącznie kwota finansowania wyniosła 23,6 mln i była przeznaczona na realizację projektów z zakresu nauk ścisłych i technicznych – 8,48 mln zł, międzydziedzinowe projekty badawcze – 6,24 mln zł, nauki o życiu – 6,07 mln zł, nauki humanistyczne – 2,83 mln zł). Podobnie niską aktywność regionu można było zaobserwować w aplikowaniu o środki z NCBiR – zgodnie ze sprawozdaniem złożonym przez NCBiR, do 2012 r. region pozyskał środki na realizację 99 projektów na kwotę 302 mln zł i zajął tym samym dopiero 12 pozycję wśród innych województw.

¹⁰ Narodowe Centrum Nauki finansuje prace eksperymentalne podejmowane przede wszystkim w celu zdobycia nowej wiedzy, bez nastawienia na praktyczne zastosowanie ani użytkowanie. Natomiast Narodowe Centrum Badań i Rozwoju skupia się na realizacji programów badań naukowych i prac rozwojowych, które bezpośrednio przekładają się na rozwój innowacyjności. W największej mierze finansowane są konsorcja, przedsiębiorcy oraz uczelnie wyższe, które znajdują synergię pomiędzy badaniami naukowymi, a wykorzystaniem ich w gospodarce.

¹¹ Narodowe Centrum Nauki – wnioski zakwalifikowane w 2013 r.

¹² Narodowe Centrum Badań i Rozwoju - wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r. łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych

Wykres 32. Wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r., łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych



Źródło: Sprawozdanie z działalności Narodowego Centrum Badań i Rozwoju za rok 2012, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

3

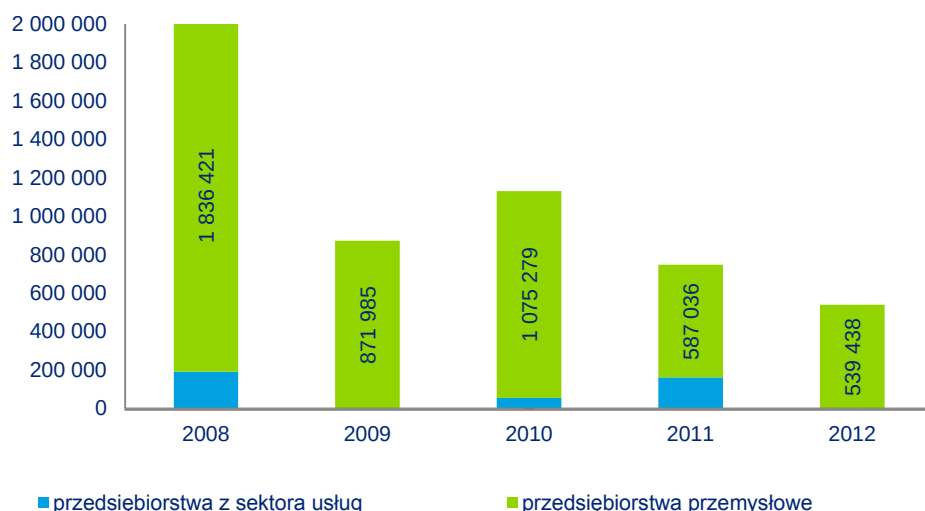
Mała liczba aktywnych podmiotów mogących tworzyć regionalny system innowacyjności

Innowacyjne przedsiębiorstwa

W latach 2010-2012 w województwie kujawsko-pomorskim odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle stanowił zaledwie ok. 17%, natomiast w sektorze usług tylko 10,8%.¹³ Większość innowacyjnych podmiotów było zlokalizowanych w BTOF. Zmniejszyły się także nakłady ponoszone przez przedsiębiorstwa na działalność innowacyjną. Należy zauważyć, że działalność innowacyjną przedsiębiorstwa finansowały przede wszystkim ze środków własnych. Finansowanie zewnętrzne (głównie UE) pozyskane przez przedsiębiorstwa było przeznaczone na inwestycje (68%), rozwijanie współpracy (19%) i działalność B+R (16%).

¹³ Na podstawie danych GUS

Wykres 33 Nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2008-2012



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

Podobnie jak i w innych regionach w Polsce, w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstwa największe kwoty przeznaczały na maszyny oraz urządzenia techniczne. Działy B+R posiadały tylko nieliczne podmioty.

Jednostki B+R w BTOF

W województwie kujawsko-pomorskim działalność B+R prowadziło 12 jednostek, przede wszystkim szkół i jednostek naukowych finansowanych w większości ze środków publicznych. Większość z nich zlokalizowanych jest w Bydgoszczy i Toruniu. Największą instytucją badawczo-rozwojową w województwie jest Instytut Inżynierii Materiałów Polimerowych i Barwników z siedzibą w Toruniu. W mieście tym znajduje się także Oddział Przetwórstwa Tworzyw Polimerowych instytutu, natomiast poza OF znajdują się oddziały zamiejscowe: Farb i Tworzyw (Gliwice), Elastomerów i Technologii Gumy (Piaśów), Barwników i Produktów Organicznych (Zgierz). Inne najważniejsze dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności jednostki badawcze, rozwojowe i naukowe w regionie to: Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Sterowania Napędów w Toruniu, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - Państwowy Instytut Badawczy w Błoniu, Oddział w Bydgoszczy, Kujawsko-Pomorski Ośrodek Badawczy w Bydgoszczy.

Zatrudnienie w B+R

Niewielkie nakłady oraz liczba podmiotów zajmujących się działaniami związanymi z B+R przekładają się na niską liczbę zatrudnionych w tej branży (jedynie 3% zatrudnionych w B+R w Polsce było zatrudnionych w województwie kujawsko-pomorskim). Najwięcej personelu B+R było zatrudnionego na uczelniach wyższych (2162 w EPC¹⁴), w przedsiębiorstwach – 896 w EPC, natomiast pracownicy sektora rządowego i prywatnych instytucji niekomercyjnych stanowili 99,2 w EPC.

¹⁴ EPC – ekwiwalent pełnego czasu pracy, Nauka i technika w 2012 r, GUS

Tabela 19. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2012 r. w podziale na dziedziny nauk

	Liczba zatrudnionych w B+R w województwie kujawsko- pomorskim	Udział wśród zatrudnionych w B+R w Polsce ogółem
Ogółem	3 157,3	3%
Nauki przyrodnicze	481,1	3%
Nauki inżynieryjne i techniczne	1 035,4	3%
Nauki medyczne i nauki o zdrowiu	419,1	4%
Nauki rolnicze	142,4	3%
Nauki społeczne	507,1	5%
Nauki humanistyczne	572,1	7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, BDL

W województwie kujawsko-pomorskim odnotowano niższy niż w skali całego kraju poziom zarówno udziału zasobów ludzkich dla nauki i techniki (HRST¹⁵) w populacji ogółem, jak i udziału rdzenia zasobów tj. osób pracujących w B+R w zasobach ludzkich dla nauki i techniki (HRST).

4

Konieczność wzmocnienia struktur i zasięgu działalności regionalnego systemu innowacyjności

W regionie nie funkcjonował do tej pory system wspierający rozwój innowacyjności w rozumieniu systemu powiązanych ze sobą instytucji działających na rzecz rozwoju innowacji o zidentyfikowanych zadaniach, wyodrębnionych kompetencjach, wzajemnie się uzupełniających i koordynowanych przez konkretny podmiot. Taki system jest dopiero budowany.

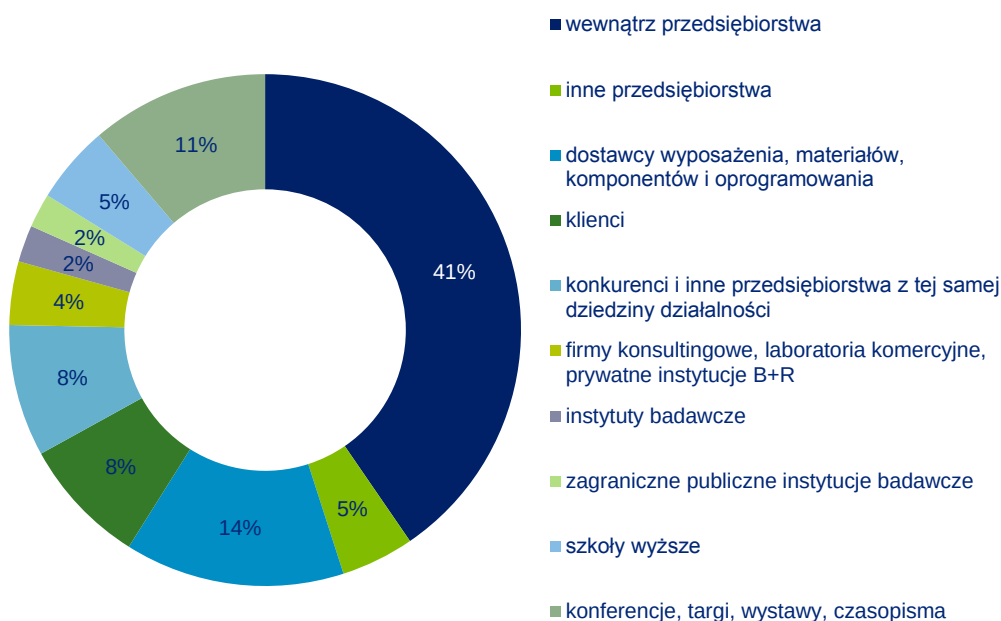
Działalność innowacyjna rozwijana jest głównie drogą wewnętrzną w przedsiębiorstwie, przy wykorzystaniu własnych zasobów, kompetencji i pomysłów. Dotyczy to przede wszystkim przedsiębiorstw najmniejszych realizujących z reguły innowacje o niewielkiej skali i nowoczesności, niewymagające szerszej współpracy z otoczeniem, często wykorzystując naśladownictwo, jako źródło nowych rozwiązań. Natomiast niewielki odsetek przedsiębiorstw rozwija innowacje, poszukując źródeł nowej wiedzy, usług na rzecz innowacji. Niski poziom współpracy pomiędzy interesariuszami regionalnego systemu innowacyjności odzwierciedla m.in. nastawienie przedsiębiorstw (innowacyjnych) do pozyskiwania wiedzy o innowacjach – zaledwie dla 5% z nich uczelnie wyższe są ważnym źródłem wiedzy (Polska- 8%), a instytuty badawcze tylko dla 3,5% (Polska-6,4%).¹⁶

¹⁵ Zgodnie z klasyfikacją przyjętą przez GUS zasoby ludzkie dla nauki i techniki tworzą osoby aktualnie zajmujące się lub potencjalnie mogące zająć się pracami związanymi z tworzeniem, rozwojem, rozpowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. Do zasobów ludzkich dla nauki i techniki zalicza się osoby, które spełniają przynajmniej jeden z dwóch warunków:

posiadają wykształcenie wyższe w dziedzinach nauki i techniki lub nie posiadają formalnego wykształcenia, ale pracują w zawodach nauki i techniki, gdzie takie wykształcenie jest zazwyczaj wymagane

¹⁶ GUS, BDL

Wykres 34 Źródła informacji dla innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych według województw w latach 2010-2012

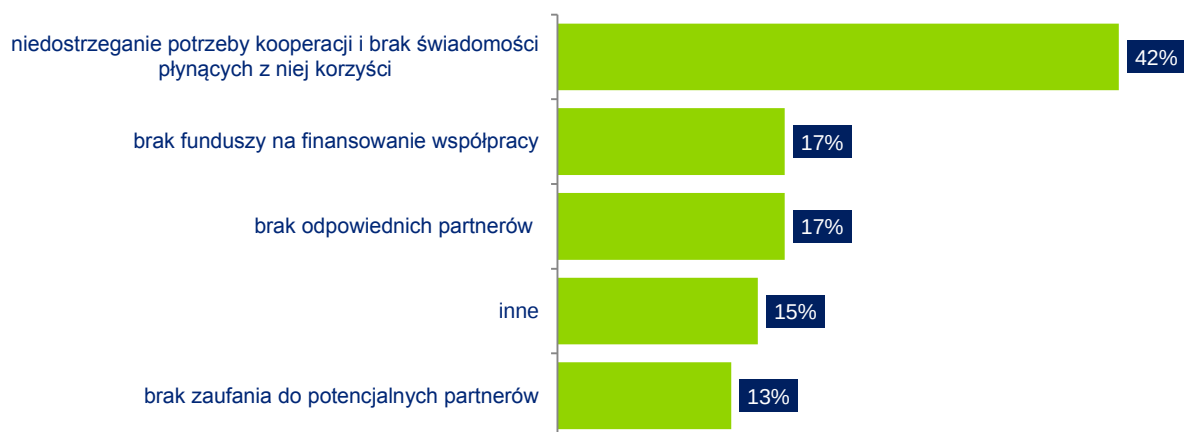


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przedsiębiorcy w regionie najczęściej czerpią wiedzę o innowacjach podczas targów i konferencji, od klientów, dostawców oraz konkurencji.

Równocześnie wśród przyczyn niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi wskazywano najczęściej brak świadomości na temat korzyści ze współpracy.¹⁷

Wykres 35 Najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców przyczyny niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi



Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim*, Toruń, 2012 r.

¹⁷ Na podstawie raportu PARP: *Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu*. 2013

Z informacji uzyskanych w ramach wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z przedstawicielami przedsiębiorców i uczelni wyższych wynika, iż współpraca pomiędzy ośrodkami naukowymi na polu badań naukowych jest raczej ograniczona, gdyż w większości wypadków nie zidentyfikowano wspólnych obszarów badawczych. Instytucje naukowe, jeśli już współpracują, raczej szukają partnerów poza regionem.

Impas we współpracy ma przełamać także projekt budowy Regionalnego Centrum Innowacyjności (RCI) oraz Kujawsko-Pomorskiej Sieci Informacyjnej (K-PSI) realizowany przez Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy.

Budowanie sieci współpracy

Istotne dla rozwoju innowacyjności w BTOF jest tworzenie sieci współpracy. Dzięki możliwości pozyskania finansowania na działalność klastrową w perspektywie finansowej 2007-2013 w Polsce powstawały liczne inicjatywy klastrowe, jednak niewielu z nich udało się rozwinąć działalność na tyle, aby przekształciły się w klastry. Aktualnie w BTOF działa jeden silny ośrodek klastrowy - Bydgoski Klaster Przemysłowy w Bydgoszczy (łańcuch dostawców działających w branży przetwórstwa tworzyw sztucznych oraz produkcji narzędzi i form). Próby tworzenia sieci współpracy były podejmowane także w ramach Stowarzyszenia Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi „EKOLAND” w Szubinie, Lokalnej Organizacji Turystycznej w Toruniu. W 2013 r. działania animacyjne były podejmowane na rzecz powołania Bydgoskiego Klastra Informatycznego, Kujawsko-Pomorskiego Klastra Wodnego, Kujawsko-Pomorskiego Klastra na Rzecz Proekologicznego Wykorzystania Materiałów Polimerowych, Klastra Turystyki Uzdrawiskowej i Medycznej¹⁸. W maju 2014 r. zainaugurowano działalność Bydgoskiego Klastra Lotniczego.

Należy zauważyć, iż zgodnie z kierunkami i założeniami polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku opracowanej przez PARP klastrom przypisuje się istotną rolę w podnoszeniu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki oraz wzmacnianiu specjalizacji regionalnych, a wśród kluczowych rekomendacji wymienia się konieczność dofinansowania inicjatyw klastrowych i koordynatorów klastrow, a także zintegrowanie dostępnego wsparcia publicznego wokół wybranych klastrow o kluczowym znaczeniu i potencjale konkurencyjnym.

Instytucje otoczenia biznesu

Usługi wsparcia innowacyjności gospodarki i transferu technologii w województwie kujawsko-pomorskim świadczą instytucje otoczenia biznesu. Nasycenie ww. ośrodkami w województwie kujawsko-pomorskim pozostaje na niskim poziomie (10 miejsce w kraju). Pod koniec 2011 r. na jeden ośrodek przypadało 4288 firm.¹⁹ Słabością regionalnej infrastruktury otoczenia innowacyjnego biznesu jest ich duża koncentracja w Bydgoszczy i Toruniu, co utrudnia korzystanie z usług ww. ośrodków przez przedsiębiorców z gmin oddalonych od miast rdzenia. Działalność doradczą, szkoleniową, wsparcie dla przedsiębiorstw i inwestorów oraz liczne projekty z zakresu rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności prowadzą Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego oraz Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego. Wśród usług specjalistycznych oferowanych przez ośrodki innowacji dominują głównie usługi nakierowane na promocję innowacji oraz wsparcie doradcze i informacyjne istniejących przedsiębiorstw związane z innowacjami w regionie, a w mniejszym zakresie na wsparcie finansowe nowych przedsięwzięć. Badania ankietowe przeprowadzone wśród przedsiębiorców wskazywały także na niedopasowanie oferty IOB do oczekiwań i potrzeb firm. W szczególności m.in.: wskazywano na to, że oferta jest mało konkretna, często zbyt ogólna w stosunku do specyficznych potrzeb przedsiębiorców; w przypadku firm na wysokim poziomie rozwoju technologicznego i specyficznej, specjalistycznej branży – IOB nie były w stanie zapewnić przedsiębiorstwom wsparcia i pomocy na

¹⁸ Portal prowadzony przez Toruńską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. <http://razemdlabiznesu.pl/strona-6-klastry.html>

¹⁹ Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, RAPR, 2012 r.

satysfakcjonującym poziomie, zdarzało się także, że skorzystanie z oferty IOB było skomplikowane²⁰. Ponadto w regionie nadal brakuje ciekawej oferty finansowania inicjatyw wysokiego ryzyka. Poniższa tabela prezentuje najważniejsze instytucje otoczenia biznesu, mające wpływ na rozwój BTOF.

²⁰ Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim, Toruń, 2012 r.

Tabela 20 Najważniejsze instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności BTOF

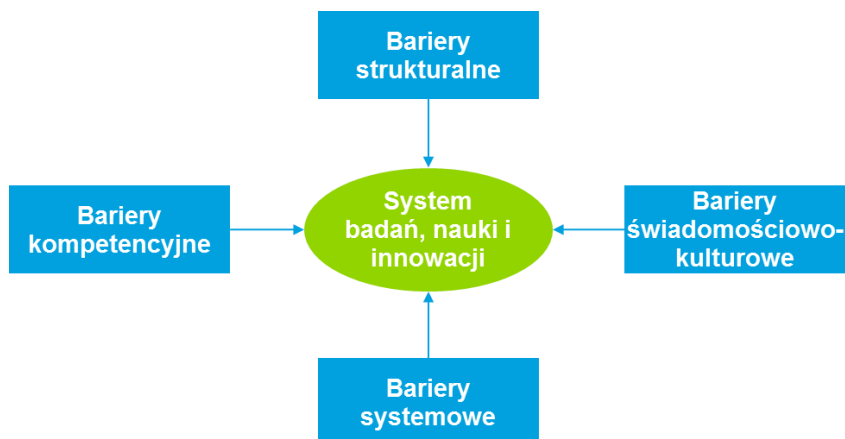
Parki technologiczne	Inkubatory przedsiębiorczości	Ośrodki szkoleniowo-doradcze (wybrane)	Centra transferu technologii	Akademickie inkubatory przedsiębiorczości	Fundusze kapitału zaangażowanego / poręczeniowego	Sieci aniołów biznesu
Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny www.bppt.pl	Regionalne Centrum Przedsiębiorczości Sp. z o.o. www.rcp.soleckujawski.pl	Pracodawcy Pomorza i Kujaw w Bydgoszczy	Regionalne Centrum Innowacyjności przy Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy www.utp.edu.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) www.aip.umk.pl	Bydgoski Fundusz Poręczeń Kredytowych w Bydgoszczy www.bfpk.bydgoszcz.pl	PolBAN - Business Angels Club (stowarzyszenie) w Bydgoszczy www.polban.pl
Toruński Park Technologiczny www.technopark.org.pl	Toruński Inkubator Technologiczny http://bl.przedsiębiorca.pl/	Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy	Entreprise Europe Network Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego www.een.tarr.org.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (Wyższa Szkoła Gospodarki) www.aip.byd.pl	Toruński Fundusz Poręczeń Kredytowych www.tfpk.pl	
Park Przemysłowy w Solcu Kujawskim www.rcp.soleckujawski.pl		Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców Lewiatan w Toruniu	Interdyscyplinarne Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu (UMK) www.umk.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (UTP) w Bydgoszczy www.inkubaory.pl	Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych www.pozyczki.kujawsko-pomorskie.pl	
		Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy		Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (UKW) w Bydgoszczy www.aip.byd.pl	Polskie Towarzystwo Ekonomiczne www.pte. bydgoszcz.pl	
				Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (Wyższa Szkoła Bankowa) www.inkubatory.pl	Subregionalny Fundusz Pożyczkowy KUJAWIAK www.pfp.com.pl	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowania PARP zał. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, RAPR, 2012 r.

Kluczowe bariery rozwoju innowacyjności

W literaturze wskazuje się na cztery główne grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy. Właściwie wszystkie poniższe bariery występują także w BTOF.

Schemat 7: Grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy



Źródło: Opracowanie własne na podstawie PARP, System transferu technologii i komercjalizacji wiedzy w Polsce – Siły motoryczne i bariery, 2010 r.

1. **Bariery strukturalne** – wynikają głównie ze specyfiki sektorów gospodarki, nauki, badań i rozwoju oraz wsparcia: nadmierna biurokratyzacja i formalizacja mechanizmów wsparcia z środków UE, nacisk na infrastrukturę techniczną kosztem usług wspierających przedsiębiorczość i transfer technologii, niski poziom konsolidacji systemu transferu technologii, niedojrzały rynek nowych koncepcji biznesowych, brak popytu polskiego rynku na innowacyjne produkty, nastawienie uczelni na rozwój płatnych usług dydaktycznych.
2. **Bariery świadomościowo-kulturowe** – są to cechy dotyczące braku zaufania czy też posługiwania się stereotypami: niski poziom kontaktów i współpracy środowiska przedsiębiorców z jednostkami naukowymi (często występuje kontakt nieformalny), pasywność instytucji naukowych w zakresie tworzenia oferty innowacyjnych rozwiązań
3. **Bariery systemowe** – dotyczą problemu przerostu regulacji, nadmiernej liczby aktów prawnych oraz zmienności prawa. Należy wymienić w tym miejscu bariery takie jak: brak spójnej wizji w jaki sposób polityka innowacyjna może przekładać się na rozwój społeczno-gospodarczy, zapisy odnoszące się do ochrony własności intelektualnej utrudniają generowanie korzyści z przyszłej komercjalizacji.
4. **Bariery kompetencyjne** – obejmują środowiska administracji publicznej, władz i administracji, uczelni wyższych, przedsiębiorców oraz kadr i zarządów instytucji wsparcia. Znajdują się tu bariery dotyczące problematyki pomocy publicznej, różnego rodzaju zagadnień własności intelektualnej, dostępnych usług proinnowacyjnych oraz rozwoju rynku finansowego wspierającego rozwój innowacji, które często przerastają kompetencje osób zajmujących się tą szeroką dziedziną.

Ponadto barierę w efektywnej współpracy uczelni z przedsiębiorstwami stanowią braki odpowiedniej infrastruktury badawczej, która mogłaby w znaczący sposób przyczynić się do bardziej dynamicznego rozwoju przemysłu w zakresie rozwiązań proinnowacyjnych. Województwo kujawsko-pomorskie skupia tylko 2,1% wartości aparatury naukowo-badawczej kraju, podczas gdy np. mazowieckie aż 30,6%. Stopień zużycia aparatury określono na poziomie 63,1%²¹.

W okresie programowania 2007-2013 w obszarze funkcjonalnym realizowano szereg projektów mających na celu podniesienie poziomu innowacyjności regionu, a wśród nich m.in.:

²¹ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/NTS_nauka_i_teknika_2012.pdf

- Pomeranus Seed - celem projektu było zwiększenie liczby nowych, innowacyjnych przedsiębiorstw
- Wdrożenie koncepcyjnej technologii produkcji w sektorze hutnictwa szkła, oraz Wdrożenie innowacyjnej technologii budowy i eksploatacji telemetrycznych pojazdów szynowych – celem projektów było wdrożenie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach
- Rozbudowa i rozwój działalności Toruńskiego Parku Technologicznego
- Projekty dotyczące akademickiej przedsiębiorczości studentów oraz tematyki spin-off realizowane na uczelniach wyższych
- Utworzenie Centrum Zarządzania Regionalnym Systemem Innowacji, oraz utworzenie Regionalnego Ośrodka Rozwoju Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego
- Budowa Interdyscyplinarnego Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu
- Realizacja II etapu Regionalnego Centrum Innowacyjności
- Budowa Collegium Humanisticum UMK – rozbudowa bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej
- Rozbudowa Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej UMK w Toruniu – utworzenie Centrum Optyki Kwantowej – zastosowania w naukach przyrodniczych i biomedycznych.²²

Do ciekawych inicjatyw należy również rozwój działalności innowacyjnych laboratoriów inLAB utworzonych przy Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy oraz na UMK, która polega na „opracowaniu narzędzi służących poszerzeniu dopływu innowacyjnych rozwiązań na rzecz gospodarki w postaci nowatorskiego modelu transferowania wiedzy z uczelni do przedsiębiorstw: „Laboratoriów inLAB” oraz „Kwestionariusza potencjału środowiska akademickiego w zakresie prac B+R”. Projekt realizowany jest w partnerstwie ponadnarodowym z Uniwersyteciem Laurea i zakłada zaadaptowanie rozwiązań stosowanych w Finlandii. Użytkownikami powstałych rozwiązań będą przede wszystkim uczelnie wyższe ich studenci oraz pracownicy naukowcy. Uczelnie będą mogły bezpłatnie zastosować rozwiązania opracowane w ramach projektu i uruchomić u siebie jednostkę inLAB. Odbiorcami badań realizowanych w inLAB będą przedsiębiorstwa oraz jednostki B+R”²³.

²² Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2012 r.

²³ Strona internetowa projektu InLab Badania i rozwój: <http://www.inlab.byd.pl/index.php?id=2>

2.1.6. Pomoc społeczna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Długotrwałe bezrobocie jest kluczowym zjawiskiem wpływającym na niedostatek materialny powodujący konieczność ubiegania się mieszkańców o wsparcie z Ośrodków Pomocy Społecznej
2	Na skutek zmian demograficznych znacząco wzrastają potrzeby związane z opieką nad osobami starszymi
3	Obecnie pomiar skuteczności i efektywności działania pomocy społecznej nie jest powszechnie praktykowany

Obszarem, który odgrywa znaczącą rolę w zapewnieniu spójnego i harmonijnego rozwoju społeczeństwa jest pomoc społeczna, umożliwiająca przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych osobom i rodzinom, które nie są w stanie pokonać ich na własną rękę. Pomoc społeczna ma szczególne znaczenie zwłaszcza na terenach dotkniętych ponadprzeciętnie wysokim bezrobociem, do których zaliczają się niektóre gminy należące do Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dodatkowo procesy starzenia się społeczeństwa i wydłużania przeciętnej długości życia sprawiają, że pomoc społeczna jest obszarem, któremu warto przyjrzeć się bliżej.

Zagadnienie pomocy społecznej jest istotne także z punktu widzenia zasad zrównoważonego rozwoju w kwestiach takich jak: podniesienie jakości życia zarówno obecnych jak i przyszłych pokoleń, równości szans, spójność społeczna oraz ochrona zdrowia ludzkiego. Dobra jakość życia dla wszystkich ludzi jako jeden z głównych celów zrównoważonego rozwoju, stawiają zagadnienia z zakresu pomocy społecznej wysoko w rankingu priorytetów na najbliższe lata.

W poniższym rozdziale przeanalizowane zostały potrzeby z zakresu pomocy społecznej oraz podstawowe wskaźniki opisujące jej działania. Następnie przedstawione zostały zidentyfikowane cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne dla niniejszego obszaru.

1

Zapotrzebowanie na pomoc społeczną

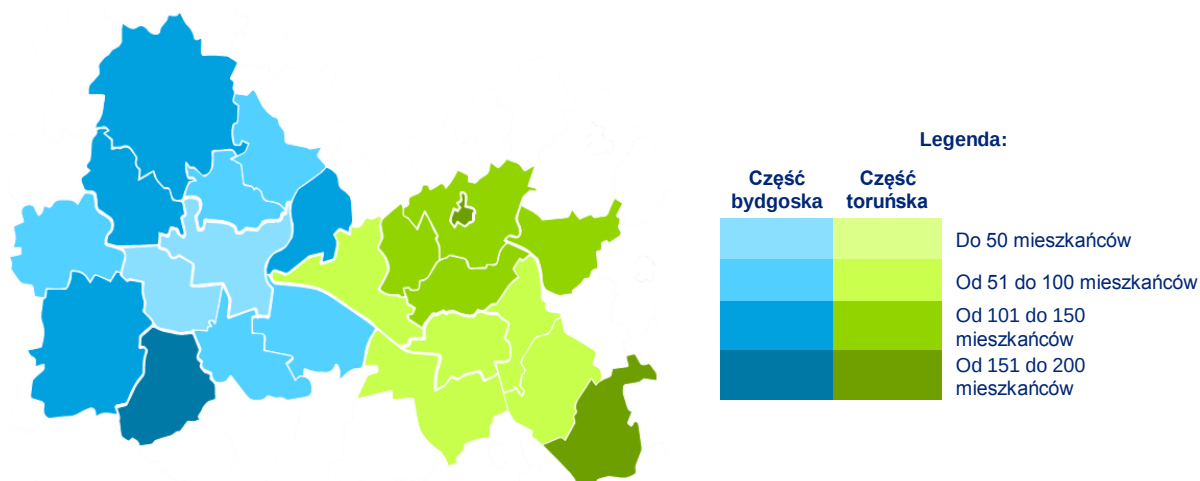
Punktem wyjścia rozważań o stanie pomocy społecznej na terenie BTOF powinno być dogłębne poznanie zjawisk powodujących konieczność ubiegania się o pomoc, a także rozeznanie lokalnych potrzeb społecznych.

W 2012 roku na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego z pomocy społecznej skorzystało²⁴ łącznie 57,6 tys. osób, z czego 33,5 tys. mieszkało w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego oraz 24,1 tys. na terenie toruńskiej części BTOF. Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej na całym obszarze wyniósł natomiast 6,9%²⁵.

²⁴ Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

²⁵ Rokiem bazowym dla niniejszej analiz jest rok 2012, jest to uwarunkowane kompletnością danych dla całego obszaru funkcjonalnego. W przypadku miast rdzeni dostępne są również dane za rok 2013. W 2013 roku w Bydgoszczy z pomocy społecznej skorzystało 15,6 tys. osób, co stanowiło 4,6% mieszkańców. W Toruniu w tym okresie z pomocy społecznej skorzystało 12,6 tys. osób, co stanowiło 6,6% mieszkańców.

Mapa 7 Liczba mieszkańców obszaru BTOF korzystających z pomocy społecznej* na 1000 mieszkańców w 2012 r.



*Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, 2012

Najlepsza sytuacja, pod względem ilości osób korzystających z pomocy społecznej, panowała w gminie Białe Błota i Bydgoszczy, gdzie z pomocy społecznej korzysta mniej niż 50 mieszkańców w przeliczeniu na 1000 mieszkańców miasta (wskaźnik ten dla gminy Białe Błota wyniósł 47,6 mieszkańca na 1000 a w przypadku Bydgoszczy wynosił 49,9 mieszkańców na 1000). Dobrym wynikiem legitymuje się również Toruń (56 mieszkańców na 1000) oraz gmina Osielsko (58 mieszkańców na 1000). Zdecydowanie najgorzej prezentuje się gmina Łabiszyn, w której w 2012 roku prawie co piąty mieszkaniec otrzymywał wsparcie opieki społecznej (184 mieszkańców na 1000). Nie najlepiej wygląda również sytuacja w gminie Czernikowo (136 mieszkańców na 1000) oraz gminie Dąbrowa Chełmińska (166,3). Ogólnym trendem, który można zauważyć na terenie BTOF jest zwiększenie natężenia korzystania z pomocy społecznej wraz ze zwiększeniem odległości od jednego z dwóch głównych miast obszaru funkcjonalnego.

2

Długotrwałe bezrobocie jest kluczowym zjawiskiem wpływającym na niedostatek materialny powodujący konieczność ubiegania się mieszkańców o wsparcie z Ośrodków Pomocy Społecznej

Do kluczowych czynników powodujących konieczność ubiegania się o wsparcie ze strony pomocy społecznej należy zaliczyć ubóstwo wynikające często z długoterminowego bezrobocia. Kolejnymi czynnikami kwalifikującymi do wsparcia z pomocy społecznej są niepełnosprawność (fizyczna i umysłowa), zły stan zdrowia oraz uzależnienia. Bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych jest również istotnym czynnikiem rodzącym zapotrzebowanie na wsparcie. W zależności od czynnika, który kwalifikuje daną osobę/rodzinę do wsparcia przez pomoc społeczną powinny być wykorzystywane różne instrumenty wsparcia.

W przypadku, gdy powodem zwrócenia się danej osoby do pomocy społecznej jest jej długotrwałe bezrobocie osoba taka powinna zostać wsparta w uzyskaniu nowej pracy. Najczęściej przybiera to formę:

- Doradztwa zawodowego

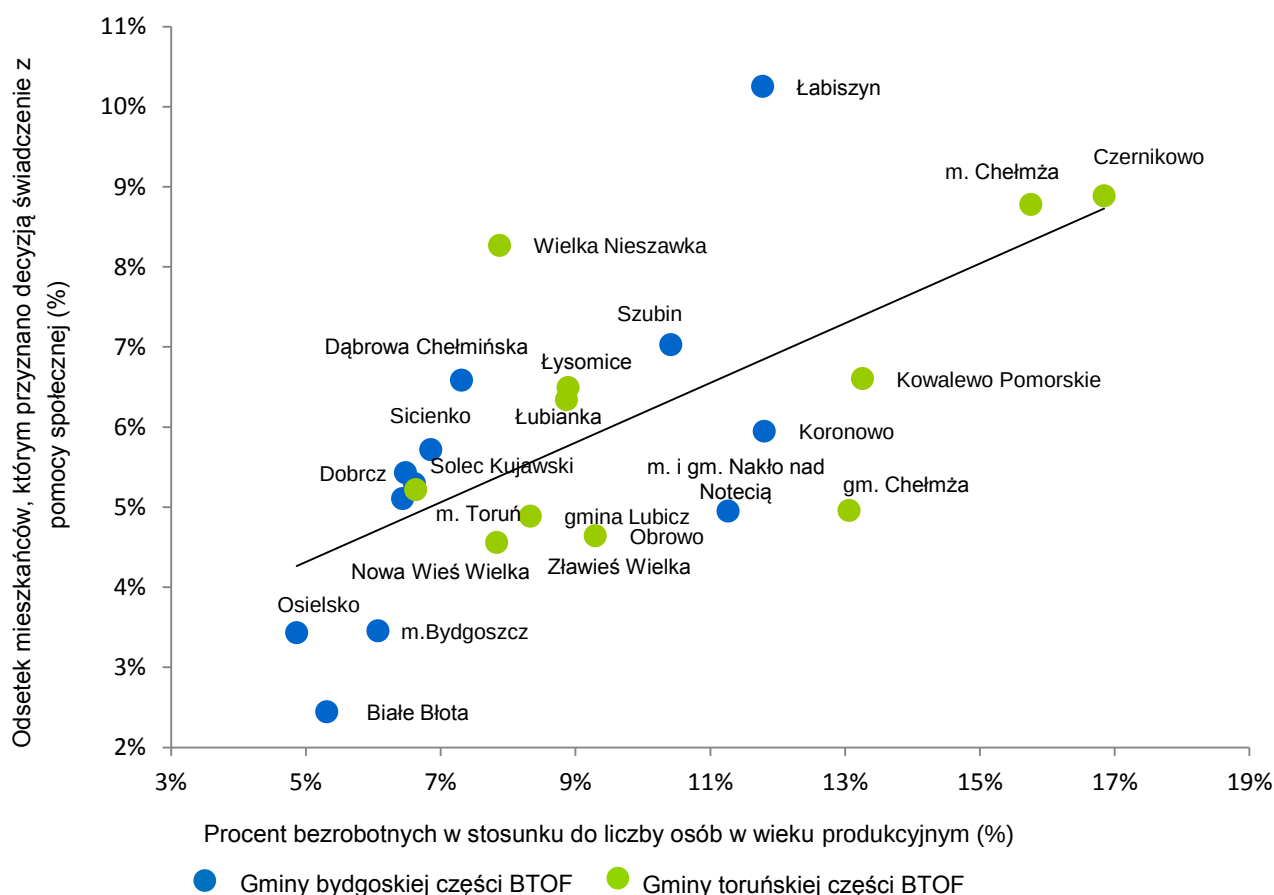
- Możliwości uczestnictwa w kursach doszkalających i podnoszących kwalifikacje zawodowe;
- Poprzez wsparcie w aktywnym poszukiwaniu pracy (np. organizacja szkoleń z zakresu umiejętności poszukiwania pracy)

Instrumentem skutecznym w mobilizowaniu osób bezrobotnych do podejmowania czynności mających na celu ich aktywizację zawodową są kontrakty socjalne. Za pomocą tego instrumentu pracownicy opieki społecznej wyznaczają cele swoim podopiecznym, które mają ich zmotywować do podejmowania czynności, prowadzących do polepszenia ich sytuacji życiowej. W przypadku braku wywiązania się przez osobę korzystającą z pomocy społecznej z celu wskazanego w kontrakcie społecznym (np. dana osoba nie zarejestrowała się, jako bezrobotny w Powiatowym Urzędzie Pracy, mimo iż się do tego zobowiązała) pojawia się przesłanka do zaprzestania wypłacania zasiłku.

Dodatkową korzyścią stosowania instrumentu kontraktu socjalnego jest to, że można wykorzystywać go, jako narzędzie pomagające zredukować wsparcie dla osób, które traktują zasiłki z pomocy społecznej jako sposób na życie, mimo iż są zdolne do pracy. Kontrakt socjalny nie będzie miał jednak zastosowania w przypadku, gdy powodem korzystania z pomocy społecznej przez daną osobę są na przykład problemy zdrowotne czy niepełnosprawność.

Poniższy wykres przedstawia zależność pomiędzy wskaźnikiem bezrobocia (liczonym, jako procent bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym) oraz odsetkiem mieszkańców poszczególnych gmin korzystających ze wsparcia pomocy społecznej.

Wykres 36. Korelacja pomiędzy odsetkiem osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wg gmin w 2012 r.



Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

W obszarze funkcjonalnym występuje znacząca korelacja pomiędzy odsetkiem bezrobotnych i odsetkiem mieszkańców, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej. Na terenach o najwyższym bezrobociu w obszarze funkcjonalnym, czyli: gminie Czernikowo, Mieście Chełmża oraz Gminie Łabiszyn występuje również bardzo wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej.

Miasta rdzenie na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego cechuje względnie niski odsetek osób bezrobotnych jak i korzystających z pomocy społecznej.

W przypadku wsparcia rodzin borykających się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi jednym z najskuteczniejszych instrumentów jest asysta rodzicielska. Instrument ten polega na tym, że rodzinie borykającej się z problemami wychowawczymi przydzielany jest opiekun będący pracownikiem pomocy społecznej. Opiekun ten na bieżąco wspiera rodzinę w przeciwstawianiu się trudnościom życiowym oraz daje wskazówki rodzicom w kwestiach wychowawczych. Największą korzyścią tej metody jest to, że działa ona w dużej mierze prewencyjnie i zmniejsza prawdopodobieństwo, umieszczenia dzieci objętych asystą w placówkach wychowawczych.

3

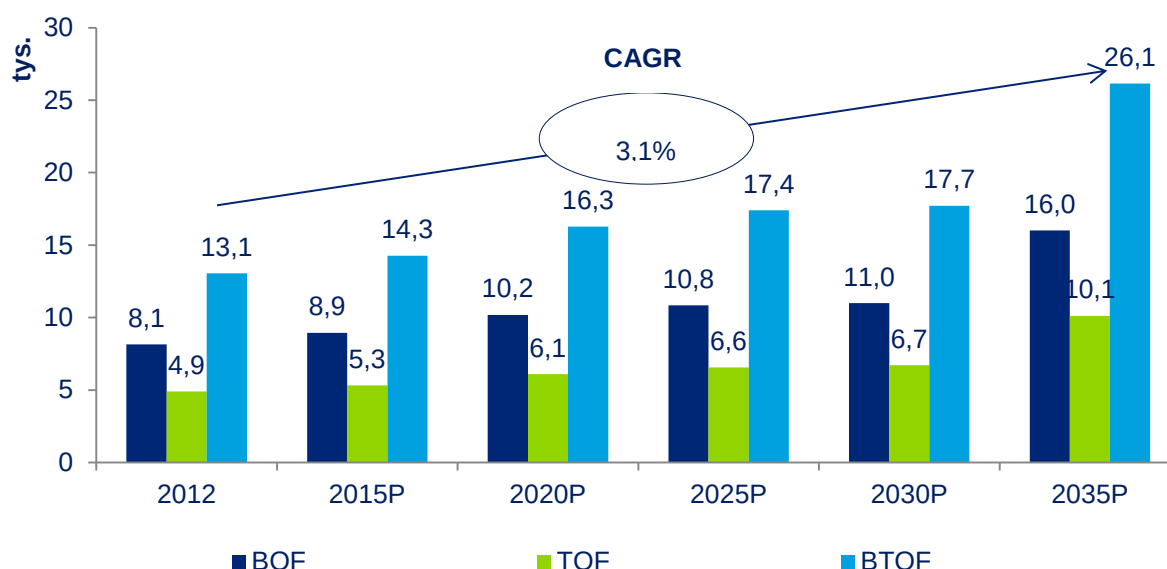
Na skutek zmian demograficznych znacząco wzrastają potrzeby związane z opieką nad osobami starszymi

Kluczowa z punktu widzenia oszacowania rozmiaru potrzeb pomocy społecznej jest analiza trendów demograficznych występujących na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Zgodnie z prognozami GUS liczba mieszkańców ogółem na obszarze BTOF spadnie o 4% do około 819 tysięcy w 2035 roku. Należy jednak zwrócić uwagę na duże różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi. Według prognoz udział emerytów wśród wszystkich mieszkańców BTOF wzrośnie w związku z tym z 17,9% w 2012 roku do 25,2% w roku 2035. Trend ten jest jeszcze bardziej widoczny, gdy weźmiemy pod uwagę wskaźnik obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym. Wskaźnik ten na koniec 2012 roku wyniósł 55,6%, zaś w roku 2035 r. będzie to już 68,3%.

Rosnąca liczba ludzi starszych jest szczególnie widoczna, kiedy spojrzymy na grupę wiekową 85+, która w okresie 2012-2035 podwoi się. Należy zaznaczyć, że w kolejnych latach spodziewać się można jeszcze większego przyrostu osób z najstarszej grupy wiekowej, jako że 85 rok życia osiągać będą wtedy kolejne roczniki wyżu z lat 50.

Poniższy wykres przedstawia prognozę liczby osób w grupie wiekowej 85+ na terenie Bydgosko-Toruńskiego obszaru funkcjonalnego.

Wykres 37. Liczba osób w grupie wiekowej 85+ - prognoza na lata 2015-2035



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 10.04.2014

Zmiany demograficzne powodują konieczność wprowadzenia efektywnego systemu wsparcia dla osób starszych. Kluczowym aspektem jest stworzenie efektywnego wsparcia dla osób starszych pozwalającego im jak najdłużej funkcjonować w swoim środowisku domowym. Wsparcie to powinno

obejmować pomoc w prostych czynnościach dnia codziennego takich jak zrobienie zakupów czy przygotowanie posiłków, a także obejmować powinno specjalistyczne usługi opiekuńcze np. zabiegi rehabilitacyjne. Obecnie na terenie BTOF występują już problemy z dostępnością miejsc w domach pomocy społecznej dla seniorów. Wraz ze zwiększaniem się liczby osób w grupie wiekowej 85+ problem ten będzie się nasilał. Niezbędne jest, więc podjęcie działań prowadzących do zwiększenia dostępności miejsc w domach opieki społecznej dla osób starszych. Zwiększenie dostępności miejsc w domach opieki dla seniorów można zrealizować zarówno poprzez rozbudowywanie sieci domów pomocy społecznej zarządzanych przez ośrodki pomocy społecznej jak również poprzez stworzenie atrakcyjnych warunków dla podmiotów prywatnych, które mogłyby odciążać placówki publiczne.

4

Obecnie pomiar skuteczności i efektywności działania pomocy społecznej nie jest powszechnie praktykowany

W przypadku oceny działalności pomocy społecznej należy rozróżnić dwa kluczowe składniki wpływające na jej jakość:

- Skuteczność;
- Efektywność.

Skuteczność odnosi się w tym przypadku do zbadania stopnia, w jakim poprawa dobrobytu teoretycznie możliwa do osiągnięcia została osiągnięta. Efektywność pomocy społecznej definiowana jest natomiast, jako osiągnięcie efektów w zakresie poprawy dobrobytu przy poniesieniu minimalnych możliwych nakładów²⁶.

Obecnie badanie skuteczności pomocy społecznej w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym nie jest powszechnie praktykowane. W przypadku programów służących do aktywizacji zawodowej bezrobotnych, los ich uczestników najczęściej nie jest śledzony, co powoduje niemożność stwierdzenia ich dokładnej skuteczności. Należy jednak zauważyć, że ustalenie wskaźnika mierzącego na przykład skuteczność pomocy społecznej względem wspieranych osób ze znaczącym stopniem wrodzonej niepełnosprawności jest bardzo trudne bądź w niektórych przypadkach niemożliwe gdyż „poprawa dobrobytu” podopiecznego opieki społecznej jest bardzo ciężko definiowalna.

Wprowadzenie pomiaru skuteczności działania pomocy społecznej w tych obszarach, w których jest to możliwe, wprowadza dodatkowo możliwość wprowadzenia systemu motywacyjnego dla pracowników opieki społecznej.

Pomiar efektywności działania pomocy społecznej jest niezbędny do wyboru najtańszego sposobu realizacji określonego celu przy spełnieniu kryteriów jakościowych. Dokładna kalkulacja kosztów niezbędnych do zrealizowania poszczególnych zadań jest szczególnie potrzebna w przypadku podejmowania decyzji o sposobie ich realizacji. Przykładem może być wybór między inwestycją rozbudowy domu pomocy społecznej bądź zleceniem podmiotowi prywatnemu wykonywania zadań z tego zakresu. Poprawna kalkulacja kosztu każdego z rozwiązań np. w przeliczeniu na miesięczny koszt utrzymania jednego podopiecznego pozwoli na wybór rozwiązania najefektywniejszego pod względem ekonomicznym.

²⁶ A. Donabedian, An Introduction to Quality Assurance in Health Care

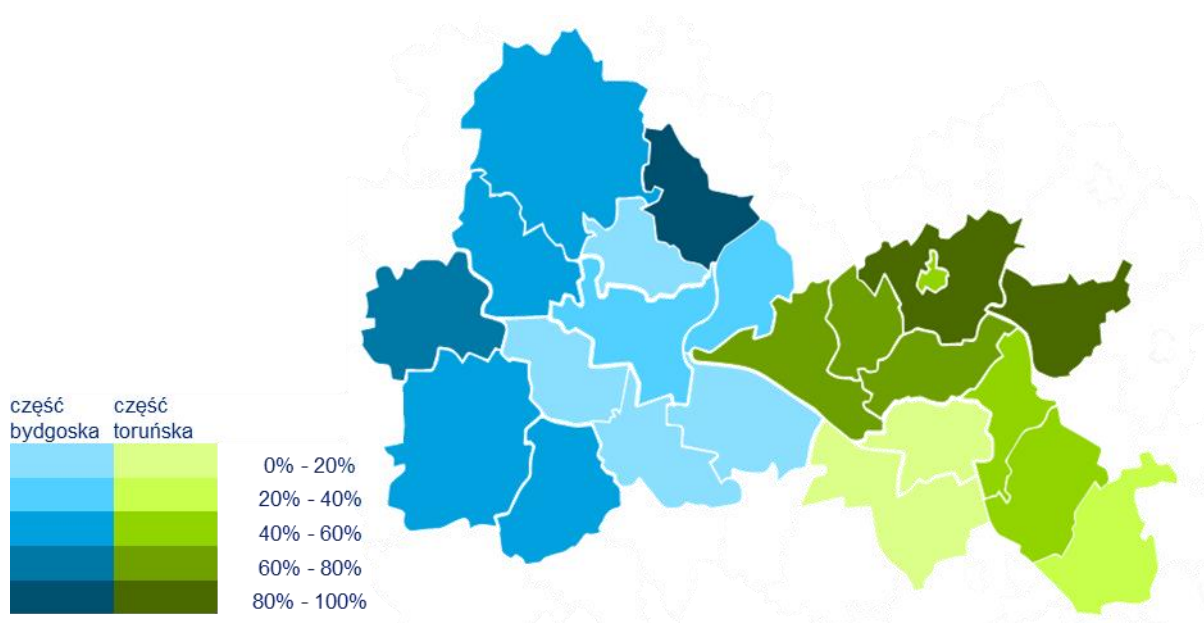
2.1.7. Rolnictwo

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Mniejszy potencjał rolniczy BTOF w porównaniu do potencjału województwa - W skali kraju województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się dużym udziałem terenów rolniczych (szczególnie we wschodnich gminach województwa), jednak BTOF charakteryzuje się znacznie niższym ich odsetkiem. - Mimo że rolnictwo stanowi dla kujawsko-pomorskiego ważny sektor gospodarki, na samym obszarze funkcjonalnym (obszarze metropolitalnym) większy nacisk kładzie się na przemysł i usługi.
2	Istotny udział produkcji buraka cukrowego i rzepaku w strukturze upraw - Struktura upraw na BTOF charakteryzuje się znacznie wyższym niż w całej Polsce udziałem buraka cukrowego i rzepaku. - W regionie funkcjonują wykorzystujące te surowce cukrownie w Chełmży i Nakle nad Notecią oraz zakłady tłuszczowe w Kruszwicy.
3	Dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa uwzględniając jakość gleb i zaplecze naukowe - Jakość gleb w powiatach, których gminy wchodzą w skład BTOF jest wyższa niż średnia krajowa (Stan gleb obszaru jest jednak niższa w porównaniu do oceny gleb w skali całego województwa kujawsko-pomorskiego). - Obszar BTOF posiada szerokie zaplecze naukowe w dziedzinie rolnictwa. W Bydgoszczy znajduje się Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy, a pojedyncze wydziały związane z rolnictwem funkcjonują na innych uczelniach obszaru. Ponadto w Bydgoszczy znajduje się oddział Państwowego Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, a także ośrodek badawczy Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego.
4	Zmniejszający się udział zatrudnionych w rolnictwie - Liczba zatrudnionych w rolnictwie spadła na obszarze funkcjonalnym. W latach 2008-2012 zanotowano spadek tej liczby o prawie 8%, zaś liczba studiujących kierunki rolnicze w tym samym okresie zmniejszyła się aż o 40%. - Odsetek pracujących w rolnictwie w ogóle zatrudnionych jest na BTOF dużo niższy niż w kraju i woj. kujawsko-pomorskim, jednak obszar funkcjonalny jest zróżnicowany pod tym względem. Zauważalny jest związek pomiędzy liczbą bezrobotnych a odsetkiem pracujących w rolnictwie.

Analiza potencjału rolniczego została opracowana na bazie przeglądu opracowań strategicznych oraz danych statystycznych regionu. Na tej podstawie zostały zaprezentowane kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy.

Rolnictwo jest jednym z wiodących obszarów rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego. Nowoczesny sektor rolno-spożywczy to jeden z celów strategicznych wpisanych w Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku. Kierowany jest on przede wszystkim do obszarów wiejskich i małych miast. Analiza przestrzenna województwa pozwala jednak zauważyć, że region odznacza się sporym zróżnicowaniem w zakresie uwarunkowań dla rozwoju rolnictwa.

Mapa 8 Odsetek terenów rolniczych w gminach BTOF w 2010 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Spis Rolniczy 2010.

Powierzchnię użytków rolnych na obszarze i regionie prezentuje poniższa tabela.

Tabela 21. Powierzchnia użytków rolnych BTOF w 2010 r.

	Powierzchnia użytków rolnych [ha]	% powierzchni całego obszaru
Polska	15 502 975	49,6%
kujawsko-pomorskie	1 076 132	59,9%
część bydgoska BTOF	96 306	42,7%
część toruńska BTOF	74 230	49,9%
BTOF	170 535	45,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Powszechny Spis Rolny 2010.

W gospodarstwach rolnych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku znajdowało się 170,5 tys. ha użytków rolnych, co stanowi 45,6% powierzchni całego obszaru funkcjonalnego. Jest to wynik niższy od średniej dla Polski, która wynosi 49,6%. Średnia dla BTOF jest także istotnie niższa od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego wynoszącej 59,9%.

Pod względem powierzchni użytków rolnych, na terenie gmin BTOF występuje znaczne zróżnicowanie. Najmniej terenów rolniczych występuje wzdłuż doliny Wisły w gminach Wielka Nieszawka (4,2%) oraz Solec Kujawski (12,5%), co wynika m. in. z większego zagęszczenia lasów na tamtym terenie. Niski odsetek terenów rolniczych występuje oczywiście także w dwóch największych miastach obszaru – Bydgoszczy (27,1%) i Toruniu (16,9%). Tereny rolnicze obejmują zdecydowaną większość powierzchni gmin Dobrcz i Chełmża (gmina wiejska) – odpowiednio 87% i 84,2% całego

obszaru. Toruńska część obszaru funkcjonalnego jest nieco bardziej rolnicza (49,9%) od BTOF-B, gdzie grunty rolnicze stanowią 42,7%.

2 Istotny udział produkcji buraka cukrowego i rzepaku w strukturze upraw

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny wyróżnia się na tle kraju strukturą uprawianych roślin. Odsetek upraw roślin przemysłowych, tj. buraków cukrowych oraz rzepaku w porównaniu do reszty kraju jest zdecydowanie wyższy i wynosi odpowiednio (8,9%) i (12,9%) (odsetek ten dla Polski jest niższy odpowiednio o 6,7 i 9,2 punktów procentowych). W przypadku uprawy buraka cukrowego różnica ta jest w szczególności widoczna w części toruńskiej obszaru funkcjonalnego, gdzie odsetek tych upraw wynosi aż 12,1%.

Tabela 22. Struktura uprawianych roślin na terenie BTOF w 2010 r.

	Zboża	Warzywa	Buraki cukrowe	Rzepak
Polska	55,9%	38,2%	2,2%	3,7%
kujawsko-pomorskie	53,1%	29,0%	7,0%	10,8%
część bydgoska BTOF	58,2%	28,3%	5,3%	12,8%
część toruńska BTOF	62,2%	25,4%	12,1%	13,1%
BTOF	60,3%	26,7%	8,9%	12,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Powszechny Spis Rolny 2010.

Powyższa struktura w dużej mierze wiąże się z obecnością w regionie dużych cukrowni w Chełmży i Nakle nad Notecią oraz największego w Polsce zakładu przetwórstwa nasion oleistych w Kruszwicy. Sytuacja na obszarze oraz w jego bliskim sąsiedztwie odzwierciedla strukturę upraw w całym województwie, gdzie także zaznacza się większy niż w całym kraju udział upraw roślin przemysłowych. Pod względem areалу i wielkości zbiorów buraków cukrowych województwo kujawsko-pomorskie w 2012 r. uplasowało się na drugim miejscu, za województwem wielkopolskim.

Kolejnym istotnym czynnikiem potencjału rozwoju rolnictwa jest kwestia wielkości gospodarstw rolnych. Zarówno bydgoska, jak i toruńska część obszaru funkcjonalnego odznacza się na tle kraju prawie dwukrotnie większym udziałem gospodarstw dużych o powierzchni powyżej 15 ha, co należy ocenić pozytywnie. Odsetek ten jest jeszcze wyższy w samym województwie kujawsko-pomorskim (21,2% w stosunku do 16,7% na BTOF). W porównaniu do województwa na obszarze funkcjonalnym widoczny jest większy odsetek gospodarstw najmniejszych na terenie obszaru funkcjonalnego, aż 37,6% gospodarstw obszaru to gospodarstwa o powierzchni poniżej 1 ha.

Tabela 23. Wielkość gospodarstw rolnych na terenie BTOF w 2010 r.

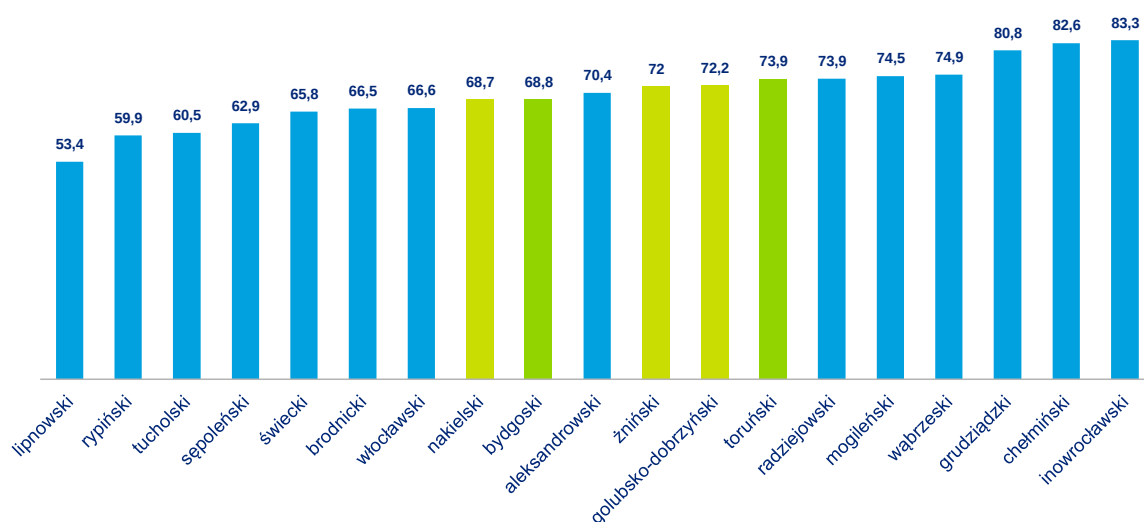
	Poniżej 1 ha	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	Powyżej 15 ha
Polska	31,4%	37,8%	15,4%	6,7%	8,6%
kujawsko-pomorskie	23,2%	24,8%	18,6%	12,1%	21,2%
BTOF-B	37,6%	26,0%	12,1%	7,5%	16,8%
BTOF-T	24,1%	28,7%	19,6%	11,0%	16,6%
BTOF	31,8%	27,2%	15,3%	9,0%	16,7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Powszechny Spis Rolny 2010.

Dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa uwzględniając jakość gleb i zaplecze naukowe

Pod względem jakości gleb mierzonej wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszar funkcjonalny cechuje się relatywnie dobrymi glebami. Powiaty bydgoski (68,8 pkt) i toruński (73,3 pkt) plasują się w okolicach średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego wynoszącej 69,1 pkt. Podobne wyniki uzyskały gleby w powiatach nakielskim, żnińskim i golubsko-dobrzyńskim, których pojedyncze gminy wchodziły w skład obszaru funkcjonalnego²⁷. Wartości te są wyższe od średniej dla Polski (66,6 pkt), jednak warto zaznaczyć, że potencjał rolniczy BTOF pod względem uwarunkowań glebowych jest znacznie niższy w porównaniu np. do powiatów: inowrocławskiego (83,3 pkt), czy chełmińskiego (82,6 pkt), które dysponują glebami o najwyższej jakości. Dane dotyczące jakości gleb zaprezentowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 38 Ocena jakości gleb w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2010 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IUNiG Puławy

*- powiaty grodzkie nie były wzięte pod uwagę w badaniu jakości gleb

²⁷ Ze względu na to, iż IUNiG Puławy w swojej analizie nie bada jakości gleb na poziomie gmin niniejsza analizę przeprowadzono na poziomie powiatów.

Obszar funkcjonalny posiada szerokie zaplecze naukowe w dziedzinie rolnictwa. Kluczowym ośrodkiem akademickim z punktu widzenia kształcenia na kierunkach związanych z sektorem rolniczym jest Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy. Swoją ofertę edukacyjną w tym zakresie mają jednakże również inne uczelnie na terenie BTOF.

Tabela 24 Oferta edukacyjna BTOF w zakresie wydziałów kształcenia związanych z sektorem rolniczym.

Nazwa uczelni	Wydziały związane z sektorem rolnictwa
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy	- Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt - Wydział Rolnictwa i Biotechnologii - Wydział Technologii Chemicznej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	- Wydział Biologii i Ochrony Środowiska - Wydział Chemii
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	Wydział Nauk Przyrodniczych

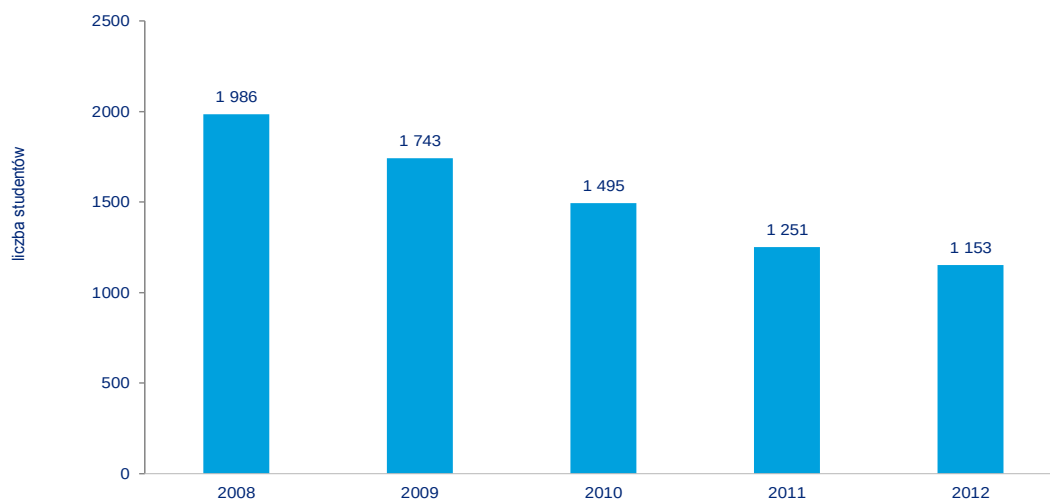
Źródło: Strony internetowe wymienionych ośrodków akademickich. Dostęp 11.04.2014.

Dodatkowo na terenie Bydgoszczy swoją siedzibę mają następujące ośrodki naukowe:

- Oddział Państwowego Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin;
- Ośrodek badawczy Instytutu Techniczno-Przyrodniczego.

Zaplecze techniczno-naukowe pozwala na rozwój innowacyjnych rozwiązań w zakresie rolnictwa, np. w zakresie rozwoju sektora przetwórstwa płodów rolnych. Zauważa się jednak, że liczba studentów na kierunkach rolniczych z roku na rok maleje, co prezentuje poniższy wykres.

Wykres 39 Liczba studentów kierunków rolniczych na terenie BTOF w latach 2008-2012



Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, rok 2008-2012

Z analizy wykresu wynika, że w ciągu 5 lat liczba studentów kierunków rolniczych zmalała aż o 40% z prawie 2 tysięcy w 2008 do 1 153 w roku 2012.

4

Zatrudnienie w rolnictwie

Spadającą popularność kierunków rolniczych oraz działalności rolniczej zauważyć można również analizując strukturę zatrudnienia na obszarze funkcjonalnym. Liczba osób pracujących w rolnictwie spadła tam w latach 2008-2012 o prawie 8%. Obecnie odsetek osób pracujących w tym sektorze wśród wszystkich zatrudnionych wynosi 5,8%, podczas gdy w Polsce oraz w województwie kujawsko-pomorskim oscyluje on w okolicach 20%. Strukturę zatrudnienia w skali kraju, regionu i obszaru prezentuje poniższa tabela.

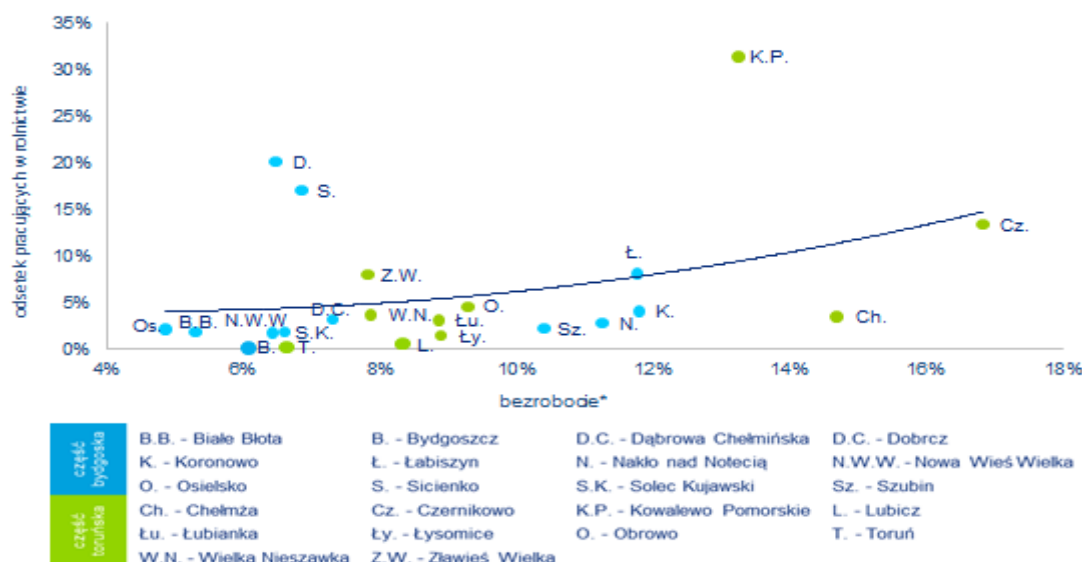
Tabela 25. Struktura zatrudnienia na terenie BTOF w 2012 r.

	Rolnictwo	Przemysł	Usługi
Polska	21,6%	27,5%	50,9%
Kujawsko-pomorskie	19,9%	30,8%	49,3%
Cześć bydgoska BTOF	3,9%	33,8%	62,3%
Cześć toruńska BTOF	8,9%	30,5%	60,5%
BTOF	5,8%	32,6%	61,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, rok 2012 r.

Zróźnicowanie struktury zatrudnienia jest widoczne na terenie obszaru funkcjonalnego. Jak wskazuje powyższa tabela odsetek pracujących w rolnictwie w części toruńskiej jest zdecydowanie wyższy niż w części bydgoskiej (odpowiednio 8,9% i 3,9% zatrudnionych). Obok miast rdzenia, gdzie odsetek zatrudnionych w rolnictwie w sposób naturalny jest bliski zeru, na terenie obszaru są też gminy, w których z rolnictwa utrzymuje się znaczna część mieszkańców (np. Kowalewo Pomorskie i Dobrcz).

Wykres 40 Bezrobocie i odsetek pracujących w rolnictwie na terenie BTOF w 2012 r.



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza wykresu pozwala dostrzec niewielki związek pomiędzy liczbą bezrobotnych a odsetkiem pracujących w rolnictwie. Przykładem tej zależności jest gmina Kowalewo Pomorskie, w której przy 31,4% mieszkańców pracujących w rolnictwie (najwięcej na obszarze) odnotowano trzeci najwyższy poziom bezrobocia w przekroju całego BTOF.

2.2. Transport i infrastruktura

2.2.1. Infrastruktura transportowa

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Istotna luka integracyjna pomiędzy obiema częściami Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego Elementami tej luki jest m.in. uboga oferta komunikacji podmiejskiej czy fragmentaryczne rozwiązania dotyczące ścieżek rowerowych. Czynniki, które mają największy potencjał integracyjny, są: • Transport publiczny, • Infrastruktura rowerowa.
2	Dobrze rozwinięta sieć kolejowa • W regionie istnieje dobrze rozwinięta sieć kolejowa, a jej gęstość jest niemal o połowę większa niż w pozostałej części kraju. Mowa nie tylko o liniach łączących Bydgoszcz i Toruń z innymi dużymi ośrodkami miejskimi na terenie całego kraju, ale – przede wszystkim – o liniach mających znaczenie regionalne (linie 18, 131 oraz 353). Odcinki kolejowe leżące w BTOF w większości są przystosowane do osiągnięcia prędkości 120 km/h bądź większej, co dobrze rokuje w kwestii przyszłego rozwoju infrastruktury kolejowej.
3	Potencjał szlaków wodnych • BTOF jest położony w pobliżu szlaków wodnych, w tym międzynarodowych. Szczególnie Bydgoszcz jest korzystnie położona na skrzyżowaniu dróg E40 i E70. Program rewitalizacji Międzynarodowej Drogi Wodnej E70 ma za zadanie między innymi przywrócić żeglugę turystycznej i – co istotne – towarowej.

Diagnoza obszaru transportu została przeprowadzona w oparciu o:

- Analizę dokumentów strategicznych regionu,
- Analizę raportów tematycznych i branżowych,
- Przeprowadzenie wywiadów pogłębionych z przedstawicielami gmin i interesariuszy instytucjonalnych,
- Analizę fiszek projektowych jako źródła pomysłów na realizację projektów inwestycyjnych.

Dokumentacja zastana, analizowana na potrzeby diagnozy w obszarze transportu, obejmowała między innymi plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Bydgoszczy i Torunia czy europejską *Zieloną Księgę: W kierunku nowej kultury mobilności w mieście*.

1

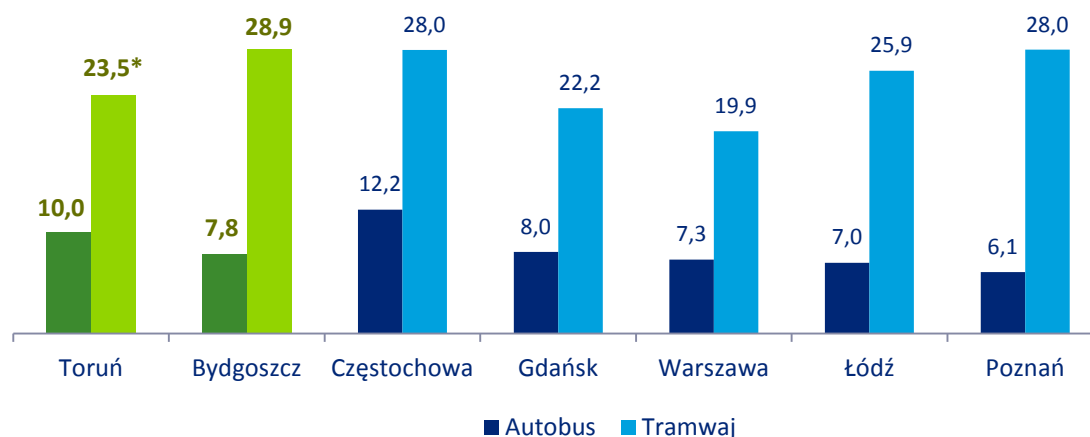
Istotna luka integracyjna pomiędzy obiema częściami Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Transport publiczny

Przeprowadzona przez nas analiza pokazuje, że komunikacja publiczna na Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym stoi przed wieloma wyzwaniami.

Stan taboru komunikacji miejskiej

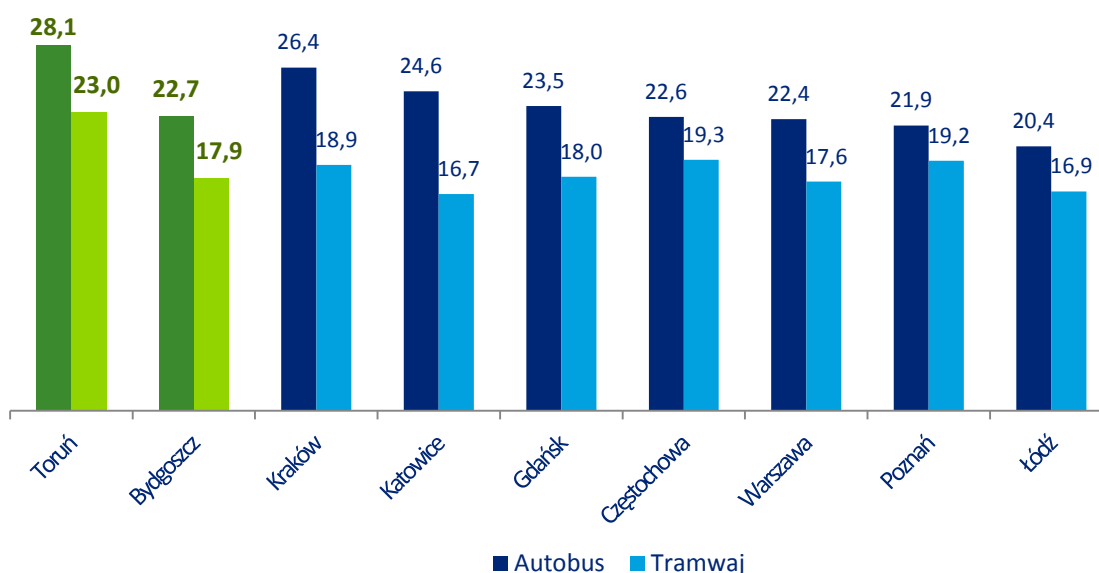
Wykres 41. Średni wiek taboru komunikacji publicznej (w latach) w wybranych polskich miastach



Źródło: Opracowanie własne

Pozytywnie można wypowiedzieć się o dobrej średniej prędkości komunikacyjnej, szczególnie w Toruniu, który ma najwyższą prędkość autobusów i tramwajów wśród grupy porównawczej. Bydgoszcz ze swoimi średnimi prędkościami plasuje się w połowie stawki na tle grupy porównawczej (dla autobusów 5miejsce a dla tramwajów 5/6 miejsce ex aequo z Gdańskiem).

Wykres 42. Średnia prędkość komunikacyjna autobusów i tramwajów w wybranych polskich miastach (średnia prędkość w km/h)



Źródło: Opracowanie własne

Największym problemem w Bydgoszczy i Toruniu jest natomiast stan taboru tramwajowego, którego średni wiek to prawie 30 lat, w związku z czym jest on często niedostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych²⁸, a także wymaga coraz większych nakładów na utrzymanie i naprawy awarii.

²⁸ Nie tylko tramwaje, ale także autobusy starszego typu, tzw. wysokopodłogowe, w zdecydowanej większości nie dają osobom z niepełnosprawnością ruchową możliwości łatwego skorzystania z takiego środka transportu.

Średni wiek taboru autobusowego w obu miastach to 8-10 lat, pojazdy często nie posiadają wielu udogodnień typu klimatyzacja, problemem jest także fakt nieprzystosowania części taboru do potrzeb osób niepełnosprawnych (autobusy wysokopodłogowe to niemal połowa taboru w Toruniu i ponad 20% w Bydgoszczy).

Rozwiązania usprawniające funkcjonowanie transportu publicznego

Nie najlepiej wygląda kwestia skoordynowania i priorytetyzacji transportu publicznego w ruchu drogowym. Średnie wyniki z Torunia pokazują, że ma on zdecydowanie najszybszą komunikację wśród porównywanych miast. Z kolei Bydgoszcz plasuje się ze swoimi średnimi prędkościami w połowie stawki. Trzeba jednak przyznać, że dobre rezultaty są bardziej wynikiem ogólnej przepustowości systemu drogowego w Bydgoszczy i Toruniu, niż specjalnych rozwiązań dla pojazdów komunikacji miejskiej, których w obu miastach brakuje. W Bydgoszczy nie występuje obszarowy system nadawania priorytetów dla środków transportu publicznego, a jedynie na pojedynczych skrzyżowaniach z wzbudzaną sygnalizacją zainstalowane są detektory²⁹ wykrywające pojazdy szynowe.³⁰

Oprócz tego na kilku ulicach miasta funkcjonują buspasy, jednak ich łączna długość to zaledwie ok. 1240 metrów.³¹ W ograniczonym zakresie wykorzystuje się w Bydgoszczy przestrzeń torowisk pod rozwój wspólnych pasów tramwajowo-autobusowych. Sytuacja wygląda podobnie w Toruniu, gdzie oprócz dwóch buspasów nie istnieją rozwiązania, które zapewniłyby priorytet komunikacji publicznej. Należy jednak zaznaczyć, że w planach transportowych obu miast jako jeden z najważniejszych celów zapisano wykorzystywanie narzędzi uprzywilejowania transportu publicznego, takich jak buspasy, czy wspólne pasy tramwajowo-autobusowe, a także zapewnienie autobusom i tramwajom priorytetu w ruchu drogowym.

Najistotniejszą kwestią w komunikacji miejskiej w Bydgoszczy i Toruniu jest odpowiednie współdziałanie między tramwajami i autobusami. Plany transportowe w obu miastach zakładają coraz lepsze skoordynowanie dwóch środków transportu. Układ linii autobusowych w Bydgoszczy jest skonstruowany tak, aby w miarę możliwości nie powielał relacji i tras obsługiwanych przez trakcję tramwajową. Dodatkowo funkcjonuje system „A+T”, który zapewnia darmową przesiadkę z tramwaju do autobusu objętego systemem, a także koordynację rozkładu jazdy autobusu z tramwajami. W ostatnim czasie w Bydgoszczy poprawiono także komunikację z dworcem kolejowym poprzez budowę nowej linii tramwajowej z centrum miasta do Dworca Głównego PKP. Linia została oddana do użytku na koniec 2012 r. Również w Toruniu istnieje kilka linii, których odjazdy są ze sobą skoordynowane. Nie zmienia to jednak faktu, że obecny układ sieci komunikacyjnej jest w tym mieście mocno rozproszony, a dotychczasowa strategia polegała na stworzeniu jak największej ilości bezpośrednich połączeń między dwoma punktami. Linie uruchamiane ze względu na zapotrzebowanie na dane połączenie, a częstotliwość kursowania jest ściśle związana z popytem, jednak brakuje koordynacji pomiędzy poszczególnymi połączeniami. Sprawia to, że często trasy linii łączących te same rejony miasta dublują się przebiegając jedynie innymi ulicami. W obu miastach w niewielkim stopniu wykorzystuje się wydzielone pasy, po których poruszać mogłyby się jedynie autobusy i tramwaje (PAT). Wdrażanie PAT jest utrudnione ze względu na konieczność skoordynowania rozkładów jazdy tramwajów i autobusów, tak by poszczególne pojazdy nie ograniczały nawzajem płynności swojej jazdy. Brakuje też parkingów typu Park & Ride, które zachęcałyby kierowców do korzystania z komunikacji miejskiej.

²⁹ Chodzi o priorytety i urządzenia RFID, które wspólnie z sygnalizacją świetlną wzajemnie wykrywają nadjeżdżający pojazd komunikacji publicznej i zmieniają dla niego światło na zielone albo przetrzymują zielone dłużej niż trzeba po to aby jadące za nim pojazdy samochodowe mogły zdążyć przejechać. Dzięki temu unika się utrudnień w ruchu na drogach wlotowych/wylotowych w strefach podmiejskich i miejskich poza Centrum miast.

³⁰ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Bydgoszczy (Plan Transportowy) przyjęty Uchwałą Rady Miasta Bydgoszczy w dniu 25.09.2013

³¹ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Bydgoszczy (Plan Transportowy) przyjęty Uchwałą Rady Miasta Bydgoszczy w dniu 25.09.2013

Dostępność Bydgoszczy i Torunia dla mieszkańców BTOF

Kwestią, na którą powinno się zwrócić uwagę, jest dostęp do komunikacji publicznej dla mieszkańców okolicznych miejscowości.

Tabela 26. Dostępność miast centralnych BTOF dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego

Gmina	% mieszkańców pozbawionych komunikacji z Bydgoszczą	% mieszkańców pozbawionych komunikacji z Toruniem
Dąbrowa Chełmińska	26,2%	71,8%
Solec Kujawski	1,8%	100,0%
Nowa Wieś Wielka	14,3%	100,0%
Białe Błota	4,7%	100,0%
Siczenko	15,2%	89,7%
Osielsko	4,7%	100,0%
Dobrcz	27,3%	100,0%
Koronowo	14,0%	93,9%
Powiat bydgoski	11,9%	95,6%
Wielka Nieszawka	76,8%	0,2%
Czernikowo	50,5%	12,3%
Obrowo	41,0%	7,3%
Lubicz	56,5%	4,7%
Łysomice	100,0%	7,1%
Chełmża	100,0%	2,8%
Łubianka	100,0%	4,2%
Zławieś Wielka	48,1%	9,9%
Powiat toruński	72,0%	5,9%

Źródło: TRAKO, Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego

Obecnie aż 12% mieszkańców w powiecie bydgoskim i 6% w powiecie toruńskim pozbawionych jest dostępu do połączenia odpowiednio z Bydgoszczą i Toruniem. Zdecydowana większość mieszkańców ma dostęp tylko do jednego miasta rdzenia. Oczywiście nie jest konieczne ani uzasadnione, aby istniały bezpośrednie połączenia pomiędzy wszystkimi gminami BTOF. To, od czego warto zacząć, to przeprowadzenie analizy siatki istniejących połączeń, realizowanych tak przez miejskich operatorów, jak i przez prywatnych przewoźników, wskazanie tras, na których potoki komunikacyjne i natężenie ruchu są największe, i takie skompilowanie tych dwóch zbiorów informacji, by w wyniku wprowadzenia rozwiązań na nich opartych system transportu publicznego odpowiadał na realne potrzeby mieszkańców. W związku z powyższym pozytywnie należy ocenić ideę połączenia dwóch najistotniejszych miast obszaru szybką koleją miejską. Jej rozwój i skoordynowanie z innymi systemami komunikacji publicznej powinny być dla władz priorytetem na najbliższe lata.

Należy także zwrócić uwagę na zjawisko przesuwania się zatorów na drogach wylotowych z obszarów miejskich na obszary podmiejskie (np. Lubicz Dolny na drodze krajowej nr 10, Grębocin na DK15).

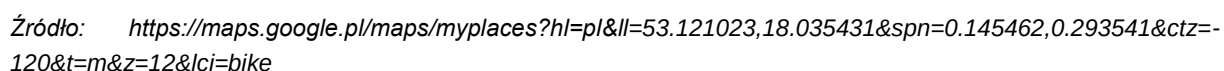
Natomiast dobrze wygląda sytuacja w przypadku komunikacji dalekobieżnej. Zakończone lub realizowane modernizacje infrastruktury kolejowej i drogowej sprawiają, że mieszkańcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego są dobrze skomunikowani z resztą Polski, a czasy podróży są konkurencyjne.

Infrastruktura rowerowa

Udział rowerów w strukturze pojazdów w różnych badaniach przeprowadzonych na terenie Torunia i Bydgoszczy waha się od 3 do 5%^{32, 33}. Na całym Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcyjnym

³² TRAKO, Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego..., s. 66.

Mapa 10 Ścieżki rowerowe w Toruniu



Rozwój infrastruktury

- Bydgoski ratusz planuje realizację szeregu inwestycji związanych ze ścieżkami rowerowymi na terenie miasta.
- Miasto Toruń w swojej strategii *Program i plan rozwoju komunikacji rowerowej w Toruniu na lata 2007 - 2015* zakłada kolejne inwestycje w mieście, a dodatkowo toruńskie starostwo powiatowe jest w trakcie realizacji projektu budowy 66 km ścieżek rowerowych w okolicznych gminach.

Dzięki tym działaniom mieszkańcy miast rdzenia i ich okolic będą mogli podróżować rowerem nad jeziora i inne atrakcyjne miejsca poza miastem, a jednocześnie poprawi się bezpieczeństwo i komfort mieszkańców powiatu korzystających z roweru w ruchu lokalnym³⁶.

Tabela 27. Postulowane inwestycje w infrastrukturę rowerową

Inwestycje postulowane w BTOF-B	Inwestycje postulowane w BTOF-T
Zgłaszane w dokumentach strategicznych oraz postulowane przez beneficjentów – przykłady: • Ścieżki wzdłuż ulicy Fordońskiej w Bydgoszczy • Ścieżki wzdłuż ulicy Toruńskiej w Bydgoszczy • Uzupełnienie sieci ścieżek rowerowych, łączących gminy pomiędzy sobą (np. Solec Kujawski, Szubin, Nowa Wieś Wielka) • Bydgoski Rower Publiczny/Bydgoski Rower Aglomeracyjny • Realizacje infrastruktury rowerowej bardzo ważne dla komunikacji z wymienionymi gminami BOF, do realizacji w sąsiedztwie lub wzdłuż wyszczególnionych dróg i ulic : ○ Gm. Osielesko – Dobrcz: ul. Wyszyńskiego, ul. Armii Krajowej, Droga 256 – ul. Fordońska ○ Gm. Dąbrowa Chełmińska: Droga 551– ul. Fordońska ○ Gm. Solec Kujawski, ul. Toruńska, ul. Nowotoruńska ○ Gm. Wieś Wielka: DK25 – ul. Bydgoska – DK5, Al. Jana Pawła II ○ Gm. Białe Błota: Droga 223 – ul. Szubińska (uzupełnienia), ul. Łochowska – ul. Nakielska ○ Gm. Sicienko: DK 10 – ul. Grunwaldzka ○ Gm. Koronowo: DK25, ul. Koronowska • Dodatkowo bardzo istotne dla całego regionu z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej są inwestycje wzdłuż Kanału Bydgoskiego i Rzeki Brda	Zgłaszane w dokumentach strategicznych oraz postulowane przez beneficjentów – przykłady: • Ścieżki w obrębie Trasy Średnicowej Wschód-Zachód w Toruniu • Przebudowa ul. Grudziądzkiej w Toruniu, uwzględniająca potrzeby rowerzystów • Uzupełnienie sieci ścieżek rowerowych, łączących gminy pomiędzy sobą (np. Łysomice, Nowa Wieś, Chełmża) • System wypożyczalni rowerów miejskich • Budowa drogi rowerowej (2,9km) wzdłuż DW657 łączącej Złotorię z Lubiczem Górnym • Budowa drogi rowerowej łączącej Toruń z Ciechocinkiem (18km) wzdłuż DK91 na trasie Brzoza Toruńska, Karczemka, Otłoczyn, Ciechocinek • Budowa nowej odnogi istniejącej ścieżki rowerowej Toruń -Łubianka na trasie- Leszcz-Świerczyn - Pigża- Brąchnowo- Brąchnówko- Browina- Grzywna, w celu skomunikowania tych okolic z Chełmżą • Budowa nowej drogi rowerowej wzdłuż DK 15 Toruń - Kowalewo Pomorskie Grębocin, Rogówko, Gronowo, M.Krupka, Gronówko oraz jej odnogi pomiędzy istniejącymi ścieżkami rowerowymi na trasie - , Turzno, Kamionki Małe, łącząc się poprzez odgałęzienie z wybudowaną drogą rowerową Toruń - Chełmża -całość ca 26km • Budowa nowej drogi rowerowej wzdłuż DK 10 Toruń -Lipno - na trasie Lubicz Dolny, Lubicz Górny , Czernikowo, Walentynowo • Budowa drogi rowerowej Toruń -Osiek- Nieszawa (Złotoria -Osiek istnieje ale wymaga uzdatnienia), z przeprawą przez Wisłę na wysokości Nieszawy, na trasie Osiek- Stajęczyki-Nowogródek- Nieszawa. • Budowa odnogi ścieżki rowerowej (pkt 5) - Osiek-Czerniki na trasie - Osiek, Stajęczyki, Zimny Zdrój , Czernikowo
Trasa Rowerowa Bydgoszcz -Toruń (28km) - Zamiana drogi przyjaznej dla rowerów w profesjonalną ścieżkę	

³⁶ http://torun.gazeta.pl/torun/1,35576,11475259,Rowerem_z_Torunia_do_Kamionek_z_38_mln_zl.html

rowerową na odcinku pomiędzy Strzyżawą a Starotoruńskim Przedmieściem, wyposażoną w przystanki do wypoczynku i biwakowania oraz P+R, (przystanki autobusowe) przystosowanymi do pozostawiania rowerów (stojaki i kamery monitoringu) wzdłuż całej trasy (uzupełnienie odcinków ścieżki rowerowej - Strzyżawa – Ostromecko- odnoga- Ścieżka rowerowa ze Zła wieś Wielka do Dąbrowa Chełmińska przez - Zła Wieś Mała- Rzęczkowo- Skłudzewo- wzdłuż ul. Toruńska w Dąbr. Chełmińskiej, odnoga pomiędzy DK 80 a Zamek Bierzygłowski- udrożnienie całej drogi przyjaznej dla rowerzystów oraz zbudowanie mostku w Zaroślu Cienkim, Odnoga nadwiślańska na wylocie DK80 z Torunia kier. Bydgoszcz- uzupełnienie odcinka pomiędzy Szosą Bydgoską- a ścieżką nadwiślańską poprzez szlak Port Drzewny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych oraz dostępnych dokumentów strategicznych

Infrastruktura rowerowa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wciąż się rozwija. Kwestia rozwiązań dla rowerzystów musi być jednak brana pod uwagę przy każdej nowej inwestycji drogowej, zaś priorytetem w najbliższych latach powinna być poprawa spójności infrastruktury rowerowej. Nieuwzględnienie potrzeb rowerzystów i pieszych w podejmowanych inwestycjach jest działaniem sprzecznym z dobrymi praktykami, ale także z realnymi potrzebami mieszkańców miasta.

Należy również zwrócić uwagę na kwestię nawierzchni ścieżek rowerowych, jako że aż 26 km z 69 km już istniejących ścieżek w Bydgoszczy wyłożonych jest kostką lub płytkami, które w przypadku dróg rowerowych spełniają swoją rolę dużo gorzej niż asfalt³⁷. Problem ten występuje również w przypadku tras znajdujących się w Toruniu³⁸.

Infrastruktura transportu kołowego

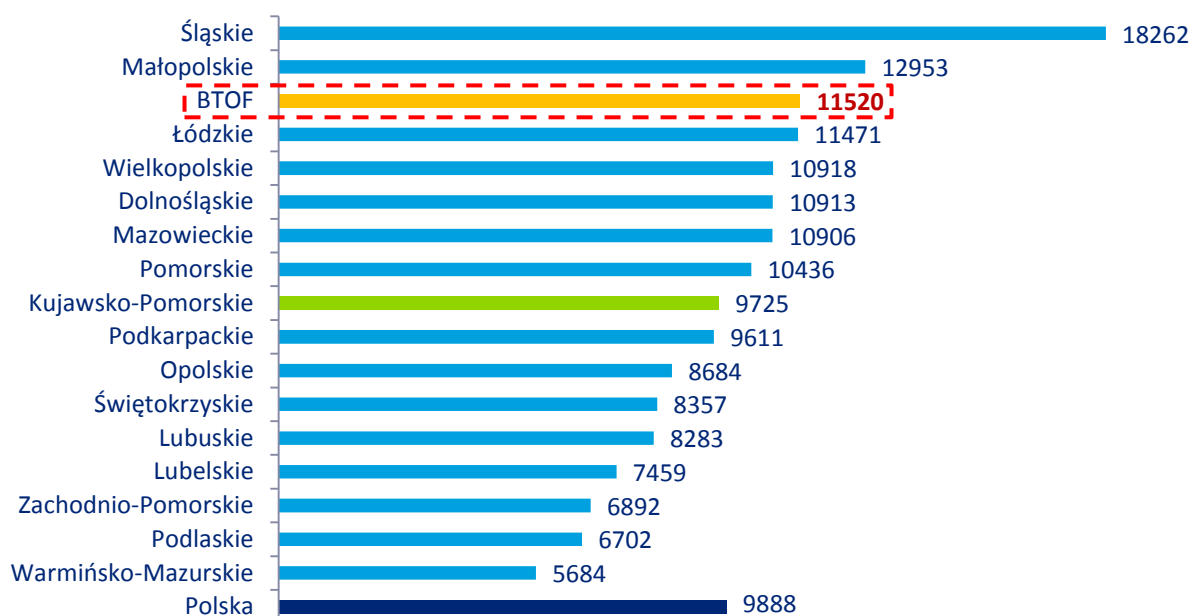
Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny w porównaniu do reszty kraju dysponuje bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą drogową. Województwo kujawsko-pomorskie na tle całego kraju cechuje się dobrze rozwiniętą infrastrukturą drogową. Na 10 tys. mieszkańców przypada 127,3 km dróg, podczas gdy średnia krajowa wynosi 106,9 km na 10 tys. mieszkańców. Również gęstość sieci dróg wynosząca 148,5 km/100 km² jest wyższa od średniej krajowej. Na Bydgosko-Toruńskim obszarze funkcjonalnym znajduje się około 8000 km dróg, z czego 1850 km to drogi o nawierzchni gruntowej (głównie drogi gminne), a 164 km to drogi krajowe. Ponadto na obszarze znajdują się bardzo ważne szlaki komunikacji drogowej należące do transeuropejskiej sieci TEN-T. Oba najważniejsze miasta obszaru funkcjonalnego połączone są dwiema drogami krajowymi – DK 10 na południu oraz DK 80 na północy od rzeki Wisły.

Jednakże, jak pokazuje analiza przepustowości regionalnego infrastruktury, wkrótce może być ona niewystarczająca, by zaspokoić potrzeby dynamicznie rozwijającego się ruchu lokalnego i tranzytowego.

³⁷ Pracownia Edukacji M. Hyła, *Standardy techniczne dla infrastruktury rowerowej Miasta Krakowa*, s. 8.

³⁸ <http://rowerowytorun.com.pl/art/39/rowerowy-torun-nie-dla-kostki-betonowej-na-sciezkach-rowerowych.html>

Wykres 43. Natężenie ruchu w BTOF na tle grupy porównawczej polskich województw



Źródło: Opracowanie własne

Już teraz płynność ruchu jest ograniczona na najbardziej obciążonych odcinkach. Wynik zanotowany na badanym obszarze jest wyższy niż średnia dla większości województw (oprócz śląskiego i małopolskiego), w tym od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego, która wyniosła 9 725 pojazdów na dobę³⁹. Największy ruch zanotowano na drodze krajowej nr 5 na odcinku Osielsk-Bydgoszcz (22 912 pojazdów na dobę) oraz na drodze krajowej nr 80 w Bydgoszczy i na odcinku Toruń-Lubich (18 233 pojazdów). Największy problem z przepustowością występuje jednak w Bydgoszczy i Toruniu, w szczególności w centrach miast. W Bydgoszczy największe problemy z płynnością ruchu występują w okolicach największych rond i skrzyżowań (np. Rondo Toruńskie, Rondo Fordońskie). Oprócz mało wydajnej sygnalizacji świetlnej, przyczyną ograniczenia przepustowości jest również poprowadzenie przez Bydgoszcz głównej trasy północ-południe (DK nr 5), która krzyżuje się z miejskim układem drogowym⁴⁰. Mała jest również gęstość sieci dróg układu podstawowego. Jest ona w Bydgoszczy fragmentaryczna, w niedostatecznym stopniu zmodernizowana i o niskich parametrach technicznych (złe niskie parametry geometryczne, ubogie przekroje poprzeczne, duży procent odcinków jednojezdniowych na głównych ciągach, brak ograniczeń w dostępności głównych ciągów drogowych).⁴¹W Toruniu problem w szczególności dotyczy położonych w północnej części miasta i na Bydgoskim Przedmieściu wąskich ulic, często zastawionych zaparkowanymi samochodami⁴². Dotychczas największym problemem miasta był most drogowy im. Józefa Piłsudskiego, który stanowił jedyną przeprawę przez Wisłę w Toruniu, jednak otwarcie mostu im. Elżbiety Zawackiej 9 grudnia 2013 r. znacznie zwiększyło płynność ruchu w tym rejonie.

³⁹ Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, *Generalny Pomiar Ruchu w 2010 roku*.

⁴⁰ TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 57.

⁴¹ Na podstawie informacji z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Bydgoszczy

⁴² TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 56.

Tabela 28. Jakość dróg w BTOF w 2011 r.

	BTOF-B*	BTOF-T*	BTOF
Dobry	54%	45%	50%
Niezadowalający	33%	26%	30%
Zły	13%	30%	20%

* BTOF-B – bydgoska część BTOF, BTOF-T – toruńska część BTOF

Źródło: GDDKiA

Przeciętna jakość dróg to kolejna niepokojąca kwestia, zwłaszcza w Bydgoszczy oraz na toruńskiej części Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, gdzie drogi miejskie nie spełniają odpowiednich standardów technicznych⁴³.

Innym dużym problemem – pomimo istnienia połączeń drogowych DK 10 i DK 80 – jest brak szybkiego połączenia pomiędzy najważniejszymi miastami obszaru funkcjonalnego – Bydgoszczą a Toruniem. Obecnie czas potrzebny na pokonanie dystansu pomiędzy tymi miastami waha się w granicach 40-60 minut. Niedostatecznie rozwinięte są także ciągi obwodowe obu miast. W Bydgoszczy brakuje obwodnicy Śródmieścia, przez co w centrum miasta występuje zjawisko kongestii⁴⁴. W wyniku braku obwodnicy miasta w Bydgoskim śródmieściu występują znaczne utrudnienia w płynności ruchu, natomiast autostrada, która rolę obwodnicy powinna pełnić w Toruniu zniechęca kierowców do korzystania z tej szybszej i płynniejszej drogi alternatywnej opłatą, jaką trzeba uiścić za prawo przejazdu⁴⁵.

Duże znaczenie dla obszaru ma oddany do użytku w grudniu 2013 r. odcinek autostrady A1 pomiędzy Toruniem a Włocławkiem, który szeregowi miejscowości leżących na toruńskiej części Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (m.in. Ciechocinkowi, Czerniewicom), jak i samemu Toruniowi zapewnił bezpośredni dostęp do autostrady łączącej Gdańsk z Łodzią, Katowicami i czeską granicą. Z drugiej jednak strony – jak już wspomniano – wschodnia obwodnica Torunia, której fragment stanowi autostrada A1, jest płatna, co sprawia, że kierowcy niechętnie z niej korzystają. Brakuje także bezpośredniego połączenia pomiędzy autostradą a drogą krajową nr 91 (Węzeł Czerniewice), a także dobrego połączenia między autostradą a miastem Bydgoszczą.

Część z tych problemów i potrzeb rozwiąż z pewnością planowane odcinki dróg ekspresowych, które będą przechodziły przez Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny. Biegająca z południa na północ S5 z pewnością odciąży przebiegającą przez Bydgoszcz drogę krajową nr 5, zaś odcinek drogi S10 pomiędzy Toruniem a Bydgoszczą zapewni szybkie połączenie pomiędzy tymi miastami. Jednak zakończenie tych inwestycji planowane jest dopiero na koniec drugiej dekady XXI wieku, więc nieuniknione wydają się modernizacje poprawiające jakość i przepustowość obecnie istniejącej infrastruktury drogowej. Na poprawę sytuacji wpłynie też realizacja planowanych inwestycji w zakresie budowy węzłów multimodalnych w obu miastach rdzenia.

2

Dobrze rozwinięta sieć kolejowa

Analiza stanu infrastruktury kolejowej pokazuje, że sytuacja w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym jest generalnie dobra. Łączna długość użytkowanych linii kolejowych w BTOF wynosi 386 km, co w przeliczeniu na powierzchnię daje 9,9 km/100 km². Współczynnik ten jest o prawie 40% większy od średniej krajowej wynoszącej 7,1 km/100 km². Mimo że przez obszar nie przebiegają międzynarodowe szlaki, Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny poprzez linie kolejowe nr 18, 131 i

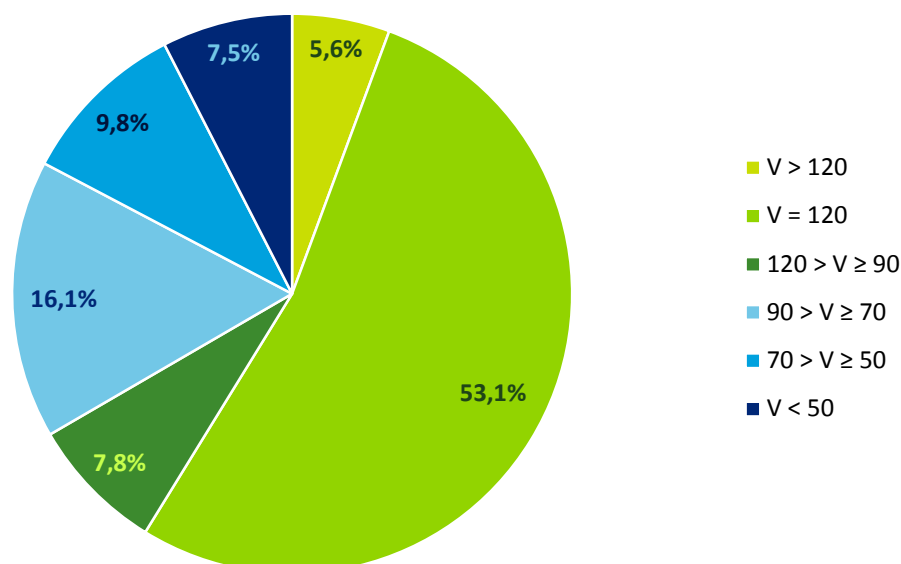
⁴³ Wydział Rozwoju i Strategii Miasta, *Diagnoza Miasta Bydgoszczy – w latach 2008-2012*, s. 108.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ <http://www.rm24.pl/news-nie-chca-placic-za-obwodnice-wiec-rozjezdza-torun,nld,556932>

353 jest również dobrze skomunikowany z Warszawą, Poznaniem, Łodzią, Krakowem, Katowicami i innymi najważniejszymi miastami w kraju.

Wykres 44. Dopuszczalne prędkości kolejowe w BTOF



Źródło: Opracowanie własne

Analiza dopuszczalnych prędkości pokazuje, iż wiele odcinków linii kolejowych została zmodernizowana, aby umożliwić pociągom szybszą jazdę. Do tak dobrej jakości infrastruktury przyczyniły się przede wszystkim szerokiej skali inwestycje w ramach przygotowań do Euro 2012.

Bardzo ważnym projektem jest wcześniej opisana modernizacja linii nr 18 wykonana w ramach współfinansowanego ze środków UE projektu *POLiŚ 7.1-45 Polepszenie jakości usług przewozowych poprzez poprawę stanu technicznego linii kolejowej nr 18 Kutno - Piła na odcinku Toruń – Bydgoszcz*⁴⁶. Warto również wspomnieć, że w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku zapisano wiele przedsięwzięć związanych z infrastrukturą kolejową. Planowane są między innymi modernizacja linii 201 biegnącej między innymi przez Bydgoszcz, Nową Wieś Wielką, Maksymilianowo i Stronno oraz kompleksowa modernizacja i przywrócenie ruchu na linii kolejowej nr 356 na odcinku Bydgoszcz–Szubin.

Stan obecny, a także planowane w najbliższym czasie inwestycje pokazują, że władze zdają sobie sprawę ze znaczenia transportu kolejowego, który może znacznie odciążyć infrastrukturę drogową. Jest to szczególnie istotne na terenie BTOF, gdzie przepustowość istniejących dróg została już praktycznie wyczerpana.

3

Potencjał szlaków wodnych

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny ma wysoki potencjał rozwoju transportu wodnego. Bydgoszcz i Toruń leżą nad Wisłą, a dodatkowo w Bydgoszczy do Wisły uchodzi rzeka Brda. Przez Bydgoszcz przebiegają dwa międzynarodowe szlaki wodne – trasa E-40, która łączy Morze Bałtyckie i Morze Czarne oraz trasa E-70 łącząca Berlin i Kaliningrad. W okolicach ujścia Brdy znajduje się również łączący Wisłę i Odrę wybudowany w XVIII wieku Kanał Bydgoski, niegdyś o bardzo dużym znaczeniu gospodarczym, a także mniejszy Kanał Górnonotecki łączący Kanał Bydgoski z górną Notecią i Gopłem. W tym momencie na obu kanałach odbywa się głównie żegluga turystyczna

⁴⁶ <http://www.plk-inwestycje.pl/inwestycje/program-operacyjny-infrastruktura-i-srodowisko/poiis-71-45/>

i rekreacyjna. Brak żeglugi towarowej jest wynikiem między innymi zaniedbania szlaków wodnych i koncentracją na budowie infrastruktury transportu kołowego w kraju i regionie.

Władze postanowiły jednak zrewitalizować unikatowy w skali europejskiej⁴⁷ Bydgoski Węzeł Wodny. Na ten cel w latach 2012-2014 Urząd Miasta w Bydgoszczy planuje przeznaczyć 250 mln złotych. Wśród działań realizowanych przez wykonawców w ramach tego projektu jest między innymi zagospodarowanie bulwarów i nabrzeży rzeki Brdy, a także budowę czterech przystanków bydgoskiego tramwaju wodnego⁴⁸. Głównym celem rewitalizacji jest promocja Bydgoskiego Węzła Wodnego jako wiodącego elementu międzynarodowej trasy wodnej E-70⁴⁹, jednak realnym efektem będzie poprawa walorów estetycznych miasta. Ciekawym projektem jest także Bydgoski Tramwaj Wodny, który regularnie kursuje w okresie od maja do września i obejmuje swoim zasięgiem 8 przystanków. Mimo że jest to ciekawa i ekologiczna propozycja transportu miejskiego, w takim kształcie nie może być alternatywą dla konwencjonalnej komunikacji publicznej przez długi czas podróży spowodowany niską prędkością (10 km/h) i długim czasem służowania między niektórymi przystankami⁵⁰.

Przykład tramwaju wodnego, a także innych inicjatyw pokazuje, że obecnie transport wodny może mieć znaczenie jedynie turystyczne i rekreacyjne. Należy jednak zaznaczyć, że są przykłady krajów i miast, gdzie transport wodny ma dużo większą rolę (transport towarowy, komunikacja publiczna), dlatego warto, by BTOF dążył do pełniejszego wykorzystania potencjału w tej dziedzinie.

W Toruniu wśród projektów związanych z zagospodarowaniem nabrzeży wymienić można wykorzystanie Bulwaru Filadelfijskiego jako potencjalnego przystanku wodnego dla celów pasażersko-turystycznych. Biorąc pod uwagę szerzy kontekst wykorzystania szlaków wodnych BTOF należy stwierdzić, iż gwiazdowy układ rzek łączy w większej perspektywie Antwerpię, Kłajpedę oraz poprzez kanał Bug-Dniestr Odessę nad M. Czarnym, w mniejszej zaś Berlin, Gdańsk i Warszawę. Jest to korzystny schemat - udrożniony szlak wodny z Antwerpii oraz silna promocja mogłyby doprowadzić do odrodzenia tradycji sięgających zamierzchłych czasów, kiedy to Toruń był powiązany z Lubeką, Antwerpią, Brugią, Utrechtem czy Gandawą a także wieloma innymi ośrodkami Hanzy. Od dawna mocno rozwinięty w EU caravanning a także barging (pływanie na barkach) przynosi takim państwom jak Anglia, Francja, Niemcy, Holandia, Belgia czy Dania znaczące dochody z turystyki. Turystyka oraz przemysły z nią powiązane to wielka szansa dla obu miast pod warunkiem, że połączą swe siły i wraz z otaczającymi je gminami stworzą mocno zróżnicowaną, przez co szalenie atrakcyjną ofertę dla turystów z kraju i zagranicy.

⁴⁷ Strategia rozwoju Bydgoszczy do roku 2015, s. 13.

⁴⁸ http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/binary/170_tcm30-105034.pdf

⁴⁹ <http://www.czystabydgoszcz.pl/upload/file/739.pdf>

⁵⁰ TRAKO, op.cit., s. 183.

2.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Niewystarczające pokrycie dostępem do Internetu w wielu miejscowościach obszaru • Brak dostępu do Internetu w 55 miejscowościach na terenie obszaru oraz niewystarczające pokrycie (poniżej 50% budynków) w kolejnych 9 miejscowościach • Dla wielu mieszkańców Internet mobilny jest jedyną możliwą opcją dostępu do sieci. Świadczy o tym duża różnica pomiędzy dostępem do Internetu liczonym z i bez uwzględnienia operatorów komórkowych.
2	Relatywnie mała dostępność Internetu światłowodowego poza miastami rdzenia • Mimo istnienia rozbudowanej sieci światłowodów, konieczne jest zwiększenie jego zasięgu na całym obszarze funkcjonalnym ze względu na to, że obecnie Internet światłowodowy dociera jedynie do 20% miejscowości na terenie BTOF. • Zidentyfikowano dużą dysproporcję między miastami rdzenia a resztą obszaru pod kątem liczby operatorów oferujących dostęp do Internetu światłowodowego. Świadczy o tym fakt, iż w Bydgoszczy, Toruniu oraz miejscowościach sąsiadujących dostęp tego typu oferuje nawet 10 operatorów.

1

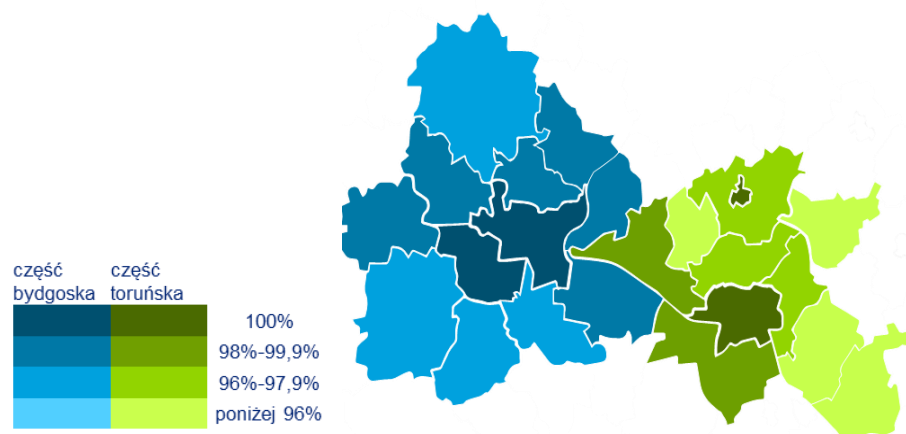
Niewystarczające pokrycie dostępem do Internetu w wielu miejscowościach

W 2012 r. w województwie kujawsko-pomorskim 64,9% gospodarstw domowych posiadało komputer, zaś 59,1% dysponowało szerokopasmowym Internetem. Dostęp do sieci posiadało również 93,5% przedsiębiorstw w województwie. W zasięgu Internetu było zaś 97,86% budynków znajdujących się w województwie kujawsko-pomorskim.

W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym pokrycie budynków zasięgiem Internetu w zależności od tego, czy brano pod uwagę operatorów telefonii komórkowej wynosiło odpowiednio 99,33% i 85,48%. 100% zasięgu odnotowano w Bydgoszczy, Toruniu i Chełmży oraz na miejskich obszarach Szubina, Koronowa, Solca Kujawskiego i Nakła nad Notecią⁵¹. Niższa dostępność występowała w gminach Łubianka i Czernikowo oraz na obszarach wiejskich w gminach Łabiszyn i Koronowo, gdzie zasięg Internetu wynosił poniżej 95%. Ogółem w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego zasięg Internetu wyniósł 99,57%, zaś w toruńskiej 98,93%. Pomimo, że zasięg Internetu na obszarze funkcjonalnym był ogólnie wysoki, infrastruktura teleinformatyczna na terenie BTOF wymagała dalszych inwestycji.

⁵¹ Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

Mapa 11. Pokrycie terytorium BTOF zasięgiem Internetu w 2013 r.*



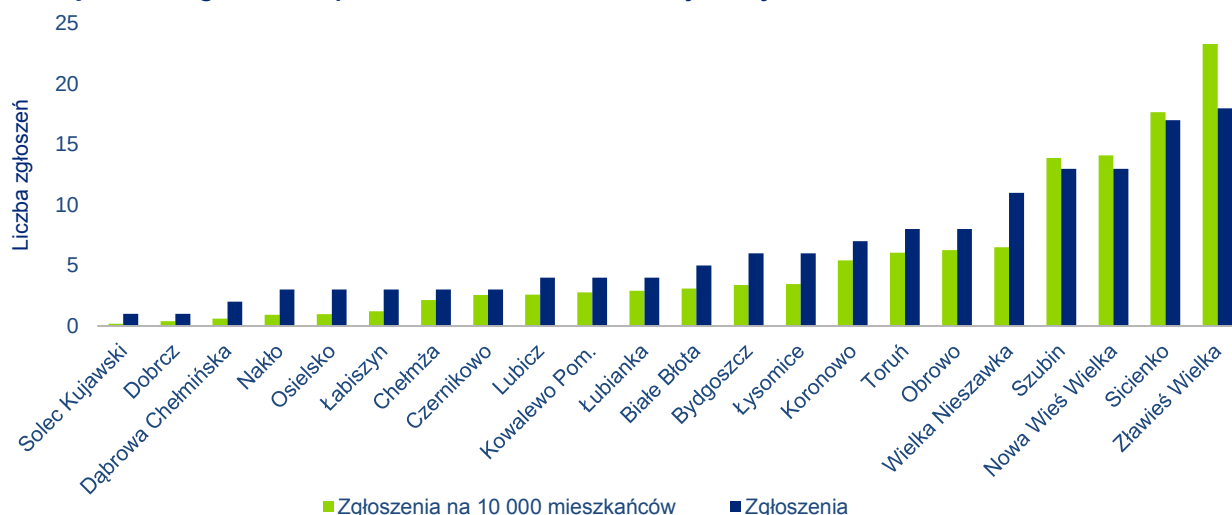
* zasięg łącznie z operatorami telefonii komórkowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UKE, 2013 r.

Stopień pokrycia dostępem do Internetu można ocenić dobrze, zwłaszcza, że był on wyższy od średniej dla województwa i Polski, która wynosi 97,14%. Warto jednak zaznaczyć, że np. w Bydgoszczy, gdyby odliczyć zasięg oferowany przez operatorów mobilnych, penetracja Internetu wyniosła 80,73%. Biorąc pod uwagę ten wskaźnik, był on niższy o prawie 10 punktów procentowych od średniej krajowej, która wyniosła 90,25%. Nie można też zapominać, że pomimo wysokich wskaźników zasięgu dla całego obszaru, aż 55 miejscowości było całkowicie odcięta od Internetu (0% zasięgu licząc z operatorami mobilnymi), z czego 34 w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego i 21 w części toruńskiej obszaru funkcjonalnego.

Skalę potrzeb inwestycyjnych w infrastrukturę można oszacować na podstawie ankiety przeprowadzanej przez UKE dotyczącej zapotrzebowania na Internet stacjonarny. Wynika z niej, że średnia dla obszaru BTOF wyniosła 1,68 zgłoszenia na 10 tys. mieszkańców, co było wynikiem niższym od średniej krajowej wynoszącej 2,54 zgłoszenia.

Wykres 45. Zgłoszone zapotrzebowanie na Internet stacjonarny na terenie BTOF w 2013 r.



Źródło: Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego, UKE 2013 r.

Największe potrzeby odnotowano w gminach Siczenko i Nowa Wieś Wielka znajdujących się w bydgoskiej części obszaru, gdzie w 2013 r. zanotowano odpowiednio 17 i 13 zgłoszeń o dostęp do

Internetu i na leżących w toruńskiej części BTOF gminach Zławieś Wielka i Wielka Nieszawka, gdzie zanotowano 18 i 11 zgłoszeń.⁵²

2

Relatywnie mała dostępność Internetu światłowodowego poza miastami rdzenia

W analizie infrastruktury internetowej warto też zwrócić uwagę na rozwój Internetu światłowodowego na terenie obszaru. Na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonuje Kujawsko-Pomorska Sieć Informacyjna (K-PSI), która została wybudowana w ramach projektu „Budowa regionalnej szerokopasmowej sieci teleinformatycznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim”. W latach 2004-2008 kosztem prawie 77 mln położono 900 km sieci światłowodowej obejmującej cały obszar województwa⁵³. Do czerwca 2015 r. zakończona ma być budowa kolejnych 77 km światłowodów, które uzupełnią istniejącą sieć w kujawsko-pomorskim⁵⁴.

Sieć K-PSI oferuje dostęp do Internetu jednostkom samorządu terytorialnego, urządcom administracji państwowej, placówkom oświatowym (bibliotekom, szkołom), jednostkom kultury, służby zdrowia (szpitalom, przychodniom), oraz jednostkom ratowniczym (straży pożarnej, policji, pogotowiu) funkcjonującym na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego. Operator udostępnia też swoje łącza lokalnym dostawcom Internetu.

Detaliczny dostęp do szerokopasmowego Internetu przesyłanego światłowodem dostępny jest jednak tylko w 20% miejscowości znajdujących się na terenie BTOF. Najlepsza sytuacja jest oczywiście w Bydgoszczy i Toruniu oraz sąsiednich gminach, gdzie światłowodowy Internet oferuje nawet 10 różnych operatorów⁵⁵.

⁵² *Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego*, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

⁵³ http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1163&Itemid=193

⁵⁴ http://mac.gov.pl/files/mapa_budowy_sieci_-_listopad_2013.pdf

⁵⁵ *Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną*, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

2.2.1. Infrastruktura kubaturowa

Termomodernizacja⁵⁶ oraz rewitalizacja

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Największe zapotrzebowanie w zakresie termomodernizacji budynków i mieszkań na terenie miast rdzenia - Najwięcej potrzeb zgłosiły miasta rdzenia. Kolejno wymienić można gminę Kowalewo Pomorskie, gminę Łubianka, gminy Koronowo i Dobrcz, gminę Zławieś Wielką, gminę Nakło nad Notecią - Największe potrzeby termomodernizacyjne zgłosiły gminy w zakresie budynków użyteczności publicznej, które są zlokalizowane w centralnych częściach miast rdzenia – Bydgoszczy i Torunia (stara zabudowa) oraz w budynkach wybudowanych w przedziale czasowym od lat 50' XX wieku do połowy lat 80' XX wieku. - Na terenie Bydgoszczy, jako rejony najbardziej potrzebujące modernizacji wskazać należy obszary o największym zagęszczeniu zabudowy, tj. Śródmieście, Bocianowo, Bielawy, Skrzetusko, Babia Wieś, Okole, Zawisza, Osiedle Leśne, Bartodzieje, Wzgórze Wolności, Szwederowo, Kapuściska. - Na terenie Torunia największe potrzeby w zakresie wykonania kompleksowych modernizacji budynków można zidentyfikować w następujących jednostkach urbanistycznych: Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Rubinkowo oraz Na Skarpie.
2	Kluczowe grupy zidentyfikowanych obiektów wskazywanych przez gminy najczęściej do działań termomodernizacyjnych to: - Budynki oświaty i kultury - Budynki urzędu gminy oraz jednostek komunalnych - Publiczne placówki zdrowia oraz pomocy społecznej - Obiekty mieszkalne oraz prywatne
3	Znaczna koncentracja zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich⁵⁷. - Do najważniejszych problemów we wszystkich miastach BTOF należy postępująca degradacja zabytkowych centrów miast, wynikająca m. in. z odpływu handlu i działalności usługowej z tych obszarów. - Istotnym problemem jest również występowanie w centralnych częściach miast zniszczonych obiektów i obszarów przemysłowych wpływających negatywnie na ich wizerunek. - Zauważa się postępujący proces pustoszenia (zabytkowych) centrów miast. - Istotnym aspektem działań rewitalizacyjnych jest aspekt kulturalny, związany z rewitalizacją obiektów dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury, które w widoczny sposób koncentrują się w tych obszarach (Śródmieście / Stare Miasto).

⁵⁶ Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 31 listopada 2008 o wspieraniu termomodernizacji i remontów Dz.U. z 2008, nr 223, Poz. 1459 „Przedsięwzięcia termomodernizacyjne - przedsięwzięcia, których przedmiotem jest:

a) ulepszenie, w wyniku którego następuje zmniejszenie zapotrzebowania na energię dostarczaną na potrzeby ogrzewania i podgrzewania wody użytkowej oraz ogrzewania do budynków mieszkalnych, budynków zbiorowego zamieszkania oraz budynków stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego służących do wykonywania przez nie zadań publicznych, b) ulepszenie, w wyniku którego następuje zmniejszenie strat energii pierwotnej w lokalnych sieciach ciepłowniczych oraz zasilających je lokalnych źródłach ciepła, jeżeli budynki wymienione w lit. a, do których dostarczana jest z tych sieci energia, spełniają wymagania w zakresie oszczędności energii, określone w przepisach prawa budowlanego, lub zostały podjęte działania mające na celu zmniejszenie zużycia energii dostarczanej do tych budynków, c) wykonanie przyłącza technicznego do scentralizowanego źródła ciepła, w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła, w wyniku czego następuje zmniejszenie kosztów pozyskania ciepła dostarczanego do budynków wymienionych w lit. a, d) całkowita lub częściowa zamiana źródeł energii na źródła odnawialne lub zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji”.

⁵⁷ Wskazana diagnoza potrzeb rewitalizacyjnych ma charakter wstępny. W odniesieniu do obszarów miejskich ostateczny zakres diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych przedstawiony zostanie w ramach opracowywanego równoległe z niniejszą strategią Programu Rewitalizacji Miast.

	• Znaczna część zdegradowanej zabudowy objęta jest ochroną konserwatorską. • W strefach śródmiejskich bądź w bezpośrednich ich sąsiedztwie występują zdegradowane obiekty i obszary przemysłowe wpływające na estetykę obszaru. • Zauważalny jest brak spójnego systemu terenów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych (w tym brak ciągłości dróg rowerowych). Na terenie obszaru funkcjonalnego znajdują się gminy miejsko-wiejskie oraz wiejskie, w których również zidentyfikowano potrzeby w zakresie rewitalizacji (Gmina Nowa Wieś Wielka, Wielka Nieszawka, Łysomice, Chełmża, Czernikowo, Obrowo).
4	Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji budynków mieszkalnych⁵⁸: • Zidentyfikowano znaczną degradację substancji budynków, w tym mieszkalnych w reprezentacyjnej strefie śródmiejskiej. • Obszary mieszkalnictwa o wysokiej intensywności zabudowy z dominującym budownictwem wielorodzinnym w Bydgoszczy to przede wszystkim: Szwederowo, Wzgórze Wolności, Błonie, Wyżyny, Kapuściska, Bartodzieje, Osiedle Leśne, Fordon. • W Toruniu problemy związane z degradacją substancji budynków mieszkalnych w największym stopniu występują na obszarze Bydgoskiego Przedmieścia, Starego Miasta, Chełmińskiego i Mokrego Przedmieścia oraz na Rubinkowie i Na Skarpie. • Najwięcej problemów w zakresie zasobów mieszkalnictwa notuje się w gminach: Koronowie, Kowalewie Pomorskim i Chełmży. Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych wynikających z analizy wskaźników społeczno-gospodarczych Na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych BTOF wskazano obszary (jednostki urbanistyczne) najbardziej problemowe Na terenie Bydgoszczy:: • Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Śródmieście. • Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Bocianowo, Stary Fordon, Bielawy. • Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Okole, Błonie, Bartodzieje, Wilczak, Szwederowo, Osiedle Leśne, Kapuściska. Na terenie Torunia: • Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Bydgoskie Przedmieście. • Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Stare Miasto, Mokre Przedmieście. • Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Jakubskie Przedmieście, Bielany, Grębocin przy lesie, Podgórz, Chełmińskie Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie. Mniejsze miasta BTOF uszeregowano według potrzeb rewitalizacyjnych. • Nakło nad Notecią • Koronowo i Szubin • Chełmża • Łabiszyn • Kowalewo Pomorskie • Solec Kujawski

Podstawą analiz zaprezentowanych w tym punkcie są wnioski z przeglądu szeregu dokumentów gminnych, opracowań strategicznych dotyczących rozwoju gospodarczego regionu, informacji

⁵⁸ Wskazana diagnoza potrzeb rewitalizacyjnych ma charakter wstępny. W odniesieniu do obszarów miejskich ostateczny zakres diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych przedstawiony zostanie w ramach opracowywanego równoległe z niniejszą strategią Programu Rewitalizacji Miast.

otrzymanych od urzędów gmin, spółdzielni mieszkaniowych, podmiotów zajmujących się planowaniem i gospodarką przestrzenną miast oraz innych źródeł własnych Deloitte.

Celem opracowania diagnozy stanu infrastruktury kubaturowej (stanu zabudowy) istniejącej jest przede wszystkim wskazanie zasadności przeprowadzenia działań termomodernizacyjnych oraz rewitalizacyjnych, a także zidentyfikowanie potrzeb gmin obszaru funkcjonalnego w tym zakresie.⁵⁹

Termomodernizacja

W ramach działań termomodernizacyjnych wyróżnia się najczęściej poniższe typy działań:

- Ocieplenie ścian zewnętrznych budynków
- Ocieplenie podłóg na gruncie
- Ocieplenie stropów nad nieogrzewanymi piwnicami
- Ocieplenie dachów i stropodachów
- Ocieplenie ścian wewnętrznych pomiędzy pomieszczeniami ogrzewanymi i nieogrzewanymi
- Wymiana okien i drzwi zewnętrznych

Istotnymi aspektami są także:

- Usprawnienie systemu wentylacji
- Zastosowanie wentylacji mechanicznej z rekuperacją
- Modernizacja lub wymiana źródła ciepła (np. lokalnej kotłowni lub węzła ciepłowniczego) i instalacji grzewczych, zastosowanie automatyki sterującej
- Modernizacja sieci przesyłowych

W przedsięwzięciach termomodernizacyjnych często wykonywane są także prace związane z:

- Modernizacją lub wymianą systemu zaopatrzenia w ciepłą wodę użytkową
- Zastosowaniem urządzeń zmniejszających zużycie wody
- Wprowadzeniem urządzeń wykorzystującą energię ze źródeł odnawialnych (np. pompy ciepła, kotły na biomasę, kolektory słoneczne)

Zasadniczym celem, a tym samym korzyścią płynącą bezpośrednio z działań termomodernizacyjnych oraz ze zmniejszenia ilości energii cieplnej jest korzyść ekonomiczna, a więc ograniczenie kosztów ogrzewania. Co więcej, poprzez docieplenie elewacji, budynki zyskują estetyczny, odświeżony wygląd, a wartość rynkowa nieruchomości wzrasta. Korzyści odczuwają także mieszkańcy oraz pracownicy budynków poddanych termomodernizacji poprzez większy komfort użytkowania budynku i zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego (zmniejszenie wilgotności, pleśni, zwiększenie komfortu termicznego). Termomodernizacja niesie także za sobą korzyści ekologiczne, a więc zmniejszenie eksploatacji nieodnawialnych źródeł energii i zmniejszenie emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Aspekt ekologiczny jest istotnym elementem podejmowanych działań termomodernizacyjnych (i nie tylko). Gospodarka niskoemisyjna jest jednym z kluczowych zagadnień w polityce Unii Europejskiej, a realizacja obowiązków wynikających z dyrektyw unijnych w sprawie jakości energetycznej budynków powinna być priorytetem na najbliższe lata⁶⁰, stąd potrzeba wykonywania kompleksowej

⁵⁹ Analizę stanu zabudowy na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego pod kątem działań termomodernizacyjnych przeprowadzono na podstawie analiz dokumentów zastanych, danych GUS, obserwacji i wywiadów, fiszek projektowych przesyłanych przez gminy, dodatkowych dokumentów określających rodzaje i wiek zabudowy uzyskanych od gmin oraz na podstawie Google Maps i Google Street View. Nie wszystkie budynki były analizowane poprzez wizję lokalną. Analizowano budynki użyteczności publicznej oraz budynki zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej sprzed 1989 roku.

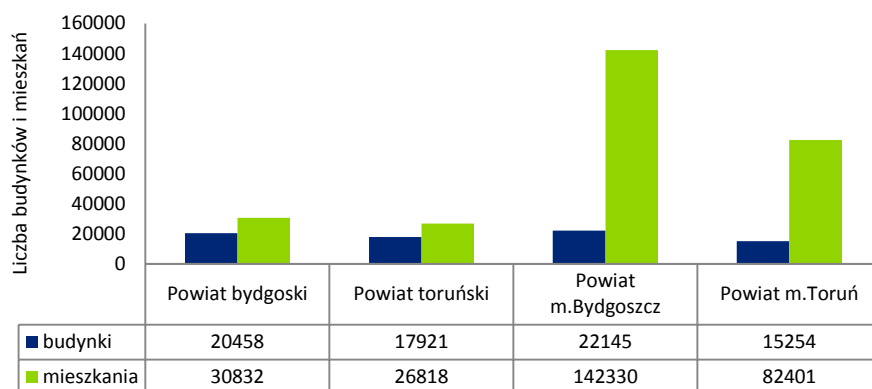
⁶⁰ W dniu 29.10.2013. Rada Ministrów przyjęła Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 tzw. SPA2020. To pierwszy dokument strategiczny, który bezpośrednio dotyczy kwestii adaptacji do zachodzących zmian klimatu. Skutki zmian klimatu, zwłaszcza nasilenie ekstremalnych zjawisk pogodowych, pogłębiają się w ostatnich latach. Coraz bardziej dostrzegalne są także w Polsce. Konieczne jest zatem podjęcie działań adaptacyjnych, które obok ograniczenia strat, mogą również stymulować wzrost efektywności i innowacyjności gospodarki oraz pozytywnie wpływać na stan środowiska i jakość życia obywateli.

termomodernizacji budynków jako konieczności dostosowania się do wymogów unijnych.⁶¹ Warto zaznaczyć, iż termomodernizacja stanowi pewne uzupełnienie działań rewitalizacyjnych.⁶²

1 Największe zapotrzebowanie w zakresie termomodernizacji na terenie miast rdzenia

Potrzeby gmin w zakresie działań termomodernizacyjnych w dużej mierze są zdeterminowane liczbą budynków, wiekiem zabudowy oraz jej charakterem (np. dotyczącym ochrony konserwatorskiej). Poniższy wykres prezentuje liczbę budynków (budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych).

Wykres 46. Zestawienie liczby budynków ogółem i mieszkań (2012 r.)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

Analizując liczbę budynków (w tym budynków użyteczności publicznej) i mieszkań na terenie powiatu bydgoskiego, powiatu toruńskiego oraz Bydgoszczy i Torunia można wywnioskować, że najwięcej budynków i mieszkań znajduje się na terenie miast rdzenia (szczególnie w Bydgoszczy, co wynika z faktu, iż liczba mieszkańców Bydgoszczy plasuje to miasto w pierwszej ósemce miast kraju pod względem wielkości).⁶³ Powyższa sytuacja powodowana jest tym, że są to największe miasta województwa kujawsko-pomorskiego będące ważnymi ośrodkami administracyjnymi, gospodarczymi, oświatowymi, akademickimi i kulturalnymi, na terenie, których znajdują się urzędy wielu instytucji. Zarówno w Bydgoszczy, jak i Toruniu mieści się także wiele rozległych obszarowo budynków spółdzielni mieszkaniowych.

⁶¹ W okresie ostatnich lat UE przyjęła szereg dokumentów w tym zakresie, m.in. pakiet klimatyczno-energetyczny opublikowany w styczniu 2008 r. (tzw. 3 x 20%), który zobowiązuje państwa członkowskie do:

- Redukcji emisji CO₂ o 20% w roku 2020 w porównaniu do 1990 r.,
- Wzrostu udziału zużycia energii ze źródeł odnawialnych w UE do 20% w 2020 r., dla Polski ustalono 15%,
- Zwiększenia efektywności energetycznej w roku 2020 o 20%.

Unijne cele w zakresie energii zostały także uwzględnione w strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, przyjętej przez Radę Europejską w 2010 r.

⁶² Przykładowo remonty to działanie związane w większym stopniu z rewitalizacją. Niektóre remonty części wspólnych (np. klatek schodowych) łączą się ściśle z termomodernizacją – np. poprzez wymianę okien na kłatkach schodowych, wymianą grzejników, rur, oświetlenia (na oświetlenie LED) itd. Oczywiście można oddzielić remonty części wspólnych od szeroko pojętej termomodernizacji. Zasadne jest jednak prowadzenie wszystkich działań w miarę możliwości równocześnie (remontów, modernizacji, termomodernizacji), ponieważ wtedy faktycznie prowadzone są działania o charakterze kompleksowym (choć oczywiście wiąże się to z jednorazowym większym kosztem).

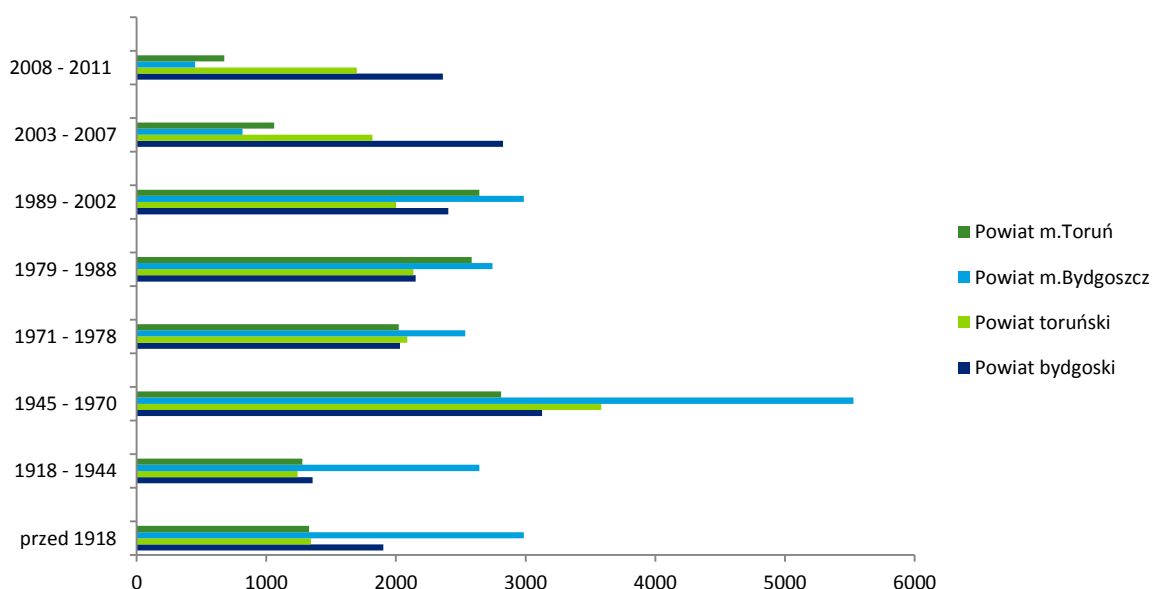
⁶³ Jako obszar analiz wieku zabudowy istniejącej na podstawie danych GUS na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przyjęto powiat bydgoski, powiat toruński, powiat Miasta Bydgoszcz i Powiat Miasta Toruń. Jednostki te są obszarowo najbliższe Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnego oraz są obszarami, gdzie GUS przeprowadził narodowy spis powszechny budynków i mieszkań. Poszczególne gminy w większości nie posiadają szczegółowej dokumentacji dotyczącej wieku zabudowy istniejącej. Analizowano dane roczne z roku 2011 z Narodowego Spisu Powszechnego pod kątem wieku budynków i mieszkań.

Im starszy budynek/mieszkanie, tym większe zapotrzebowanie na działania w zakresie termomodernizacji.⁶⁴ Szczególnie w przypadku określenia potrzeb termomodernizacyjnych, przyjęto założenie dotyczące określenia tychże potrzeb wskazujące na bezpośrednią zależność z wiekiem zabudowy.

W okresie tym, a szczególnie w latach 70' XX wieku praktykowano budownictwo w technologii wielkopłytywowej, która w w/w latach stanowiła podstawę budownictwa mieszkaniowego. Dla budownictwa okresu PRL, charakterystycznym problemem była niska jakość wykonawstwa. Co więcej, obowiązujące w tym okresie normy izolacyjności termicznej ścian były około czterokrotnie mniejsze niż dzisiaj, a okien dwukrotnie (2,6 W/m²K, obecnie 1,3 W/m²K). Budynki w technologii wielkopłytywowej zaczęto docieplać już od połowy lat 80', a wraz ze znacznym wzrostem kosztów ciepła dostarczanego do mieszkań tendencja ta nasiliła się w późniejszych latach i trwa do dzisiaj.

Przeprowadzając analizę danych GUS dotyczącą wieku zabudowy istniejącej (budynków) zauważyć można, że najwięcej budynków wybudowanych przed 1989 rokiem znajduje się na terenie Bydgoszczy (powiat miasta Bydgoszcz), w następnej kolejności, na terenie Torunia (powiatu miasta Toruń). Jednocześnie na terenie Bydgoszczy znajduje się najwięcej budynków wybudowanych w latach 1945-1970. Relatywnie duży odsetek budynków w Bydgoszczy powstało przed rokiem 1944, a nawet przed 1918. Podobna sytuacja dotyczy Torunia, w którym dominują budynki powstałe w latach 1945-1970 oraz 1978-1988 oraz 1989-2002. Sytuacja pod kątem przewagi budynków powstałych pomiędzy rokiem 1945-1970 jest zbliżona na terenie mniejszych gmin obszaru funkcjonalnego (na przykładzie gmin powiatu bydgoskiego oraz toruńskiego). Graficzny udział budynków istniejących z podziałem na lata ich powstania prezentuje poniższy wykres.

Wykres 47. Zestawienie liczby budynków z podziałem na lata ich powstania



Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

Duża część zapotrzebowania gmin na działania termomodernizacyjne objęła budynki gminne, (choć nie tylko) w śródmieściach, które często z racji swojej publicznej roli powinny być reprezentacyjne. Przykładowo, na terenie Śródmieścia zlokalizowana jest większość zabytkowych gmachów obiektów użyteczności publicznej, szczególnie w przypadku miast rdzenia. Według dokumentu Program

⁶⁴ W przyjętej metodzie analizy mogą zdarzyć się wyjątki związane z faktem, że budynki, których wiek wskazywałby na to, że są potencjalnymi beneficjentami zostało już poddanych działaniom termomodernizacyjnym. Potrzeby w kwestii termomodernizacji na terenie analizowanych obszarów są jednak na tyle duże, że margines błędu można zawęzić do kilku procent.

termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń, którego celem było stworzenie możliwości kompleksowej i sprawnej realizacji zadań termomodernizacyjnych i modernizacyjnych w zakresie zmniejszenia kosztów zużycia mediów (energii cieplnej, elektrycznej, wody i ścieków), działań remontowo-termomodernizacyjnych w ramach obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń wymaga około 45⁶⁵ ze 140 budynków (działania planowane na lata 2007-2028).⁶⁶

Cechą charakteryzującą Toruń jest fakt istnienia także znaczącego odsetka budynków historycznych, wybudowanych przed 1918 rokiem. Średniowieczny zespół miejski Torunia to jeden z najcenniejszych zespołów zabytkowych w Polsce. W 1997 został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO i obejmuje Stare i Nowe Miasto z zachowanym niemal bez zmian XIII-wiecznym układem urbanistycznym oraz teren zamku krzyżackiego. Ponad 1300 budynków wybudowanych przed 1918 rokiem, z których większość wpisana jest do ewidencji lub rejestru zabytków będzie wymagało interwencji w zakresie termomodernizacji z uwzględnieniem wartości historycznych oraz wymogów konserwatorskich.

Potrzeby termomodernizacyjne gmin obszaru funkcjonalnego określono na podstawie wskazanego przez gminy zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne, jego priorytetyzacji oraz danych GUS (w zakresie wieku zabudowy, liczby budynków). Skalę potrzeb termomodernizacyjnych w zakresie budynków użyteczności publicznej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego prezentuje poniższa mapa.

Mapa 12 Potrzeby gmin w zakresie termomodernizacji na terenie BTOF



Źródło: Opracowanie własne na podstawie zgłoszonego zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne przez gminy BTOF

⁶⁵ stan na dzień 1.09.2006r.

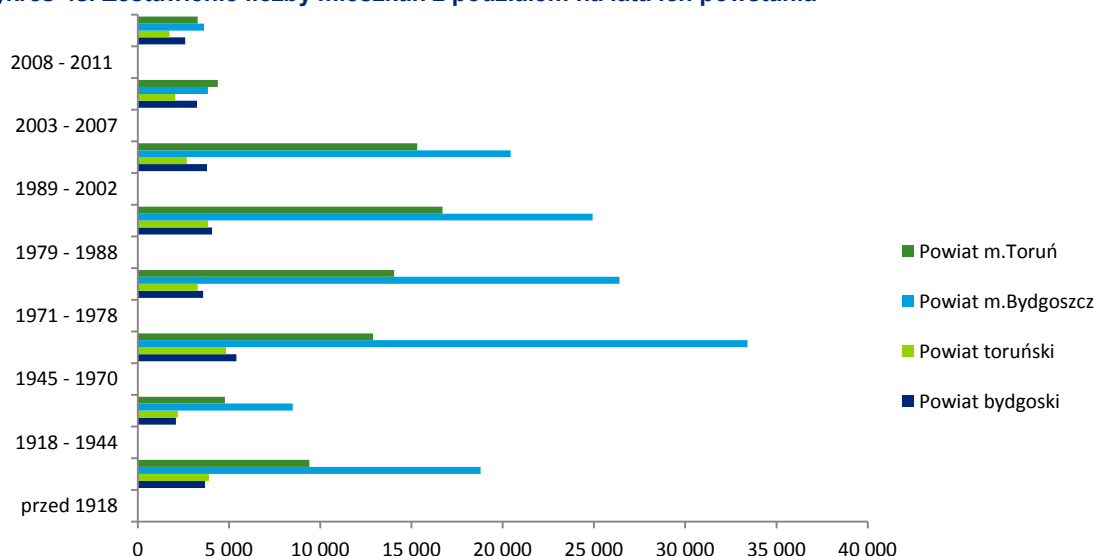
⁶⁶ Program termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń (Załącznik do uchwały nr 1151/06 Rady Miasta Torunia z dnia 12 października 2006 r.),

Z racji mniejszej liczby mieszkańców oraz liczby budynków (w tym budynków użyteczności publicznej), potrzeby gmin BTOF okalających miasta rdzenia są relatywnie niższe. Analizując potrzeby Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w zakresie termomodernizacji zauważyć można, że względnie duże zapotrzebowanie zidentyfikowano w gminie Kowalewo Pomorskie, gminie Łubianka, Koronowo i Dobrcz, gminie Żławieś Wielka i gminie Nakło nad Notecią.

Szczegółowy wykaz zapotrzebowania na kluczowe działania termomodernizacyjne (obejmujące potrzeby termomodernizacyjne budynków użyteczności publicznej) zostały przedstawione w załącznikach: Załączniku nr 1 oraz Załączniku nr 2⁶⁷.

Badanie potrzeb termomodernizacyjnych dotyczących budynków mieszkalnych przeprowadzono, podobnie jak w przypadku budynków użyteczności publicznej, na bazie danych statystycznych (tj. liczby mieszkań oraz daty ich powstania) oraz zgłoszonego zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne przez kluczowe spółdzielnie mieszkaniowe na terenie obszaru. Graficzna prezentacja udziału istniejących budynków mieszkalnych z podziałem na lata ich powstania prezentuje poniższy wykres.

Wykres 48. Zestawienie liczby mieszkań z podziałem na lata ich powstania



Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

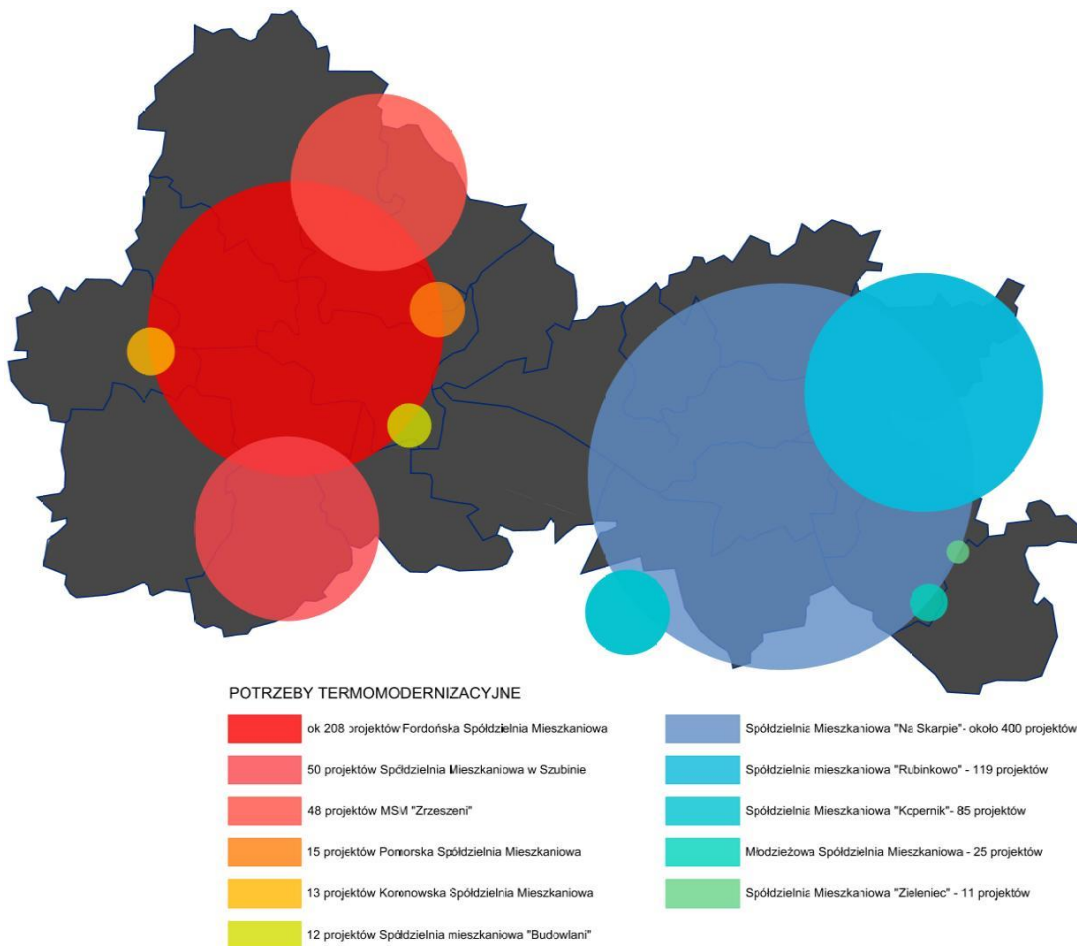
Analiza danych GUS dotycząca wieku mieszkań wskazuje, że najwięcej mieszkań wybudowanych przed 1989 rokiem znajduje się na terenie Bydgoszczy, następnie w Toruniu, na terenie, którego dominuje zabudowa mieszkaniowa powstała w latach 1989-2002, 2003-2007 oraz 1979-1988. Struktura wieku zabudowy mieszkalnej w pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego jest podobna. Najwięcej budynków mieszkalnych mniejszych gmin obszaru (na podstawie danych dla powiatów) powstało w latach 1945-1970.

Potrzeby termomodernizacyjne obszaru w zakresie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej prezentuje poniższy schemat.⁶⁸

⁶⁷ Załącznik nr 1 – Zał_1_Mapa BTOF-B termo gminy.pdf, Załącznik nr 2 - Zał_2_Mapa BTOF-T termo gminy.pdf

⁶⁸ Potrzeby określono na podstawie danych przesłanych przez spółdzielnie mieszkaniowe

Mapa 13 Potrzeby termomodernizacyjne zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej na terenie BTOF



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przesłanych przez spółdzielnie mieszkaniowe

Największe potrzeby termomodernizacji budynków mieszkalnych zostały wskazane przez największe, obszarowo rozległe spółdzielnie mieszkaniowe obszaru funkcjonalnego.

W przypadku Bydgoszczy Śródmieście, Bocianowo, Bielawy, Skrzetusko, Babia Wieś, Okole, Zawisza, Osiedle Leśne, Bartodzieje, Wzgórze Wolności, Szwederowo, Kapuściska to rejony o największym zapotrzebowaniu na działania termomodernizacyjne. Są to również tereny o największym zagęszczeniu zabudowy.⁶⁹

W przypadku Torunia największe potrzeby w zakresie wykonania kompleksowych modernizacji (w tym termomodernizacji) zabudowy znajdują się w jednostkach urbanistycznych: Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Rubinkowo, oraz Na Skarpie.⁷⁰

Szczegółowy wykaz zapotrzebowania na kluczowe działania termomodernizacyjne (obejmujące potrzeby termomodernizacyjne wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej na podstawie zapotrzebowania spółdzielni mieszkaniowych) zostały przedstawione w załącznikach: Załączniku nr 3 i Załączniku nr 4⁷¹. Zbiorcza mapa potrzeb termomodernizacyjnych obszaru znajduje się w Załączniku nr 5⁷².

⁶⁹ Uchwała Nr XLIII/913/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 26 czerwca 2013 r.

⁷⁰ Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Torunia na lata 2007-2015

⁷¹ Zał. nr 3 - Zał_3_Mapa BTOF-B termo zab. Wielorodzinna.pdf, Zał. nr 4 - Zał_4_Mapa BTOF-T termo zab. wielorodzinna.pdf.

⁷² Zał_5_Mapa zbiorcza termo BTOF_A2.pdf.

Zapotrzebowanie w zakresie działań termomodernizacyjnych zgłoszone przez gminy obszaru funkcjonalnego dotyczyło najczęściej poniższych typów budynków

Zapotrzebowanie na działania termomodernizacyjne podzielono głównie według charakteru zabudowy oraz przeznaczenia obiektu. Charakter zabudowy /typ budynku determinuje często zakresu działań termomodernizacyjnych. Gminy obszaru funkcjonalnego najczęściej wskazywały poniższe typy budynków:

- Budynki oświaty i kultury;
- Budynki urzędu gminy oraz jednostek komunalnych;
- Publiczne placówki zdrowia oraz pomocy społecznej;
- Obiekty mieszkalne oraz prywatne.

Identyfikacja potrzeb termomodernizacyjnych (nie tylko w zakresie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, ale także budynków użyteczności publicznej) objęła także segmentację niezbędnych działań do podjęcia oraz ich specyfiki. Zidentyfikowane potrzeby pogrupowano według typów działań.⁷³

Tabela 29. Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych

Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych	% udział potrzeb w ogóle potrzeb zgłoszonych przez gminy BTOF	
	część bydgoska BTOF	część toruńska BTOF
Docieplenie ścian zewnętrznych / dachów / stropodachów / stropów międzykondygnacyjnych / ścian fundamentowych	28%	24%
Modernizacja / wymiana źródeł ciepła	12%	19%
Ograniczenie przesyłowych strat ciepła (np. poprzez budowę nowych ciepłociągów)	8%	2%
Usprawnienie instalacji grzewczych / wentylacji	18%	16%
Wymiana stolarki okiennej i/lub drzwiowej	17%	6%
Wymiana wyposażenia budynków / instalacji elektrycznej i oświetleniowej na energooszczędną	9%	7%
Zastosowanie wysokoefektywnych systemów alternatywnych zaopatrzenia w energię i ciepło	8%	26%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zapotrzebowania gmin w zakresie działań termomodernizacyjnych

Z przeprowadzonej analizy wynika, że najistotniejszą potrzebą jest docieplenie ścian zewnętrznych/dachów/stropodachów/ stropów międzykondygnacyjnych/ścian fundamentowych materiałami termoizolacyjnymi. Drugim istotnym aspektem jest usprawnienie istniejących instalacji grzewczych/wentylacji, w sposób, aby generowały mniejsze straty ciepła i zapewniały wyższą efektywność energetyczną. Często zgłaszaną potrzebą jest wymiana stolarki okiennej i drzwiowej jako działanie zmniejszające straty ciepła. Zaleca się wymianę stolarki okiennej na spełniającą aktualne wymagania określone w Rozporządzeniu Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 5 lipca 2013 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz. U. Warszawa, dnia 13 sierpnia 2013 r. Poz 926.

⁷³ Analiza kluczowych potrzeb termomodernizacyjnych na terenie BTOF w podziale na typy działań termomodernizacyjnych została wykonana na podstawie analizy i segmentacji fiszek projektowych przesłanych przez gminy.

Pogłębiając analizę, wykonano segmentację zapotrzebowania gmin ze względu na cel, któremu ma służyć przeprowadzenie działań termomodernizacyjnych⁷⁴. Wyszczególniono następujące kryteria:

- Zmniejszenie emisji CO₂;
- Podwyższenie efektywności energetycznej;
- Poprawa komfortu cieplnego i/lub estetyki obiektu;
- Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;
- Zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków i kosztów ogrzewania.

Najważniejszymi celami do osiągnięcia są: zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków i kosztów ogrzewania, zmniejszenie emisji CO₂ oraz podwyższenie efektywności energetycznej.

3

Rewitalizacja⁷⁵

Podstawowym wyzwaniem, jakie stoi przed procesem rewitalizacji jest zapewnienie, aby był to kompleksowy, skoordynowany, zintegrowany proces przemian społecznych, ekonomicznych, przestrzennych i technicznych, prowadzony na obszarze zdegradowanym tak, aby nastąpiło osiągnięcie ogólnego celu, którym jest wyprowadzenie tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju. Możliwa będzie jedynie kompleksowa rewitalizacja, realizowana na obszarach zdegradowanych, odnosząca się do konkretnego, ograniczonego terytorium i łącząca wysiłki różnych podmiotów, których suma ma spowodować trwałe ożywienie społeczne i gospodarcze obszaru.

Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych dotyczą głównie zdegradowanych lub kryzysowych obszarów miejskich (i na tych skoncentrowana jest poniższa analiza). Działania dokonywane w ramach rewitalizacji to inicjatywy mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców. Inicjatywy te powinny łączyć się z infrastrukturalnymi (i na odwrót), zatem ocena potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych łączy sytuację społeczno-ekonomiczną mieszkańców BTOF oraz ocenę stanu zabudowy (sytuację infrastrukturalną).

4

Znaczna koncentracja zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich

Zauważa się znaczną koncentrację zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich. Nie jest to zjawisko wyjątkowe, raczej powszechne w skali kraju i poza nim. Śródmieścia, pomimo, iż są zazwyczaj centrum życia mieszkańców, usytuowane w pobliżu dworców kolejowych i węzłów transportowych, nierzadko są zaniedbane i niebezpieczne (szczególnie w późnych godzinach wieczornych). Jednocześnie obszary te należą do tych o największych potrzebach w zakresie rewitalizacji.

Ze względu na metropolitalne funkcje, największe potrzeby w zakresie rewitalizacji zidentyfikowano w miastach rdzenia. W przypadku Bydgoszczy zaniedbane obiekty dziedzictwa kulturowego znajdują się głównie w strefie śródmiejskiej. W szczególności występują one w obszarze Śródmieścia oraz w pewnym stopniu na Bocianowie. Obiekty takie zlokalizowane są również w obrębie Starego Fordonu. Strefa śródmiejaska charakteryzuje się znaczną koncentracją obiektów dziedzictwa kulturowego. W pozostałych jednostkach urbanistycznych obiekty takie, poza stanowiskami archeologicznymi, w zasadzie nie występują.

Układ przestrzenny terenów przeznaczonych do rekreacji w strefie śródmiejskiej jest nierównomierny oraz charakteryzuje się brakiem ciągłości. Znaczny potencjał i zarazem deficyty widoczne są w zagospodarowaniu na cele rekreacyjno-wypoczynkowe pasma zlokalizowanego wzdłuż Kanału Bydgoskiego i rzeki Brdy. Tereny zieleni urządzonej w Bydgoszczy koncentrują się głównie na

⁷⁴ Segmentacji dokonano na podstawie przesłanych przez gminy fiszek projektowych

⁷⁵ Wskazana diagnoza potrzeb rewitalizacyjnych ma charakter wstępny. W odniesieniu do obszarów miejskich ostateczny zakres diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych przedstawiony zostanie w ramach opracowywanego równoległe z niniejszą strategią Programu Rewitalizacji Miast.

obszarze śródmiejskim, głównie w dzielnicach: Śródmieście, Babia Wieś, na granicy dzielnic Okole, Wilczak i Miedzyń oraz na granicy Szwederowa i Śródmieścia. Jednostki urbanistyczne położone na peryferiach są na ogół bardzo ubogie w zieleni urządzoną (za wyjątkiem Myślęcinka) lub nie posiadają jej wcale. Potrzeby w zakresie zieleni i terenów rekreacji są z reguły zaspokojone w jednostkach: Błonie, Fordon (część południowa), Śródmieście, Opatowiec, Piaski, Okole, Wilczak, Łęgowo I, Jary, Siernieczek, Flisy, Babia Wieś oraz Myślęcinek. W dzielnicach tych zamieszkuje około jednej czwartej ludności miasta. Generalnie jednak układ terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w Bydgoszczy nie tworzy spójnego systemu. W wielu rejonach miasta istnieje poważne niedoinwestowanie w tym zakresie. Zauważalne są także braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych.

W przypadku Bydgoszczy zdegradowane obiekty i obszary przemysłowe, poeksploatacyjne wiążą się z funkcją produkcyjną miasta. Główne obszary aktywności gospodarczej miasta, to tereny zlokalizowane w jego wschodniej części w jednostkach urbanistycznych: Bydgoszcz-Wschód, Siernieczek, Brdyujście, Zimne Wody, Czersko Polskie, Łęgowo i zachodniej części w jednostkach urbanistycznych Osowa Góra, Czyżkówko, Okole. Charakteryzują się one mniejszą koncentracją zabudowy i zaludnienia. W jednostkach tych występują też w mniejszym lub w większym stopniu zdegradowane obszary i obiekty. Zjawiskiem bardzo niekorzystnym dla miasta są obszary poprodukcyjne zlokalizowane w strefie śródmiejskiej - Śródmieście, Bocianowo, Okole.

Negatywnym zjawiskiem w Bydgoszczy jest także występowanie podobnych obiektów i obszarów na terenach o większej koncentracji ludności i bardziej zwartej zabudowie, takich jak m. in. Szwederowo czy Osiedle Leśne. Wśród jednostek o mniejszej koncentracji zaludnienia istotny problem z terenami przemysłowymi można zauważyć na Jachcicach, w Czyżkówku czy w Brdyujściu.

W Toruniu obszarami szczególnie zniszczonymi pod względem urbanistycznym są następujące dzielnice: Stare Miasto, Jakubskie Przedmieście, Podgórz, Bydgoskie Przedmieście. Są to tereny, na których występuje bardzo duże nasycenie zabytkami (Stare Miasto, centrum Podgórza, niektóre rejon Bydgoskiego Przedmieścia). Jednocześnie wymagają one podjęcia bardzo pilnych działań zapobiegających ich szybko postępującej degradacji. Szczególnie dotknięte przez pożary zostały w ostatnich latach zabytkowe obiekty mieszkalne na Bydgoskim Przedmieściu.

W Toruniu występuje też skumulowanie zdegradowanych terenów przemysłowych i powojennych oraz zaniedbanych przestrzeni publicznych. Zarówno Jakubskie, jak i Bydgoskie Przedmieście leżą w pobliżu Starego Miasta. W niedalekim jego sąsiedztwie leży także Podgórz (graniczący przez Wisłę). Obszary te ze względu na podobną lokalizację (sąsiedztwo) wykazują spójność problemową. Do pozostałych obszarów, na których identyfikuje się podobne problemy należą: Przedmieścia Chełmińskie i Mokre, Bielany, Stawki, posiadające znaczny udział obiektów zabytkowych oraz powojennych, przemysłowych, pokolejowych oraz terenów zielonych i przestrzeni publicznej.

Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych zidentyfikowano także w mniejszych miastach obszaru funkcjonalnego.

W gminie Nakło nad Notecią istnieje duży problem z posiadanymi terenami przemysłowymi. Występują także braki w utrzymaniu odpowiedniej jakości przestrzeni publicznych, tj. terenów zielonych, rekreacyjno-wypoczynkowych (m.in. Łazienki Nadnoteckie, amfiteatr miejski). Problemem o dużym nasileniu są także wymagające odrestaurowania obiekty zabytkowe, w tym sakralne (Kościoły Św. Stanisława i Św. Wawrzyńca).

W gminie Koronowo zidentyfikowano potrzebę działań rewitalizacyjnych w zakresie terenów po zakładach przemysłowych, które zajmują dość dużą część miasta. Ich rewitalizacja postrzegana jest przez mieszkańców jako szansa na ożywienie lokalnego rynku pracy. Istotnym problemem o bardzo dużej wadze są wymagające remontów zdegradowane przestrzenie publiczne, w tym zabytkowe, zlokalizowane głównie w starej części Koronowa. Najmniej istotną kwestią w obszarze zdegradowanej

struktury miejskiej są tereny zielone. Parki miejskie zostały znacznym stopniu zrewitalizowane. Największym atutem obszaru jest zlokalizowany w niewielkiej odległości od miasta Zalew Koronowski

W Solcu Kujawskim istotnym problemem są niezagospodarowane tereny po składach kolejowych, zapleczu remontowo - budowlanym i wyrąbisku. Odnotowywane są także braki w dostępności i jakości terenów rekreacyjno-wypoczynkowych. W szczególności dostrzega się potrzebę zagospodarowania brzegu Wisły. Modernizacji wymaga także niezagospodarowana dotąd część parku miejskiego. W zakresie dostępności terenów rekreacyjno - wypoczynkowych wykazywane są również braki ścieżek rowerowych.

W gminie Kowalewo Pomorskie nie zidentyfikowano problemowych obszarów przemysłowych. Na terenie gminy tereny zielone nie stanowią priorytetu w zakresie działań ukierunkowanych na ich poprawę. Obiektem zdegradowanej struktury miejskiej wymagającym rewitalizacji jest głównie niezmodyfikowany budynek Dworca Kolejowego.

W Szubinie nie występuje istotny problem związany z koniecznością rewitalizacji zarówno terenów zielonych jak i placów i przestrzeni publicznych. Niewielki problem stanowią obszary pokolejowe (dworzec kolejowy) i pokopalniane (odkrywki żwiru). Najistotniejszą jest potrzeba odrestaurowania terenów ruin zamku.

W Łabiszynie natomiast odnowy wymagają w szczególności przestrzenie publiczne zlokalizowane głównie w centrum miasta. Problem stanowią także zaniedbane budynki zabytkowe, wymagają one w szczególności odnowienia elewacji oraz dachów.

W Chełmży kluczową kwestią do realizacji rewitalizacji terenów przestrzeni publicznych (parkingi, hotel) oraz obiektów zabytkowych (obiekty sakralne, zniszczone kamienice). W mieście brak jest terenów przemysłowych oraz zielonych wymagających odrestaurowania. Istniejące tereny zielone zostały już odnowione.

Co istotne, potrzeby w zakresie rewitalizacji posiadają nie tylko gminy miejskie. Pomimo, iż działania w zakresie rewitalizacji są dedykowane przede wszystkim terenom miejskim, na terenach wiejskich oraz miejsko-wiejskich występują problemy związane z degradacją przestrzeni oraz problemy społeczno-gospodarcze. Na terenie obszaru funkcjonalnego znajdują się takie gminy, w których zidentyfikowano tego typu potrzeby, m.in: Gmina Nowa Wieś Wielka, Wielka Nieszawka, Łysomice, Chełmża, Czernikowo, Obrowo⁷⁶. Potrzeby gmin w zakresie rewitalizacji (działań związanych ze sferą społeczno-gospodarczą (działania miękkie) oraz infrastrukturalną) dotyczą przede wszystkim:

- Rewitalizacji oraz remontów budynków
- Zagospodarowania oraz uporządkowania terenów o przeznaczeniu turystycznym
- Nadaniu nowych funkcji terenom zdegradowanym w celu jego ożywienia oraz
- Tworzenia przestrzeni publicznych, które sprzyjają integracji mieszkańców.

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji budynków mieszkalnych

W Bydgoszczy obszary wymagające interwencji w pierwszej kolejności (ze względu na stan zabudowy) to obszary zabudowy o wysokiej intensywności znajdujące się na terenach koncentracji funkcji miejskich (głównie strefa śródmiejska). Wykazują one cechy zabudowy śródmiejskiej, a budynki te mają głównie charakter reprezentacyjny. Obszary te obejmują głównie tereny Śródmieścia, Bocianowa, część Okola i Babiej Wsi. Podobny charakter historycznej zabudowy posiada przyległy od zachodniej strony do Śródmieścia Wilczak posiadający zabudowę z przełomu XIX i XX w. Teren ten w znacznym stopniu charakteryzuje się zwartą, pierzejową zabudową mieszkaniowo-usługową.

⁷⁶ Działania rewitalizacyjne na terenach wiejskich są możliwe do sfinansowania z innych funduszy niż te przeznaczone dla terenów miejskich (PROW).

W strefie tej znajduje się największy odsetek mieszkań wybudowanych przed 1945r. Budynki te to obiekty najbardziej wyeksploatowane, często o niskim wyposażeniu technicznym, wymagające podjęcia szybkich działań remontowych i modernizacyjnych. Podobny charakter zabudowy śródmiejskiej występuje w Starym Fordonie. Jest to obszar o dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej, jednakże stan budynków i przestrzeni publicznych wykazuje się znacznym stopniem zdegradowania i wymaga podjęcia pilnej interwencji.

W Bydgoszczy obszary mieszkalnictwa o wysokiej intensywności zabudowy z dominującym budownictwem wielorodzinnym to przede wszystkim: Szwederowo, Wzgórze Wolności, Błonie, Wyżyny, Kapuściska, Bartodzieje, Osiedle Leśne, Fordon.

W Toruniu problemy związane z degradacją substancji budynków mieszkalnych w największym stopniu występują na obszarze Bydgoskiego Przedmieścia, Starego Miasta, Chełmińskiego i Mokrego Przedmieścia oraz na Rubinkowie i Na Skarpie. Zabudową priorytetowo wskazywaną do rewitalizacji jest zabytkowa zabudowa mieszkalna zlokalizowana głównie na Starym Mieście i na Bydgoskim Przedmieściu. W związku z tym, że znaczna część zabytkowych obiektów mieszkalnych zlokalizowanych na Starym Mieście została poddana rewitalizacji ze środków unijnych w okresie programowania 2007-2013, większość obiektów wymagających obecnie rewitalizacji w pierwszej kolejności, znajduje się na Bydgoskim Przedmieściu.

W dalszej kolejności w Toruniu rewitalizacji wymagają zlokalizowane głównie na Chełmińskim Przedmieściu i Mokrym Przedmieściu budynki mieszkalne z lat 50-tych, 60-tych i 70-tych XX w. Wymagają one m.in. modernizacji instalacji elektrycznych i wodno-kanalizacyjnych. Podobna sytuacja występuje wśród budynków z lat 70-tych i 80-tych budowanych w większości w oparciu o technologię tzw. wielkiej płyty a zlokalizowanych głównie na Rubinkowie oraz Na Skarpie. Wykazują one pewne braki w wyposażeniu technicznym, w stanie zabudowy oraz estetyki.

Najwięcej obszarów problemowych w zakresie zasobów mieszkalnictwa notuje się w Koronowie, Kowalewie Pomorskim i Chełmży.

Tabela 30. Obszary problemowe miast BTOF - mieszkalnictwo

Miasta (inne niż miasta rdzenia) Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	Przykładowe zidentyfikowane obszary problemowe / planowane do rewitalizacji w zakresie mieszkalnictwa
Nakło Nad Notecią	Rewitalizacja części Starego Rynku między os. Chrobrego, Bydgoską i ks. Piotra Skargi.
Koronowo	- Wyremontowanie starych pokomunistycznych budynków mieszkaniowych - Rewitalizacja terenów wokół budynków należących do spółdzielni mieszkaniowych - Modernizacja tych dróg osiedlowych, które wciąż pozostają w złym stanie - Doprowadzenie sieci gazowej oraz wodno-kanalizacyjnej do części miasta.
Solec Kujawski	- Rewitalizacja budynków komunalnych, - Modernizacja dróg na terenach domków jednorodzinnych, - Podłączenie nowej zabudowy do sieci wodociągowej.
Kowalewo Pomorskie	- Rewitalizacja pokolejowych budynków mieszkalnych wraz z obszarami do nich przylegającymi - Modernizacja dróg osiedlowych, których ogólny stan oceniany jest jako bardzo zły

	• Podłączenie sieci gazowej i wodociągowej, która wciąż nie dociera do niektórych części miasta
Łabiszyn	• Wyremontowanie oraz dokończenia remontów niektórych budynków znajdujących się na terenie miasta, • Usunięcie płyt azbestowych z dachów niektórych budynków, • Modernizacja dróg dojazdowych do niektórych osiedli, • Rewitalizacja sieci gazowej i kanalizacyjnej.
Chelmża	• Remont zniszczonych budynków mieszkania zbiorowego ze względu na ich dużą dewastację, • Remont dróg osiedlowych oraz położenia asfaltu na drogach, które wciąż pozostają szutrowe.

Źródło: Opracowanie na podstawie zgłoszonego zapotrzebowania gmin BTOF (fiszki projektowe) oraz analiz dokumentów zastanych

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji społecznej (działań „miękkich”)

Kluczową kwestią w zakresie identyfikacji potrzeb rewitalizacyjnych jest diagnoza społeczno-gospodarcza. Zgodnie z ideą rewitalizacji to aspekty społeczne są i powinny być powodem zmian, w tym infrastrukturalnych. Diagnoza obejmuje przede wszystkim sytuację ekonomiczną mieszkańców (w tym problem występowania biedy), warunki życia (szeroko pojętą jakość życia), dostęp do usług oraz stopień bezpieczeństwa na danym terenie. Wskaźniki ujęte w analizie zaprezentowano poniżej.

Tabela 31. Zestawienie kryteriów i wskaźników, na podstawie których dokonano wyznaczenia obszarów do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi

Kryteria	Wskaźniki
Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia	• Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru • Liczba wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru • Liczba osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Poziom bezrobocia	• Udział liczby osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym • Udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych ogółem
Trendy demograficzne	• Udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru • Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Przestępczość i naruszenia prawa	• Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych, poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Poziom aktywności gospodarczej	• Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru

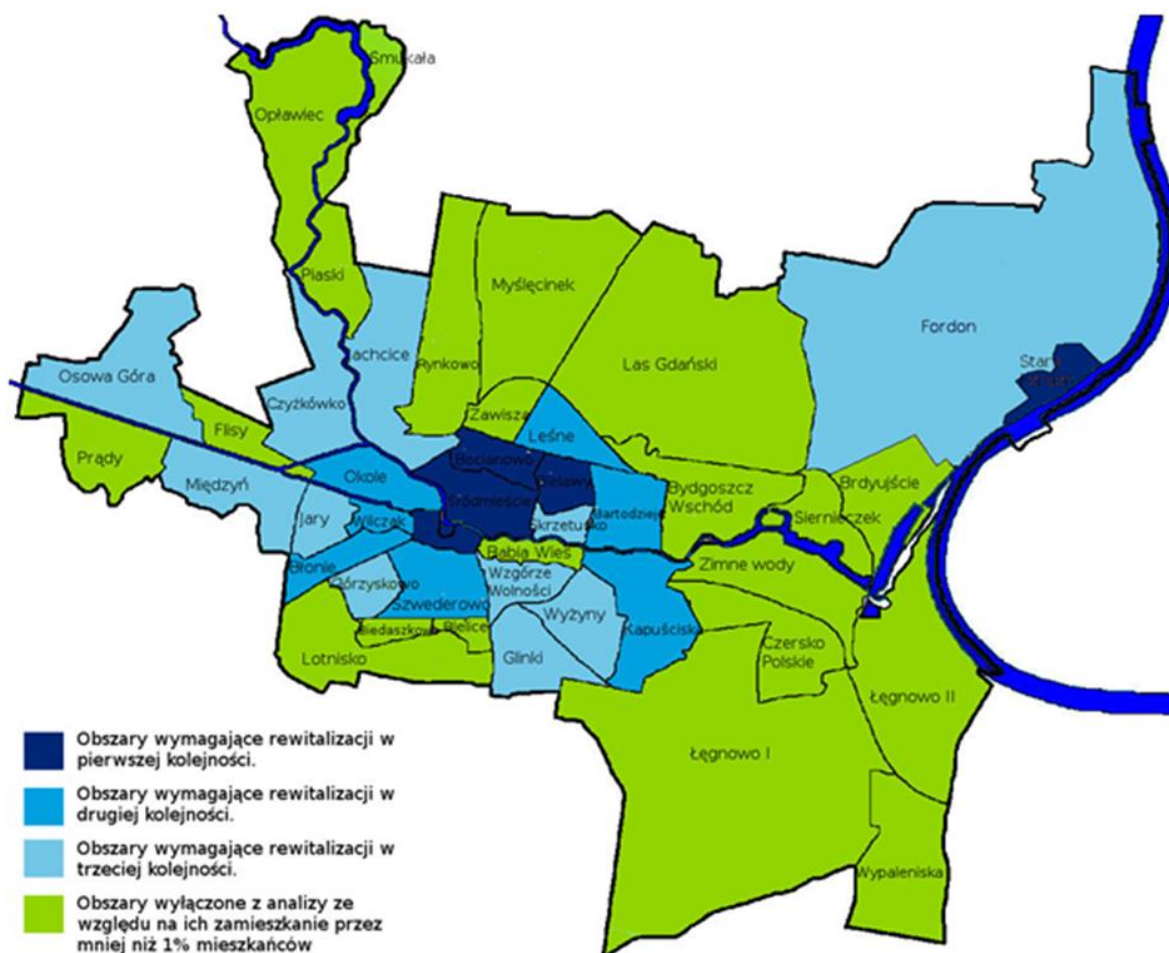
Źródło: opracowanie własne

W wyniku analizy wskaźników społeczno-gospodarczych miast Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazano kluczowe obszary problemowe.

W ramach BTOF na terenie Bydgoszczy uznano, że:

- Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Śródmieście;
- Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Bocianowo, Bielawy;
- Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Okole, Błonie, Bartodzieje, Wilczak, Szwederowo, Osiedle Leśne, Kapuściska.

Mapa 14 Obszary wymagające działań rewitalizacyjnych w podziale na jednostki urbanistyczne



Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

Główne problemy społeczno-gospodarcze, które wpłynęły na wyróżnienie Śródmieścia jako obszaru o największych potrzebach rewitalizacyjnych to negatywne wskaźniki w takich kategoriach jak wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, poziom bezrobocia oraz przestępczość i naruszenia prawa. W dzielnicy Śródmieście występuje najwyższy w mieście wskaźnik przestępstw i wykroczeń oraz najwyższa liczba osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego - w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dzielnicy. Ponadto na tym obszarze występuje jeden z najwyższych udziałów liczby osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym oraz liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych. Problem stanowi również wysoka liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej oraz wysoka liczba osób, względem których orzeczono wyroki eksmisyjne z lokali mieszkalnych - w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru.

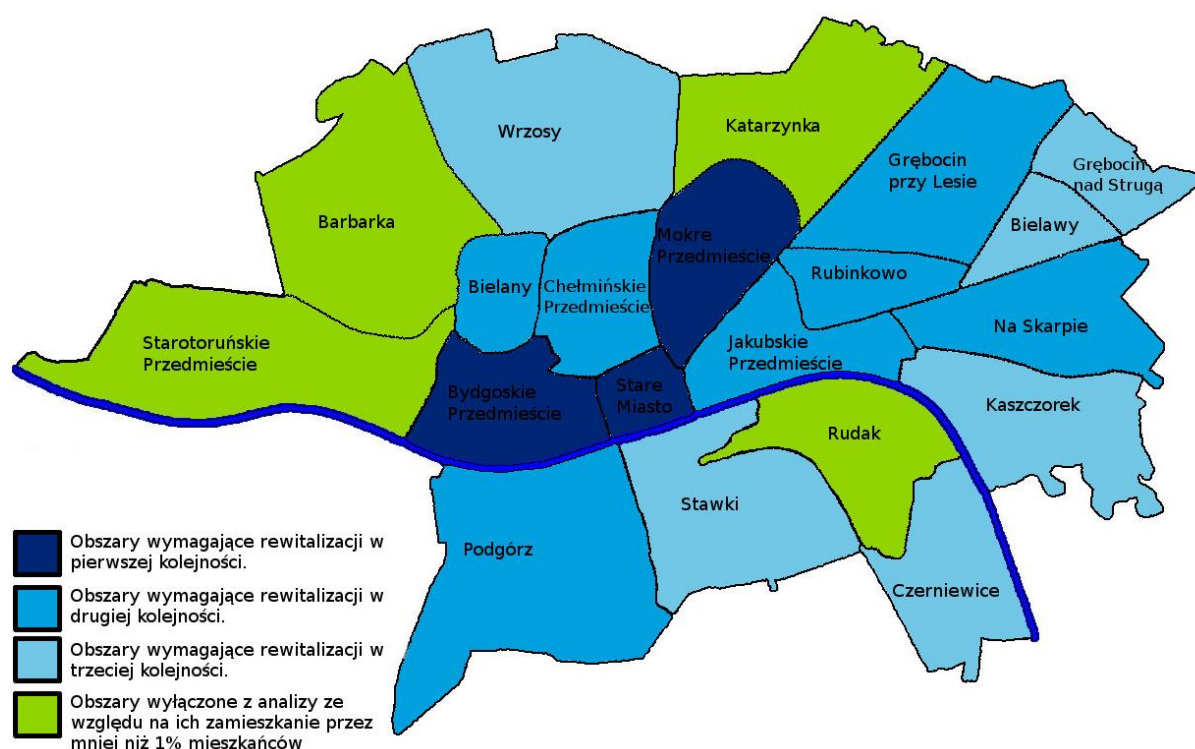
W dzielnicy Bocianowo występuje najwyższy, względem pozostałych jednostek urbanistycznych, problem z bezrobociem długotrwałym, najwyższa liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej oraz najwyższa liczba wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru. Ponadto obszar ten charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników pod względem udziału liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru.

W dzielnicy Bielawy, w Bydgoszczy występuje niekorzystna struktura ludności w podziale na wiek – najniższy udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru, jak również jeden z najwyższych udziałów osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

W wyniku analizy wskaźników społeczno-gospodarczych Toruniu uznano, że:

- Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Bydgoskie Przedmieście
- Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Stare Miasto, Mokre Przedmieście
- Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Jakubskie Przedmieście, Bielany, Grębocin przy lesie, Podgórz, Chełmińskie Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie.

Mapa 15 Obszary wymagające działań rewitalizacji w Toruniu w podziale na jednostki urbanistyczne



Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

Główne problemy społeczno-gospodarcze, które wpłynęły na wyróżnienie Bydgoskiego Przedmieścia jako obszaru o największych potrzebach rewitalizacyjnych to negatywne odchylenia od średniej wszystkich wskaźników w poszczególnych kategoriach. Obszar ten, jako jedyny względem całego miasta, charakteryzuje się niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, poziomu bezrobocia, trendów demograficznych, przestępczości i naruszeń prawa oraz poziomu aktywności gospodarczej.

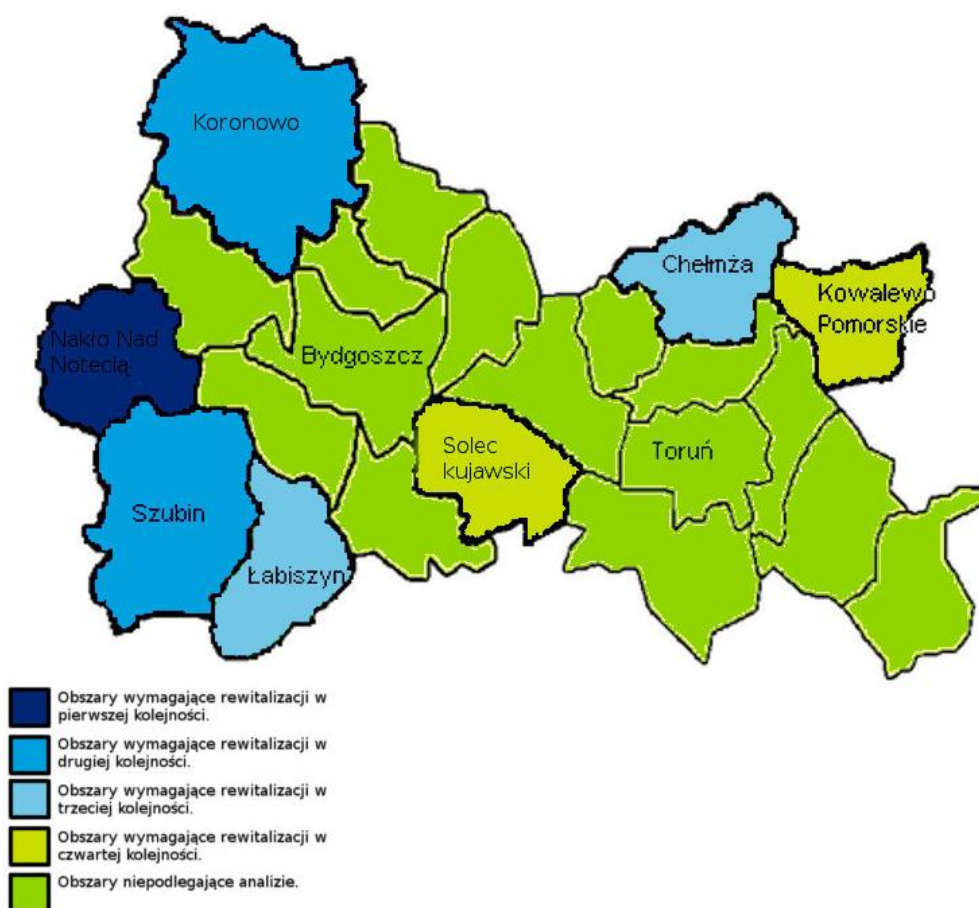
Dzielnica Stare Miasto ma największy problem z bezrobociem długotrwałym, najwyższą w mieście liczbą osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej. Na obszarze tym

odnotowano również wysoki odsetek osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym, wysoką liczbę osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego oraz wysoką liczbę wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru.

Z kolei w dzielnicy Mokre Przedmieście występuje najwyższy w mieście odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru. Obszar ten charakteryzuje się negatywnym odchyleniem od średniej dla miasta takich wskaźników jak: udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru, udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych ogółem, liczba osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru, liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych, poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (wskaźniki należą do najwyższych wśród poszczególnych jednostek urbanistycznych miasta) oraz liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (wskaźnik jest jednym z najwyższych wśród poszczególnych jednostek urbanistycznych miasta).

Na podstawie wyliczeń przeprowadzonych dla miast BTOF (bez Bydgoszczy i Torunia) uporządkowano je w kolejności od tych, które wymagają rewitalizacji w pierwszej kolejności: Nakło nad Notecią, Koronowo i Szubin, Chełmża, Łabiszyn, Kowalewo Pomorskie, Solec Kujawski. Miasta zostały uporządkowane ze względu na skalę problemów w nich występujących mierzoną wartością analizowanych wskaźników.

Mapa 16 Obszary wymagające działań rewitalizacyjnych na terenie BTOF (z wyjątkiem miast rdzenia)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

W Nakle nad Notecią orzeczono najwięcej wyroków eksmisyjnych biorąc pod uwagę miasta BTOF (bez Bydgoszczy i Torunia). W mieście występował wyższy od średniej wyliczonej dla wszystkich miast wskaźnik bezrobocia długoterminowego oraz wskaźnik liczby przestępstw. W Nakle nad Notecią przypada jednak mniej przedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców niż w innych badanych miastach.

W Koronowie podobnie jak w Nakle nad Notecią obszarem problemowym jest relatywnie wysoki poziom bezrobocia długoterminowego. W mieście orzeczono również w 2012 roku sporo wyroków eksmisyjnych. W gminie zidentyfikowano również niewielki stopień aktywności gospodarczej, liczony liczbą przedsiębiorstw działających na terenie miasta.

Istotnym wyzwaniem społecznym w Szubinie jest względnie liczna grupa osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Pochodną trudnej sytuacji finansowej jest relatywnie duża liczba wyroków eksmisyjnych. Przedsiębiorczość w gminie prezentuje się poniżej przeciętnej.

W Chełmży notuje się relatywnie wysoki odsetek osób pozostających bez zatrudnienia, w tym, co niepokojące, długotrwale. Chełmża charakteryzuje się ponadprzeciętną liczbą wyroków eksmisyjnych (w stosunku do średniej dla wszystkich badanych miast) oraz liczbą osób korzystających ze świadczeń opieki społecznej. W gminie notuje się względnie wysoki odsetek osób w wieku 7-18 lat niewypełniających obowiązku szkolnego.

Obszarem problemowym w Łabiszynie jest bezrobocie długoterminowe. Problematyka tego zjawiska pociąga za sobą inne niekorzystne zachowania społeczne. W gminie notuje się niekorzystne wskaźniki dotyczące liczby przestępstw oraz osób z trudną sytuacją finansową. Relatywnie duży odsetek osób jest beneficjentami pomocy społecznej.

W Kowalewie jedyne wskaźniki wykazujące negatywne odchylenia od średniej objęły obszar bezrobocia, podobna sytuacja występuje w Solcu Kujawskim.

2.3. Edukacja

2.3.1. Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe

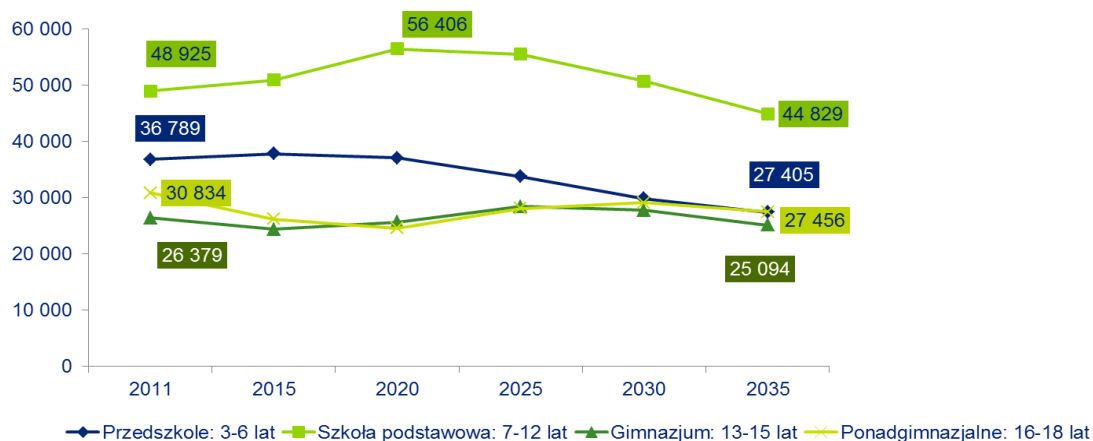
Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Spadek liczby uczniów spowodowany zmianami demograficznymi - Liczba dzieci w wieku 3-6 lat spadnie do 2035 r. o ponad 25% - Najszybciej wyludniają się miasta rdzenia obszaru funkcjonalnego tj. Bydgoszcz i Toruń, co jest spowodowane także migracjami z miast do gmin ościennych
2	Kluczowe wyzwania dla systemu edukacji BTOF to podniesienie efektywności i jakości nauczania - Szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne wymagają działań służących podniesieniu jakości i efektywności nauczania polegających na rozbudowie bazy dydaktyczno-naukowej, rozszerzeniu i uatrakcyjnieniu oferty edukacyjnej, wykorzystaniu nowoczesnych metod w nauczaniu - Podnoszenie jakości nauczania wymaga skierowania dodatkowego wsparcia do kadry pedagogicznej – szkolenia, staże, wsparcie metodyczne - Przykłady dobrych praktyk można czerpać od najlepszych szkół w BTOF wysoko ocenianych w rankingach krajowych
3	Dopasowanie systemu szkolnictwa do potrzeb rynku pracy - Wzmocnienia wymaga system wsparcia szkół przez instytucje zewnętrzne (centra edukacji nauczycieli, poradnie pedagogiczne, placówki oświatowo-wychowawcze) - Dla szkolnictwa zawodowego kluczowe jest zacieśnienie współpracy ze szkołami wyższymi oraz pracodawcami

Dla rozwoju sfery społecznej i kapitału ludzkiego niebagatelną rolę odgrywa edukacja. Kształcenie ponadgimnazjalne, w szczególności zawodowe i ogólnokształcące oraz kształcenie na poziomie wyższym ma ogromne znaczenie w procesie przystosowywania się społeczeństwa do zaspokojenia potrzeb dynamicznie zmieniającego się lokalnego rynku pracy. Nie bez znaczenia pozostaje także edukacja przedszkolna i podstawowa, gdyż zdolność do nabywania wiedzy i kreatywność powinny być kształtowane już od najmłodszych lat.

1 Spadek liczby uczniów spowodowany zmianami demograficznymi

Istotnym problemem dla obszaru funkcjonalnego jest spadek liczby ludności spowodowany ogólnym spadkiem urodzeń i nasileniem się procesów migracyjnych ludności. Prognozę ludności BTOF według płci i funkcjonalnych grup wieku dzieci i młodzieży prezentuje poniższy wykres.

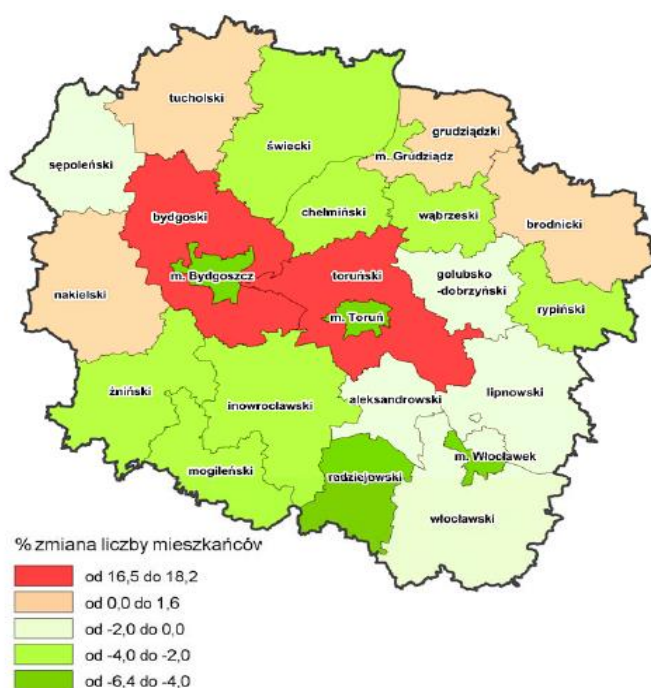
Wykres 49. Prognoza ludności BTOF wg płci i funkcjonalnych grup wieku dzieci i młodzieży w latach 2011-2035



Źródło: Bank Danych Lokalnych dostęp 10.04.2014

Grupa wiekowa, która zmaleje najbardziej, bo o 25,3% to dzieci w wieku od 3 do 6 lat, co spowodowane jest dużym spadkiem liczby urodzeń w omawianym okresie. Co ciekawe, liczba ludności w omawianej grupie wiekowej w Bydgoszczy i Toruniu spada jeszcze szybciej niż w całym obszarze funkcjonalnym (spadek odpowiednio o 31% i 22%). Fakt ten wyjaśniać może nasilenie się procesów przenoszenia miejsca zamieszkania do gmin ościennych. Dynamika spadkowa jest również szybsza w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego (-15%), podczas gdy w części toruńskiej prognozowany spadek liczby ludności wynosi 10%.

Schemat 8 Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w latach 2011-2020– migracje do gmin (%)



Źródło: Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa kujawsko-pomorskiego, Zróżnicowanie wewnętrzne, Toruń 2012 r.

Powyższe zmiany demograficzne mają ogromny wpływ na dalszy rozwój systemu szkolnictwa w obszarze funkcjonalnym.

Edukacja przedszkolna

W województwie kujawsko-pomorskim, a także w obszarze funkcjonalnym, żłobki nie są popularną formą opieki nad najmłodszymi dziećmi. Żłobki oferują w regionie miejsca jedynie dla 1,14% populacji, która mogłaby z nich korzystać. Podobnie jak w poprzednich latach, jest to odsetek niższy niż przeciętnie w Polsce⁷⁷.

Według danych GUS za 2012 r. w BTOF funkcjonowały 174 przedszkola i 857 oddziałów przedszkolnych (łącznie oferowały 20834 miejsca), do których uczęszczało niecałe 20 tys. dzieci. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną w wieku 3-6 lat pozostawał poniżej średniej dla kraju (średnia dla kraju - 71,6%).

W ostatnich latach rosła liczba przedszkoli i punktów przedszkolnych oraz dzieci korzystających z tej formy opieki (np. w Bydgoszczy do przedszkoli publicznych oraz oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych uczęszczało 4513 dzieci w roku szkolnym 2008/2009 a w roku 2011/2012 5224 dzieci), jednak procesy migracyjne ludności powodują, iż w wybranych gminach istnieje konieczność budowy nowych placówek. W Bydgoszczy i Toruniu istniejąca baza generalnie zaspokajała aktualne potrzeby w zakresie opieki przedszkolnej, natomiast zidentyfikowano przeciążenie placówek na niektórych osiedlach⁷⁸. Charakterystyczne dla obszaru funkcjonalnego jest także zróżnicowanie w dostępności do edukacji przedszkolnej pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi wynoszące w niektórych gminach nawet ponad 40%.

Schemat 9 Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną w roku 2012

Gmina	Odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną (3-6 lat) %
Łysomice	29,7
Łubianka	38,2
Chełmża	39,8
Czernikowo	41,6
Zławieś Wielka	46,6
Łabiszyn	50,1
Białe Błota	51,6
Sicienko	54,7
Chełmża	54,8
Dobrcz	55,3
Wielka Nieszawka	55,6
Koronowo	56,5
Obrowo	59,8
Solec Kujawski	59,9
Dąbrowa Chełmińska	64,4
Osielsko	65,3
Lubicz	69,0
Nowa Wieś Wielka	70,5
Nakło nad Notecią	70,5

⁷⁷ Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, Instytut Badań Strukturalnych, 2012 r.

⁷⁸ Strategia rozwoju Bydgoszczy do 2030 r., Bydgoszcz 2013 r.

Szubin	74,3
Toruń	78,1
Bydgoszcz	78,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej w obszarze BTOF są następujące:

Tabela 32 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej na obszarze BTOF

Budowa / rozbudowa placówek wychowania przedszkolnego
- o Dostosowanie pomieszczeń / sal szkolnych do przyjęcia sześciolatków - o Zagospodarowanie terenów wokół szkół i przedszkoli - o Budowa / modernizacja przedszkoli - o Adaptacja posiadanych lokali na potrzeby przedszkola - o Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych
Doposażenie placówek wychowania przedszkolnego
- o Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych - o Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
- o Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania - o Szkolenia podnoszące kompetencje nauczycieli wychowania przedszkolnego (w tym z metodykami nauczania) - o Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności i zainteresowania dzieci

Źródło: Opracowanie własne

Edukacja podstawowa i gimnazjalna

W roku 2012 na terenie BTOF w 198 szkołach podstawowych uczyło się prawie 47 tys. uczniów, zaś do 150 gimnazjów uczęszczało nieco ponad 25 tys. uczniów.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla dzieci w wieku 7-12 lat dla całego obszaru funkcjonalnego wynosi 100%, co przewyższa średnią krajową o 0,9%. Dla Bydgoszczy i Torunia współczynnik ten wynosi odpowiednio 102% i 106%, podczas gdy dla gmin ościennych waha się on w granicach 92-98%. Różnicę tę wyjaśnia fakt, że część dzieci z gmin położonych w bezpośrednim sąsiedztwie dużych miast uczęszcza do bydgoskich i toruńskich szkół podstawowych.

Dla gimnazjów współczynnik skolaryzacji wyniósł nieco ponad 100% i również był wyższy od średniej dla całego kraju. W przypadku gimnazjów występowała jeszcze większa różnica pomiędzy współczynnikami dla największych miast obszaru (112,5% w Toruniu, 106% w Bydgoszczy) i okolicznych gmin (od 85% do 93%), co może wynikać z mniejszej dostępności szkolnictwa gimnazjalnego w niektórych wsiach i większej konkurencji ze strony wielkomiejskich szkół.

Tabela 33. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2012/2013

	Sprawdzian szóstoklasisty	Egzamin gimnazjalny				
		j. polski	wos/historia	matematyka	przyrodnicze	j. angielski
m. Bydgoszcz	25,49	65,30	59,88	50,79	60,03	67,45
m. Toruń	26,55	64,32	59,89	52,30	60,07	68,24
powiat bydgoski	24,85	63,69	56,96	46,68	58,02	60,90
powiat toruński	26,55	62,93	55,32	44,60	56,81	54,96
KRAJ	24,03	62,00	58,00	48,00	59,00	45,00

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

Wyniki sprawdzianu szóstoklasistów i egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonych w roku szkolnym 2012/2013 charakteryzują się zróżnicowaniem ze względu na miejsce zamieszkania ucznia – wyniki zdających w miastach, zarówno w Toruniu jak i Bydgoszczy są wyższe niż wyniki dzieci z terenu powiatu.

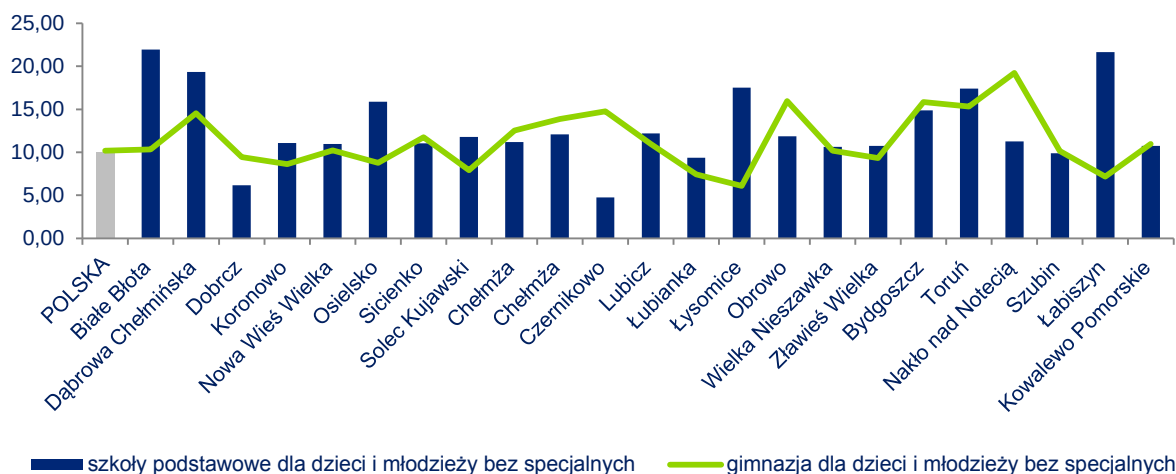
Na podobną tendencję wskazują wyniki pomiarów prowadzonych z użyciem trzyletnich wskaźników egzaminacyjnych⁷⁹ dla gimnazjów w powiatach bydgoskim i toruńskim. Wynika z nich, iż efektywność nauczania w gimnazjach wymaga dalszych działań usprawniających (gimnazja zostały zakwalifikowane do kategorii „szkoła wymagająca poprawy”).

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, iż w szkołach obszaru funkcjonalnego były podejmowane różne działania mające na celu podniesienie poziomu nauczania (zajęcia pozalekcyjne, programy realizowane ze środków UE, olimpiady) a mimo to nie we wszystkich placówkach oświatowych osiągane wyniki edukacyjne były zadowalające. Świadczą o tym średnie wyniki np. z egzaminów gimnazjalnych - w roku szkolnym 2012/2013 w BTOF oceny z egzaminów z języka polskiego, matematyki i nauk przyrodniczych były niższe niż średnie w kraju. Warto również zwrócić uwagę na rezultaty badania IDI przeprowadzonego w ramach diagnozy analizy potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w nowym okresie programowania 2014-2020 z których wynika, iż najniższe wyniki egzaminów zewnętrznych na każdym szczeblu były osiągane przez uczniów w gminach, w których nieznaczny odsetek dzieci był objęty opieką przedszkolną.

W ostatnich latach w szkołach zrealizowano szereg prac inwestycyjnych (doposażono pracownie komputerowe, rozbudowano obiekty dydaktyczne, modernizowano sale gimnastyczne, boiska sportowe doposażano placówki w nowoczesny sprzęt techno-dydaktyczny), jednak w dalszym ciągu część szkół i placówek oświatowych nie spełnia wymaganych standardów w zakresie bazy materialnej i dydaktycznej. W niektórych gminach nadal funkcjonują szkoły, które nie są w wystarczającym stopniu wyposażone np. w sprzęt komputerowy lub liczba dzieci przypadająca na jeden komputer jest wyższa niż średnia dla kraju.

⁷⁹ Trzyletnie wskaźniki egzaminacyjne dla gimnazjów są łączną informacją o wyniku egzaminacyjnym i edukacyjnej wartości dodanej (EWD). EWD jest miarą efektywności nauczania danej szkoły w zakresie sprawdzianem egzaminami zewnętrznymi i opisuje wkład szkoły w końcowy wynik egzaminacyjny – bada przyrost wiedzy ucznia (www.ewd.edu.pl).

Wykres 50 Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 16.04.2014

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej są następujące:

Tabela 34 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej na terenie BTOF

Budowa / rozbudowa placówek szkolnych
- o Modernizacja / unowocześnienie placówek szkolnych - o Budowa nowych szkół (tylko wybrane gminy) - o Zagospodarowanie terenów wokół szkół - o Budowa przyszkolnych obiektów sportowych - o Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych
Doposażenie placówek w pomoce dydaktyczne i naukowe
- o Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych - o Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
- o Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania - o Programy wsparcia metodycznego i rozwojowego dla nauczycieli - o Oferta zajęć dodatkowych wyrównawczych i wspierających dzieci szczególnie utalentowane - o Oferta zajęć dodatkowych rozwijających kreatywność, przedsiębiorczość, umiejętności matematyczne, inne - o Kształtowanie poczucia tożsamości obywatelskiej i lokalnej

Źródło: Opracowanie własne

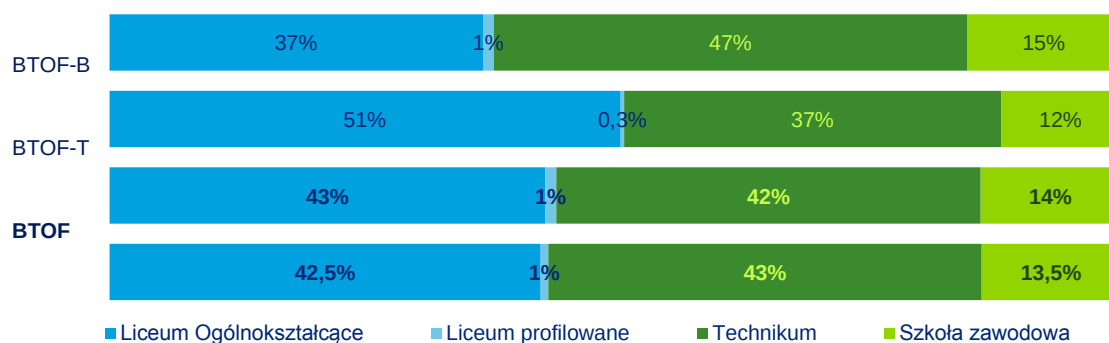
Edukacja ponadgimnazjalna

W BTOF działają łącznie 144 szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży, w których uczy się prawie 30 tys. uczniów. Najbardziej popularną formą kształcenia na omawianym obszarze jest szkolnictwo zawodowe, które wybrało 57% uczniów. Warto zwrócić uwagę na fakt, że struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego praktycznie nie różni się od krajowej⁸⁰.

Kształcenie zawodowe jest realizowane w liceach profilowanych, technikach, technikach uzupełniających, zasadniczych szkołach zawodowych, szkołach policealnych jak i w ramach kursów skierowanych do osób dorosłych.

Duże różnice można zaobserwować analizując osobno strukturę edukacyjną części bydgoskiego i toruńskiego obszaru funkcjonalnego. W bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego dużo większą popularnością cieszy się szkolnictwo zawodowe, zaś w Toruniu i okolicach ponad połowa uczniów wybiera szkoły ogólnokształcące.

Wykres 51. Struktura edukacyjna BTOF-B, BTOF-T i BTOF w porównaniu do struktury krajowej w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, 16.04.2014

Do najpopularniejszych specjalizacji kształcenia zawodowego w BTOF należą specjalizacje inżynieryjno-techniczne, usługowe, informatyczne oraz związane z ekonomią i administracją. Przeważają specjalizacje przemysłowe, co jest spójne z profilem województwa⁸¹. W szkołach są otwierane nowe kierunki kształcenia. Region stara się podnieść atrakcyjność i jakość szkolnictwa zawodowego. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Urząd Marszałkowski przekazał do tej pory 64,8 mln złotych, a kolejne 35 mln (16 mln w obszarze funkcjonalnym) także trafi na ten cel. Pieniądze przekazane są m.in. na organizację staży i praktyk, przygotowania zawodowego pracownika, dodatkowych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, wyposażenie szkół i placówek w nowoczesne materiały dydaktyczne⁸². Województwo wspiera także przedsiębiorstwa współpracujące ze szkołami zawodowymi, na ten cel przeznaczonych zostało 7 mln euro⁸³.

W okresie programowania 2007-2013 realizowanych było wiele projektów mających na celu zmodernizowanie i unowocześnienie bazy kształcenia zawodowego, rozszerzenie oferty zajęć dodatkowych, podniesienie kompetencji nauczycieli, czy pomoc młodzieży w zdobywaniu praktycznych umiejętności jak m.in. Zawodowe horyzonty 5, Nauczyciel zawodu w praktyce, utworzenie laboratorium techniki drogowo-mostowej w zespole Szkół Budowlanych w Bydgoszczy,

⁸⁰ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013*, Warszawa 2007, s. 125

⁸¹ Instytut Badań Strukturalnych, *Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego*, Warszawa, s. 56

⁸² http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=26039&Itemid=126

⁸³ <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/kujawsko-pomorskie7-mln-euro-na-wspolprace-ze-szkolami-zawodowymi>

budowa Ośrodka Egzaminacyjnego w Zespole Szkół Samochodowych w Bydgoszczy, Edukacja dla każdego, Wspieranie nauczycieli w doskonaleniu kompetencji, Rozbudowa i unowocześnienie bazy kształcenia zawodowego w powiecie bydgoskim, Praktyczna szkoła bo każdy może być kimś – kompleksowe działania wspierające szkolnictwo zawodowe w środowisku lokalnym, SZkOlna kuźnia Profesjonalistów, Szkoła innowacyjna i konkurencyjna – dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do wymagań lokalnego rynku pracy, Dobry zawód, dobry start, Więcej możliwości, więcej szans, Toruńskie szkoły zawodowe szansą na sukces.⁸⁴ Olbrzymie znaczenie edukacji dla rozwoju społeczno-gospodarczego BTOF podkreślane jest zarówno w strategii Rozwoju Miasta Bydgoszczy do 2030 (program: Edukacja dla każdego), Strategii Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 (cel operacyjny 3.1 Umacnianie pozycji Torunia jako regionalnego ośrodka edukacji młodzieży) oraz Strategii rozwoju edukacji miasta Bydgoszczy 2013-2020. Powyższe dokumenty są spójne, co do głównych celów i kierunków działań w obszarze edukacji. W ostatnim z powyżej wymienionych dokumentów zaproponowano szereg kompleksowych działań, które z powodzeniem mogłyby być realizowane w całym obszarze funkcjonalnym. W strategiach rozwoju poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego również kładzie się duży nacisk na tworzenie sprzyjających warunków do kształcenia dzieci i młodzieży.

Do liceów ogólnokształcących na terenie BTOF uczęszcza 13,5 tys. uczniów. Zdawalność matur na poziomie 80,2% plasuje BTOF poniżej średniej krajowej wynoszącej 81%. Różnica pomiędzy Bydgoską a Toruńską częścią Obszaru Funkcjonalnego wynosi 2,2% na korzyść Torunia, jednak trzeba zauważyć, że źródłem tego wyniku jest w dużej mierze większy udział liceów w całkowitej liczbie szkół ponadgimnazjalnych. Zdawalność w liceach jest lepsza na TOF, a w kategorii techników lepsze są szkoły bydgoskie.

Tabela 35. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół (2013 r.)

	Liceum	Technikum	Łącznie
BTOF-B	88,2%	75,6%	79,0%
BTOF-T	88,8%	70,4%	81,8%
Razem	88,5%	73,7%	80,2%
Kraj	90,0%	71,0%	81,0%
Różnica	-1,5%	+2,7%	-0,8%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

W BTOF funkcjonuje najlepsze według rankingu tygodnika „Perspektywy” liceum ogólnokształcące w kraju - Liceum Akademickie UMK w Toruniu⁸⁵. Liceum Akademickie wygrywało ten ranking także w latach 2011-12, a w roku 2013 zajęło drugie miejsce. Dzięki 16 laureatom i 31 finalistom w olimpiadach ogólnopolskich szkoła zajęła 1. miejsce również w rankingu olimpijskim⁸⁶. Drugim najlepszym liceum z omawianego obszaru było VI LO im. Braci Śniadeckich w Bydgoszczy, które zajęło w ogólnopolskim rankingu liceów ogólnokształcących 20. miejsce⁸⁷. Dzięki 7 laureatom i 27 finalistom w olimpiadach ogólnopolskich (głównie olimpiada matematyczna i informatyczna), szkoła zajęła 11. miejsce w rankingu olimpijskim⁸⁸. Bardzo wysoką, 4 pozycję w ww. rankingu zajęło Technikum Elektroniczne w Bydgoszczy.

⁸⁴ Informacje ze stron internetowych powiatów bydgoskiego i toruńskiego, dane pozyskane z Urzędów Miast Bydgoszczy i Torunia

⁸⁵ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_ogolny.pdf

⁸⁶ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_olimpijski.pdf

⁸⁷ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_ogolny.pdf

⁸⁸ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_olimpijski.pdf

Jednym z problemów występujących w BTOF jest niski kapitał społeczny oraz narastające negatywne zjawiska wśród młodzieży jak wzrost poziomu przestępczości i uzależnień. Należy zauważyć, że za kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich oraz poczucie tożsamości lokalnej jest odpowiedzialna nie tylko rodzina, ale również szkoła. Większy nacisk powinien być także położony na dobre przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy zarówno poprzez naukę przedsiębiorczości, kreatywności i samodzielności, ale także efektywnie działający system poradnictwa zawodowego i wsparcia psychologicznego.

Działania podnoszące efekty nauczania

W BTOF podejmowanych jest szereg działań, których celem jest podniesienie efektywności kształcenia i wychowania. Najwięcej projektów realizowanych jest w miastach Bydgoszczy i Toruniu, a najważniejszym z nich jest system Bydgoskich Grantów Oświatowych przeznaczonych na innowacyjne działania w szkołach i placówkach prowadzonych przez Miasto Bydgoszcz.

Niezwykle ważną zachętą do podnoszenia jakości nauczania jest program nagród i stypendiów dla uczniów i nauczycieli za szczególne osiągnięcia w olimpiadach i konkursach przedmiotowych. Uczniowie z Torunia odnoszący sukcesy w 2013 r. mogli liczyć na stypendia w wysokości od 150 zł do 250 zł, a uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, którzy uzyskali tytuł laureata, bądź finalisty ogólnopolskiej olimpiady otrzymywali dodatkowo jednorazową nagrodę w wysokości 2000 zł⁸⁹. Z kolei w Bydgoszczy najlepsi mogli liczyć na nagrody nawet w wysokości 2500 zł⁹⁰.

Na całym obszarze realizowanych jest także kilka projektów finansowanych lub współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej dotyczących podnoszenia poziomu nauczania i kwalifikacji nauczycieli, a także rozbudowy i unowocześnienia infrastruktury. Warto wyróżnić projekt „Zawodowe horyzonty”, który realizowany jest już piąty raz. Beneficjentem jest miasto Bydgoszcz, projekt obejmuje cykl spotkań szkoleniowych oraz oferuje miesięczne staże zawodowe.

Uczelnie wyższe z terenu BTOF również oferują możliwości współpracy dla uczniów z poszczególnych szczebli systemu edukacji. Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu otworzyły Uniwersytety Dziecięce, mający przez ciekawe wykłady wprowadzić uczniów szkół podstawowych w świat nauki^{91,92}.

Ponadto UMK w Toruniu dzięki porozumieniu z Ministerstwem Edukacji Narodowej od 1998 r. prowadzi Gimnazjum i Liceum Akademickie. Szkoła ma za zadanie otoczyć opieką najzdolniejszych uczniów, którzy rekrutowani są z całego kraju. Uczniowie liceum, a także najlepsi gimnazjaliści mają możliwość uczestniczenia w zajęciach na Uniwersytecie, a oprócz tego pracownicy uczelni prowadzą seminaria organizowane specjalnie dla uczniów Gimnazjum i Liceum Akademickiego⁹³. Liceum w ostatnich 4 latach trzykrotnie zwyciężało w ogólnopolskim rankingu „Perspektyw”, a większość jego absolwentów studiuje na najlepszych uczelniach w Polsce i na świecie. Również Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy ściśle współpracuje z VI LO w Bydgoszczy przy realizacji rozszerzonych programów z przedmiotów ścisłych. Najzdolniejsi uczniowie mogą liczyć na cykliczne zajęcia laboratoryjne i wykłady na terenie uniwersytetu, a także udział w pracach studenckich kół naukowych. Bydgoszcz oferuje także specjalne stypendia w wysokości 500 zł dla najlepszych uczniów absolwentów szkół średnich, którzy zdecydują się podjąć naukę na bydgoskich uczelniach publicznych. Pozytywnie należy ocenić uruchomienie przez Wyższą Szkołę Gospodarki w Bydgoszczy pierwszego w regionie przedszkola akademickiego. Dzięki współfinansowaniu ze środków Unii

⁸⁹ <http://www.bip.torun.pl/dokumenty.php?Kod=10029>

⁹⁰ <http://bydgoszcz24.pl/artukul/prawie-pol-miliona-zlotych-na-nagrody-dla-najlepszych-uczniow-i-ich-nauczycieli>

⁹¹ <http://portal.umk.pl/web/u3l/uniwersytet-dzieciacy>

⁹² <http://ud.utp.edu.pl/>

⁹³ http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=1359:liceum-akademickie-umk-w-toruniu&catid=119&Itemid=257

Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego uczestnictwo w projekcie jest bezpłatne⁹⁴.

Wysoka jakość nauczania jest także uzależniona od dobrego przygotowania kadry pedagogicznej. Bez wątpienia nauczyciele w BTOF posiadają niezbędne kwalifikacje do realizacji programów nauczania w szkołach, jednak większy nacisk powinien być położony na sposób prowadzenia lekcji – wykorzystywanie nowatorskich technik dotarcia do ucznia (w tym TIK), pracę w grupie, twórcze rozwiązywanie problemów. Wsparciem dla kadry pedagogicznej powinny być zewnętrzne placówki – np. centra edukacji nauczycieli oferujące szkolenia, czy wsparcie metodyczne, ośrodki opiekuńczo-wychowawcze, które prowadzą dodatkowe zajęcia dla dzieci uzupełniając edukację szkolną, czy poradnie psychologiczno-pedagogiczne pomagające w rozwiązywaniu problemów młodzieży i będące pomostem pomiędzy nauczycielem, uczniem i rodzicami.

3

Dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb rynku pracy

Ważną kwestią dla dalszego rozwoju gospodarczego BTOF jest odpowiednie dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb krajowego i lokalnego rynku pracy. Ze względu na zmieniające się warunki pracy, szkolnictwo zawodowe powinno nadążać za intensywnym rozwojem w sferze gospodarki. Z badań przeprowadzonych wśród pracodawców w 2009 r. wynikało, iż w technikach i szkołach zawodowych brakowało kierunków przygotowujących do pracy w wiodących przedsiębiorstwach regionu, także zainteresowanie pracodawców organizacją praktyk było ograniczone. Do istotnych problemów należało także wykorzystywanie przez szkoły przestarzałej bazy technodydaktycznej⁹⁵. Należy przy tym zauważyć, iż kształcenie zawodowe wymaga największych nakładów finansowych ze wszystkich typów szkół właśnie ze względu na potrzebę dysponowania kosztowną bazą technodydaktyczną. Dlatego w ostatnich latach, szczególnie w Bydgoszczy, podjęto szereg inicjatyw mających na celu zaadresowanie powyższych problemów. Aktualnie współpraca pomiędzy szkołami, a pracodawcami odbywa się na wielu płaszczyznach m.in. poprzez wsparcie merytoryczne, udostępnianie infrastruktury dla celów edukacyjnych, realizację zajęć praktycznych i praktyk zawodowych, pomoc w przeprowadzaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie, wsparcie w wyposażeniu pracowni zawodowych zgodnie z wymogami nowej podstawy programowej⁹⁶.

Z informacji przekazanych przez Wydział Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy wynika, iż publiczne szkoły kształcenia zawodowego współpracują w bieżącym roku szkolnym (2013/2014) z ponad 500 lokalnymi podmiotami gospodarczymi.

Ważne jest także nawiązywanie współpracy z zagranicznymi szkołami zawodowymi w celu wymiany uczniów, odbywania praktyk, czy też podnoszenia kompetencji nauczycieli. Odpowiednie systemy wsparcia powinny być także skierowane do nauczycieli jak dostęp do najnowszych metod nauczania i opieki metodyków nauczania.

Z badania ankietowego przeprowadzonego w ramach prac projektowych skierowanego do szkół średnich wynika, że szkoły średnie (licea ogólnokształcące, technika) przede wszystkim oczekują zintensyfikowania współpracy z uczelniami wyższymi w regionie głównie poprzez możliwość zorganizowania zajęć lekcyjnych z udziałem wykładowcy z uczelni, wpływ merytoryczny przedstawicieli uczelni na program nauczania, współorganizowanie praktycznych zajęć doświadczalnych dla uczniów. Ponadto szkoły średnie chciałyby być regularnie informowane o ważnych wydarzeniach na uczelniach oraz być wizytowane przez studentów, którzy mogliby przybliżać uczniom zasady studiowania, czy oczekiwania wykładowców.

⁹⁴ <http://projektprzedszkole.byd.pl/>

⁹⁵ PSDB, *Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego...*, 2009, str. 33, 106

⁹⁶ Prezentacja: Kształcenie i doradztwo zawodowe w Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy, Iwona Waszkiewicz Dyrektor Wydziału Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy, 28 kwietnia 2014 r.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej są następujące:

Tabela 36 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej na terenie BTOF

Modernizacja bazy dydaktycznej i naukowej
○ Tworzenie i wzbogacanie bazy materialnej i dydaktycznej szkół i placówek oświatowych ○ Doposażenie warsztatów do praktycznej nauki zawodów
Wzmocnienie współpracy z otoczeniem zewnętrznym
○ Wzmocnienie współpracy z placówkami zewnętrznymi (poradnie zawodowe, poradnie psychologiczne, centra doksztalcania nauczycieli, uczelnie wyższe, szkoły, urzędy pracy inne)
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
○ Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania ○ Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli ○ Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności uczniów
Modernizacja infrastruktury szkolnej
○ Uzupełnianie luk w zakresie niezbędnej infrastruktury i infrastruktury sportowej szkół i placówek edukacyjnych ○ Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych

Źródło: Opracowanie własne

Należy pamiętać, że obok szkół i placówek publicznych w obszarze BTOF funkcjonują również placówki niepubliczne zlokalizowane głównie w Bydgoszczy i Toruniu.

2.3.2. Szkolnictwo wyższe

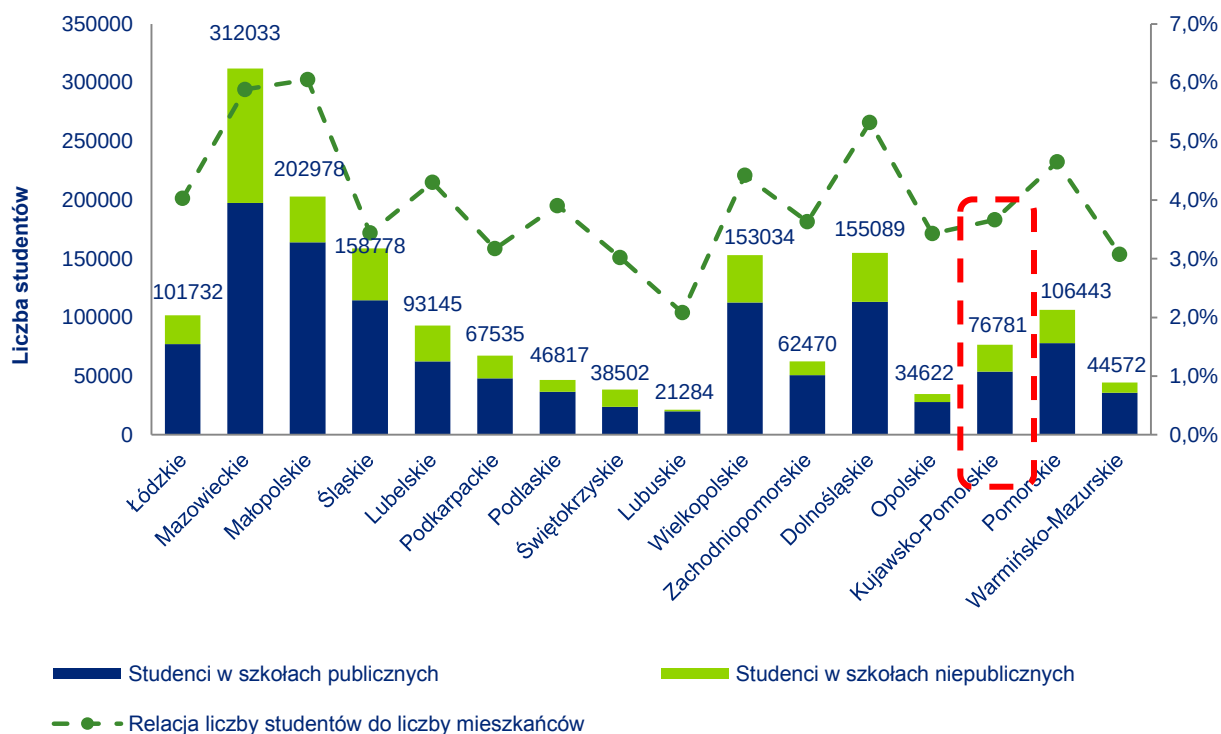
Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Słaba pozycja BTOF, jako ośrodka akademickiego w porównaniu do innych metropolii w Polsce: • W BTOF znajduje się 18 uczelni wyższych, z czego 5 to uczelnie publiczne • Odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie jest jednym z najniższych w kraju • W ostatnich latach można zauważyć rosnącą konkurencję pomiędzy uczelniami publicznymi i niepublicznymi
2	Malejąca liczba studentów i niedopasowanie kierunków nauczania największymi wyzwaniami uczelni BTOF • Uczelnie opuszczają przede wszystkim absolwenci kierunków ogólnoakademickich, podczas gdy dla rozwoju kluczowych branż w regionie potrzeba inżynierów w takich branżach jak: przemysł rolniczy, spożywczy, chemiczny, elektromaszynowy, OZE, celulozowo-papierniczy, meblowy oraz drzewny • Jednym z wyzwań stojących przed uczelniami wyższymi jest niż demograficzny – prognozowany spadek ludności w wieku 19-24 lata wyniesie w 2025 r. 25% • Jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest odpływ dobrze sytuowanej i zdolnej młodzieży do szkół wyższych poza województwo kujawsko-pomorskie
3	Niska pozycja uczelni BTOF mierzona wynikami badań naukowych w rankingach międzynarodowych i krajowych • Uczelnie wyższe BTOF zajmują dalekie pozycje w międzynarodowych rankingach uczelni wyższych

1 Słaba pozycja BTOF jako ośrodka akademickiego w porównaniu do innych metropolii w Polsce

W 2013 r. województwo kujawsko-pomorskie było na trzecim miejscu od końca w rankingu województw pod względem odsetka osób posiadających wyższe wykształcenie. Województwo kujawsko-pomorskie plasowało się również na 10 miejscu pod względem liczby studentów w Polsce.

Pod względem relacji liczby studentów do liczby mieszkańców region zajmował 8 miejsce. Poniżej zaprezentowano porównanie województw uwzględniające liczbę studentów i liczbę studentów w relacji do liczby mieszkańców.

Wykres 52 Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2012 roku



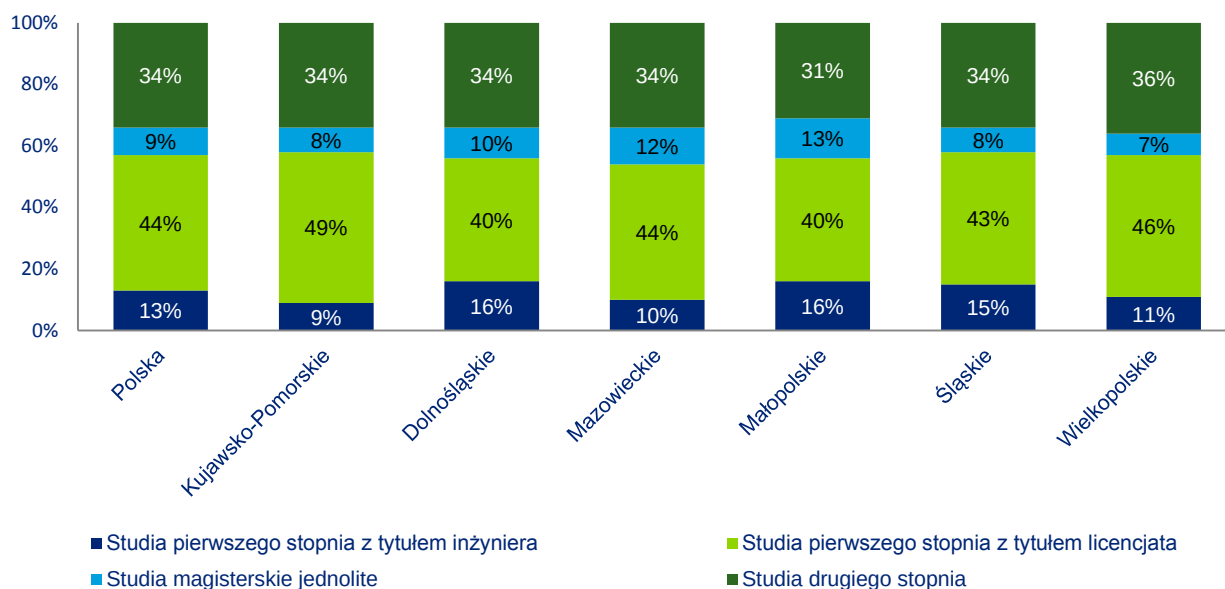
Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Liczba osób kończących studia w 2012 roku, w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła ponad 23 tysiące osób, co stanowiło 4,76 % wszystkich absolwentów w Polsce. Zdecydowaną większość stanowili absolwenci z Bydgoszczy i Torunia.

W latach 2009-2012 udział liczby studentów uczących się w trzech największych uczelniach BTOF zwiększył się o 2,7% i wzrósł do 72,7%. Zdecydowanie największą liczbę studentów kształci Uniwersytet Mikołaja Kopernika (UMK). Pod koniec 2012 roku kształciło się tam ok. 42% wszystkich studentów w podregionie licząc łącznie część bydgoską oraz toruńską uczelni. Drugi, co do wielkości jest Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (UKW) – 17,4% liczby wszystkich studentów, a trzeci Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy (UTP) – 13,4%.

Cechy charakterystyczne struktury absolwentów w BTOF na tle innych ośrodków akademickich prezentuje poniższy wykres.

Wykres 53. Struktura absolwentów w wybranych województwach, w roku akademickim 2011/2012

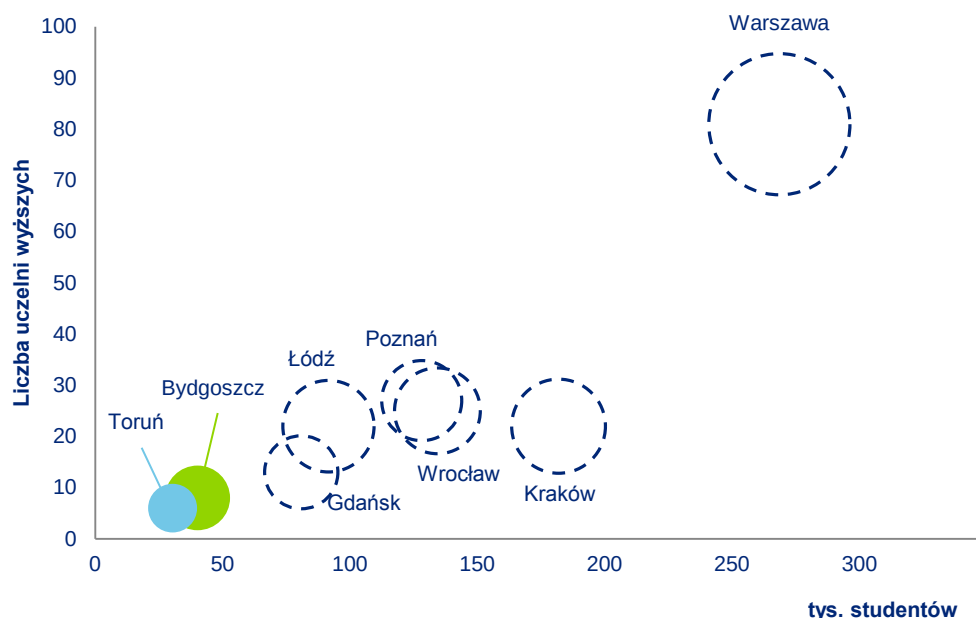


Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Charakterystyka uczelni wyższych

W BTOF szkoły wyższe znajdują się jedynie w Bydgoszczy i Toruniu. W Bydgoszczy znajduje się 12 uczelni, z czego 4 są to szkoły publiczne. W Toruniu istnieje 6 uczelni wyższych, z czego tylko jedna – Uniwersytet Mikołaja Kopernika jest uczelnią publiczną. W porównaniu do innych ośrodków metropolitalnych w Polsce BTOF stanowi raczej mały ośrodek akademicki.

Wykres 54. Wielkość ośrodków akademickich w 2012 roku, wielkości okręgów i kół oznaczają liczbę mieszkańców w danym mieście⁹⁷



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Lista uczelni wyższych z podziałem na typy oraz miasta, w których się mieszczą znajduje się w tabeli poniżej.

Tabela 37. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym w 2014 r.

Nazwa uczelni wyższej	Typ uczelni	Miasto
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego	Publiczna	Bydgoszcz
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich		
Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego		
Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika		
Wyższa Szkoła Gospodarki	Niepubliczna	
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Nauk o Zdrowiu		
Bydgoska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Służb Lotniczych		
Bydgoska Wyższa Szkoła Główna		
Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu –wydział zamiejscowy		
Wyższa Szkoła Informatyki i Umiejętności – wydział zamiejscowy		
Uniwersytet Mikołaja Kopernika	Publiczna	Toruń
Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu	Niepubliczna	
Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości		
Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Bankowa		
Wyższa Szkoła Gospodarki – wydział zamiejscowy		
Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej		

Źródło: opracowanie własne

⁹⁷ Główny Urząd Statystyczny w zestawieniu nie uwzględnia ośrodków zamiejscowych, nie jest uwzględniona także powstała w 2013r. Bydgoska Wyższa Szkoła Główna

Panoramę uczelni wyższych uzupełniają seminaria duchowe:

- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej im. bł. bp. Michała Kozala
- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Toruńskiej im. bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego.

Największa publiczna uczelnia toruńskiej części obszaru funkcjonalnego UMK oferuje 84 kierunki studiów prowadzone na 17 wydziałach, z których większość mieści się w Toruniu. UMK, podobnie jak i inne uczelnie w Polsce, boryka się z problemem znacznego spadku liczby studentów, szczególnie studiów niestacjonarnych. Pomiędzy rokiem 2008 a 2012 ogólna liczba studentów zmniejszyła się o 5,6% i wyniosła w roku akademickim 2012/2013 niecałe 25 tysięcy studentów, natomiast liczba osób kształcących się na studiach niestacjonarnych spadła o prawie 50%.

Uczelnie niepubliczne funkcjonujące w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego kształcą przede wszystkim na studiach niestacjonarnych. Największą uczelnią tego typu w regionie jest Wyższa Szkoła Bankowa. W roku akademickim 2012/2013 kształciła ona 6800 studentów. Jako jedna z niewielu uczelni niepublicznych Wyższa Szkoła Bankowa odnotowała w latach 2008-2012 21% wzrost liczby studentów. Wzrost ten zawdzięcza przede wszystkim studentom studiów niestacjonarnych, których liczba w 2012 roku wyniosła 6115. Ponadto Wyższa Szkoła Bankowa aktywnie dostosowuje się do zmieniającej się sytuacji na rynku nie tylko poprzez dostosowywanie kierunków nauczania do potrzeb rynku, ale także prowadząc szczegółowe analizy pod kątem jakości swojej oferty oraz trendów na rynku pracy.

Poza Wyższą Szkołą Bankową w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego działają także Toruńska Szkoła Wyższa (868 studentów w roku akademickim 2012/2013, Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości 509 studentów w roku akademickim 2012/2013) Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu. W 2009 roku została utworzona Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej. Kształci ona studentów tylko na studiach stacjonarnych. W roku akademickim 2012/2013 na uczelni studiowało 55 studentów.

W Collegium Medicum UMK w roku akademickim 2012/2013 kształciło się nieco ponad 5 tysięcy osób. Tutaj także wzrosła liczba osób na studiach stacjonarnych na przełomie lat 2008-2012 (o 17,6%). Zmalała natomiast liczba studentów niestacjonarnych, w 2012 roku wyniosła ona 1079, a w analizowanych latach spadła o 30,6%.

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy posiada 6 wydziałów oraz jeden instytut, na których kształcenie prowadzone jest na 33 kierunkach. Podobnie jak w przypadku UMK przeważa profil kształcenia ogólnoakademickiego. Uczelnia jest drugą, co do liczby studentów uczelnią w regionie.

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy posiada 7 wydziałów oraz jeden instytut, na których kształcenie odbywa się na 30 kierunkach. Wśród kierunków istotnych dla rozwoju gospodarczego regionu znajdują się Architektura i urbanistyka, Biotechnologia, Budownictwo, Elektronika i telekomunikacja, Elektrotechnika, Mechanika i budowa maszyn, Rolnictwo, Technologia chemiczna, Transport.

W bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego największe wyższe szkoły niepubliczne to Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, a także Wyższa Szkoła Gospodarki. W 2009 roku powstała Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości oraz Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej. Podobnie jak w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego problemem szkół niepublicznych jest spadek liczby studentów.

2 Malejąca liczba studentów i niedopasowanie kierunków nauczania największymi wyzwaniami uczelni BTOF

Jednym z największych problemów szkół wyższych jest malejąca liczba studentów. W podregionie bydgosko-toruńskim, podobnie jak w większości regionów w Polsce, panuje ujemny trend całkowitej liczby studentów. Liczba studentów spada od 2009 r. Powyższy trend będzie kontynuowany

w kolejnych latach, aby w latach 2023-2024 r. osiągnąć punkt krytyczny (tzw. dołek niżu demograficznego). Zgodnie z prognozami liczba osób w wieku 19-24 lat spadnie do 2025 r. o 25%.

Tabela 38. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012

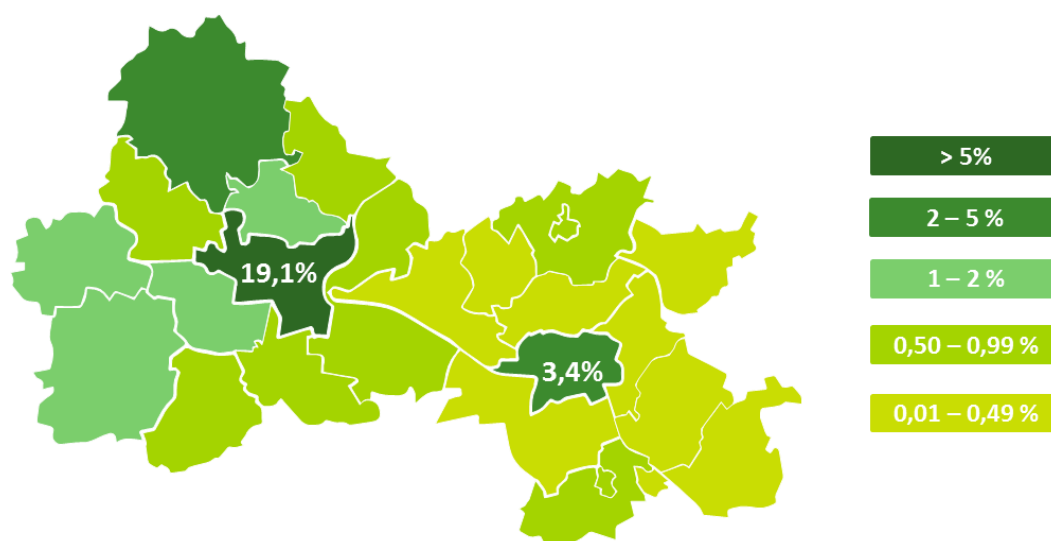
Rok	2008	2009	2010	2011	2012	Zmiana 2008-2012	Zmiana 2008-2012 [%]
Liczba studentów	75861	77216 ↑	76725 ↓	74930 ↓	70552 ↓	-5309	-7,0%
w tym:							
Bydgoszcz	43907	45124	44541	43005	40167	-3740	-8,5%
Toruń	31954	32092	32184	31925	30385	-1569	-4,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Szczególnie szybko zmniejsza się ośrodek akademicki w Bydgoszczy. Na przestrzeni czterech lat zanotował on ponad czterotysięczny spadek liczby studentów, co daje 8,5% liczby wszystkich uczących się w szkołach wyższych. W Toruniu znaczny spadek liczby studentów nastąpił dopiero na przełomie 2011 i 2012 roku. Powyższe trendy demograficzne prowadzą do nasilenia zjawisk konkurencji pomiędzy uczelniami w BTOF, w szczególności pomiędzy publicznymi i prywatnymi. Jest to także okazja dla uczelni publicznych do podjęcia działań modernizujących strukturę uczelni i przyjęcie bardziej pro biznesowego modelu działania.

W obszarze funkcjonalnym studiuje przede wszystkim młodzież pochodząca z województwa kujawsko-pomorskiego i województw ościennych. Uczelnie BTOF nie są na tyle atrakcyjne aby przyciągać studentów z innych dużych metropolii. Poniżej zaprezentowano strukturę studentów w podziale na gminy.

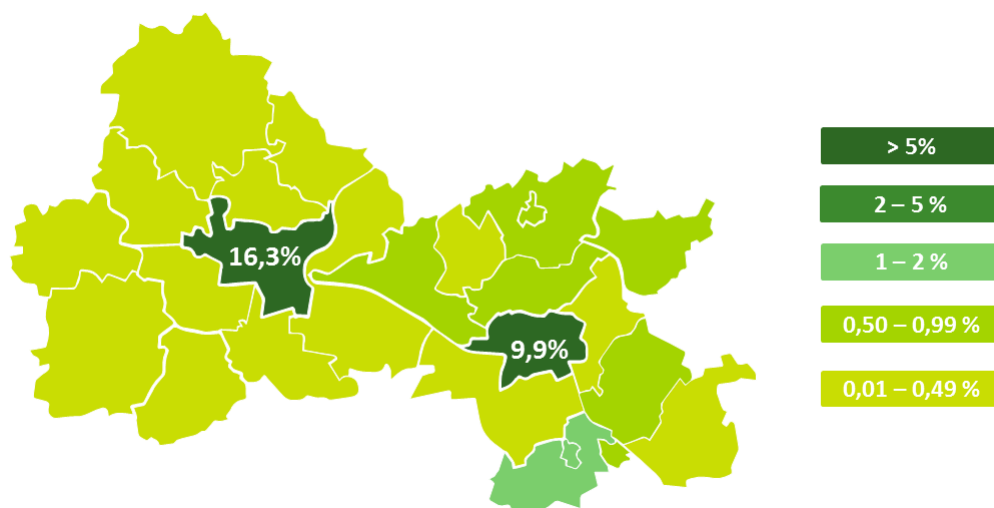
Mapa 17 Struktura studentów uczących się w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010⁹⁸



Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu Metropolia Bydgoska-Diagnoza

⁹⁸ Pod uwagę zostały wzięte uczelnie: Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Wyższa Szkoła Gospodarki

Mapa 18 Struktura studentów uczących się w Toruniu w roku akademickim 2009/2010⁹⁹



Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu Metropolia Bydgoska-Diagnoza

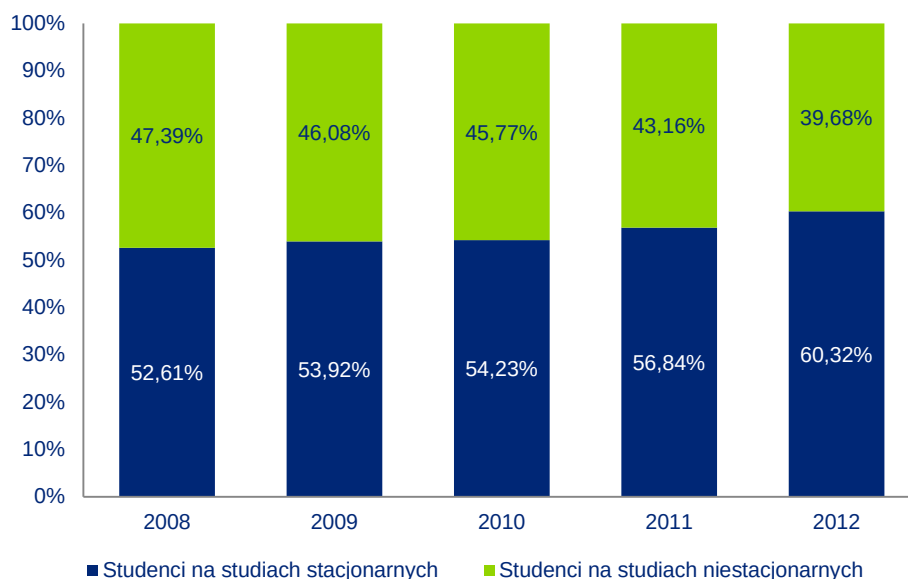
W opinii przedstawicieli uczelni wyższych jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest odpływ dobrze sytuowanej i zdolnej młodzieży do szkół wyższych poza województwo kujawsko-pomorskie. Dlatego istotne jest podnoszenie jakości i uatrakcyjnianie oferty uczelni wyższych obszaru funkcjonalnego tak, aby stały się atrakcyjnym miejscem dla jednostek utalentowanych. Z drugiej zaś strony konieczne jest zbudowanie systemu współpracy pomiędzy szkołami średnimi a wyższymi i podnoszenie dostępności do dobrej edukacji młodzieży z gmin obszaru funkcjonalnego. Kluczowa jest także promocja uczelni wyższych regionu wśród uczniów szkół nie tylko w trakcie targów pracy i poprzez publikację ulotek, ale także dzięki organizowaniu np. zajęć szkolnych z udziałem wykładowców akademickich.

Analizując liczbę studentów podejmujących naukę na uczelniach państwowych i niepaństwowych oraz studiach stacjonarnych i niestacjonarnych można stwierdzić, iż liczba studentów na studiach stacjonarnych państwowych uczelni wzrasta kosztem studiujących na uczelniach niepaństwowych. Studia stacjonarne na uczelniach państwowych stanowią tzw. pierwszy wybór studenta - są bezpłatne, a uczelnie państwowe postrzegane są, jako oferujące wyższy poziom nauczania i cieszące się wyższym prestiżem. Z drugiej strony uczelnie niepubliczne są wybierane przez studentów poszukujących oferty niestacjonarnej i tańszej lub przygotowującej w sposób praktyczny do podjęcia zatrudnienia. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się Wyższa Szkoła Bankowa.

Efekt zmian struktury studentów stacjonarnych i niestacjonarnych obserwujemy na poniższym wykresie.

⁹⁹ Pod uwagę został wzięty Uniwersytet Mikołaja Kopernika

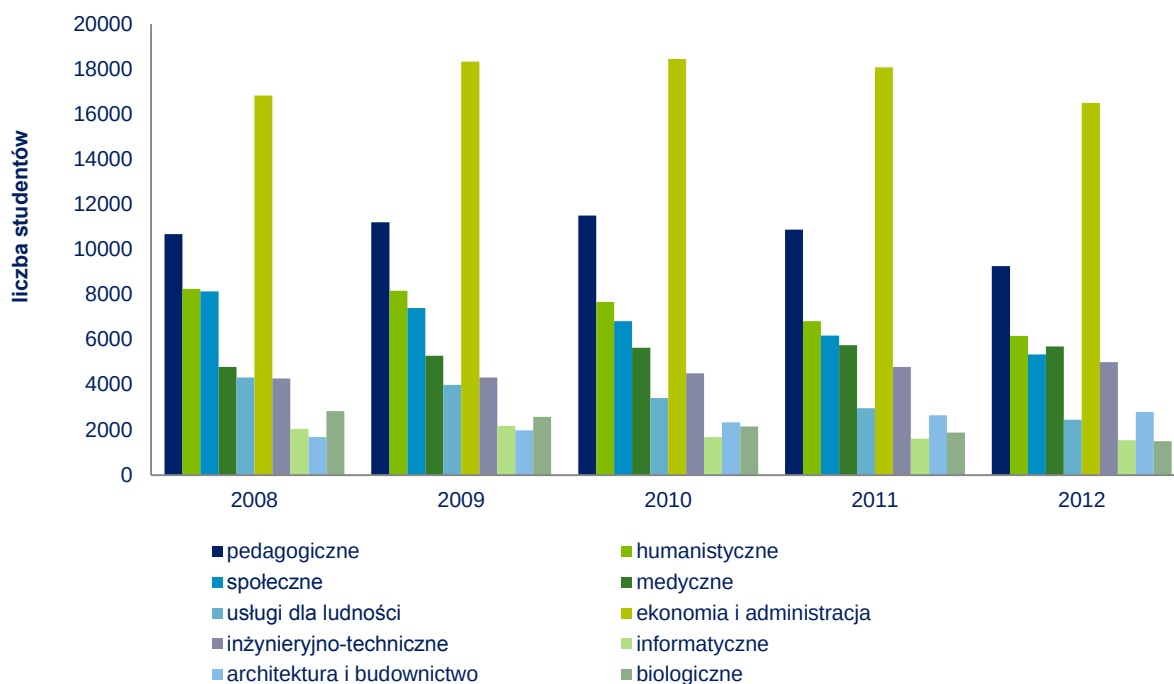
Wykres 55. Struktura procentowa studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

W regionie najwięcej studentów kształciło się na studiach związanych z ekonomią i administracją oraz na kierunkach humanistycznych i pedagogicznych (w 2012 r. łącznie na tego typu studiach uczyło się ponad 16 503 osoby, z czego 51% na uczelniach niepublicznych), podczas gdy dla rozwoju kluczowych branż w regionie potrzeba inżynierów w takich branżach jak: przemysł rolniczy, spożywczy, chemiczny, elektromaszynowy, OZE, celulozowo-papierniczy, meblowy oraz drzewny.

Wykres 56. Liczba studentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawiane wszystkie podgrupy kierunków) w latach 2008-2012



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

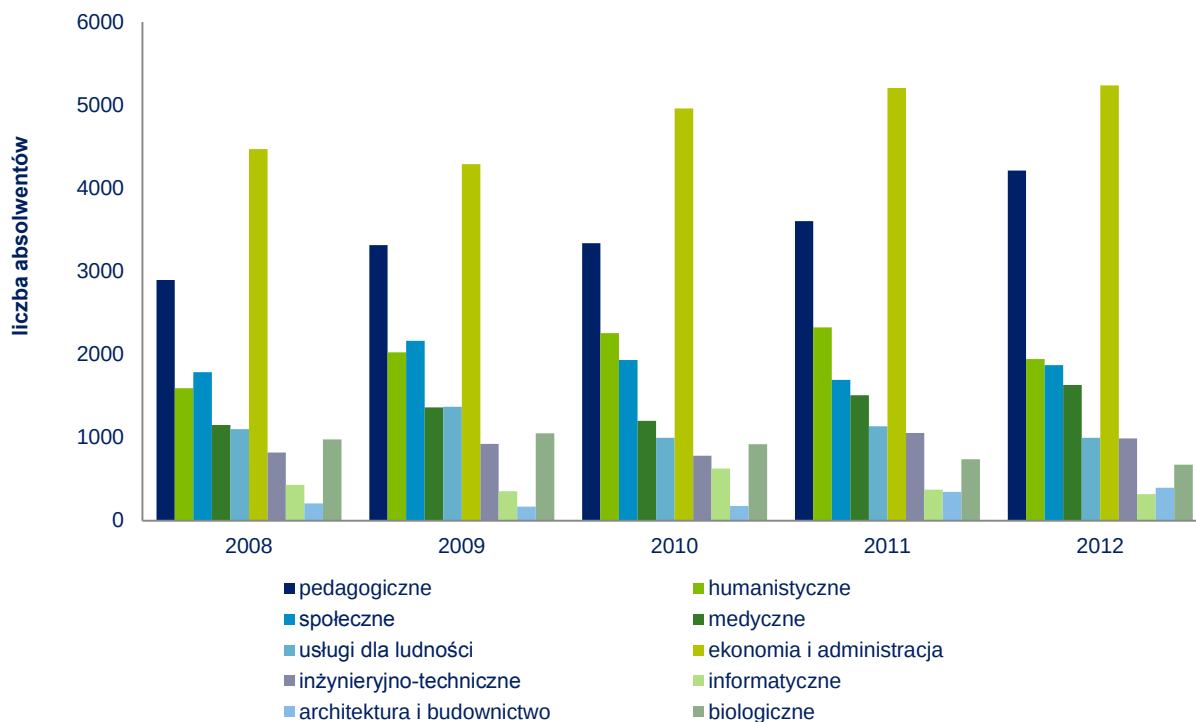
W 2012 r. studia na kierunkach medycznych (Fizjoterapia, Zdrowie publiczne, Dietetyka, Położnictwo oraz Ratownictwo medyczne) kontynuowało 5697 osób, z czego zdecydowana większość (4697) na Collegium Medicum w Bydgoszczy. Coraz więcej studentów jest zainteresowanych także kierunkami inżynierijno-technicznymi, takimi jak m.in. Biotechnologia, Inżynieria biomedyczna, Elektronika i Telekomunikacja, Mechanika i Budowa maszyn, Teleinformatyka, Technologia chemiczna. Łączna liczba studentów na kierunkach inżynierijno-technicznych w 2012 r. wyniosła 5009. Był to wzrost o 17% względem 2008 roku. Zmniejsza się natomiast liczba studentów informatyki. Wyraźnie spada także liczba studentów na kierunkach biologicznych.

Uczelnie wyższe obszaru funkcjonalnego oferują takie same lub podobne kierunki studiów, co sprawia, że muszą konkurować między sobą o tych samych studentów. Przynajmniej na poziomie uczelni publicznych powinny istnieć obszary specjalizacji uczelni i współpraca pomiędzy uczelniami w obszarze promocji poza regionem.

Absolwenci

Struktura absolwentów szkół wyższych jest podobna do struktury studentów tj. w obszarze funkcjonalnym najwięcej absolwentów uzyskuje dyplom na kierunkach ekonomicznych i administracji, pedagogicznych, humanistycznych oraz społecznych. Poniżej zaprezentowany jest wykres absolwentów ze względu na rodzaj kończonych studiów.

Wykres 57. Liczba absolwentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawiane wszystkie podgrupy kierunków) w latach 2008-2012



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

W porównaniu do średniej krajowej, w województwie kujawsko-pomorskim kształci się względnie mało inżynierów, co jest zapewne związane z faktem, iż w regionie istnieje tylko jedna uczelnia oferująca kierunki techniczne - Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy. Natomiast powyżej średniej dla kraju plasowała się liczba osób kończących edukację z tytułem licencjata. W najbliższym czasie można spodziewać się kontynuacji wzrostu liczby absolwentów kierunków medycznych i inżynieryjno-technicznych, jednak nadal ich liczba nie będzie na tyle duża, aby w pełni zaspokoić potrzeby lokalnej gospodarki. W roku akademickim 2011/2012 uczelnie w województwie kujawsko-pomorskim wykształciły niespełna 2200 osób z tytułem inżynierskim. Jeśli chodzi o studia ekonomiczne oraz administracyjne, liczba absolwentów w najbliższych latach powinna się utrzymać na podobnym poziomie, po czym zacznie spadać.

Wyższe wykształcenie nie gwarantuje natychmiastowego zatrudnienia, jednak niewątpliwie zwiększa prawdopodobieństwo jego uzyskania. Należy zwrócić uwagę, iż zawodami deficytowymi z grupy specjalistów w I półroczu 2013 r., w województwie kujawsko-pomorskim były profesje związane z rynkiem nieruchomości, projektowaniem grafiki i multimedialnym oraz doradztwem finansowym i ubezpieczeniowym. Natomiast wśród zawodów perspektywicznych w województwie kujawsko-pomorskim znaleźli się specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania (w sektorach: przemysł i energetyka, budownictwo, handel i naprawy, usługi rynkowe, usługi nierynkowe), specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych (sektor przemysł i energetyka) oraz robotnicy pomocniczy (sektor budownictwo)¹⁰⁰.

O niedopasowaniu struktury absolwentów do rynku pracy świadczy w pewnym stopniu (obok innych przyczyn) wzrost odsetka osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Na przestrzeni 4 lat w

¹⁰⁰ Agrotec Polska, IBS (2013) Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem, w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020, Warszawa

Bydgoszczy i Toruniu udział zarejestrowanych bezrobotnych posiadających wyższe wykształcenie do liczby ludności w wieku produkcyjnym wzrósł o 0,4%.

Tabela 39. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008-2012

Obszar	2008	2009	2010	2011	2012	Zmiana 2008-2012 [%]
Łódź	0,2	0,8	0,8	0,9	1,1	0,6
Warszawa	0,4	0,7	0,8	0,9	1,2	0,7
Kraków	0,5	0,8	0,9	1,0	1,2	0,7
Poznań	0,4	0,7	0,7	0,8	0,9	0,5
Wrocław	0,5	0,8	1,0	0,9	1,1	0,6
Bydgoszcz	0,5	0,8	0,8	0,8	0,9	0,4
Toruń	0,6	0,8	0,8	0,8	1,0	0,4
Gdańsk	0,3	0,6	0,7	0,8	0,9	0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

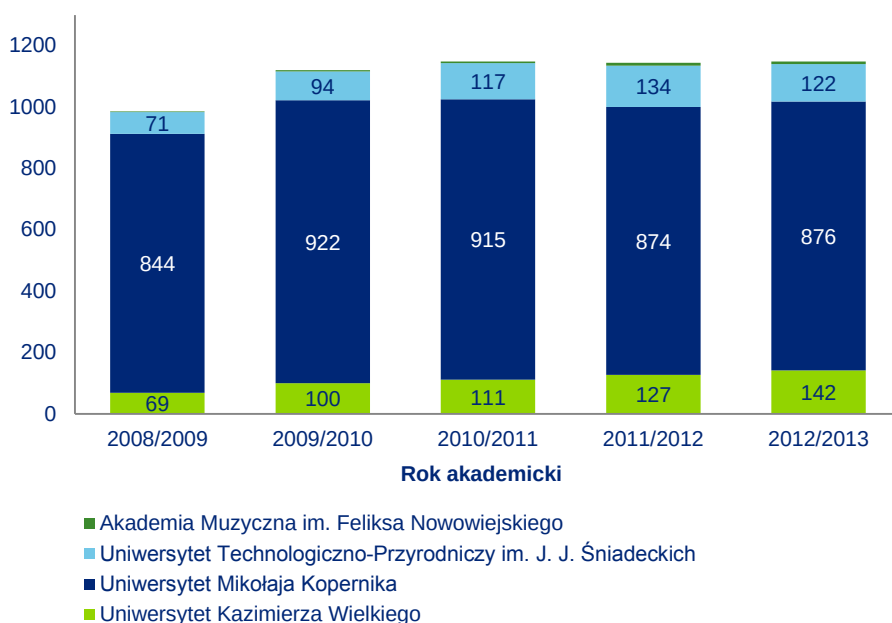
Z wywiadów przeprowadzonych z organizacjami zrzeszającymi pracodawców wynika, iż kierunki kształcenia nie są w pełni dostosowane do potrzeb rynku pracy. Mimo działań podejmowanych zarówno ze strony uczelni jak i pracodawców system praktyk i staży zawodowych nie działa efektywnie, a współpraca pomiędzy sferą biznesu i sferą nauki wymaga dalszego zacieśnienia. Ponadto kandydaci na studia nie mają pełnej świadomości na temat potrzeb lokalnego rynku pracy i perspektyw, które będą mieli po ukończeniu studiów.

Studia podyplomowe oraz doktoranckie

Istotny dla lokalnego rynku pracy jest poziom kompetencji i umiejętności osób już zatrudnionych oraz możliwość ich dalszego rozwoju. W BTOF studia podyplomowe są realizowane na wszystkich uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu. W roku akademickim 2012/2013 liczba słuchaczy wynosiła 6652 i wzrosła o 17% względem roku 2008.

Studia doktoranckie w województwie kujawsko-pomorskim oferowane są tylko na uczelniach w Bydgoszczy i Toruniu. W 2013 r. łączna liczba uczestników studiów doktoranckich wyniosła 1149 osób. Z jednej strony wzrost zainteresowania studentów wykształceniem trzeciego stopnia należy ocenić pozytywnie, z drugiej strony może świadczyć o dewaluacji wykształcenia drugiego stopnia (tytuł magistra staje się powszedni). Ponadto, biorąc pod uwagę zmiany demograficzne i spadek liczby studentów oraz ryzyko ograniczania liczby kierunków prowadzonych przez uczelnie można przypuszczać, iż przynajmniej część z absolwentów studiów doktoranckich będzie poszukiwać zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw lub też na uczelniach wyższych poza regionem.

Wykres 58. Liczba uczestników studiów doktoranckich w latach 2008-2013

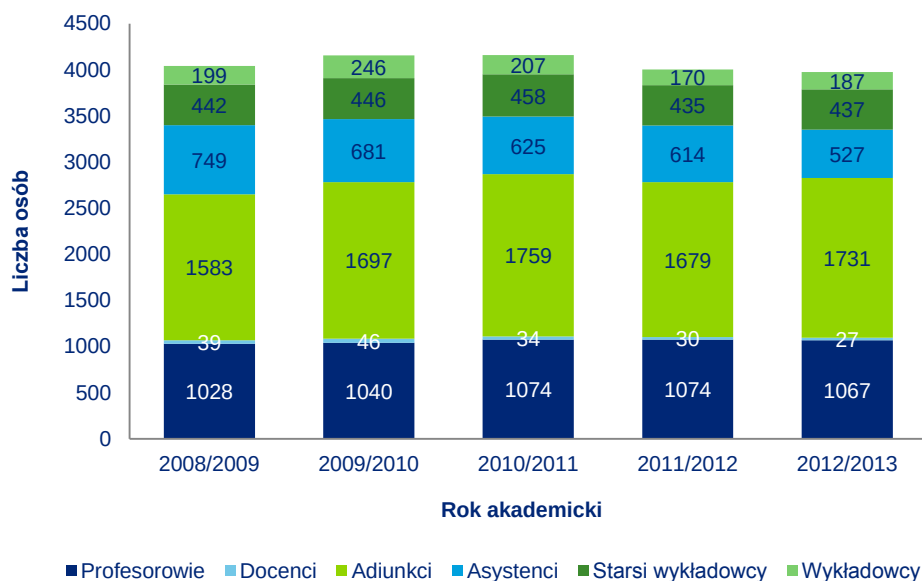


Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Kadra naukowo dydaktyczna

Dla jakości kształcenia niezwykle istotne znaczenie ma dostępność i mobilność kadry naukowej. Łączna liczba pracowników na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu podobnie jak studentów, powoli maleje. W 2012 roku było ich 3,1% mniej niż w roku 2009. Nieco szybciej spada liczba nauczycieli akademickich, w latach 2009-2012 ich liczba zmalała o 4,4%, a liczba pozostałych pracowników o 1,4%.

Wykres 59. Liczba nauczycieli akademickich na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2008-2013



Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Liczba studentów przypadająca na jednego nauczyciela akademickiego na wszystkich uczelniach publicznych w regionie utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2008 roku wynosiła ona 15,53, a w 2012 nieco spadła i przyjęła wartość 15,33 studentów na jednego nauczyciela akademickiego i utrzymuje się na poziomie podobnym do innych uczelni w kraju.

Istotna dla podnoszenia jakości nauczania jest również mobilność kadry naukowej, udział w międzynarodowych zespołach badawczych i naukowych, znajomość realiów biznesowych – w tym obszarze aktywność uczelni obszaru funkcjonalnego należy wzmacniać.

Wpływ na podnoszenie jakości nauczania mają ponadto, od momentu wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji, także studenci zgłaszając uwagi i wnosząc poprawki do opisów programów nauczania. Ponadto dokonują oni systematycznie oceny pracy wykładowców. Z wyników ocen wyciągane są wnioski a na ich podstawie planowane dalsze działania.

Nie mniej istotne jest wyposażenie uczelni w odpowiedni, nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne.

Działalność biur karier

Przy uczelniach, zarówno publicznych jak i niepublicznych, działają biura karier. Główne cele działalności biur karier to zapewnienie m. in. doradztwa zawodowego, organizacja szkoleń oraz warsztatów podnoszących umiejętności studentów, pośrednictwo w znalezieniu pracy, pomoc w organizacji staży i praktyk. Biura współpracują także z pracodawcami, urzędami pracy organizując targi pracy. Wszystkie usługi oferowane przez biura karier są bezpłatne.

Z wywiadów przeprowadzonych z biurami karier wynika, iż są one obciążone coraz większą liczbą obowiązków przy stałych zasobach kadrowych i finansowych. Biura karier mogłyby pełnić większą rolę w uświadamianiu studentów nt. możliwości rozwoju kariery zawodowej oraz prowadzić projekty skierowane do szerszej grupy odbiorców, a także prowadzić rozleglejsze badania poświęcone sytuacji na rynku pracy i szans zawodowych absolwentów na ww. rynku jednak niezbędne byłoby ich wzmocnienie kadrowe..

Konieczna jest ponadto większa promocja działalności biur karier wśród studentów. Chociaż większość z nich ma świadomość na temat istnienia biur karier, to jednak rzadko zdają sobie sprawę z tego, czym poza pośrednictwem w znalezieniu pracy te instytucje się zajmują.

Uczelnie wyższe poprzez biura karier organizują także targi pracy, na których pracodawcy mają okazję spotkać się ze studentami. Mają one miejsce osobno w Toruniu oraz w Bydgoszczy.

Organizatorem Targów Pracy, Praktyk i Staży „Dni Kariery” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jest AIESEC oraz Biuro Karier UMK. Organizacje dzielą się obowiązkami, mają własne bazy danych i próbują docierać do poszczególnych grup pracowników. Jest to cykliczne wydarzenie, na którym odbywają się wykłady, szkolenia, warsztaty oraz prezentacje firm. Odwiedzane są rokrocznie przez ponad tysiąc studentów. W 2013 r. wzięło w nich udział 20 potężnych firm¹⁰¹.

W Bydgoszczy organizowane są targi o nazwie OFFerty. Są to targi organizowane przez Porozumienie Bydgoskich Biur Karier, w skład, którego wchodzi pięć uczelni wyższych z Bydgoszczy: Collegium Medicum, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy oraz Wyższa Szkoła Gospodarki. Obecnie dołącza do tego porozumienia także wydział Wyższej Szkoły Bankowej z Bydgoszczy. Dzięki wspólnemu połączeniu sił biura mogą oddziaływać na większą skalę, gromadzić większą liczbę pracodawców. W 2013 r. na Hali Sportowo-Widowiskowej Łuczniaka w Bydgoszczy zaprezentowało się ponad 50 instytucji¹⁰².

¹⁰¹ <https://www.biurokarier.umk.pl/targi-pracy-praktyk-i-stazy-2013>

¹⁰² <http://www.offerty.byd.pl/>

W analizowanych miastach istnieją także Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości, których celem jest wspieranie przedsiębiorczości. W Bydgoszczy istnieją cztery takie Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości – przy Wyższej Szkole Gospodarki (od 2005 r.), Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym (od 2009 r.), Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego (od 2010 r.) oraz Collegium Medicum UMK (od 2012 r.)¹⁰³. W Toruniu Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy UMK został powołany w grudniu 2007 r.¹⁰⁴, a już od października 2004 r. działa przy Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu. Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród studentów wynika jednak, iż skłonność do podejmowania własnej działalności gospodarczej po ukończeniu studiów jako alternatywy dla zatrudnienia na etacie jest niewielka.

3

Niska pozycja uczelni BTOF mierzona wynikami badan naukowych w rankingach międzynarodowych i krajowych

Uczelnie BTOF nie występują w międzynarodowych rankingach uwzględniających osiągnięcia naukowe i badawcze. Zestawienie webometrics, które ocenia komunikację szkół wyższych za pośrednictwem Internetu (m.in. aktywność internetową naukowców, bazy danych) uwzględniło 5 uczelni z regionu. Najwyższe miejsce przypadło dla Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, który zajął 590 pozycję (6 w kraju). 2193 miejsce zajął Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy (37 w kraju), Uniwersytet Kazimierza Wielkiego uplasował się na 3323 pozycji (59 w kraju), Collegium Medicum w Bydgoszczy 6107 miejsce (93 w kraju) oraz ostatnia uczelnia wzięta pod uwagę, a zarazem jedyna niepubliczna to Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy. Zajęła ona 6145 miejsce (95 w kraju).

W najbardziej popularnym, polskim rankingu uczelni wyższych, *Perspektywy*¹⁰⁵ najwyżej notowany jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika (9 miejsce). Ponadto w rankingu znalazły się cztery uczelnie niepubliczne, m.in. Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu (29 miejsce w 2013 r.) i Wyższa Szkoła Bankowa (53 miejsce w 2013 r.).

Warto również zauważyć, że Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, jako jedyny w całym regionie otrzymał kategorię A+¹⁰⁶. Dostają ją wydziały uznawane za krajową elitę. Kategorię A przyznano także innym, wybranym wydziałom Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Wydział Teologiczny, Nauk Humanistycznych, Nauk Pedagogicznych, Politologii i Studiów Międzynarodowych, Lekarski, Farmaceutyczny, Chemii, Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej, Matematyki i Informatyki, Sztuk Pięknych).

Aktywność uczelni wyższych na polu badań naukowych przedstawiono w części dotyczącej innowacyjności.

¹⁰³ <http://www.aip.bydgoszcz.pl/>

¹⁰⁴ <http://www.aip.umk.pl/portal/attachments/article/6/AIPPrezentacja.pdf>

¹⁰⁵ Najbardziej znany ranking uczelni wyższych przygotowywany co roku przez portal edukacyjny *Perspektywy*. Ocena przyznawana jest osobno dla uczelni publicznych oraz niepublicznych. Jeśli chodzi o publiczne ośrodki akademickie składa się ona z poszczególnych składników: 25% prestiż, 5% innowacyjność, 15% potencjał naukowy, 30% efektywność naukowa, 10% warunki studiowania, 15% umiędzynarodowienie. Natomiast w zestawieniu uczelni niepublicznych na ocenę wpływ ma: siła naukowa - 40%, warunki studiowania - 20%, prestiż - 20%, umiędzynarodowienie studiów - 15%, innowacyjność 5%.

¹⁰⁶ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego od 2013 r. ocenia jednostki naukowe zgodnie z nowymi zasadami. Jednostką bezpośrednio odpowiedzialną za kategoryzację jednostek naukowych jest Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych. Ww. Komitet przeprowadził kompleksową ocenę jakości naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek naukowych. Kryteria oceny, które były brane pod uwagę to: osiągnięcia naukowe i twórcze, potencjał naukowy, materialny oraz pozostałe efekty działalności naukowej. Oceny przyznawano w kategoriach od A+(najlepsza ocena) do C (najgorsza ocena). Kategorię A+ otrzymało tylko 37 wyróżnionych jednostek.

2.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Duża koncentracja instytucji kultury w miastach oraz mała oferta kulturalna poza obszarem miejskim • Kluczowe i rozpoznawalne instytucje kultury znajdują się tylko w miastach rdzenia • W gminach centrami aktywności kulturalnej są domy kultury i biblioteki • Miasta nie podejmują wspólnych przedsięwzięć infrastrukturalnych, które służyłyby do promowania wspólnej oferty kulturalnej regionu
2	Duże znaczenie kultury w trzecim sektorze dla rozwoju BTOF i podnoszenia poczucia tożsamości lokalnej • Pomimo niestabilnej sytuacji finansowej, sektor pozarządowy pełni istotną rolę w życiu kulturalnym BTOF. • Organizacje pozarządowe mogłyby w większym stopniu oddziaływać na mieszkańców gmin BTOF
3	Bogactwo zasobów kulturowych atutem BTOF w kontekście rozwoju turystyki • Obszar funkcjonalny jest bogaty pod względem liczby obiektów zabytkowych, które wymagają remontów i konserwacji. • Zabytki poddane renowacji i rekonstrukcji mogą stanowić istotny walor turystyczny obszaru funkcjonalnego

1 Duża koncentracja instytucji kultury w miastach oraz mała oferta kulturalna poza obszarem miejskim

Oferta kulturalna BTOF

W BTOF funkcjonuje 236 różnych instytucji i podmiotów działających w sferze kultury i prowadzonych przez różnych organizatorów¹⁰⁷. Jedynie w głównych miastach (Bydgoszcz i Toruń) funkcjonują galerie sztuki, teatry i filharmonia. Podobnie jest w przypadku muzeów, nie licząc trzech gmin w regionie BOF. Świadczy to o znacznej centralizacji instytucji kultury oraz ograniczonej ofercie kulturalnej poza obszarem miejskim. Poza powyższymi instytucjami kultury w obszarze funkcjonalnym działają biblioteki (178) oraz domy i ośrodki kultury (75)¹⁰⁸.

Każda gmina posiada przynajmniej jedną bibliotekę, w większości gmin funkcjonują domy, świetlice lub centra kultury. Wiele z gminnych ośrodków kultury zostało włączonych do programu „Dom Kultury+”, prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury, który ma na celu rozwój i poszerzanie działań domów kultury, poprzez oferowanie im szkoleń i dofinansowania. Edukacja animatorów i nauczycieli jest prowadzona za pomocą programów ogólnopolskich, choć praktycy wskazują na potrzebę tworzenia ich lokalnych wersji.

Domy kultury oferują szeroką ofertę zajęć edukacyjnych, wspierając amatorski rozwój artystyczny lokalnych mieszkańców. Przy domach kultury działają zespoły wokalne i instrumentalne, chóry, orkiestry dęte, zespoły jazzowe, kółka fotograficzne, plastyczne itd. Domy kultury organizują również festiwale, festyny, pikniki, najczęściej związane z obchodami świąt i uroczystości. Domy kultury mają charakter wielofunkcyjny, tzn., że oprócz zajęć artystycznych, prowadzone są zajęcia ruchowe (joga, fitness, karate), rozrywkowe i towarzyskie (gra w szachy), ale również, np. spotkania z psychologiem, nauka języków obcych. Ważnym elementem działalności domów kultury są Uniwersytety Trzeciego Wieku, jako często jedyne zorganizowane formy aktywności dla osób starszych. Wśród najciekawszych działań należy wymienić cykle wykładów o kwestiach społecznych, technologiach itp. organizowane przez Chełmiński Dom Kultury.

¹⁰⁷ Na podstawie danych GUS za 2012 r.

¹⁰⁸ Analizy wydatków publicznych na instytucje kultury, dokonano posługując się oficjalną klasyfikacją stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny, który w dziale „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” (921) wyróżnia następujące typy: 1. Biblioteki; 2. Domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby; 3. Teatry, 4. Centra kultury i sztuki, 5. Muzea; 6. Filharmonie, orkiestry, chóry i kapele; 7. Pozostałe instytucje kultury; 8. Pozostała działalność.

Należy zauważyć, że domy kultury w Bydgoszczy i Toruniu działają jako placówki wychowania pozaszkolnego, podczas gdy domy kultury funkcjonujące w gminach okalających miasta rdzenia są instytucjami kultury działającymi w oparciu o Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. W mniejszych gminach i na obszarach wiejskich funkcję domów kultury pełnią biblioteki. Poza oferowaniem zasobów bibliotecznych w bibliotekach prowadzone są zajęcia dla dzieci, organizowane np. kółka teatralne czy inne wydarzenia. Biblioteki są także miejscem spotkań lokalnej społeczności. W ostatnich latach biblioteki brały i biorą udział w projektach i programach rozwojowych jak np. Program rozwoju bibliotek Biblioteka+, czy Program Fundacji Orange.

W obszarze BTOF funkcjonują instytucje, które w znaczący sposób przyczyniają się do kształtowania krajobrazu kulturalnego kraju. Wśród teatrów publicznych należy wymienić Teatr im. Wilama Horzycy w Toruniu oraz Teatr Baj Pomorski, a w Bydgoszczy Teatr Polski im Hieronima Konieczki, a także teatr operowy Opera Nova, jedyną scenę operową na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Do najprężniej działających instytucji muzycznych należy zaliczyć przede wszystkim Filharmonię Pomorską im. Ignacego Jana Paderewskiego, pełniącą rolę centrum muzycznego na terenie województwa. W Toruniu funkcjonuje zaś Toruńska Orkiestra Symfoniczna, dla której siedzibą jest Centrum Kultury „Dwór Artusa” oraz zespół kameralny MultiCamerata.

Bardzo ważnym dla kulturalnego krajobrazu Bydgoszczy jest interdyscyplinarne Miejskie Centrum Kultury, które jest efektem starań o tytuł ESK 2016. Miejski Ośrodek Kultury jest żywą platformą kultury, podejmującą liczne działania z instytucjami pozarządowymi. Instytucja zarządza zespołem różnych placówek kulturalnych: Zespołem Pałacowo- Parkowym w Ostromecku, Muszlą Koncertową w Parku im. W. Witosa w śródmieściu Bydgoszczy oraz Galerią Wspólną.¹⁰⁹

W Bydgoszczy odbywa się Festiwal Prapremier, ogólnopolski festiwal teatralny organizowany od roku 2002 przez Teatr Polski w Bydgoszczy oraz Bydgoski Festiwal Operowy - największa tego typu w Polsce impreza, której celem jest przegląd najciekawszych dokonań teatrów muzycznych - krajowych i zagranicznych.

Ważne dla toruńskiego pejzażu kulturalnego są centra kultury, przede wszystkim „Dwór Artusa”, organizujący różnorodne wydarzenia kulturalne, na których czoło wysuwają się ambitne przedsięwzięcia jazzowe, jak i interdyscyplinarne Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”. Efektem przygotowań do rywalizacji o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 było utworzenie Toruńskiej Agendy Kulturalnej, instytucji odpowiedzialnej za organizację miejskich wydarzeń kulturalnych, dziś kojarzonej przede wszystkim z organizowania popularnych imprez masowych, takich jak Międzynarodowy Festiwal Światła Skyway, czy Parady Trzech Króli.

Wśród galerii sztuki na terenie BTOF ważną rolę odgrywa Galeria Miejska bwa Bydgoszczy, a do najważniejszych muzeów należą Muzeum Okręgowe w Toruniu, w którego skład wchodzi m.in. Ratusz Staromiejski i Dom Mikołaja Kopernika, Muzeum Etnograficzne w Toruniu, a także Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy.

Na podstawie analizy najważniejszych instytucji kultury na terenie BTOF można wysunąć wnioski o wzajemnym dopełnianiu się obu części obszaru funkcjonalnego pod względem tworzenia oferty kulturalnej. W Bydgoszczy znajdują się dwa najważniejsze na terenie województwa centra muzyczne – Opera Nova i Filharmonia Pomorska. Oba są instytucjami finansowanymi przez Województwo Kujawsko-Pomorskie. W Toruniu prężnie działają interdyscyplinarne Centrum Kultury „Dwór Artusa”, Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” oraz Toruńska Agenda Kulturalna. Świadczy to o różnorodności oferty kulturalnej.

¹⁰⁹ <http://www.mck-bydgoszcz.pl/?p=onas>

Uzupełnianie się oferty kulturalnej ujawnia się również na polu teatralnym. Zarówno w Bydgoszczy, jak i Toruniu funkcjonują teatry; toruński teatr Baj Pomorski jest jedynym teatrem lalek na terenie województwa, a dwa teatry dramatyczne, Teatr im. Wilama Horzycy i Teatr Polski, dopełniają się repertuarowo, oferując z jednej strony dramaty współczesny, z drugiej klasykę oraz organizując dwa ważne festiwale teatralne – prezentujący polskie spektakle Festiwal Prapremier oraz Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Kontakt”. Ponadto, oba ośrodki miejskie utrzymują muzea, które są związane z historią miasta (przede wszystkim Toruń) i pełnią istotną rolę w generowaniu ruchu turystycznego.

Bogactwo oferty kulturalnej w regionie BTOF oraz programowe „dopełnianie się” instytucji stanowi perspektywę rozwojową dla kultury. Wśród głównych potrzeb na drodze do stworzenia wspólnej oferty kulturalnej praktycy wskazują przede wszystkim wspólną promocję, czyli z jednej strony działania cross-promocyjne (wydarzenia toruńskie powinny być promowane w Bydgoszczy i *vice versa*), a także wychodzenie z informacją kulturalną poza obszar BTOF, w celu budowania kulturalnej marki regionu. W tym kontekście przed BTOF stoją wspólne wyzwania o charakterze infrastrukturalnym, tzn. stworzenie wspólnego biura promocji lub jednej instytucji impresaryjnej. Zamiast kilku instytucji „walczących” o publiczność, efektywniej byłoby skumulować środki budżetowe i poświęcić je na działanie jednej instytucji i jej aktywnej promocji.

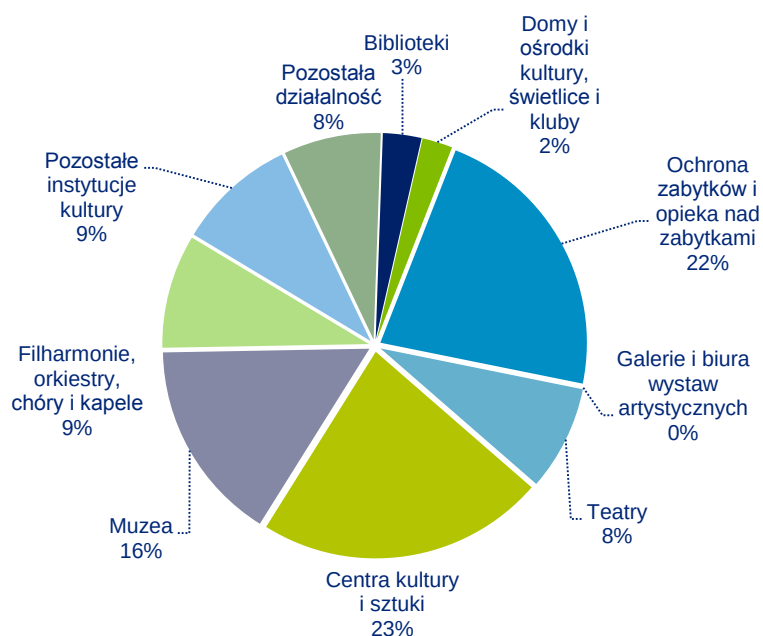
Wśród potrzeb obszaru funkcjonalnego w obszarze kultury znajdują się także prace modernizacyjne instytucji kultury, w szczególności domów kultury funkcjonujących w gminach. Zdiagnozowane potrzeby opiewają na przynajmniej 50 mln zł.

W Bydgoszczy do kluczowych inwestycji planowanych do realizacji przez miasto należą m.in. rewitalizacja poprzemysłowych Młynów Rottera, utworzenie Centrum kulturalno-festiwalowego, jako wielofunkcyjnego kompleksu kreatywności artystycznej, rozbudowa i przebudowa Teatru Polskiego im. Hieronima Konieczki, rewitalizacja dawnych budynków Teatru Kameralnego przy ul. Grodzkiej, poszerzenie oferty kulturalnej i podniesienie standardu świadczonych usług Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego.

Wydatki na kulturę znikomą częścią wydatków budżetów gmin

W obszarze BTOF wydatki na kulturę w 2012 wyniosły prawie 103 mln złotych. W okresie 2009-2012 zarówno w bydgoskiej, jak i toruńskiej części obszaru funkcjonalnego zauważa się bardzo podobny trend wzrostowo-sпадkowy. Nagły wzrost wydatków na kulturę w 2010 na obu obszarach wiązał się ze staraniami Torunia i Bydgoszczy o uzyskanie tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016 i wzrostem środków europejskich na inwestycje. Gdy miasta przegrały rywalizację pod koniec 2010 r., wydatki na kulturę zaczęły gwałtownie spadać. Oznacza to, że poziom wydatków na BTOF kształtowany jest przede wszystkim przez poziom wydatków na kulturę w głównych miastach: Toruniu i Bydgoszczy. Okres programowania 2014-2020 będzie się wiązał z realizacją nowych inwestycji w obszarze kultury stąd należy spodziewać się wzrostu inwestycyjnych wydatków budżetowych gmin w kolejnych latach. Pierwsze oznaki ww. trendu są widoczne chociażby w budżetach miast rdzenia na 2014 r., gdzie planowane wydatki inwestycyjne są kilkukrotnie wyższe niż np. w 2013 r.

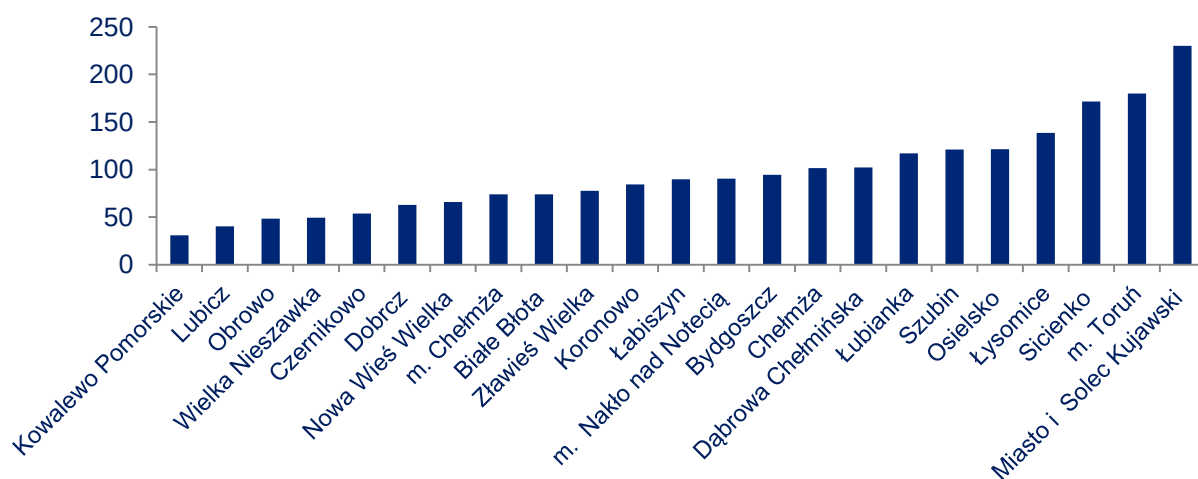
Wykres 60. Wydatki na kulturę w BTOF w podziale na poszczególne typy instytucji kultury w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 18.03.2014

Aby przyjrzeć się, jak dystrybuowane są środki na kulturę na całym obszarze BTOF, należy zestawić wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca we wszystkich miastach i gminach, które wchodzą w skład całego obszaru funkcjonalnego. Poniżej zaprezentowano średnie wydatki w latach 2009-2012 w przeliczeniu na mieszkańca we wszystkich miastach i gminach BTOF.

Wykres 61. Nakłady na kulturę w przeliczeniu na 1 mieszkańca w miastach i gminach BTOF w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 18.03.2014

BTOF jest zróżnicowany pod względem wysokości środków wydatkowanych na kulturę w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego finansowanie kultury było bardziej równomierne, jeśli pod uwagę brane jest miasto rdzeń i gminy okalające. W niektórych gminach powyższe wydatki były wyższe niż w Bydgoszczy (w przeliczeniu na 1 mieszkańca), natomiast w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego występuje znaczna centralizacja (znaczna większość środków wydawana jest w Toruniu). Po pierwsze, w latach 2009-2012 Toruń wydał na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca znacznie więcej niż Bydgoszcz, przy czym różnica wynosi tu ponad 40%. Po drugie, na terenie gmin i miast wchodzących w skład bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego (bez Bydgoszczy) wydano na kulturę więcej niż na terenie gmin i miast wchodzących w skład toruńskiej części obszaru funkcjonalnego (bez Torunia), a różnica wynosi tu niecałe 10%. Ogółem, na terenie toruńskiej części obszaru funkcjonalnego wydano na kulturę prawie 30% więcej niż na terenie bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego. Warto ponadto zwrócić uwagę, że na terenie toruńskiej części obszaru funkcjonalnego to Toruń jest miejscem, gdzie wydaje się na kulturę najwięcej, podczas, gdy na terenie bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego niektóre gminy, takie jak Osielsko, Sicienko, czy Szubin, wydały na kulturę (w przeliczeniu na mieszkańca) więcej niż Bydgoszcz. Świadczy to o bardziej zrównoważonej polityce wydatkowania środków na kulturę na terenie bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego. Toruńska część obszaru funkcjonalnego wydaje na kulturę znacznie więcej, a jednak następuje zjawisko kumulacji środków w głównym ośrodku miejskim.

O tym, jaką pozycję w wydatkach publicznych BTOF zajmuje kultura, świadczy stosunek wydatków na kulturę do wydatków ogółem. Wysokość wydatków na kulturę w latach 2009-2012 nie przekracza kilku procent całościowych wydatków z budżetu publicznego miast BTOF. Warto zauważyć, że w tym okresie na terenie BTOF następuje sukcesywny wzrost wydatków publicznych z 2,8 mld do 3,5 mld złotych, czyli o ponad 700 mln złotych.

2

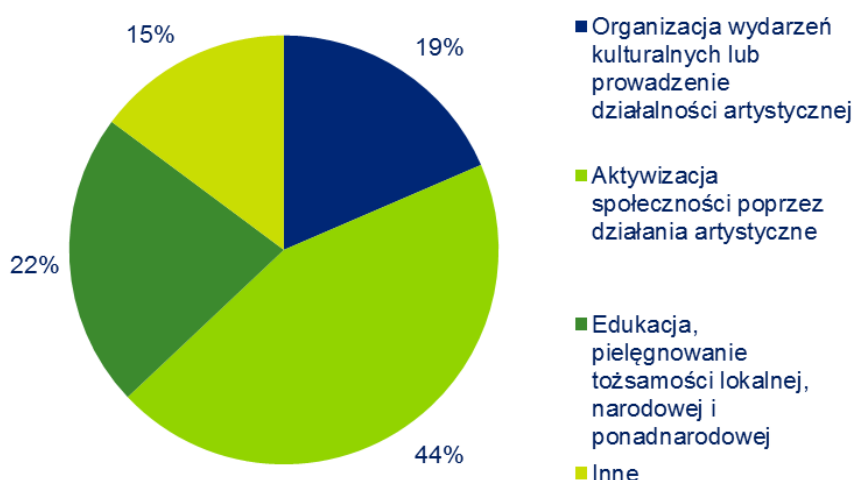
Duże znaczenie kultury w trzecim sektorze dla rozwoju BTOF i podnoszenia poczucia tożsamości lokalnej

Obok kultury instytucjonalnej, ważną rolę w kształtowaniu oferty kulturalnej regionów pełnią organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia), podmioty prywatne oraz indywidualni artyści. Charakteryzuje się on mniejszą stabilnością od kultury instytucjonalnej, większość organizacji nie posiada bowiem własnych siedzib oraz otrzymuje dotacje na zasadach konkursowych.

Organizacje trzeciego sektora zabierają głos w kwestii założeń strategicznych dotyczących rozwoju kultury, i w tym zakresie, zarówno w Toruniu, jak i Bydgoszczy, podjęto w ostatnich latach ważne działania. Wydarzeniem bez precedensu było podpisanie w Bydgoszczy w 2011 pierwszego w kraju miejskiego Paktu dla Kultury – umowy społecznej między władzami miasta a obywatelami reprezentowanymi przez środowiska kultury. Pakt ten gwarantuje wzrost wydatków publicznych na kulturę do roku 2015, o nie mniej niż milion złotych w każdym roku (począwszy od 2012), bardziej przejrzyste i efektywne wydatkowanie środków na kulturę, a także równy dostęp do publicznych środków finansowania kultury twórcom indywidualnym, grupom nieformalnym i podmiotom prywatnym. Po Pakcie w 2013 roku nastąpiło podpisanie w Bydgoszczy Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury (tzw. Masterplanu), którego formuła wywodzi się z idei wzrostu partycypacji obywatelskiej w procesie tworzenia budżetu miasta oraz zasad wydatkowania środków na kulturę. W Toruniu aktywność trzeciego sektora uwidoczniła się podczas „Turkusowej rewolucji” w 2010 roku, zainicjowanej przez klub eNeRDe, w ramach której artyści domagali się od Miasta uwzględnienia ich głosu przy tworzeniu założeń strategicznych w obszarze kultury. Zaowocowała ona powstaniem Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, a także inicjatywami miasta na rzecz pobudzania obywatelskiej debaty o kulturze, m.in. przeprowadzeniem konsultacji społecznych w 2012 pod nazwą „Bierzemy kurs na kulturę”.

Pod względem rozmachu ruchów obywatelskich oraz ich wpływu na kształtowanie polityki miejskiej i budżetu miejskiego, widać różnicę między Bydgoszczą i Toruniem. O ile w Bydgoszczy ruch obywatelski miał charakter rozległej, łączącej wiele środowisk i wieloletniej debaty (od Forum Kultury Bydgoskiej w 2010), w Toruniu odbyły się konsultacje o dużo skromniejszym charakterze oraz, zdaniem praktyków, nie miały dużego znaczenia dla ustalania zapisów Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, będącej w dużej mierze dokumentem administracyjno-politycznym. Podczas, gdy bydgoskie środowiska twórcze podkreślają faktyczny wpływ obywatelskiej aktywności na działalność miasta (Biuro Kultury konsultuje wszystkie decyzje z Obywatelską Radą Kultury), środowiska twórcze w Toruniu narzekają na brak publicznej debaty o kulturze, angażującej różne strony i podmioty, która skutkowałaby podpisaniem dokumentów strategicznych mających realny wpływ na politykę kulturalną miasta.

Wykres 62. Działania, na które organizacje pozarządowe pozyskiwały dotacje (2012 r.)



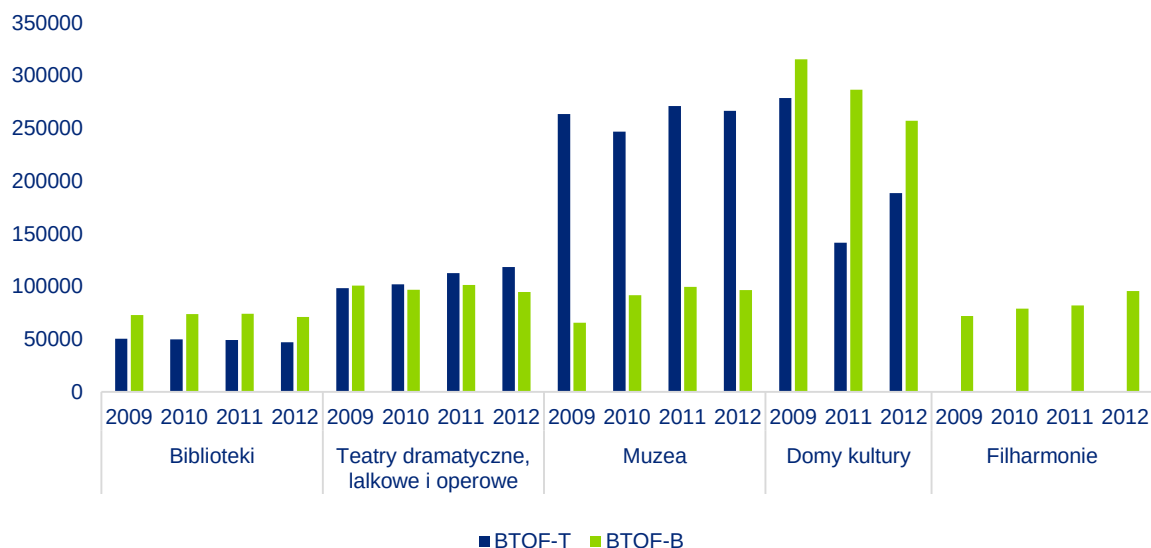
Źródło: Opracowanie własne na podstawie budżetów miast

Należy dodać, że znaczna większość organizacji pozarządowych, które swoim zakresem działania obejmują „kulturę, sztukę, ochronę dóbr kultury i tradycji”, znajduje się w głównych miastach: Bydgoszczy i Toruniu, co świadczy o klastrowości oraz małej działalności organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich BTOF. Charakterystycznym zjawiskiem dla organizacji pozarządowych jest wychodzenie z zamkniętych sal w przestrzeń publiczną: ulice, parki, skwery. Przykładem jest tu udana inicjatywa Pracowni Zrównoważonego Rozwoju „Śniadanie na trawie”, czyli wielki piknik na 2000m2 trawy rozłożonej na toruńskiej Starówce. Przykładem znaczących działań w obszarze społecznym jest założenie społecznego domu Kulturhaus przez Fabrykę UTU i Stowarzyszenie „Sztuka Cię Szuka”, które, mimo przeszkód lokalowych, zagospodarowały mieszkanie w starej kamienicy przy ul. Poniatowskiego.

Uczestnictwo w kulturze

Uczestnictwo w kulturze rozumiane jest jako uczestnictwo publiczności w wydarzeniach organizowanych przez wybrane rodzaje instytucji kultury w poszczególnych latach. Poniższy wykres ilustruje, jak kształtowała się liczba publiczności w bibliotekach, domach kultury, teatrach, muzeach oraz filharmonii.

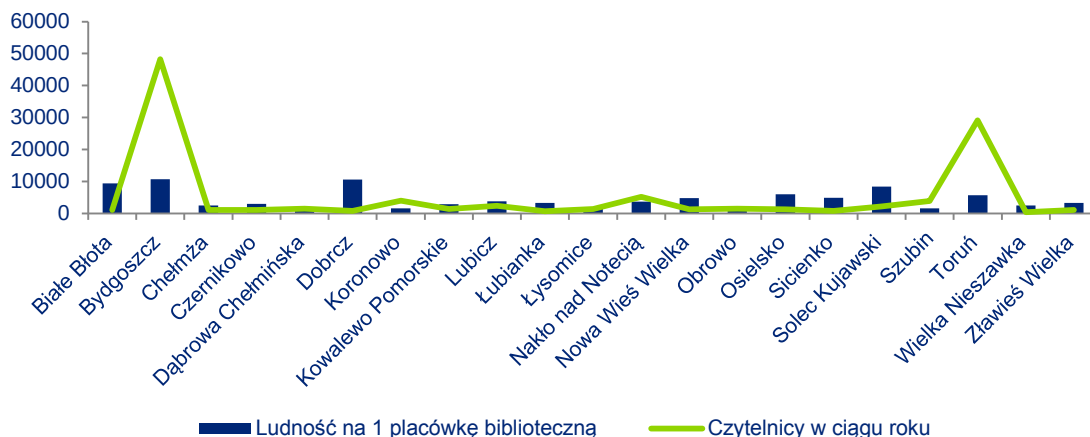
Wykres 63. Liczba odwiedzających i widzów w instytucjach kultury w BTOF w latach 2009-2012



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 18.03.2014

Praktycy wskazują na niski poziom uczestnictwa w kulturze, charakterystyczny dla nawet tak zwykle aktywnych kulturalnie grup jak studenci. Do najważniejszych barier należy zaliczyć uwarunkowania ekonomiczno-społeczne i edukacyjne, ale również, np. odległość dzielnic mieszkalnych od centrów miast, gdzie skupia się życie kulturalne. Miasta nie dbają o podnoszenie kompetencji artystycznych mieszkańców, serwując im w dużej mierze darmowe imprezy masowe na niskim poziomie artystycznym. Na podstawie przedstawionych powyżej danych statystycznych można natomiast stwierdzić, iż dużo wyższa liczba odwiedzających muzea w Toruniu niż Bydgoszczy wiąże się z historycznym znaczeniem pierwszego z miast i świadczy o dużej roli muzeów w generowaniu ruchu turystycznego. Po drugie, liczba wypożyczających książki z bibliotek w obu obszarach funkcjonalnych jest stosunkowo mała.

Wykres 64. Ludność przypadająca na 1 placówkę biblioteczną oraz czytelnicy w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 12.03.2014

Po trzecie, należy zauważyć dużą rolę, jaką w życiu kulturalnym bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego pełnią domy kultury. Wskazuje to na stosunkowo dużą aktywność kulturalną mieszkańców gmin i miast poza Bydgoszczą, co potwierdzają wysokie nakłady na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca na obszarach gminnych.

Istotną rolę w aktywizowaniu mieszkańców BTOF w działania kulturalne mogłyby odegrać organizacje pozarządowe.

Ponadlokalna współpraca wewnątrzsektorowa

Współpraca wewnątrzsektorowa to współpraca podejmowana przez publiczne, prywatne i obywatelskie podmioty w sektorze kultury. Zarówno w dokumentach strategicznych dotyczących kultury Bydgoszczy, jak i Torunia, znajdują się zapisy dotyczące potrzeby rozwoju współpracy ponadlokalnej. Oba miasta (Toruń i Bydgoszcz) należą do sieci międzynarodowych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż Bydgoszcz, jako pierwsze miasto w Polsce, zostało członkiem sieci miast Agenda 21 na Rzecz Kultury (dokument o randze światowej promujący rozwój kultury przez miasta i samorządy lokalne), a także jest członkiem międzynarodowego Stowarzyszenia Agencji Demokracji Lokalnej oraz Eurocities – transeuropejskiej organizacji pozarządowej zrzeszającej największe i najbardziej dynamiczne miasta Europy. Ponadto, oba miasta przystąpiły do Obywatelskiego Partnerstwa dla Kultury 2016, inicjatywy mającej na celu dzielenie się doświadczeniami w obszarze budowania miejskich polityk kulturalnych oraz wspólne realizowanie i promowanie projektów kulturalnych.

Na poziomie „oddolnym” instytucji kultury zaistniało kilka wspólnych inicjatyw między miastami. Międzynarodowy Festiwal Sztuki Autorów Zdjęć Filmowych Plus Camerimage odbywający się początkowo w Toruniu, przeniósł się do Bydgoszczy, choć organizatorem jest nadal toruńska Fundacja Tumult. Toruńskie Centrum Sztuki „Dwór Artusa” podejmuje próby działań cross PR-owych z instytucjami bydgoskimi. Wydaje się, że wspólna promocja imprez znacznie wzmocniłaby wizerunek regionu, jako atrakcyjnego kulturalnie. W tym celu jednak nie tylko konieczna jest oddolna aktywność instytucji, ale również zacieśnienie współpracy między władzami miasta i województwa. Ogdórna gotowość do współpracy byłaby ułatwieniem i impulsem do szerszej zakrojonej współpracy ponadlokalnej.

Schemat 10 Przykłady ciekawych inicjatyw kulturalnych w BTOF



Źródło: Opracowanie własne

Współpraca międzysektorowa. Kultura a podnoszenie potencjału innowacyjnego TOF

W dokumentach strategicznych dotyczących kultury obu miast – Torunia i Bydgoszczy, znalazły się zapisy dotyczące współpracy międzysektorowej. Z jednej strony wynika ona z traktowania kultury jako zasobu ekonomicznego, połączonego z innowacyjnym i kreatywnym działaniem, tak jak to zostało dostrzeżone w *Raporcie o stanie kultury w Toruniu*. Z drugiej strony potrzeba współpracy międzysektorowej wiąże się z ideą zrównoważonego rozwoju, postulowanego w bydgoskiej *Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury*. W Strategii tej zwrócono uwagę na potrzebę tworzenia zrównoważonych partnerstw podmiotów z różnych dziedzin, m.in. instytucji kultury, uczelni, sektora biznesu i mediów. Jako cel strategiczny rozwoju kultury postrzegać należy współpracę podmiotów reprezentujących różne sektory. W tym względzie warto uwzględnić dwa pola relacji: kultury i nauki oraz kultury i biznesu.

Tabela 40 Obszary współpracy w sferze kultury

Kultura i Nauka	Kultura i biznes
Współpraca kultury i nauki jest zarówno celem strategicznym Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, jak i stanowi jeden z	Instytucje kultury i organizacje pozarządowe w toruńskim i bydgoskim sektorze kultury inicjują współpracę z podmiotami biznesowymi.

Kultura i Nauka	Kultura i biznes
zapisów bydgoskiego Paktu dla Kultury Oba miasta są aktywne na polu wspólnych przedsięwzięć kultury i nauki. Toruński Festiwal Kultury i Sztuki, organizowany przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Urząd Miasta Torunia oraz Towarzystwo Naukowe w Toruniu, popularyzuje naukę i sztukę wśród mieszkańców Torunia i regionu. Jest to wydarzenie na styku dwóch dziedzin, do którego Rady Programowej zapraszani są przedstawiciele wszystkich toruńskich instytucji kultury. W Bydgoszczy utworzono Uniwersyteckie Centrum Kultury i Mediów, do którego zadań należy, m.in. organizacja warsztatów, szkoleń, spotkań i konferencji służących promocji wiedzy o kulturze, sztuce i mediach, promocja lokalnej twórczości artystycznej, współpraca z władzami Bydgoszczy i akademickimi centrami kultury innych uczelni, a także aktywizowanie różnych środowisk do aktywności kulturalnej. W ramach Bydgoskiego Grantu Oświatowego wspierane są inicjatywy kulturalne i edukacyjne, a Obywatelska Strategia Rozwoju Kultury zakłada powstanie Miejskiego Programu Edukacji Kulturalnej, którego celem jest podnoszenie kompetencji kulturalnych, m.in. wsparcie szkół prowadzących programy edukacji kulturalnej. W budowaniu relacji kultury i nauki brakuje projektów ponadlokalnych, które łączyłyby bydgoskie i toruńskie jednostki naukowe i kulturalne we wspólnych działaniach. Działania te mogłyby być stymulowane przez władze miejskie i wojewódzkie, jako instytucje „parasolowe”, tworzące programy wsparcia dla inicjatyw ponadlokalnych	Najbardziej popularną formą współpracy z biznesem jest sponsoring, czyli pozyskiwanie środków na działalność w zamian za promowanie marki darczyńcy, pojawiają się nowe tendencje, wpisujące się w europejski trend współpracy kultury i biznesu. W dokumentach strategicznych, m.in. bydgoskiej <i>Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury</i> znalazły się zapisy postulujące zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, m.in. między instytucjami kultury i biznesem. Oznacza to nowe stawianie akcentów i przesunięcie punktu ciężkości z relacji komercyjnych, czyli sponsorskich, w relacje partnerskie. Taki kierunek myślenia reprezentuje m.in. Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, które zamiast poszukiwania sponsorów, proponuje partnerom biznesowym serię szkoleń dla biznesu, mającą na celu udoskonalanie technik improwizacji w sprzedaży. Jest to forma współpracy wykorzystywana przede wszystkim przez organizacje pozarządowe i prywatne, dając artystom możliwość działania w nowych obszarach i pozyskiwania nowych źródeł dochodów.

Podejmowanie prób współpracy na nowoczesnych zasadach jest jednak zjawiskiem mało rozpowszechnionym wśród toruńskich i bydgoskich instytucji kultury. Podstawową formą współpracy jest nadal sponsoring, choć praktycy w obszarze kultury narzekają na duże trudności w namawianiu strony biznesowej do współpracy. Największą liczbą sponsorów cieszą się imprezy masowe, czyli festiwale, ale już nawet tak prestiżowym instytucjom, jak Opera Nova i Filharmonia Pomorska, zdobycie sponsora nie przychodzi z łatwością. Nie ulega wątpliwości, że wsparcie biznesu, choć ważne źródło finansowania, stanowi jedynie dopełnienie budżetów publicznych instytucji kultury. A jednak w relacji kultury i biznesu tkwi potencjał, który nadal pozostaje niewykorzystany.

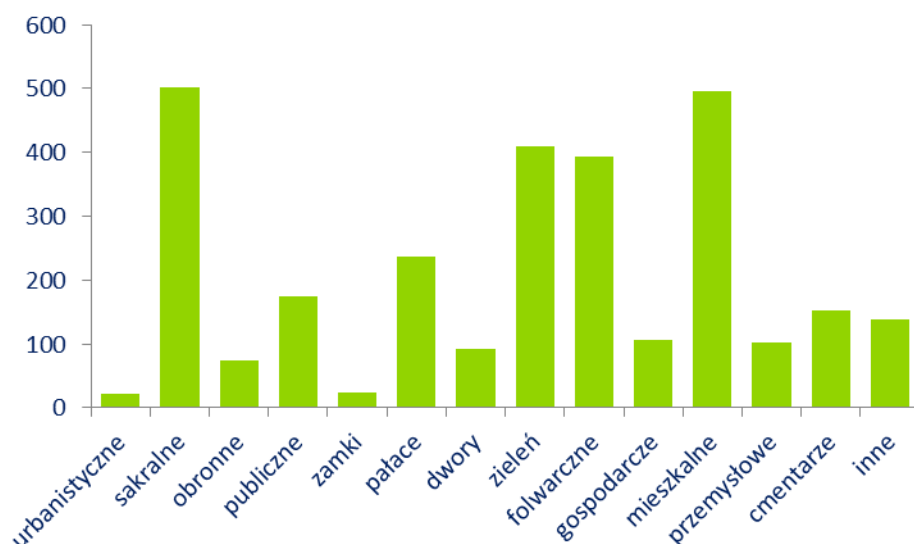
3

Bogactwo zasobów kulturowych atutem BTOF w kontekście rozwoju turystyki

W województwie kujawsko-pomorskim znajduje się 2926 zabytków wpisanych do Rejestru zabytków¹¹⁰.

Kategorie zabytków znajdujących się na terenie województwa przedstawia poniższy wykres.

Wykres 65. Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów w województwie kujawsko-pomorskim (2013 r.)



Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

Znaczna część obiektów zabytkowych jest położona w obszarze funkcjonalnym.

Wśród typów cennych obiektów znajdują się:

- Budowle sakralne: kościoły, synagogi, kaplice, cmentarze
- Kamienice i budynki użyteczności publicznej
- Zespoły dworsko-parkowe
- Zamki i fragmenty murów miejskich
- Zabudowa staromiejska dawnych rynków miast oraz historyczne ulice
- Zabytkowe obiekty przemysłowe
- Zabytki hydrotechniczne

¹¹⁰ Stan na dzień 31.03.2013 r., Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

Mapa 19 Zestawienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2009-2012



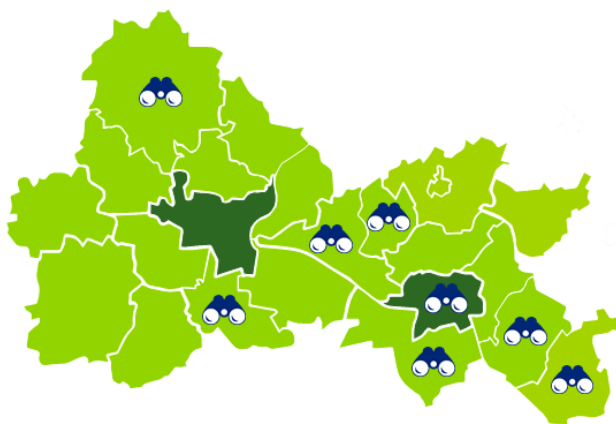
Źródło: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016

Toruń posiada największą, po Krakowie, liczbę autentycznych zabytków sztuki i architektury gotyckiej w Polsce. Na średniowiecznym rynku i otaczających go ulicach znajduje się kilkaset gotyckich zabytków. O wartości toruńskich zabytków świadczy wpisanie toruńskiej starówki na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. Bydgoszcz posiada kilkaset obiektów wpisanych w rejestrze zabytków, w tym m.in. rozległe secesyjne śródmieście najlepiej zachowane w kraju po Łodzi, czy zabytek sztuki inżynierskiej, jakim jest kanał bydgoski ze śluzami. Chlubą Bydgoszczy jest także zrewitalizowana Wyspa Młyńska i Stare Miasto. W gminach okalających miasta rdzenia znajdują się przede wszystkim zabytki o charakterze sakralnym, ale także zabytkowe zespoły dworsko-pałacowe, spichlerze, czy ruiny zamków. Na terenie obszaru funkcjonalnego leży zamek krzyżacki - Zamek Bierzgłowski (gm. Łubianka), który dzięki pracom renowacyjnym trwającym od 1992 r. właściwie odzyskał swój dawny blask i stanowi aktualnie atrakcję turystyczną. Ruiny zamków znajdują się natomiast np. w Kowalewie Pomorskim, Szubinie, Złotorii. Obiekty te pozostawione w formie „trwałej ruiny” lub adaptowane do nowych funkcji mogą stanowić bazę dla prowadzenia tematycznych tras krajoznawczych. Atrakcję turystyczną stanowią również zachowane na terenie województwa zespoły fortyfikacji m.in. w Toruniu. Na terenie całego województwa zewidencjonowanych jest ponad tysiąc zespołów pałacowo-i dworsko-parkowych, z których najważniejsze o randze ponadregionalnej leżą w obszarze funkcjonalnym i są to zespoły w Lubostroniu (gm. Łabiszyn) i Ostromecku (gm. Dąbrowa Chełmińska). Na terenie województwa zewidencjonowanych jest ok. 4,5 tys. obiektów przemysłowych i gospodarczych, z czego w obszarze funkcjonalnym m.in. most kolejowy - Buszkowo (gm. Koronowo – nad doliną rzeki Kamion), most kolejowy – Koronowo (nad rzeką Brdą), oraz Kanał Bydgoski (łączy Wisłę z Odrą poprzez Brdę i Noteć).¹¹¹ Wśród najbardziej wartościowych zabytków z terenu powiatu

¹¹¹ Strategia rozwoju turystyki w Województwie Kujawsko-Pomorskim, Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego, 2004 r.

Zabytki wymagają renowacji i konserwacji. Pierwszy etap przywracania blasku zabytkom toruńskiej starówki pochłonął niemal 40 milionów złotych i był jednym z największych przedsięwzięć konserwatorskich w kraju. Do udanych inwestycji należała także rewitalizacja zabytkowych obiektów Wyspy Młyńskiej w Bydgoszczy. W kolejnym okresie programowania 2014-2020 planowane jest kontynuowanie prac konserwatorskich i renowacyjnych. Dalszej odnowie ma podlegać zarówno toruńska starówka, jak i m.in. architektura Bydgoskiego Przedmieścia, Park Forteczny na Skarpie, zagospodarowanie fragmentu średniowiecznego nabrzeża portowego na Wiśle, rewitalizacja historycznego systemu forteczno-wodnego (obejmuje on swoim zakresem przeprowadzenie prac konserwatorskich Grodzy V i Grodzy VI z urządzeniami hydrotechnicznymi, odbudowę układu fosy przy ul. Podgórskiej oraz rewitalizację otoczenia, Fort IV im. Stanisława Żółkiewskiego, Fort św. Jakuba z Parkiem Glazja, Fort VI im. Jaremy Wiśniowieckiego). W Bydgoszczy planuje się rewitalizację zabudowy staromiejskiej i śródmiejskiej, czy remonty zdegradowanych, zabytkowych śluz. Prace konserwatorskie posiadanych zabytków chciałyby przeprowadzić także np. gmina Koronowo, Chełmża, Łubianka, Łysomice czy Żławień Wielka.

Przez obszar funkcjonalny przebiegają liczne szlaki turystyczne. Są wśród nich szlaki historyczne, m.in. szlaki walk i męczeństwa z okresu II wojny światowej i stalinizmu. Program zakładający rozwój szlaków jest realizowany pod auspicjami Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Chęć realizacji projektów polegających na przygotowaniu kolejnych odcinków szlaku walk i męczeństwa zgłosiły gminy toruńskiej części obszaru funkcjonalnego. Główne działania, które miałyby być realizowane w ramach projektów to nie tylko inwentaryzacja, uporządkowanie i zagospodarowanie terenu wzdłuż szlaku, monitoring i oświetlenie, oznakowanie szlaku, ale także działania edukacyjne skierowane do dzieci.



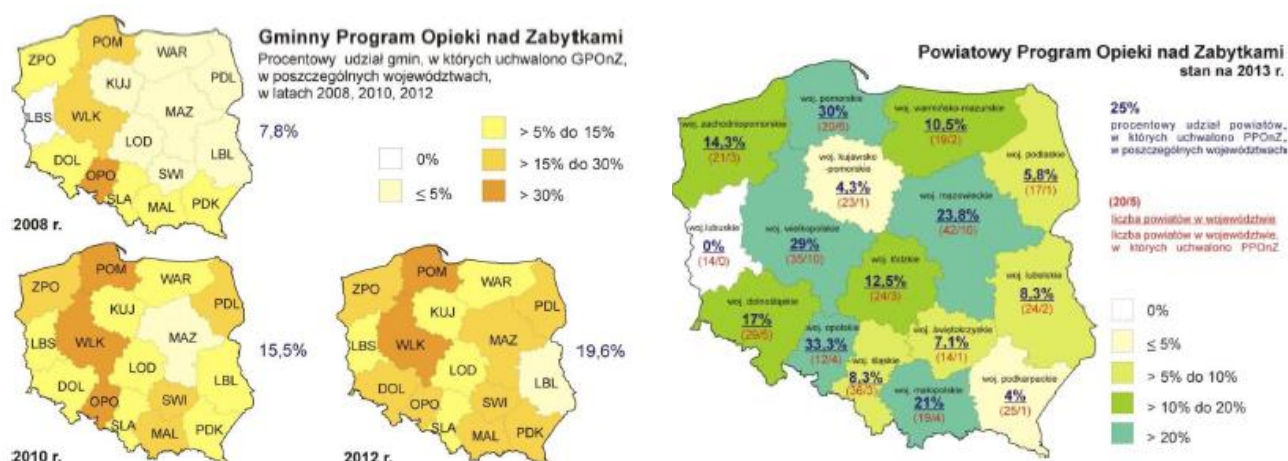
160

Podobne turystyczne szlaki tematyczne można stworzyć np. w oparciu o liczne, zachowane zespoły dworskie i pałacowe, czy też obiekty pozostawione w formie „trwałej ruiny”, które uzupełniane o niezbędną infrastrukturę turystyczną będą skutecznie przyciągać nie tylko mieszkańców obszaru funkcjonalnego w czasie weekendowych wycieczek, ale także turystów spoza regionu.

Programy Opieki nad Zabytkami

Ochrona dziedzictwa kulturowego staje się coraz bardziej istotna w planowaniu rozwoju gmin. Zasady opieki nad zabytkami zostały określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 z 17 września 2003, poz. 1568 z późniejszymi zmianami). W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, ustawa nakazuje również tworzenie na okres czterech lat programów opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami jest ewidencja zabytków. Programach Opieki nad Zabytkami. Programy takie posiadają miasta Bydgoszcz i Toruń. Od kilku lat wzrasta również liczba gminnych programów opieki nad zabytkami. Powiatowe programy opieki nad zabytkami posiada zarówno Powiat Bydgoski jak i Powiat Toruński.

Mapa 21 Liczba obowiązujących gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2013



Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

W programach opieki nad zabytkami nie tylko zostały zinwentaryzowane zabytki wymagające prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich oraz wymagające zabezpieczenia, ale także wskazano kierunki głównych działań takie jak:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego
- Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wzrost konkurencyjności regionu
- Promocja walorów kulturowych i tradycji regionu

2.5. Opieka zdrowotna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Poziom zdrowia oraz dostęp do opieki medycznej w BTOF • Wśród dzieci do 18 roku życia dominują takie schorzenia jak zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, otyłość, zniekształcenia kręgosłupa. W województwie wzrósł wskaźnik osób, u których stwierdzono nowotwory, niedokrwistość, choroby tarczycy, cukrzycę, dychawicę oskrzelową • Wśród osób powyżej 19 roku życia wzrosła zachorowalność na nowotwory, choroby tarczycy, cukrzycy, niedokrwistość, choroby obwodowego układu nerwowego, dychawicę oskrzelową, przewlekły nieżyt oskrzeli, choroby układu trawienia. • Dominującą przyczyną zgonów w obszarze BTOF są choroby układu krążenia oraz nowotwory • W obszarze funkcjonalnym niezbędna jest poprawa jakości i dostępności do świadczeń medycznych
2	Niezadawalający stan infrastruktury opieki medycznej • W obszarze funkcjonalnym znajduje się 35 podmiotów świadczących stacjonarne i całodobowe usługi szpitalne • Obiekty budowlane użytkowane przez szpitale są w znacznym stopniu wyeksploatowane i wymagają nakładów finansowych na ich odtworzenie • W BTOF pogorszył się dostęp do SOR
3	Niedobór kadr medycznych w obszarze BTOF • Liczba personelu medycznego zatrudnionego na badanym obszarze jest niższa niż średnia krajowa • W obszarze funkcjonalnym istnieją znaczne niedobory kadrowe. Wskazuje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest emigracja absolwentów medycyny, jak również brak płynnej zmiany pokoleniowej lekarzy. • Istnieje zróżnicowanie w zakresie dostępności do lekarzy POZ w powiatach i gminach
4	Konieczność stworzenia kompleksowego systemu koordynującego pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną • Występuje niski poziom współpracy w zakresie świadczeń zdrowotnych i profilaktyki pomiędzy jednostkami ochrony zdrowia, ośrodkami naukowymi, dydaktycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego oraz podmiotami systemu opieki zdrowotnej.

Zdrowe społeczeństwo ma ogromne znaczenie dla rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu. Dlatego trzeba dążyć do poprawy poziomu zdrowia oraz równego dostępu do opieki medycznej dla wszystkich obywateli.

Bardzo istotne dla zabezpieczenia opieki zdrowotnej są zmiany w liczebności i strukturze poszczególnych grup ekonomicznych, wskazujące na starzenie się populacji i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Zgodnie z prognozami, do 2035 r. liczba ludności obszarów podmiejskich będzie rosła, przy jednoczesnym spadku liczby ludności w Bydgoszczy i Toruniu. Prognozuje się także spadek ogólnej liczby osób w województwie (o 8,3%).

BTOF charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w zakresie zdrowotności i zapadalności na różnego rodzaju choroby.

1 Poziom zdrowia oraz dostęp do opieki medycznej w BTOF

Stan zdrowia dzieci i młodzieży do lat 18

W strukturze schorzeń dzieci i młodzieży do 18 roku życia przypadających na 10 tys. mieszkańców we wszystkich powiatach w województwie dominują zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, otyłość,

znieskształcenia kręgosłupa oraz dychawica oskrzelowa. W województwie wzrósł wskaźnik osób, u których stwierdzono nowotwory, niedokrwistość, choroby tarczycy, cukrzycę, dychawicę oskrzelową, na 1000 mieszkańców na przełomie lat 2008-2012. Niemniej jednak poziom ten spadł dla dwóch dominujących schorzeń – zaburzeń refrakcji i akomodacji oka oraz znieskształceń kręgosłupa. Nieco mniej jest także stwierdzonych przypadków alergii pokarmowej.

Stan zdrowia ludności powyżej 19 roku życia

W badanej grupie wiekowej zdecydowanie największym problemem są choroby układu krążenia. Wskaźnik stwierdzonych chorób dla województwa przyjął wartość 1354 osób dorosłych/10 tys. mieszkańców w 2008 roku i wzrósł o 560 w 2012 r. W powiecie i mieście Toruniu w ww. okresie zwiększyła się liczba osób chorych na tego typu schodzenia i w 2012 r. osiągnęła wartość aż 2780 os./10 tys. mieszkańców. Dla powiatu i miasta Bydgoszcz wskaźnik ten przyjął wartość poniżej średniej. Często występującym schorzeniem są także choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej. Analogicznie jak w przypadku chorób układu krążenia, powyższe schorzenia częściej występowały w powiecie toruńskim (1204/10tys. osób), niż w powiecie bydgoskim (669os./10tys. osób). Na przestrzeni lat 2008-2012 wzrosła także zachorowalność na nowotwory, choroby tarczycy, cukrzycy, niedokrwistość, choroby obwodowego układu nerwowego, dychawicę oskrzelową, przewlekły nieżyt oskrzeli, choroby układu trawienia. Tendencję spadkową w latach 2008-2012 charakteryzował się natomiast wskaźnik dotyczący osób zdiagnozowanych z gruźlicą.

Dominującą przyczyną zgonów w obszarze BTOF są choroby układu krążenia oraz nowotwory. Zmalała natomiast liczba zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia.

2 Niezadowalający stan infrastruktury opieki medycznej

Specjalistyczna opieka zdrowotna ulokowana jest na obszarze miasta Bydgoszczy oraz Torunia. W obszarze funkcjonalnym znajduje się 35 podmiotów świadczących stacjonarne i całodobowe usługi szpitalne: w Bydgoszczy i powiecie bydgoskim znajduje się 9 podmiotów publicznych oraz 16 niepublicznych, w Toruniu i powiecie toruńskim są 4 podmioty publiczne oraz 5 niepublicznych, a w gminie Nakło nad Notecią jeden publiczny¹¹². W głównej mierze są to szpitale wielospecjalistyczne, z wyłączeniem Centrum Onkologii im. Prof. F. Łukaszczyka, Kujawsko-Pomorskiego Centrum Pulmonologii oraz Wojewódzkiego Szpitala Obserwacyjno-Zakaźnego w Bydgoszczy.

Z analizy pozyskanych danych wynika, iż obiekty budowlane użytkowane przez szpitale są w znacznym stopniu wyeksploatowane i wymagają nakładów finansowych na ich odtworzenie.

Wskazuje się na bardzo zróżnicowany stan techniczny szpitali na badanym obszarze. Wysoką ocenę w tym zakresie otrzymały 2 obiekty:

- Centrum Onkologii w Bydgoszczy,
- NZOZ Szpital Specjalistyczny „Matopat” w Toruniu.

W 2012 r. dodatkowo pozytywnie oceniono również Szpital ESKULAP Centrum Leczenia Chorób Serca i Naczyń w Osielsku.

W 2012 r. stan techniczny szpitali na badanym obszarze negatywnie oceniono w następujących jednostkach:

- Katedra i Klinika Psychiatrii Szpitala Uniwersyteckiego nr 1 dr A. Jurasza w Bydgoszczy,
- Wojewódzki Ośrodek Lecznictwa Psychiatrycznego w Toruniu.

Według Raportu Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Bydgoszczy w 2012 r. jeden z najgorszych pod względem technicznym oraz zabezpieczeń przeciwepidemicznych punkt centralnego sterylizowania, wymagający poważnej modernizacji to Szpitalu Uniwersytecki nr 1 w Bydgoszczy.

¹¹² Rejestr Podmiotów Wykonujących Działalność Leczącą

Zmiany legislacyjne wprowadzone rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 grudnia 2012 r. (Dz. U. z 2013 r., poz. 15) określają nowe standardy postępowania medycznego w anestezjologii i intensywnej terapii. Fakt ten obliuguje podmioty do dokonania zmian dostosowujących. Na obszarze funkcjonalnym wskazuje się na niewystarczające zabezpieczenie stanowiskowe populacji dorosłych. Niezależnie od koniecznego doposażenia stanowiskowego planowane jest wprowadzenie zmian organizacyjnych. Model opieki nad osobami w stanach zagrożenia oparty byłby o Szpitalne Oddziały Ratunkowe – w rozwiązaniu tym wskazuje się na aspekt ekonomiczny i wzrost dostępności do świadczeń z zakresu anestezjologii i intensywnej terapii.

Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na obszarze funkcjonalnym na przełomie lat 2008-2012 nieznacznie wzrosła. Wskaźnik tej liczby przypadającej na 10 tys. mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 45,3 i jest niższy, niż dla średniej Unii Europejskiej – 53 łóżka/10 tys. oraz Polski – 66 łóżek/10 tys.

Działalność ambulatoryjna oraz ratownictwo medyczne

Na obszarze funkcjonalnym BTOF w 2012 r. znajdowało się 319 placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Był to wzrost o ponad 30% względem 2008 r. Większość z nich mieści się oczywiście w dwóch największych miastach – Bydgoszczy (158) oraz Toruniu (74). Największa liczba udzielanych porad przypadająca na jednego mieszkańca jest w Bydgoszczy (10,3), Toruniu (8,9), Nakle nad Notecią (6,7) oraz Chełmży (6,2). Najmniejsza wartość przypada dla gminy Lubicz (2,6), gminy Żławieś Wielka oraz gminy Wielka Nieszawka (obie po 2,7) i jest to wynik prawie dwukrotnie niższy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego. Dostępność w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (według placówek na 10 tys. mieszkańców) jest największa w gminie Białe Błota (ze względu na małą liczbę mieszkańców), a najmniejsza w gminie Osielsko. W regionie coraz większy udział w placówkach ambulatoryjnych mają placówki niepubliczne – w 2011 r. placówek publicznych było 19%, a w 2008 – 28%.

W ostatnich latach w województwie kujawsko – pomorskim nastąpiło zmniejszenie ilości szpitalnych oddziałów ratunkowych. W następstwie ww. zmiany pozostałe SORy odnotowały zwiększenie obciążenia dobowego. Wydłużył się także czas oczekiwania na dostęp do świadczeń medycznych. Zgodnie ze Zintegrowanym Programem Ratownictwa Medycznego – 1 szpitalny oddział ratunkowy miał przypadać na 150 tysięcy mieszkańców, natomiast aktualnie w województwie na 1 SOR przypada 209 774 mieszkańców¹¹³.

W lipcu 2011 roku w celu odciążenia wyjazdami ZRM z Bydgoszczy, gminę Dobrcz zdjęto z rejonu przypisanego Bydgoszczy a dołączono do rejonu Koronowa. W porównaniu do roku 2011 ilość wyjazdów zespołów ratownictwa medycznego podległych pod WSPR w Bydgoszczy zwiększyła się o 3,76%. Mediana czasu dojazdu wyniosła 7,41 minut (w porównaniu do roku 2011 - 6,23 min. i jest to jeden z gorszych czasów w województwie).

Zespoły ratownictwa medycznego podległe WSPR w Toruniu w 2012 roku wyjeżdżały do wezwań, w których występowało zagrożenie życia o 2,98% częściej w porównaniu do 2011 roku. W Toruniu mediana czasu wynosi 5,00 min. (w porównaniu do roku 2011 - 3,56 min.) i jest to jeden z najlepszych czasów w województwie (dla województwa w roku 2012 - 6,39, w 2011 – 5,26 minut).

W powiecie nakielskim w 2012 roku liczba wyjazdów do pacjentów, u których występowało zagrożenie życia wzrosła w porównaniu do 2011 roku o 1,28%. Mediana czasu dotarcia wynosi 7,37 min. (w roku 2011 - 6,25 min.) i jest to czas znacznie przekraczający średnią w województwie.

¹¹³ Plan Działania Systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla Województwa Kujawsko Pomorskiego

Niedobór kadr medycznych w obszarze BTOF

Poziom wykształcenia oraz liczebność kadr medycznych ma istotne znaczenie dla funkcjonowania opieki zdrowotnej. W interesie państwa oraz każdego regionu jest zorganizowanie systemu kształcenia kadr medycznych w sposób zapewniający wyspecjalizowaną kadrę medyczną w liczbie umożliwiającej szybki i skuteczny dostęp do profesjonalnie udzielanych świadczeń zdrowotnych wszystkim obywatelom bez względu na ich miejsce zamieszkania oraz rodzaj schorzenia.

Liczba personelu medycznego zatrudnionego na badanym obszarze jest niższa niż średnia krajowa. Na podstawie zebranych danych można wnioskować, iż badane grupy personelu medycznego należą do deficytowych, pomimo zauważanej pozytywnej tendencji między rokiem 2008 i 2012.

Tabela 41 Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2008 i 2012 na 10 tys. ludności¹¹⁴.

Powiat	Lekarze		Lekarze dentyści		Pielęgniarki		Położne	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Miasto Bydgoszcz	38,3	50	3,7	4,8	72,3	96,4	10,1	10,4
Miasto Toruń	29,5	34,1	4,9	5,2	67,9	68,6	7,8	7,4
Powiat bydgoski	3,2	2,7	1,5	1,2	8,3	7,4	1,6	1,3
Powiat toruński	4,8	5,1	2,1	1,7	11,8	12,6	1,8	2,6
Województwo kujawsko-pomorskie	18,1	20,9	2,9	3,1	45,2	49,7	6	6
POLSKA	20,5	21,5	3,3	3,2	48	51,9	5,7	6,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

W BTOF nastąpił wzrost zatrudnienia we wszystkich wybranych zawodach w służbie zdrowia. Analiza pokazuje, że największy przyrost nastąpił w grupie lekarzy, a najmniejszy wśród położnych, szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

¹¹⁴ Zieloną czcionką zaznaczono wartości, dla których nastąpił wzrost względem 2008 r., natomiast czerwonym wartości, dla których nastąpił spadek względem 2008 r.

Tabela 42 Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2008-2012 w poszczególnych zawodach

Powiat	Lekarze	Lekarze dentyści	Pielęgniarki	Położne
Miasto Bydgoszcz	31,6 %	31,6 %	34,1 %	3,9 %
Miasto Toruń	14,6 %	4,9 %	0,1 %	-6,2 %
Powiat bydgoski	-13,3 %	-6,3 %	-3,6 %	-12,5 %
Powiat toruński	-15 %	13,3 %	14,5 %	52,9 %
Województwo kujawsko-pomorskie	16,9 %	9,5 %	11,6 %	1,4 %
POLSKA	4,3 %	7,3 %	3,7 %	5,3 %

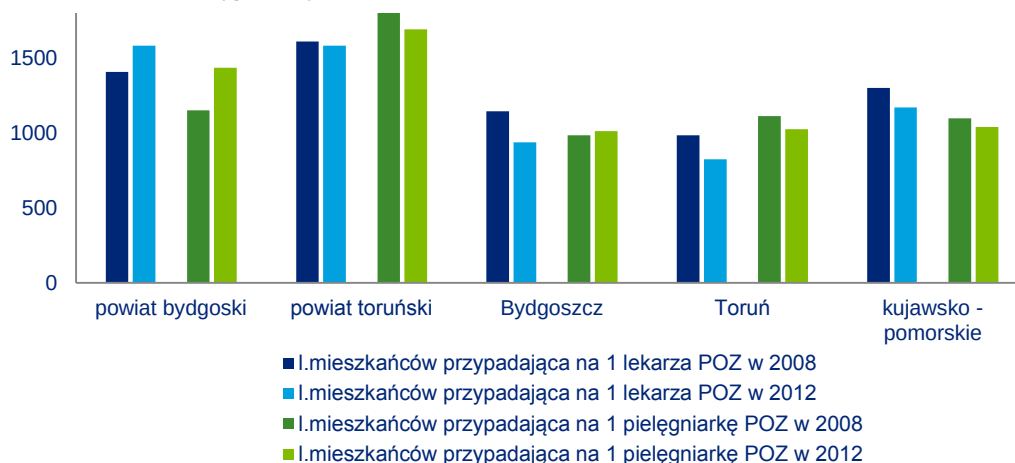
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r. oraz Banku Danych Lokalnych

Liczba lekarzy, lekarzy dentyistów oraz pielęgniarek w województwie rosła szybciej, niż średnio w Polsce. Natomiast zatrudnienie wśród liczby położnych wzrosło nieznacznie, liczba ta była mniejsza niż w kraju. Analiza wskazuje na duże zróżnicowanie zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego. Zdecydowanie największy przyrost zanotowała Bydgoszcz, natomiast pracowników medycznych stracił powiat bydgoski.

Specjaliści w zawodach medycznych to osoby z I i II stopniem specjalizacji oraz osoby, które uzyskały specjalizację zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy dentyistów (Dz. U. 2013.26). Ogólna liczba specjalistów zatrudnionych w placówkach ochrony zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 3664 i wzrosła w porównaniu z 2009 r. o 235. Na terenie miasta Bydgoszczy liczba lekarzy specjalistów stanowiła 77,3% ogółu lekarzy, a na terenie Torunia wartość ta wynosiła 82,5% w 2012 r. Wskaźnik ten jest znacząco wyższy dla powiatów – dla bydgoskiego 100%, a toruńskiego 96,1%. W województwie kujawsko-pomorskim w 2012 r. najwyższy odsetek lekarzy specjalistów stanowili lekarze chorób wewnętrznych (14,6%), pediatrii (9,8%), medycyny rodzinnej (8,6%). Najwyższy przyrost zatrudnienia między 2009 i 2012 rokiem zarejestrowano wśród lekarzy medycyny rodzinnej (+49), natomiast spadek wśród lekarzy położnictwa i ginekologii (-36). Pomimo powyższych zmian w obszarze funkcjonalnym istnieją znaczne niedobory kadrowe. Wskazuje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest emigracja absolwentów medycyny, jak również brak płynnej zmiany pokoleniowej lekarzy. W przypadku lekarzy dentyistów specjaliści stanowili w 2012 r. w województwie kujawsko-pomorskim 68,5 %. Największy udział lekarzy dentyistów z ww. specjalizacją zarejestrowano w powiecie bydgoskim.

Zdrowie mieszkańców uzależnione jest od jakości i dostępności do usług medycznych. Dostęp do odpowiedniej liczby lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej daje szansę na poprawienie komfortu opieki. Według zarządzenia Narodowego Funduszu Zdrowia Nr 85/2011/ DSOZ liczba osób objętych opieką przez jednego lekarza nie powinna przekraczać 2750 osób. Istotnym problemem jest zróżnicowanie w zakresie dostępności do lekarzy POZ w powiatach i gminach. Lekarze koncentrują swoje praktyki w dużych ośrodkach miejskich (Bydgoszczy i Toruniu), gdzie na 1 lekarza w 2012 r. przypadało odpowiednio 938 i 824 pacjentów, (czyli 3 krotnie mniej niż norma), kosztem gmin znajdujących się w sąsiedztwie miast. W badanych latach, za wyjątkiem powiatu bydgoskiego, zaobserwowano poprawę wskaźnika dostępności do lekarza POZ.

Wykres 66. Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania) przypadających na 1 lekarza oraz 1 pielęgniarkę POZ w 2008 i 2012 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

Podobnie, jak w przypadku lekarzy POZ liczba świadczeniobiorców objętych opieką przez jedną pielęgniarkę podstawowej opieki zdrowotnej nie powinna przekroczyć 2750 osób. W przypadku pielęgniarek nie odnotowano przekroczenia ww. normy w obszarze funkcjonalnym. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie toruńskim, jednakże z tendencją do zwiększania się dostępności.

Finanse

Wyniki finansowe samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej zależą w głównej mierze od dwóch czynników: po stronie przychodów – od poziomu finansowania przez Narodowy Fundusz Zdrowia, po stronie kosztów – od poziomu cen leków, tzw. mediów (energii elektrycznej, gazu, wody, telekomunikacji), cen innych usług zewnętrznych oraz wynagrodzeń pracowników.

Wysokość zobowiązań samodzielnych publicznych zakładów opieki stacjonarnej z oddziałami szpitalnymi w 2012 r. wynosiły 125, 6 mln (łącznie dla 8 placówek: 5 szpitali w Bydgoszczy i 3 w Toruniu). 10% tej kwoty stanowiły zobowiązania wymagalne (wszystkie zobowiązania wraz z odsetkami, których termin płatności upłynął, a które nie są przedawnione lub umorzone). Wysokość zobowiązań samodzielnych publicznych zakładów opieki stacjonarnej bez oddziałów szpitalnych w 2012 r. wynosiła 10,3 mln (łącznie dla 25 placówek w województwie)¹¹⁵. Największą kwotę przeliczając na jednego mieszkańca na zdrowie wydaje miasto Toruń (94 zł), o prawie 40% mniej wydaje Bydgoszcz, zaś najmniej gmina Obrowo.

Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. do zadań własnych powiatu należy m.in. wykonywanie zadań publicznych w zakresie promocji i ochrony zdrowia. Z kolei ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych stanowi, że do zadań własnych gminy i powiatu w zakresie zapewnienia równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej należy w szczególności opracowywanie i realizacja oraz ocena efektów programów zdrowotnych wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców gminy. Na terenie obszaru funkcjonalnego realizowanych jest 21 projektów profilaktycznych: 4 przez Urząd Marszałkowski, 7 przez Urząd miasta Bydgoszcz, 1 przez Urząd Miasta Toruń, 1 przez Starostwo

¹¹⁵ Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

Powiatowe Bydgoszcz, 4 przez Urząd Miasta i Gminy Solec Kujawski, 2 przez Urząd Gminy Białe Błota, i po jednym przez Urząd Gminy Sicienko i Starostwo Powiatowe Nakło nad Notecią¹¹⁶. Projekty mają na celu np. zwiększenie aktywności fizycznej ludności, wspieranie rozwoju i zdrowia fizycznego, poprawę sposobu żywienia ludności.

Szpitala zasilane są także z Programu Inwestycji Rozwojowych i Modernizacji dla Szpitali wojewódzkich na lata 2009-2016, którego nadrzędnym celem jest dostosowanie infrastruktury istniejących obiektów szpitali do wymogów prawa polskiego oraz z funduszy strukturalnych. Łączna wartość projektów zrealizowanych i w trakcie realizacji przez PIRiM dla szpitali wojewódzkich w BTOF to ok. 200 mln zł. Większość, bo aż 151 mln zł zostało przeznaczonych na szpitale w BOF. Dodatkowo z funduszy strukturalnych 2007-2013 obszar funkcjonalny zdobył 139 mln zł, z czego 97 mln zł w BOF. Wynika to przede wszystkim z faktu, że większość placówek medycznych zlokalizowanych jest w Bydgoszczy.

4

Konieczność stworzenia kompleksowego systemu koordynującego pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną

Dla obszaru funkcjonalnego powinien zostać opracowany jeden system koordynujący pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną. Dzięki temu możliwe byłoby dynamiczne dostosowywanie się do trendów demograficzno-epidemiologicznych kontrolowanie zapotrzebowania na usługi medyczne oraz efektywniejsze wydatkowanie środków finansowych i kierowanie ich zgodnie z rzeczywistymi potrzebami. Sprawny system wymiany informacji medycznej oraz statystycznej pomiędzy jednostkami mógłby zapewnić pacjentowi wcześniejszą diagnostykę (jeżeli w jego miejscu zamieszkania termin jest zbyt odległy) oraz kompleksowość leczenia. Należy także podjąć działania w kierunku optymalizacji kosztów administracyjnych działalności placówek ochrony zdrowia (np. centrum usług wspólnych w obszarze zakupów i obsługi administracyjnej).

¹¹⁶ Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

2.6. Ochrona środowiska

Kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy	
1	W obszarze gospodarki wodnej i ściekowej występuje niedostateczna dostępność sieci kanalizacji sanitarnej. Istnieją znaczne dysproporcje w pomiędzy terenami miast i pozostałymi obszarami. W niewystarczającym stopniu zaadresowana jest potrzeba utrzymania właściwych stosunków wodnych (na badanych terenach istnieje zagrożenie powodziowe).
2	W obszarze gospodarowania odpadami i ochrony powierzchni ziemi występuje ciągła potrzeba doskonalenia systemu gospodarki odpadami komunalnymi oraz dopasowywania go do rozwoju aglomeracji. Jednocześnie jednym z największych wyzwań BTOF w zakresie ochrony powierzchni ziemi jest zagrożenie wynikające z odpadów zalegających na niezrekultywowanych terenach przemysłowych.
3	Tereny zielone stanowią dużą część BTOF i stanowią wartościowe dziedzictwo. Ich ochrona oznacza: • Konieczność ochrony bioróżnorodności na terenach zielonych, • Zapotrzebowanie na poprawę dostępności obszarów zielonych dla mieszkańców, • Zapotrzebowanie na edukację ekologiczną.
4	W obszarach śródmiejskich obu miast centralnych występują, niekiedy znaczne, przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu.
	Na obszarze BTOF, szczególnie na terenach miast rdzenia występują obszary nadmierne zanieczyszczonego powietrza. Przekroczenia dopuszczalnych stężeń gazów i cząstek stałych generowane są głównie ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych.

Schemat 11 Ochrona środowiska - analizowane obszary



Źródło: Opracowanie własne

W ramach każdego z powyższych obszarów wskazane zostały kluczowe wyzwania oraz potrzeby inwestycyjne.

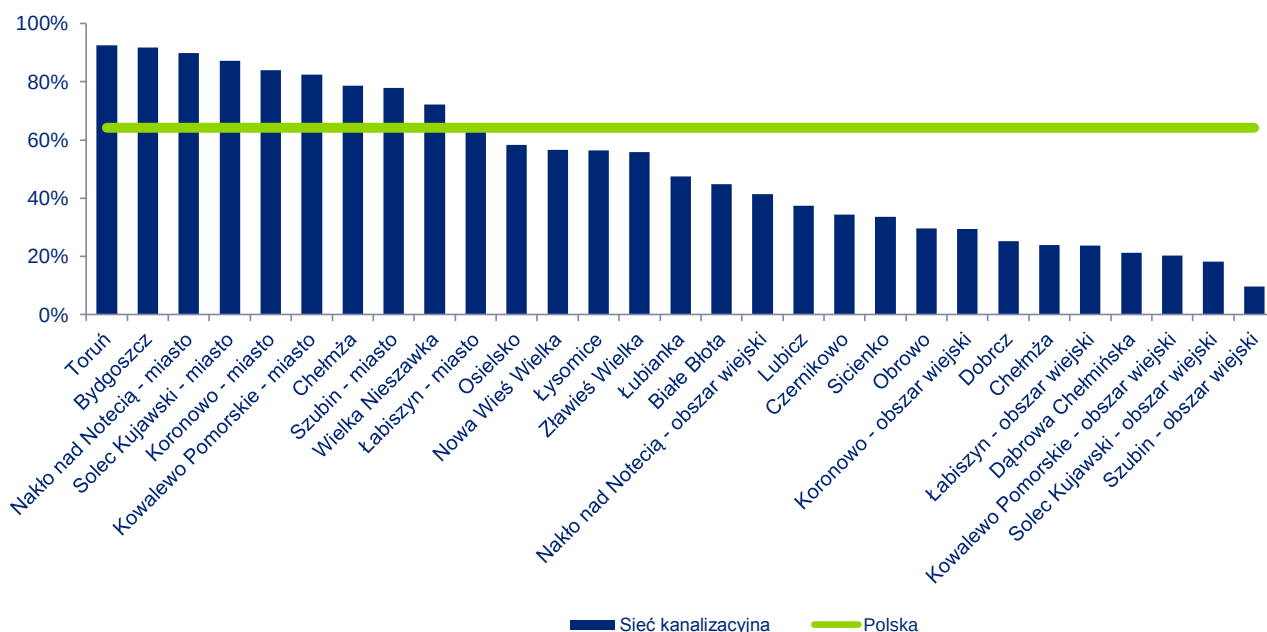
1

Gospodarka wodna i ściekowa

Na obszarze objętym analizą występują wyraźne dysproporcje pomiędzy rozwojem sieci kanalizacji sanitarnej a dostępnością sieci wodociągowej.

Na poniższym wykresie zaprezentowano stan rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

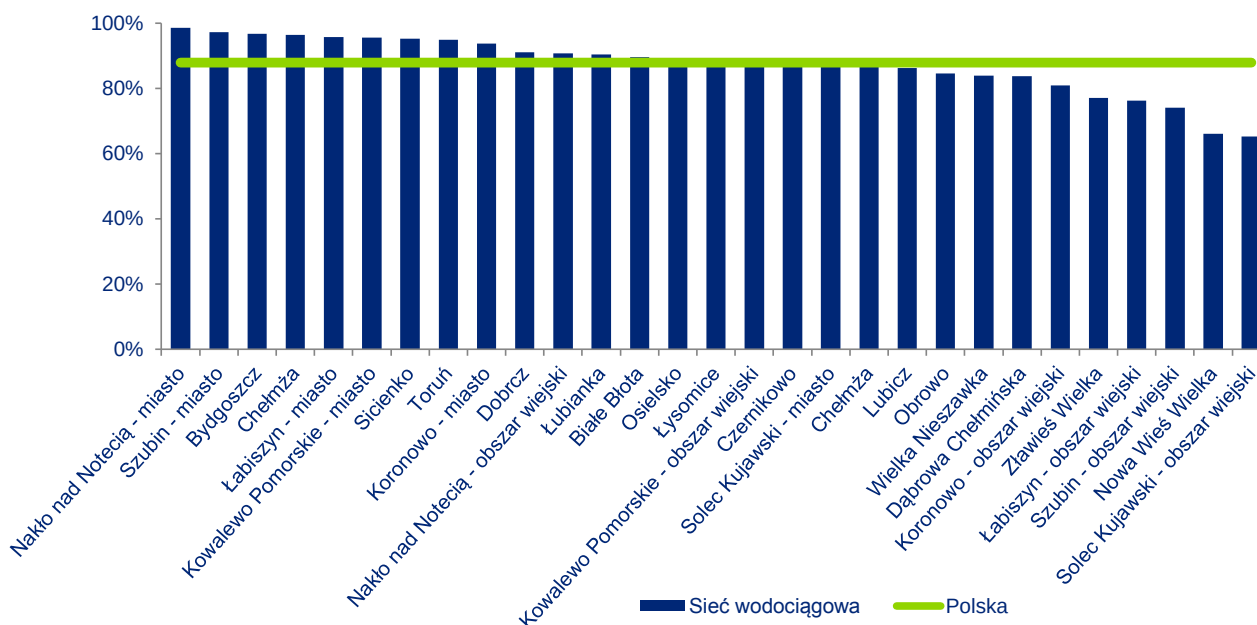
Wykres 67 Odsetek mieszkańców mających dostęp do sieci kanalizacyjnej na terenie BTOF w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dane za rok 2012 z aktualizacją na bazie informacji zgłaszanych przez gminy

Na kolejnym wykresie pokazany został stan rozwoju sieci wodociągowej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wykres 68 Odsetek mieszkańców BTOF korzystających z instalacji wodociągowej w 2012 r.



Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

Odsetek gospodarstw posiadających dostęp do sieci kanalizacyjnej jest istotnie niższy, aniżeli gospodarstw z dostępem do sieci wodociągowej. Powoduje to konieczność stosowania zbiorników bezodpływowych, skutkiem czego może być:

- Zanieczyszczenie wód podziemnych, wynikające z eksploatacji podziemnych zbiorników bezodpływowych,
- Zanieczyszczenie gleb i powierzchni ziemi,
- Zanieczyszczenie wód powierzchniowych.

Stosowanie takiego typu zbiorników ma negatywny pośredni wpływ na organizmy wodne. Poprzez zaburzenie równowagi biologicznej wód może się także przyczyniać do eutrofizacji rzek i zbiorników wód powierzchniowych. Stwarza także zagrożenie zanieczyszczeniem ujęć wód dla potrzeb zaopatrzenia miasta. Zanieczyszczenie wód podziemnych może spowodować przedostanie się zanieczyszczeń do zasobów wody pitnej i uniemożliwienie ich dalszej eksploatacji.

Na obszarze analizy występują tereny, na których przez brak lub nieodpowiedni stan urządzeń przeciwpowodziowych może występować zagrożenie powodziowe. Dotyczy to min. obwałowań Wisły w rejonie Fordonu, śluz i urządzeń wodnych Bydgoskiego Węzła Wodnego.

Na skutek postępującej urbanizacji występuje także potrzeba usprawnienia odprowadzenia wód opadowych i ich retencjonowania. Niedostatecznie skuteczna sieć kanalizacji deszczowej może powodować lokalne podtopienia lub zalania obiektów po wystąpieniu intensywnych opadów.

2

Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi

Systemy gospodarki odpadami opierają się o istniejącą infrastrukturę i odpowiadają bieżącym potrzebom w tym zakresie. Rozbudowa obszarów zamieszkania oraz zmiany struktury tych obszarów wymusza ciągle dostosowywanie systemu oraz poprawę jego dostępności. Brak takich działań powoduje zagrożenie niewydolnością systemu, co skutkuje wzrostem zagrożenia powstawania tzw. dzikich wysypisk lub pozbywania się odpadów w sposób nieuprawniony.

Kluczową inwestycją z punktu widzenia gospodarki odpadami na terenie BTOF jest projekt budowy Zakładu Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych. Zakład jest budowany na terenie Bydgoszczy i ma służyć zarówno mieszkańcom aglomeracji bydgoskiej jak i toruńskiej. Zakład ma być gotowy z końcem 2015 r. Wydajność instalacji wyniesie 180 tys. ton/rok.

Jednym z największych wyzwań BTOF w zakresie ochrony powierzchni ziemi jest zagrożenie wynikające z odpadów zalegających na niezrekultywowanych terenach przemysłowych. Brak pełnej wiedzy na temat stopnia i zakresu zanieczyszczeń na terenach przemysłowych powoduje zagrożenie zanieczyszczeniem wód Wisły i Bałtyku. Zanieczyszczenia w postaci odpadów przemysłowych czy substancji chemicznych poprodukcyjnych (których obecność jest na tych obszarach jest bardzo prawdopodobna) na skutek wypłukiwania przez wody opadowe mogą przedostawać się w głąb gruntu do wód podziemnych. Wraz ze spływem wód podziemnych zanieczyszczenia migrują, obejmując swym zasięgiem coraz większy obszar. W konsekwencji mogą zagrozić poziomom wodonośnym, które służą zaopatrzeniu mieszkańców w wodę. Mogą również przedostać się do wód rzeki Wisły i w dalszej kolejności do wód Bałtyku. Obecność zanieczyszczeń w wodach podziemnych eliminuje możliwość ich wykorzystania, a zanieczyszczenie wód rzeki Wisły i Bałtyku może mieć bardzo negatywny wpływ na życie i rozwój organizmów wodnych.

Największym niezrekultywowanym terenem przemysłowym na terenie BTOF pozostają tereny dawnych Zakładów Chemicznych Zachem S.A. Władze Miasta Bydgoszczy mając świadomość zagrożeń wynikających z zanieczyszczenia tego obszaru złożyły do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy wniosek o określenie stopnia i zakresu zanieczyszczenia terenu. Podstawą do złożenia wniosku były wyniki badań w ramach monitoringu wód podziemnych prowadzonych na obszarze zakładów, które wykazywały przekroczenia dopuszczalnych zawartości substancji występujących w odpadach składowanych w przeszłości na terenie Zachem S.A. Obecnie trwają badania terenu prowadzone przez służby Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy. Wyniki badań będą podstawą do określenia stopnia i zakresu zanieczyszczenia, co pozwoli na podjęcie decyzji co do koniecznego zakresu prac mających na celu zapobieżenie rozprzestrzenianiu się zanieczyszczeń oraz ewentualnej rekultywacji tego terenu.

3

Ochrona terenów zielonych

Naturalne zbiorniki wodne i rzeki na terenie miast:

- Stanowią lokalne ekosystemy,
- Poprawiają lokalne stosunki wodne,
- Stanowią miejsca rekreacji i wypoczynku,
- Pełnią rolę korytarzy ekologicznych.

Naturalne zbiorniki wodne poza obszarami miast spełniają podobne funkcje jak w mieście, pełniąc jednocześnie w większym stopniu rolę siedlisk lub obszarów bytowania flory i fauny a także korytarzy ekologicznych.

Elementami środowiska w mieście są obszary zadrzewień, parki, zieleńce i ogrody. Brak ich ochrony spowoduje postępującą degradację, utratę ich funkcji przyrodniczych oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi. Skutkiem zaniechania działań w tym zakresie jest także utrata obszarów cennych z historycznego i kulturowego punktu widzenia. Dotyczy to w szczególności parków zabytkowych czy innych obszarów, gdzie występuje cenny starodrzew lub historyczne założenia parkowe. Utrzymanie terenów zielonych jest bardzo ważne także ze względu na spełnianie przez nie w wielu wypadkach funkcji korytarzy ekologicznych i enklaw bioróżnorodności.

Do elementów środowiska poza granicami miast zaliczyć możemy głównie obszary lasów, niezagospodarowane obszary łąk, zadrzewienia śródpolne. Brak ich ochrony spowoduje – tak jak w

poprzednim przypadku – postępującą degradację, utratę ich funkcji oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi.

Brak zagospodarowania nabrzeży spowoduje zjawisko odwrócenia się miast od rzek. W Bydgoszczy i Toruniu koryta rzek mają szczególne znaczenie jako element mogący łączyć i komunikować inne obszary i tereny zielone. Brak działań w tym obszarze może spowodować utratę unikalnego charakteru tej części przestrzeni miejskiej.

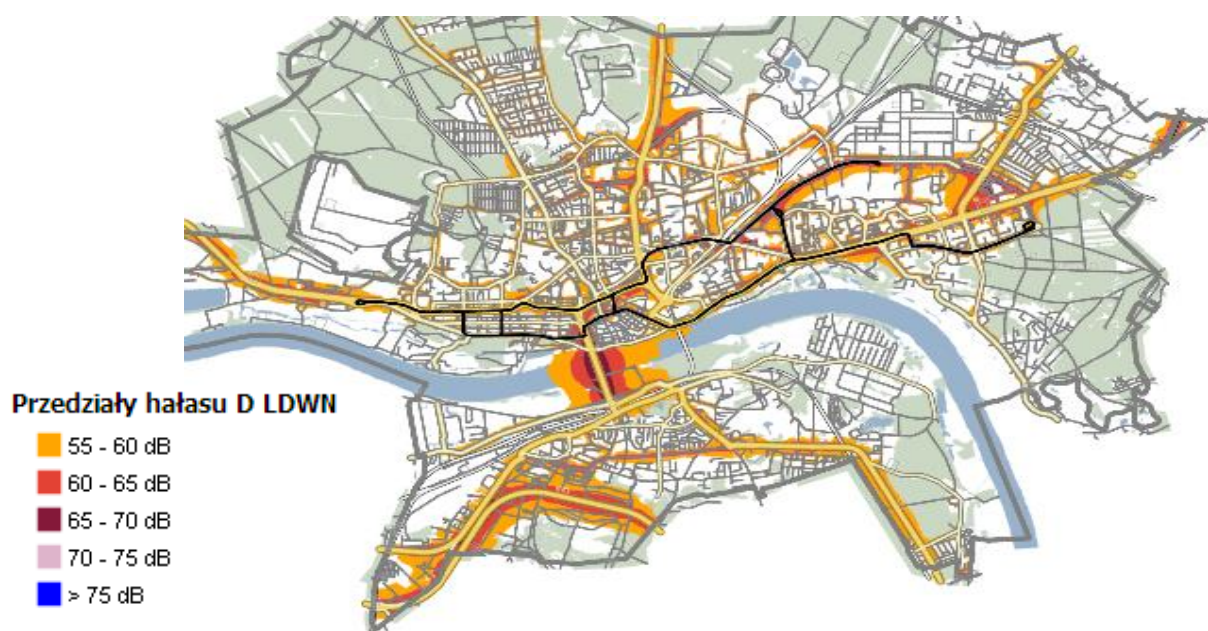
4

Ochrona przed hałasem

Jednym z najbardziej miarodajnych wskaźników stosowanych w mapach akustycznych jest długookresowy średni poziom dźwięku LDWN. Dopuszczalne wartości tego wskaźnika są różne w zależności od typu zabudowy i funkcji poszczególnych części obszaru miejskiego. I tak, przykładowo dla zabudowy jednorodzinnej wynoszą 64 dB, dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej 68 dB a dla zabudowy śródmiejskiej miast 70 dB. Wartości tego wskaźnika są określane w opracowywanych dla miast mapach akustycznych.

Jak można zauważyć na poniższej mapie zakres występowania natężenia hałasu wyższego od podanych dopuszczalnych poziomów na terenie Torunia jest niewielki i dotyczy jedynie obszarów bezpośrednio sąsiadujących z głównymi trasami komunikacyjnymi.

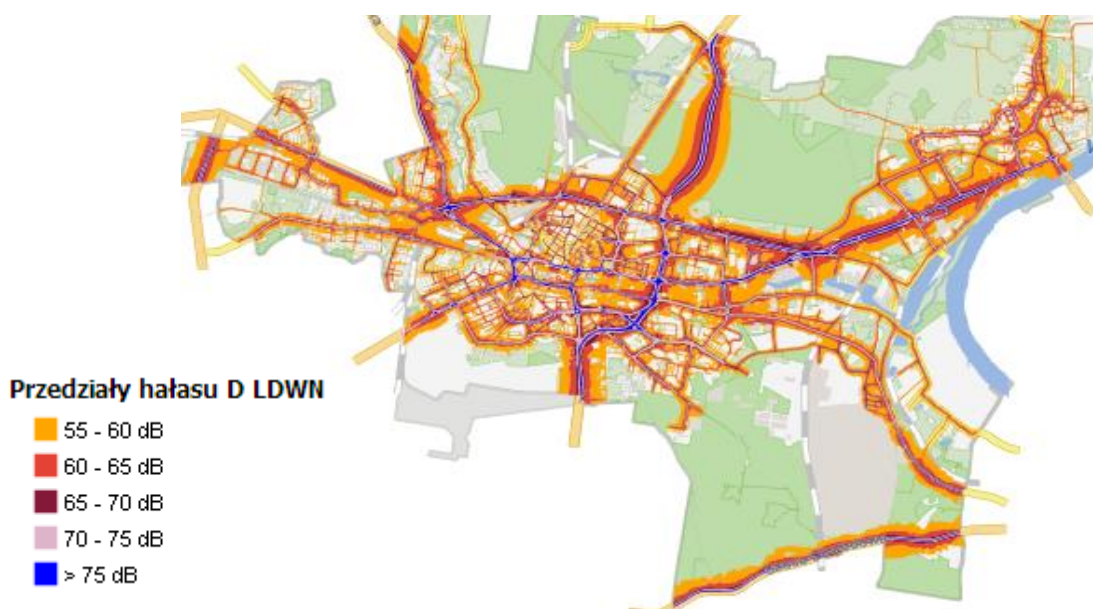
Mapa 22 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Toruniu w 2012 r.



Źródło: Portal mapy akustycznej miasta Torunia

W przypadku Bydgoszczy przekroczenie dopuszczalnych poziomów natężenia hałasu również ma miejsce jedynie w przypadku sąsiedztwa głównych ciągów komunikacyjnych miasta.

Mapa 23 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Bydgoszczy w 2011 r.



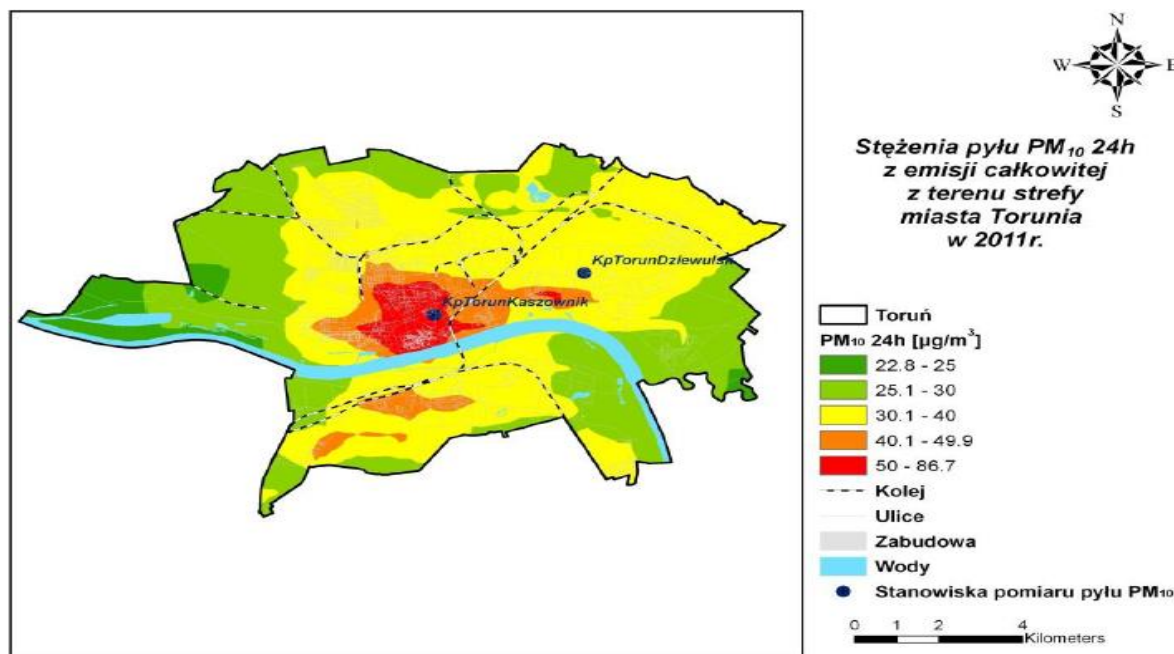
Źródło: Portal mapy akustycznej miasta Bydgoszczy

Hałas komunikacyjny wpływa bardzo negatywnie na komfort życia oraz na zdrowie człowieka. Długotrwale przebywanie w obszarach o podwyższonym poziomie hałasu może powodować uczucie zmęczenia, rozdrażnienia. W skrajnych wypadkach może dochodzić do chorób słuchu lub stanów nerwicowych. Hałas wpływa także negatywnie na zwierzęta, ograniczając obszary ich bytowania. Brak działań na rzecz eliminacji źródeł hałasu lub działań ograniczających skutki hałasu może powodować zmniejszenie atrakcyjności terenów, na których występują takie przekroczenia. W skrajnych sytuacjach tereny trwale zagrożone nadmiernym hałasem są zagrożone ograniczeniem możliwości ich wykorzystania lub degradacją.

Ochrona powietrza

Na obszarze BTOF, szczególnie na terenach miast rdzenia występują obszary nadmierne zanieczyszczonego powietrza. Przekroczenia dopuszczalnych stężeń gazów i cząstek stałych generowane są głównie ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych. Na poniższej mapie zobrażowany został poziom zanieczyszczenia powietrza na terenie Torunia.

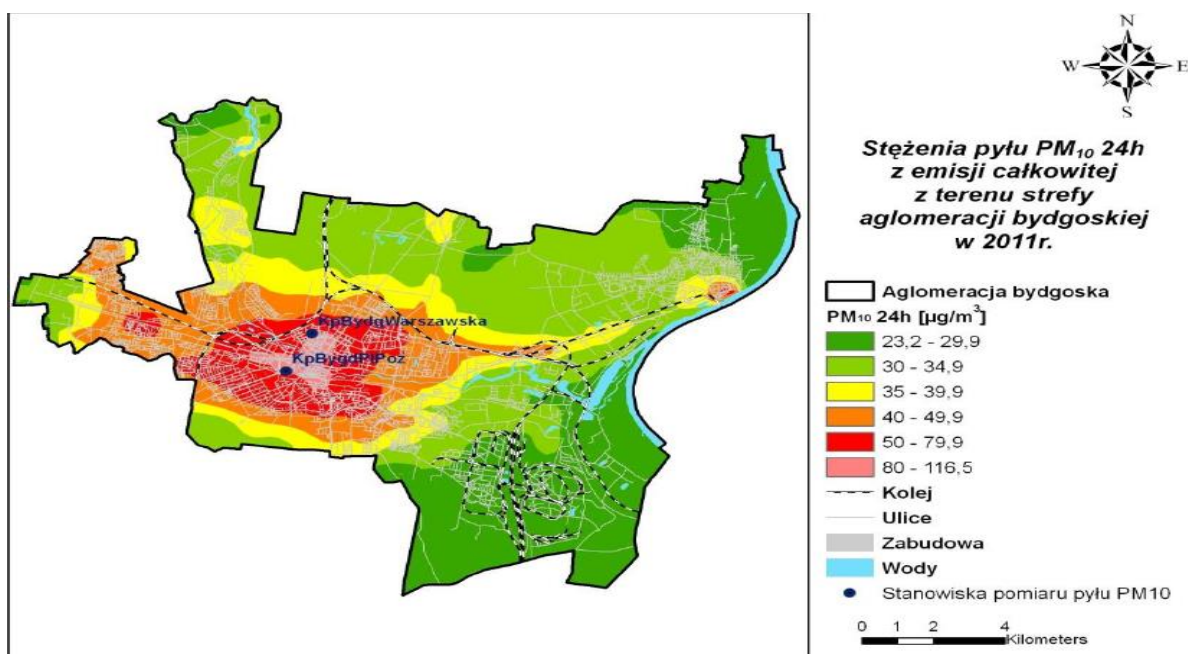
Mapa 24 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Torunia w 2011 r.



Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Powietrza dla Strefy Miasto Toruń

Na poniższej mapie przedstawiony został poziom zanieczyszczenia powietrza na terenie Bydgoszczy.

Mapa 25 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w aglomeracji bydgoskiej w 2011 r.



Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Powietrza dla Strefy Aglomeracja Bydgoska

Nadmierne zanieczyszczenie powietrza wpływa negatywnie na zdrowie i komfort życia w obszarach nim objętych. Substancje stanowiące zanieczyszczenie, jeśli występują w nadmiernych ilościach, skutkują zwiększeniem częstotliwości występowania chorób dróg oddechowych czy alergii. W niektórych sytuacjach mogą być również źródłem uciążliwości zapachowych. Powoduje to obniżenie samopoczucia osób narażonych na przebywanie w takich obszarach. Przyczyną takich zjawisk jest

między innymi eksploatacja pieców oraz kotłów grzewczych starszego typu, w których paliwem jest węgiel i miał. Kolejnym źródłem tzw. niskiej emisji¹¹⁷ jest komunikacja samochodowa. Stosowanie nowoczesnych źródeł ciepła oraz włączanie obiektów do zintegrowanych sieci ciepłowniczych pozwala na eliminację tych zjawisk. Dodatkowym efektem tych działań jest ograniczenie możliwości spalania odpadów. Emisję ze źródeł komunikacyjnych pozwoli ograniczyć silne wspieranie rozwoju niskoemisyjnego transportu publicznego.

¹¹⁷ Niska emisja to emisja szkodliwych gazów i pyłów, generowana przez domowe piece grzewcze i lokalne kotłownie węglowe, gdzie węgiel o niskich parametrach spalany jest w sposób nieefektywny. Charakterystyczne jest to, że jest ona generowana przez liczne źródła, które oddają do atmosfery niewielkie ilości zanieczyszczeń. Innym źródłem niskiej emisji są środki komunikacji, a także wtórna emisja zanieczyszczeń, np. z dróg czy chodników.

3. Analiza SWOT

Niniejszy rozdział stanowi podsumowanie diagnozy przeprowadzonej dla BTOF.

Wzrost poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego BTOF i integracji wewnętrznej obszaru funkcjonalnego jest głównym celem tworzonej Strategii ZIT. Problemem jest jednak określenie obszarów i instrumentów interwencji, które okażą się w przyszłości najbardziej skuteczne, a także w najkrótszym możliwym czasie pozwolą na osiągnięcie założonych rezultatów.

W procesie wypracowania obszarów i instrumentów interwencji pomaga krytyczna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej regionu oraz przeprowadzona w jej następstwie analiza SWOT.

Do analizy zostały wykorzystane wyniki prac zrealizowanych w ramach szeregu badań i analiz przeprowadzonych dla poszczególnych obszarów tematycznych, zostały one następnie posegregowane na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych), zgodnie z powszechnie stosowaną metodologią SWOT:

- S (Strengths) – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę regionu;
- W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę regionu;
- O (Opportunities) – szanse: wszystko to, co stwarza dla analizowanego regionu szansę korzystnej zmiany;
- T (Threats) – zagrożenia: wszystko to, co stwarza dla analizowanego obiektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

3.1. Analiza SWOT

Tabela 43. Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w analizowanych obszarach

Gospodarka i rynek pracy w tym aspekty społeczne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Gospodarka: • Konkurencyjny poziom wynagrodzeń na tle innych aglomeracji miejskich w kraju	Gospodarka: • Niewielka dostępność terenów inwestycyjnych w parkach przemysłowych i technologicznych oraz

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Dobra dostępność transportowa regionu biorąc pod uwagę centralne położenie na mapie kraju - Rosnąca rozpoznawalność regionu jako lokalizacji inwestycji z sektora BPO/SSC	terenów wchodzących w skład SSE - Niewielka dostępność dużych i nowoczesnych powierzchni biurowych - Niskie pokrycie obszaru BTOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego - Mała atrakcyjność terenów inwestycyjnych dla inwestorów ze względu na średnią dostępność transportową (brak wystarczającego pokrycia drogami szybkiego ruchu) - Niska skuteczność pozyskiwania inwestycji zagranicznych, o których informacje pochodzą z instytucji centralnych.
Rynek pracy: Szeroka baza absolwentów szkół wyższych	Rynek pracy: - Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy - Wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych - Odływ dobrze wykształconej kadry do innych metropolii (Warszawa, Poznań, Gdańsk)
Aspekty społeczne: - Niski poziom zlecania na zewnątrz świadczenia usług pomocy/opieki społecznej, - Posiadanie dobrych praktyk w zakresie tworzenia długookresowych programów aktywizacji osób wykluczonych - Wysoka pozycja Torunia w rankingach jakości życia i zadowolenia z miejsca zamieszkania	Aspekty społeczne: - Brak systemowych rozwiązań w zakresie pomiaru efektywności interwencji służb społecznych (walka z uzależnieniami, bezrobociem) - Nieadekwatny system motywacyjny dla pracowników ww. służb - Niewystarczająca dostępność asystentów i opiekunów rodziny i osób starszych - Brak wystarczającej liczby miejsc w ośrodkach opieki całodobowej

SZANSE	ZAGROŻENIA
Występowanie branż o zakorzenionej tradycji lokalnej (np. farmaceutyczna, chemiczna, przemysł spożywczy) przy silnym wsparciu B+R – wyraźna „smart” specjalizacja	Starzenie się społeczeństwa przewidywane zwiększające się obciążenie systemu opieki społecznej

SZANSE	ZAGROŻENIA
- Dalsza poprawa skomunikowania BTOF z innymi ośrodkami, jako wzmocnienie atrakcyjności poprzez lepszy dostęp do rynków metropolii takich jak: Warszawa, Poznań, Gdańsk - Standaryzacja i zwiększenie poziomu współpracy jednostek nakierowanych na interwencję w sferze społecznej szansą na zwiększenie skuteczności oddziaływania przy mniejszym budżecie - Kompleksowy program asysty w zakresie monitorowania losów osób objętych programami prowadzonymi przez służby działające w sferze społecznej jako narzędzie poprawy efektywności. - Poprawa dopasowania struktury kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy - Poprawa współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, uczelniami wyższymi oraz instytucjami otoczenia biznesu - Wzrost popularności kształcenia zawodowego i technicznego	- Rosnąca siła dojrzałych metropolii ościennych, jako zagrożenie dla konstytuującej się metropolii Bydgosko – Toruńskiej w zakresie drenażu kapitału ludzkiego i inwestycyjnego - Brak przemyślanej strategii, lub niewłaściwe jej wdrożenie w zakresie wydatkowania środków unijnych przez władze samorządowe

Transport i infrastruktura

Infrastruktura transportowa i teleinformatyczna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Sieć szlaków komunikacyjnych: - Ponadprzeciętnie rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa - Przeprowadzone modernizacje linii kolejowych poprawiające ich stan i dopuszczalne prędkości - Unikatowy w skali Europy Bydgoski Węzeł Wodny - Bliskość europejskich szlaków wodnych E40 i E70	Sieć szlaków komunikacyjnych: - Ograniczona płynność ruchu na najbardziej obciążonych odcinkach - Niska jakość dróg (20% wymaga natychmiastowego remontu) - Brak szybkiego połączenia komunikacyjnego Bydgoszcz – Toruń - Niedostatecznie rozwinięte ciągi obwodowe miast wojewódzkich

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Komunikacja publiczna: • Bezpośrednie połączenia kolejowe i autobusowe z największymi ośrodkami w kraju • Dobre średnie prędkości komunikacyjne transportu publicznego w Toruniu i dobre w Bydgoszczy • Sprawnie funkcjonujący transport miejski w Toruniu i Bydgoszczy • Rozbudowana siatka regionalnych i dalekobieżnych połączeń kolejowych • Konkurencyjne czasy przejazdów pociągów do największych miast w Polsce • Funkcjonujący port lotniczy w Bydgoszczy obsługujący regularne połączenia międzynarodowe, a także połączenie z Warszawą • Realizacja wdrożenia etapu pierwszego projektu Bilet metropolitalny	Komunikacja publiczna: • Przestarzały tabor niespełniający wymogów niskoemisyjności • Niewielka liczba rozwiązań usprawniających transport (buspasy, rozwiązania z elementami ITS) • Uboga sieć transportu podmiejskiego • Niski poziom integracji różnych form transportu (Park & Ride, węzły multimodalne) • Niski poziom zaufania mieszkańców do komunikacji publicznej
Ścieżki rowerowe: • Wysoka świadomość atrakcyjności i potencjału rozwojowego związanego z transportem rowerowym	Ścieżki rowerowe: • Niezintegrowana i niespójna sieć ścieżek rowerowych • Braki w małej architekturze powiązanej ze szlakami rowerowymi • Niewystarczający poziom informacji/promocji dotyczącej korzystania ze ścieżek
	Zagadnienia dodatkowe z obszaru Infrastruktura: • Własność punktów oświetleniowych po stronie przedsiębiorstw energetycznych co utrudnia przeprowadzenie procesów ich modernizacji • Niski poziom współpracy operatorów z zarządcami transportu publicznego – brak właściwej integracji rozwiązań transportowych na poziomie BTOF
Infrastruktura teleinformatyczna: • Wysoki stopień pokrycia dostępem do Internetu - łącznie (powyżej średniej krajowej biorąc pod uwagę także operatorów mobilnych) • Rozbudowana sieć światłowodowa w miastach rdzenia	Infrastruktura teleinformatyczna: • Wysokie zróżnicowanie w dostępie do Internetu (od 100% w miastach rdzenia do 0% w 55 miejscowościach obszaru BTOF) • Relatywnie mała dostępność Internetu światłowodowego poza miastami rdzenia

SZANSE	ZAGROŻENIA
Infrastruktura: • Budowa odcinków dróg ekspresowych S5 i S10 oraz podniesienie jakości i standardu istniejących dróg • Modernizacja linii kolejowych na obszarze całego kraju • Rewitalizacja Bydgoskiego Węzła Wodnego • Zmodernizowanie linii kolejowej łączącej Bydgoszcz z Toruniem i związany z tym krótki czas podróży między dwoma ośrodkami • Rozwój sieci dróg dla rowerów i budowa połączeń pomiędzy drogami już istniejącymi • Wysoka świadomość w powiatach na temat potrzeb w zakresie uzupełnienia infrastruktury sieci ścieżek rowerowych (wykonane odpowiednie dokumenty planistyczne)	Infrastruktura: • Niewystarczająca przepustowość istniejących dróg dla zwiększonego ruchu w przyszłości • Brak wystarczających środków dostępnych w przyszłości na utrzymanie infrastruktury drogowej • Planowanie kolejnych inwestycji infrastrukturalnych niespełniających standardów i dobrych praktyk, np. budowa mostu miejskiego bez ścieżek rowerowych czy chodników itp. • Odkładana w czasie lub przeciągająca się budowa dróg ekspresowych • Niewystarczające monitorowanie potrzeb mieszkańców przy planowaniu inwestycji drogowych
Komunikacja publiczna: • Połączenie peryferyjnych dzielnic Bydgoszczy i Torunia z centrum miasta dzięki nowym połączeniom realizowanym za pomocą transportu publicznego (np. Fordon) • Zakup nowoczesnego taboru Integracja i koordynacja różnych form transportu publicznego • Pełne wprowadzenie systemu Biletu Metropolitalnego (Etap II – cały BTOF)	Komunikacja publiczna: • Dalszy odpływ pasażerów do komunikacji indywidualnej • Degradacja jakości, niezabezpieczone środki na utrzymanie i wymianę taboru w budżecie miast • Niewykorzystywanie potencjału Portu Lotniczego w Bydgoszczy ze względu małą liczbę połączeń • Nieprzełożenie się dotacji dla przewoźnika lotniczego na korzyści gospodarcze dla regionu • Wzrost kosztów rozwoju infrastruktury transportu publicznego, np. poprzez coraz bardziej rygorystyczne standardy emisyjności
Infrastruktura teleinformatyczna: • II etap rozbudowy sieci światłowodowej (+77km do 2015 r.) • Postępująca cyfryzacja procesów życia społecznego i gospodarczego	Infrastruktura teleinformatyczna: • Rosnąca cyberprzestępczość • Niedopasowanie jakości infrastruktury i jej pokrycia do zwiększających się potrzeb

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Termomodernizacja: Istniejąca świadomość potrzeb dot. rewitalizacji i termomodernizacji (opracowane diagnozy)	Termomodernizacja: - Brak jednolitego systemu oceny potrzeb termomodernizacyjnych na terenie BTOF (różne wskaźniki i mierniki) - Niska efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej (niewielka liczba obiektów zmodernizowanych z wdrożonymi systemami zarządzania energią) - Duży odsetek budynków wybudowanych w latach 1950 – 1980, w technologiach niespełniających współczesnych standardów - Wysoki poziom wskaźników niskiej emisji wpływających negatywnie na poziom życia mieszkańców
Rewitalizacja aspekty społeczne: Duże doświadczenie w realizacji projektów rewitalizacyjnych finansowanych z funduszy zewnętrznych w perspektywie (2007-2013), w tym projektów zrealizowanych z sukcesem	Rewitalizacja aspekty społeczne: - Występowanie obszarów o znacząco przekraczających wartości średnie dla BTOF, wskaźnikach wykluczenia społecznego w połączeniu ze znaczącą degradacją tkanki miejskiej (obszary do rewitalizacji) - Wysoki odsetek osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej, zasiłki dla bezrobotnych, występowanie obszarów o relatywnie wysokim wskaźniku przestępczości
Rewitalizacja aspekty infrastrukturalne: - Świadomość wagi kompleksowego oddziaływania na przestrzeń publiczną - Posiadanie wartościowych zasobów urbanistycznych stanowiących kulturowe dziedzictwo	Rewitalizacja aspekty infrastrukturalne: - Postępująca degradacja zabytkowych centrów miast - Zdegradowane tereny przemysłowe występujące w bezpośrednim sąsiedztwie stref śródmiejskich - Duża ilość obiektów pod ochroną konserwatorską wymagających interwencji (większy koszt i wydłużające się procedury) - Potrzeba poprawy stanu substancji mieszkaniowej - Wysoki poziom barier architektonicznych w przestrzeni miejskiej (niepełnosprawni) - Zauważalny brak spójnego systemu terenów rekreacyjno-wypoczynkowych

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	oraz braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych

SZANSE	ZAGROŻENIA
Zrewitalizowanie obiektów o dużej wartości historycznej i turystycznej – czynnik poprawiający atrakcyjność miast BTOF	Dezurbanizacja centrów miast
Dalsza poprawa efektywności energetycznej - spadek zapotrzebowania na energię	Nasilające się patologie społeczne charakterystyczne dla wielkich miast
Rozwój miast w kierunku „do wewnątrz” co generuje oszczędności funkcjonowania systemu	Rosnące bezrobocie wśród niektórych grup wiekowych (szczególnie wśród kobiet i młodzieży)
	Starzejące się społeczeństwo

Edukacja

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
System edukacji jako całość: 100% współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych i gimnazjach - Pozytywne przykłady współpracy szkół średnich z uczelniami wyższymi (jedne z najlepszych szkół średnich w Polsce) - Doświadczenie w realizacji programów rozwojowych szkół w perspektywie 2007-2013 - Doświadczenie w realizacji programów stypendialnych i nagród dla najlepszych uczniów	System edukacji jako całość: - Występujące dysproporcje w poziomie kształcenia pomiędzy miastami rdzenia a gminami ościennymi - Niska efektywność kształcenia i niewystarczający poziom wykorzystania TIK - Słaba baza infrastrukturalna i dydaktyczna, w tym sportowa - Niewystarczający poziom doradztwa zawodowego na kluczowych etapach kształcenia - Niewystarczający poziom współpracy pomiędzy szkołami oraz z zewnętrznymi instytucjami wspierającymi nauczycieli i uczniów (niewykorzystany potencjał instytucji zewnętrznych) - Zbyt mało zajęć rozwijających u dzieci kreatywność, przedsiębiorczość, samodzielność
Edukacja przedszkolna: Wzrastająca liczba placówek przedszkolnych i upowszechnianie się	Edukacja przedszkolna: Niższy niż średnia krajowa odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną –

wychowania przedszkolnego	brak wystarczającej ilości placówek na terenach wiejskich Słaba baza infrastrukturalna i dydaktyczna przedszkoli zwłaszcza na terenach wiejskich
Kształcenie zawodowe: - Duży nacisk na rozwój kształcenia zawodowego skutkujący zwiększeniem poziomu współpracy z przedsiębiorstwami, modernizacją bazy dydaktyczno-naukowej - Podejmowanie działań na rzecz dopasowania oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy (np. tworzenie nowe kierunki kształcenia) Rosnące zainteresowanie wśród młodzieży kształceniem zawodowym	Kształcenie zawodowe: - Niepełne dopasowanie oferty kształcenia do rynku pracy - Niedostateczny poziom współpracy z przedsiębiorcami - Zróżnicowany stan techniczny bazy dydaktycznej do nauki zawodu (warsztaty, pracownie)
Szkolnictwo wyższe: - Szybko rosnący odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie - Publiczne uczelnie z BTOF rozpoznawalne w skali kraju (wysokie oceny szczególnie dla wybranych wydziałów) - Unowocześnienie bazy naukowej i dydaktycznej uczelni dzięki realizacji projektów UE - Rosnąca liczba kierunków studiów oferowanych przez uczelnie - Aktywna działalność akademickich biur karier - Rosnąca wśród studentów popularność kierunków technicznych	Szkolnictwo wyższe: - Niski w porównaniu do innych regionów odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie (14 miejsce wśród województw) - Kierunki studiów niedopasowane do wymogów rynku pracy, niewielki odsetek absolwentów kierunków technicznych - Niski poziom współpracy pomiędzy uczelniami oraz firmami w regionie zarówno na polu praktyk, staży jak i w sferze naukowej - Bardzo niskie oceny uczelni wyższych w międzynarodowych rankingach uwzględniających osiągnięcia naukowe i badawcze - Ograniczone możliwości realizacji nowych działań przez biura karier i prowadzenia lepszego monitoringu losów absolwentów

SZANSE	ZAGROŻENIA
Zmniejszająca się liczba uczniów w klasach umożliwiająca:	Spadająca populacja dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym skutkująca

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Indywidualizowane podejście do ucznia, w tym na lepszą pracę z uczniem słabszym i wybitnym, co jest szansą na podniesienie jakości • Wzrost świadomości co do konieczności zmian w szkolnictwie - wprowadzenie zmian projakościowych w systemie szkolnictwa	likwidacja klas i szkół.
• Uruchomienie kompleksowego i systemowego monitoringu sytuacji na rynku pracy, wdrożenie rozwiązań prognostycznych i losów absolwentów umożliwiające lepsze dopasowanie profilu absolwentów do potrzeb przedsiębiorców	• Rosnące negatywne zachowania wśród uczniów (wzrost agresji, uzależnień), spadek autorytetu nauczycieli
Aktywizacja uczelni w zakresie: • Tworzenia nowych kierunków nauczania w uzgodnieniu ze środowiskiem lokalnych przedsiębiorców • Indywidualizacji nauczania na uczelniach • Silnej promocji uczelni poza regionem celem przyciągania zdolnej młodzieży	• Rosnące problemy finansowe uczelni publicznych związane m.in. z utrzymującym się niżem demograficznym w grupie wiekowej 19-24 lata

Kultura i ochrona dziedzictwa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
System instytucjonalny: Domy kultury i biblioteki jako centra aktywności kulturalnej w gminach • Udział miast rdzenia w międzynarodowych sieciach kulturalnych (m.in. Agenda 21 na Rzecz Kultury, Obywatelskie Partnerstwo dla Kultury 2016) • Bogactwo obiektów zabytkowych	System instytucjonalny: • Koncentracja instytucji kultury w Miastach-Gminach (niewystarczająca liczba instytucji poza miastami rdzenia) • Znaczne potrzeby modernizacyjne domów kultury i bibliotek w tym potrzeby finansowe w zakresie konserwacji obiektów zabytkowych • Duże dysproporcje w wydatkach na kulturę w układzie miasto/wieś oraz Bydgoszcz/Toruń
Oferta dla mieszkańców: • Oddolna aktywność instytucji kultury na rzecz promocji wydarzeń kulturalnych	Oferta dla mieszkańców: • Brak spójnej promocji oferty kulturalnej w BTOF oddziałującej także poza

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
BTOF • Inicjowanie współpracy przez instytucje kultury z podmiotami biznesowymi • Różnorodność i uzupełnianie się oferty kulturalnej w Miastach-Rdzeniach	obszarem funkcjonalnym • Brak systemowych rozwiązań w zakresie edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży z terenu BTOF • Niski poziom uczestnictwa w kulturze mieszkańców BTOF • Powielanie działań przez instytucje
III sektor dla kultury: • Zróżnicowana oferta organizacji pozarządowych w obszarze BTOF i oferowanie uczestnictwa w niestandardowych wydarzeniach kulturalnych	III sektor dla kultury: • Brak systemowego wsparcia dla NGO's aktywnych w sferze kultury • III sektor bardzo słabo rozwinięty na obszarach wiejskich • Trudności w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych np. nieumiejętność pozyskiwania sponsorów

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Wykorzystanie istniejącego dużego potencjału instytucji kultury w BTOF	• Niewykorzystanie potencjału tkwiącego we współpracy i wzajemnym uzupełnianiu oferty kulturalnej przez poszczególne instytucje.
	• Niedofinansowanie instytucji kultury i organizacji pozarządowych – ograniczanie oferty kulturalnej
• Wspólna promocja kultury miast rdzenia BTOF – atrakcyjna oferta dla turystów i inwestorów	• Rywalizacja o tych samych odbiorców pomiędzy Miastami-Rdzeniami
	• Postępująca degradacja i niszczenie obiektów zabytkowych oraz niewykorzystanie potencjału turystycznego BTOF

Ochrona zdrowia

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Infrastruktura opieki medycznej: • Poprawa zaopatrzenia w sprzęt i aparaturę medyczną oraz remonty i modernizacje infrastruktury z wykorzystaniem m. in. środków unijnych	Infrastruktura opieki medycznej: • Nieodpowiadająca wymaganiom prawnym infrastruktura placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej • Niedostosowana infrastruktura w opiece

• Uznane w skali kraju ośrodki kliniczne • Bliskość ośrodków oferujących lecznictwo uzdrowiskowe (Ciechocinek, Inowrocław)	nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi • Nieodpowiadająca potrzebom demograficznym i epidemiologicznym struktura łóżek • Niedoinwestowanie placówek zdrowia na poziomie gmin System opieki zdrowotnej: • Niski poziom współpracy w zakresie świadczeń zdrowotnych i profilaktyki pomiędzy jednostkami ochrony zdrowia, ośrodkami naukowymi, dydaktycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego z podmiotami systemu opieki zdrowotnej • Niska świadomość zdrowotna mieszkańców • Duże zróżnicowanie terytorialne w stanie zdrowia
Świadczenia: • Nowatorskie terapie i zabiegi operacyjne w największych ośrodkach miejskich (neurochirurgia, ortopedia)	Świadczenia: • Słaba koordynacja realizacji długofalowych działań i programów w zakresie promocji i profilaktyki zdrowia • Braki w zakresie dostępu do niektórych świadczeń (psychiatrii dziecięcej, psychiatrycznej opieki środowiskowej, rehabilitacji) • Słabo rozwinięta opieka geriatryczna, długoterminowa, paliatywno-hospicyjna a także wsparcie dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych i ich opiekunów
Kadra medyczna: • Możliwość kształcenia w BTOF w kierunku zawodów medycznych	Kadra medyczna: • Niedobory kadrowe lekarzy specjalistów

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Rozwój sektora turystyki zdrowotnej • Wzrost świadomości mieszkańców i decydentów w zakresie utrzymania i poprawy stanu zdrowia poprzez profilaktykę i promocję zachowań prozdrowotnych • Wzrost aktywności instytucji pozarządowych w zakresie usług	• Niekorzystne zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa – typowe dla wszystkich regionów) • Niewystarczające dostosowanie infrastruktury i organizacji systemu ochrony zdrowia do procesów demograficznych • Pogłębianie się negatywnych tendencji epidemiologicznych dotyczących chorób

SZANSE	ZAGROŻENIA
profilaktyki i promocji zdrowia, a także pomocy dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych, starszych i ich opiekunów • Wdrażanie nowoczesnych technologii informatycznych, wspierających zarządzanie w ochronie zdrowia oraz systemu informacji medycznej • Stworzenie sieci powiązań między jednostkami o różnych profilach leczniczych, różnych stopniach referencyjnych, szczególnie poprzez wypracowanie procedur czy umów dotyczących przekazywania pacjenta wraz z kompleksową informacją o jego stanie zdrowia do specjalistycznych ośrodków • Wdrożenie systemów zarządzania jakością w placówkach opieki zdrowotnej, informatyzacja	cywilizacyjnych • Słaba integracja podmiotów z obszaru funkcjonalnego Bydgoszczy i Torunia na rzecz zdrowia społeczności jako dobra wspólnego • Wzrost odsetka osób uzależnionych od środków psychoaktywnych

Ochrona środowiska

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Ochrona wód: • Duże zasoby wodne, istotna rola cieków wodnych w rozwoju gospodarczym i społecznym BTOF • Doświadczenie z realizacji dużych projektów związanych z ochroną i rewitalizacją szlaków wodnych • Dobre praktyki w zakresie tworzenia pilotażowych programów wspierających włączanie gospodarstw domowych do sieci kanalizacyjnej oraz budowy przydomowych oczyszczalni ścieków	Ochrona wód: • Niski poziom zwodociągowania w wybranych gminach (poniżej średniej krajowej) • Na terenach poza miastami rdzenia wysoki poziom zwodociągowania, natomiast niski poziom skanalizowania • Niewykorzystane moce istniejących oczyszczalni ścieków • Duża ilość gospodarstw domowych nieprzyłączonych do sieci kanalizacyjnej (zbiorniki bezodpływowe)
Ochrona powietrza: • Dobre praktyki w zakresie tworzenia pilotażowych systemów wsparcia na rzecz likwidacji tzw. niskiej emisji	Ochrona powietrza: • Wysoki stopień skażenia powietrza (zanieczyszczenia generowane ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych)
	Ochrona innych elementów środowiska: • Niskie zagęszczenie punktów selektywnej zbiórki odpadów • Przekroczenie dopuszczalnych

	poziomów hałasu w miastach rdzenia • Występowanie terenów przemysłowych wymagających rekultywowania • Ograniczone zagospodarowanie terenów nadrzecznych i zielonych narażające je na niekontrolowaną antropopresję
Ekologia i obszary chronione: • Dobre praktyki w zakresie pilotażowych programów edukacyjnych na obszarach jednej JST	Ekologia i obszary chronione: • Niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców BTOF • Nieaktualne i niepełne dane dotyczące inwentaryzacji przyrodniczej

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Rosnąca popularność komunikacji rowerowej	• Zwiększający się ruch kołowy
• Trend w zakresie tworzenia centrów multimodalnych	• Dezurbanizacja centrów miast i migracje do gmin ościennych wywołująca presję na środowisko
• Wzrost oczekiwań społecznych, co do jakości życia (zielone i zagospodarowane tereny wokół miejsc zamieszkania), wzrost świadomości ekologicznej	• Wzrost zagrożenia przekroczeniami hałasu w centrach miast
• Podnoszące się normy unijne w zakresie ochrony środowiska	• Nieprzewidziany wzrost kosztów związanych z rekultywacją terenów po zakładach chemicznych ZACHEM
• Wzrost popularności instalacji zmniejszających szkodliwe oddziaływanie na środowisko – przydomowe oczyszczalnie ścieków, instalacje solarne, energooszczędne techniki budowlane	
• Redukcja zanieczyszczania powietrza związana z likwidacją źródeł niskiej emisji	

4. Wizja, misja oraz cele strategiczne i operacyjne

4.1. Wprowadzenie

Podstawą wyznaczania strategii dla rozwoju Bydgosko-Toruńskiego obszaru funkcjonalnego jest określenie misji, wizji celów strategicznych oraz celów operacyjnych jego rozwoju:

- **Misja obszaru funkcjonalnego** określać ma kluczowe zadanie, najważniejszy cel funkcjonowania Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Misja odpowiadać ma na pytanie w jakim celu Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny został powołany i komu powinien służyć.
- **Wizja obszaru funkcjonalnego** określać powinna docelowy obraz funkcjonowania obszaru, który pozwalał będzie na osiągnięcie misji. Wizja odpowiadać powinna na pytania jak wyglądać powinien obszar funkcjonalny, aby być w stanie efektywnie realizować wyznaczoną misję.
- **Cele strategiczne**, będące pochodną wniosków z przeprowadzonej diagnozy, misji oraz wizji regionu wskazywać powinny kluczowe priorytety i kierunki działań, których podjęcie jest niezbędne w celu osiągnięcia wizji BTOF, a dzięki temu realizacji jego wizji.
- **Cele operacyjne** określać mają kierunki działań niezbędne w celu realizacji poszczególnych celów strategicznych.

Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi przedstawiona została na poniższym wykresie:

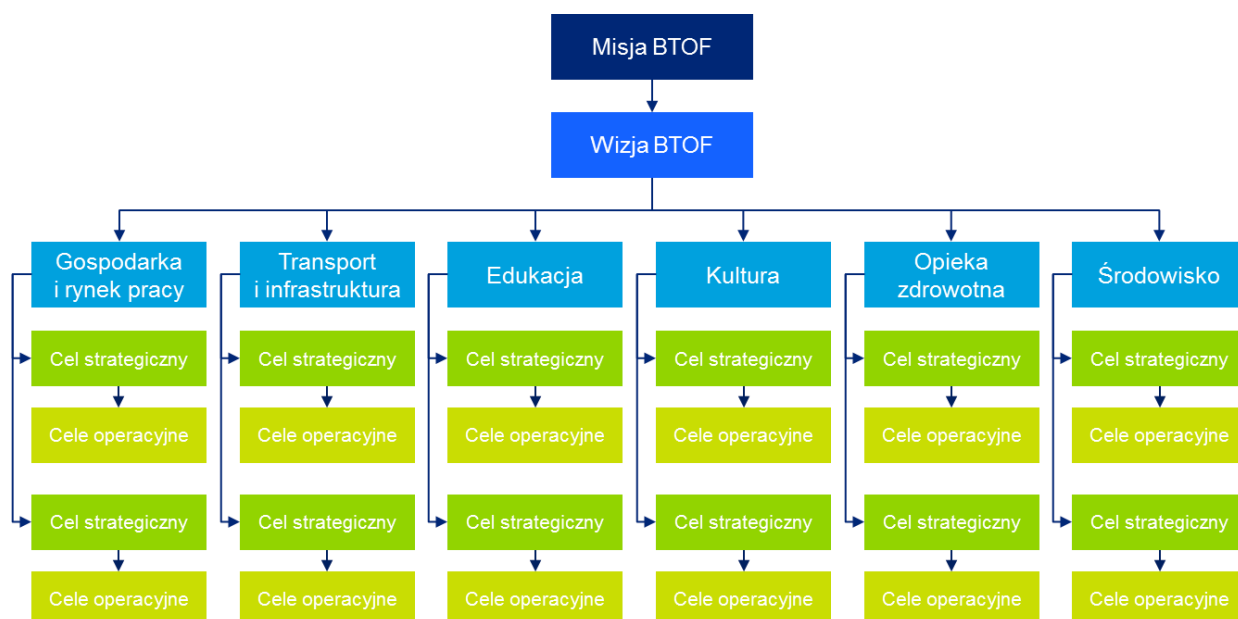
Rysunek 1. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi



Źródło: Opracowanie własne Deloitte

W ramach niniejszego dokumentu cele strategiczne oraz operacyjne przedstawione zostały w ujęciu sektorowym, pozwalającym na odniesienie wskazywanych rekomendacji do omawianych zagadnień tematycznych. Struktura poniższego rozdziału przedstawiona została na poniższym wykresie:

Rysunek 2. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi



Źródło: Opracowanie własne Deloitte

4.2. Misja Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Na potrzeby opracowania niniejszej Strategii misja Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego zdefiniowana została w następujący sposób:

Misją Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest zapewnienie jego mieszkańcom unikalnych warunków do życia, łączących komfort funkcjonowania w nowoczesnej, czystej, zielonej i pełnej walorów przyrodniczych aglomeracji z dostępem do atrakcyjnego i dynamicznie rozwijającego się rynku pracy.

Poprawnie sformułowana misja powinna być zgodna z wymaganiami metodologicznymi stawianymi jej w procesie budowy strategii. Poniższa tabela zawiera analizę poprawności sformułowania misji.

Tabela 44. Analiza poprawności sformułowania misji dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Kryterium oceny	Zgodność misji z kryterium	Uzasadnienie zgodności misji z danym kryterium
Definiuje cel istnienia Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	Tak	Misja precyzyjnie wskazuje cel istnienia BTOF - zapewnienie mieszkańcom określonych warunków życia.
Adresuje kluczowe obszary	Tak	Misja wskazuje kluczowe filary strategii BTOF: 1. Zapewnienie nowoczesnego i zielonego charakteru aglomeracji. 2. Umożliwienie mieszkańcom dostępu do atrakcyjnego i dynamicznie rozwijającego się rynku pracy.
Jakość przekazu	Tak	Treść misji jest zbudowana w klarowny i ustrukturyzowany sposób, co wzmacnia jasność i siłę przekazu.
Emocjonalność przekazu	Tak	Emocjonalny wydźwięk misji jest podkreślony następującymi sformułowaniami: „ <i>unikalne warunki do życia</i> ”, „ <i>nowoczesna, czysta, zielona i pełna walorów przyrodniczych aglomeracja</i> ”, „ <i>atrakcyjny i dynamicznie rozwijający się rynek pracy</i> ”.
Adekwatność	Tak	Zawarty w ramach misji przekaz w pełni odzwierciedla warunki oraz potencjał rozwojowy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Opracowanie własne Deloitte

4.3. Wizja Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Na potrzeby opracowania niniejszej Strategii wizja Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego zdefiniowana została w następujący sposób:

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny jest dynamicznie rozwijającym się gospodarczo, atrakcyjnym dla przedsiębiorców i inwestorów obszarem metropolitalnym o wysokiej jakości infrastrukturze, efektywnych i przyjaznych dla biznesu instytucjach oraz bogatych i dostępnych dla mieszkańców walorach środowiska naturalnego.

Poprawnie sformułowana wizja powinna być zgodna z wymaganiami metodologicznymi stawianymi jej w procesie budowy strategii. Poniższa tabela zawiera analizę poprawności sformułowania wizji.

Tabela 45. Analiza poprawności sformułowania wizji dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Kryterium oceny	Zgodność wizji z kryterium	Uzasadnienie zgodności wizji z danym kryterium
Wyznacza obraz Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w przyszłości	Tak	Wizja określa kluczowe cechy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w przyszłości.
Ujmuje wartości i kulturę organizacyjną	Tak	Wizja w określa kluczowe wartości, w oparciu, o które funkcjonować będzie BTOF w przyszłości (<i>dynamiczny rozwój gospodarczy, atrakcyjność dla przedsiębiorców, dostępność walorów środowiska naturalnego dla mieszkańców</i>) jak też odnosi się do kultury organizacyjnej jego instytucji (<i>przyjazne dla biznesu</i>)
Jakość przekazu	Tak	Treść wizji jest zbudowana w klarowny i ustrukturyzowany sposób, co wzmacnia jasność i siłę przekazu.
Emocjonalność przekazu	Tak	Emocjonalny wydźwięk wizji jest podkreślony następującymi sformułowaniami: <i>„atrakcyjny dla przedsiębiorców i inwestorów, wysoka jakość infrastruktury, efektywne i przyjazne dla biznesu instytucje, bogate walory środowiska naturalnego”</i> .
Adekwatność	Tak	Przekaz wizji jest w pełni spójny z przedstawionymi w ramach misji celami funkcjonowania Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

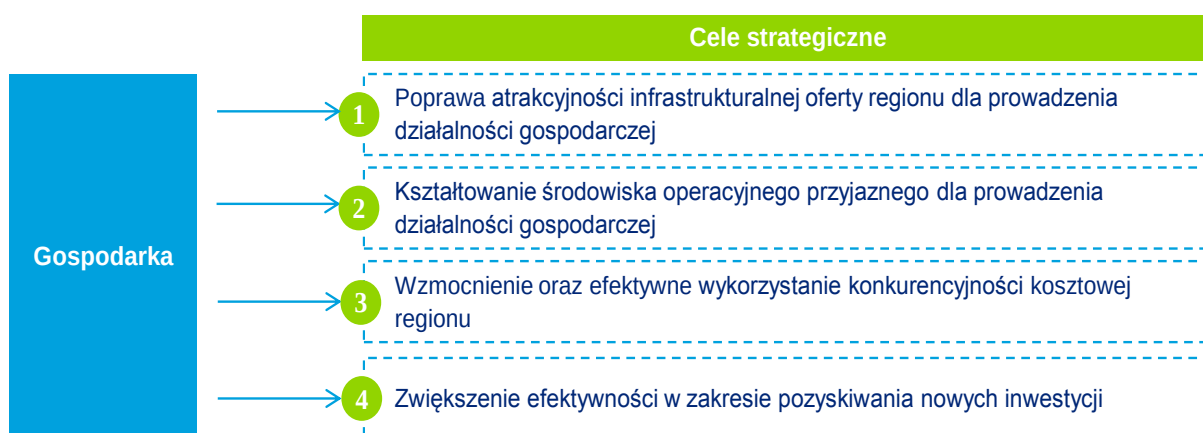
Opracowanie własne Deloitte

4.4. Cele strategiczne i operacyjne

4.4.1. Gospodarka i rynek pracy

Na bazie przeprowadzonej diagnozy, zidentyfikowanych problemów, a także w rezultacie prac nad zdefiniowaniem misji i wizji rekomendowane zostały następujące cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne.

Gospodarka - cele strategiczne



Gospodarka – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Poprawa atrakcyjności infrastrukturalnej oferty regionu dla prowadzenia działalności gospodarczej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Podjęcie pełnego zakresu możliwych działań monitoringowych oraz lobbyngowych na rzecz realizacji kluczowych inwestycji infrastrukturalnych w regionie.	• Stały monitoring stanu kluczowych inwestycji infrastrukturalnych • Aktywizacja przedstawicieli regionu w organach władzy centralnej, celem sprawowania nadzoru nad kluczowymi inwestycjami infrastrukturalnymi
• Zapewnienie dostępności lotniczej regionu w krótkiej oraz długiej perspektywie	• Zapewnienie sprawnego połączenia kolejowego do najbliższych lotnisk. • Rozbudowa infrastruktury drogowej i kolejowej w sposób usprawniający dostępność lotniska w Bydgoszczy dla mieszkańców innych miejscowości. • Przygotowanie oraz monitoring programu rozwoju Portu Lotniczego Bydgoszcz
• Zwiększenie atrakcyjności posiadanych terenów inwestycyjnych	• Opracowanie oraz realizacja planu inwestycji infrastrukturalnych o kluczowym znaczeniu dla podniesienia atrakcyjności posiadanych terenów inwestycyjnych (w tym w szczególności w zakresie dróg lokalnych, dojazdów do autostrad, dróg ekspresowych itp.).

	• Uzbrojenie najbardziej atrakcyjnie zlokalizowanych terenów inwestycyjnych typu „greenfield”.
• Zapewnienie warunków do rozwoju oferty regionu w zakresie nieruchomości dedykowanych działalności biznesowej.	• Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów atrakcyjnych z punktu widzenia lokowania nieruchomości dedykowanych działalności biznesowej. • Udostępnienie deweloperom znajdujących się w posiadaniu miasta terenów atrakcyjnych z punktu widzenia lokowania nieruchomości dedykowanych działalności biznesowej.

2 Kształtowanie środowiska operacyjnego przyjaznego dla prowadzenia działalności gospodarczej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Wsparcie rozwoju branż o znaczącym wpływie na gospodarkę obszaru	• Program wsparcia współpracy pomiędzy przedsiębiorcami a uczelniami. • Program wsparcia współpracy pomiędzy przedsiębiorcami a szkołami zawodowymi i technikami. • Skoordynowane zarządzanie ofertą terenów inwestycyjnych z uwzględnieniem potrzeb kluczowych branż. • Regularne spotkania władz lokalnych z przedstawicielami kluczowych branż
• Usprawnianie procesów związanych z administracyjną obsługą procesów gospodarczych oraz inwestycyjnych	• Stały pomiar efektywności realizacji kluczowych zadań administracyjnych związanych z obsługą przedsiębiorców oraz inwestorów • Reorganizacja pracy najmniej sprawnych jednostek
• Zapewnienie atrakcyjności regionu pod względem oferowanej jakości życia	• Budowa ścieżek rowerowych • Utworzenie klas anglojęzycznych w szkołach publicznych • Organizacja imprez kulturalnych • Zapewnienie dostępności terenów zielonych

3 Wzmocnienie oraz efektywne wykorzystanie konkurencyjności kosztowej regionu

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Podjęcie działań na rzecz wzmocnienia konkurencyjności kosztowej regionu	• Restrukturyzacja stosowanych taryf za media dla inwestorów. • Analiza możliwości zastosowania zwolnień nowych inwestycji z lokalnych podatków i opłat. • Analiza możliwości udostępnienia terenów inwestycyjnych na preferencyjnych warunkach.

Skierowanie oferty inwestycyjnej regionu do branż, które poszukując przewag kosztowych nie niosą ze sobą istotnego ryzyka dalszej relokacji w niedalekiej przyszłości.	- Selekcja branż docelowych, które uwzględniając przewagę kosztową zagwarantują stabilne miejsca pracy. - Przygotowanie i realizacja planu zaadresowania oferty inwestycyjnej do branż docelowych.
--	---

4 Zwiększenie efektywności w zakresie pozyskiwania nowych inwestycji

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Wypracowanie wspólnej oferty obszaru funkcjonalnego w zakresie promocji oraz obsługi inwestora	- Stworzenie jednostki odpowiedzialnej za pozyskiwanie oraz obsługę inwestorów w skali BTOF, alternatywnie dwóch jednostek odpowiedzialnych odpowiednio za bydgoską oraz toruńską część obszaru funkcjonalnego. - Stworzenie mechanizmu zbierania oraz prezentowania aktualnych informacji nt. wszystkich dostępnych terenów inwestycyjnych w skali BTOF
Efektywna promocja regionu w środowiskach inwestorskich	- Stworzenie strategii kreacji i promocji regionu wśród inwestorów. - Zapewnienie kadry oraz zasobów jednostkom odpowiedzialnym za realizację zadań z tego zakresu. - Nawiązanie bliskiej współpracy z PAliZ, w tym w szczególności dostarczenie Agencji kompletnych informacji nt. dostępnych terenów inwestycyjnych.
Wypracowanie rozwiązań pozwalających na zwrócenie się z ofertą do inwestora, który znajduje się we wczesnej fazie procesu inwestycyjnego.	- Zakup dostępu do serwisu informacyjnego dostarczającego informacji nt. planów przedsiębiorstw w zakresie inwestycji bezpośrednich. - Zorganizowanie zespołu odpowiedzialnego za nawiązanie kontaktu, z inwestorami znajdującymi się we wczesnej fazie procesu inwestycyjnego. - Efektywne zaangażowanie władz jst w proces pozyskiwania inwestorów.
Zwiększenie dostępności terenów objętych zachętami inwestycyjnymi	- Rozszerzenie zakresu terenów dostępnych w ramach Parków Naukowo-Technologicznych - Podjęcie inicjatywy na rzecz rozszerzenia obecności Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na terenie BTOF.

4.4.1.1 Innowacyjność

Innowacyjność - cele strategiczne



Kierunki działań w obszarze innowacyjności są tożsame z celami strategicznymi wskazanymi w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Innowacyjność - cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Ukształtowanie innowacyjnych i kreatywnych postaw społeczności regionu

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój innowacyjnej edukacji	- Kształtowanie postaw kreatywnych i twórczych u dzieci objętych nauką w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych - Programy nauczania promujące innowacyjność i przedsiębiorczość na wszystkich poziomach kształcenia
Kształtowanie kultury innowacyjnej oraz szersze włączenie społeczeństwa w proces tworzenia innowacji	- Konkursy na innowacje społeczne - Rozbudowa usług społeczeństwa informacyjnego

2 Ukształtowanie sektora nauki jako zaplecza innowacyjnej gospodarki

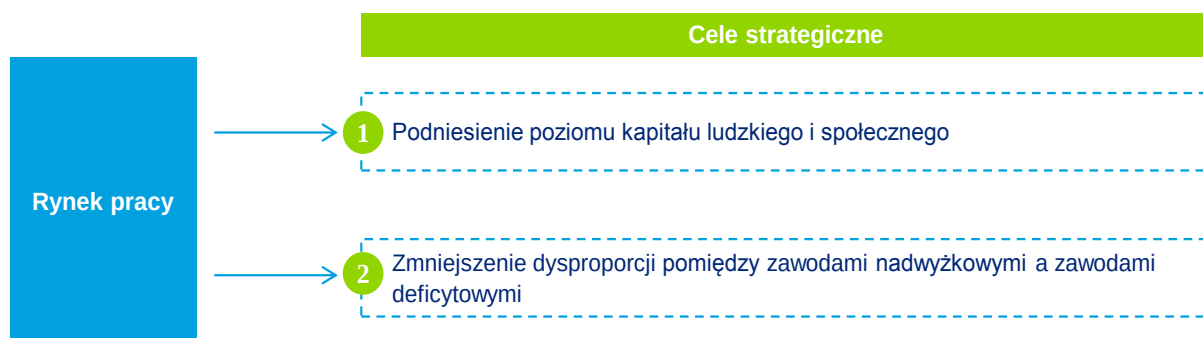
Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój potencjału naukowo-badawczego na rzecz innowacyjnej gospodarki	- Tworzenie infrastruktury naukowo-badawczej świadczącej usługi dla gospodarki - Wsparcie finansowe projektów dotyczących rozwoju potencjału innowacyjnego regionu
Rozwój wysoko zaawansowanych badań naukowych	Kształtowanie specjalizacji regionu w zakresie wysoko zaawansowanych badań naukowych

3 Ukształtowanie regionalnej gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój innowacyjności i powiązań sieciowych przedsiębiorstw	- Przygotowanie oferty współpracy sektora nauki dla biznesu - Wsparcie procesu transferu technologii z nauki do biznesu - Kształcenie zawodowe i techniczne na potrzeby firm - Specjalistyczne doradztwo i szkolenia
Wzmocnienie oddziaływania sieci instytucji otoczenia biznesu	- Tworzenie i rozwój parków przemysłowych i technologicznych - Rozbudowa regionalnych instrumentów inżynierii finansowej - Dedykowane spotkania szkoleniowo-brokerskie świadczone przez IOB

4.4.1.2 Rynek pracy

Rynek pracy - cele strategiczne



1 Podniesienie poziomu kapitału ludzkiego i społecznego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Zmiana mentalności oraz wykształcenie pożądaných postaw w lokalnych społecznościach, przede wszystkim wśród osób bezrobotnych: - Nieposiadających kwalifikacji zawodowych - Długotrwale bezrobotnych kobiet - Długotrwale bezrobotnych osób w wieku 50+	- Kształcenie Animatorów Rozwoju Społecznego w gminach, realizowany w partnerstwie gmin i instytucji rynku pracy (szkolenia „train the trainer” dla pracowników bibliotek, GOK, GOPS) - Roczne programy dla osób nieposiadających zawodu, łączące naukę zawodu z rozwojem kompetencji społecznych - Cykle warsztatów rozwojowych dla kobiet długotrwale bezrobotnych, połączone z opieką mentorską - Konkurs skierowany do organizacji pozarządowych na opracowanie działania aktywizacyjnego dla osób w wieku 50+
Upowszechnienie dobrych praktyk z zakresu odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw (CSR) wśród pracodawców w perspektywie zwiększenia zaangażowania przedsiębiorców w podnoszeniu poziomu kapitału ludzkiego oraz poprawy sytuacji na rynku pracy	- Kampania informacyjna kierowana do pracodawców w zakresie CSR – prezentacja założeń idei, wskazanie korzyści oraz możliwości uzyskania wsparcia we wdrażaniu - Konkurs „Odpowiedzialny Pracodawca” kierowany do przedsiębiorstw, które wdrażają związane z rynkiem pracy działania z zakresu CSR

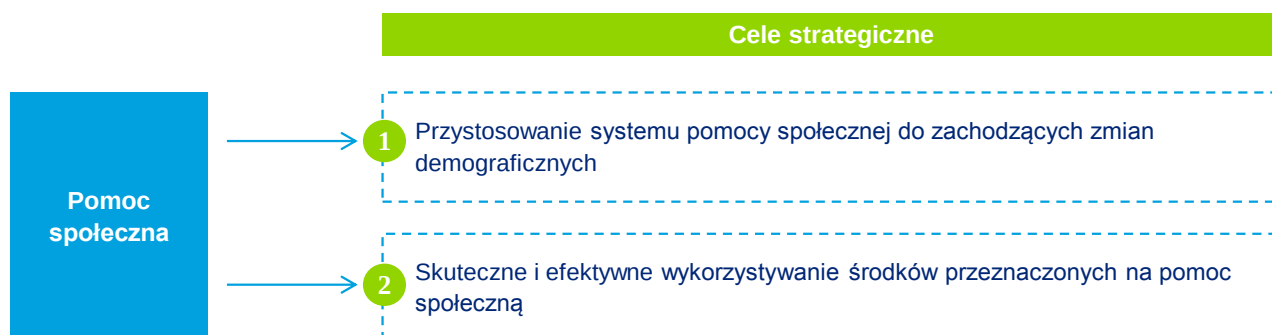
2 Zmniejszenie dysproporcji pomiędzy zawodami nadwyżkowymi a zawodami deficytowymi

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Zwiększenie zaangażowania oraz zacieśnienie współpracy wszystkich interesariuszy w poprawę sytuacji na rynku pracy w celu zmniejszenia dysproporcji pomiędzy kwalifikacjami i kompetencjami dostępnymi na rynku pracy a oczekiwanymi przez pracodawców oraz w celu zapewnienia sprawnego przepływu informacji dotyczących rynku pracy	- Zacieśnienie współpracy przedstawicieli biznesu z uczelniami i szkołami w zakresie tworzenia kierunków kształcenia i opracowywania programów dydaktycznych. Organizacja cyklicznych spotkań (np. co kwartał) przedstawicieli pracodawców, szkół i uczelni oraz instytucji rynku pracy – debaty, wspólne generowanie pomysłów - Kampania informacyjna skierowana do pracodawców – zachęcanie i wskazywanie korzyści z wdrażania programów stypendialnych oraz rozbudowanych programów praktyk zawodowych dla uczniów i studentów kierunków związanych z zawodami deficytowymi - Badanie rynku pracy, wypracowanie metod i narzędzi współpracy podmiotów rynku pracy BTOF

• Zapewnienie kompleksowego poradnictwa zawodowego w gimnazjach oraz szkołach średnich ogólnokształcących, mającego na celu ułatwienie uczniom podejmowania trafnych decyzji przy wyborze dalszych ścieżek edukacji	• Współpraca z NGO's lub sektorem prywatnym w objęciu doradztwem zawodowym uczniów wszystkich gimnazjów oraz szkół średnich ogólnokształcących • Organizacja szkoleń dla nauczycieli, przygotowujących do informowania uczniów o prognozach dotyczących rynku pracy oraz o kompetencjach oczekiwanych przez pracodawców
---	--

4.4.1.3 Pomoc społeczna

Pomoc społeczna – cele strategiczne



Pomoc społeczna – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Przystosowanie systemu pomocy społecznej do zachodzących zmian demograficznych

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Wypracowanie efektywnego systemu wsparcia dla osób starszych w realizacji czynności dnia codziennego, w sposób umożliwiający im jak najdłuższe funkcjonowanie bez wsparcia całodobowego. • Współpraca i aktywizacja organizacji pożytku publicznego w realizacji zadań związanych z dzienną opieką nad osobami starszymi w tym w zakresie świadczeniu usług opiekuńczych.	• Wsparcie osób starszych w realizacji podstawowych czynności dnia codziennego, takich jak zrobienie zakupów lub prania przez oddelegowanych pracowników opieki społecznej. • Wsparcie osób starszych (szczególności tych wymagających jedynie pomocy w ograniczonym zakresie) przez wolontariuszy organizacji pożytku społecznego. • Przygotowywanie oferty wsparcia dla osób starszych w ramach klubów seniora.
• Zwiększenie dostępnych miejsc dla osób starszych w domach pomocy społecznej.	• Realizacja zadań związanych z prowadzeniem domu pomocy społecznej na

Stworzenie warunków umożliwiających powstawanie prywatnych domów pomocy społecznej w celu odciążenia publicznych domów opieki oraz zwiększenie efektywności ekonomicznej.	zasadzie partnerstwa publiczno-prywatnego.
---	--

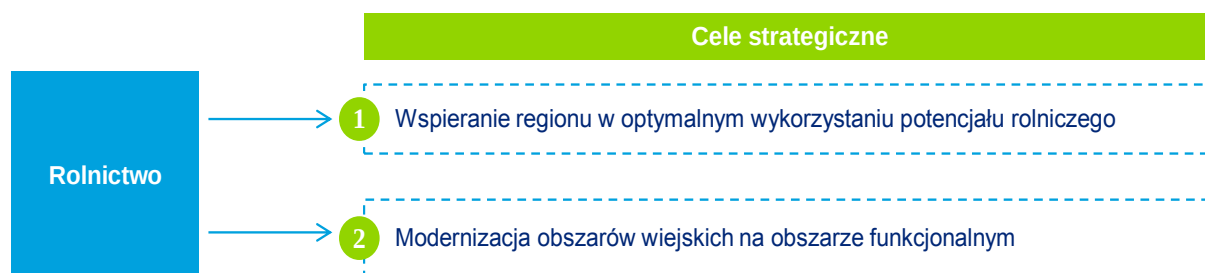
2 Skuteczne i efektywne wykorzystywanie środków przeznaczonych na pomoc społeczną

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Wprowadzenie systemu pomiaru skuteczności przeprowadzanych działań przez pracowników pomocy społecznej w szczególności, co do działań mających na celu aktywizację społeczną czy walkę z uzależnieniami. - Wprowadzenie systemu motywacyjnego dla pracowników pomocy społecznej (dla tych pracowników, którzy wykonują zadania mogące być przedmiotem walidacji).	Pomiar skuteczności poszczególnych programów mających na celu aktywizację zawodową np. poprzez zbadanie, jaki odsetek uczestniczących w programie znalazł zatrudnienie w przeciągu 6 miesięcy od jego zakończenia.
- Wykorzystywanie kontraktów socjalnych do mobilizacji osób korzystających z pomocy społecznej do podjęcia czynności prowadzących do usamodzielnienia się. - Wykorzystywanie kontraktów socjalnych jako narzędzia pomagającego zredukować wsparcie dla osób, które traktują zasiłki z pomocy społecznej jako sposób na życie, mimo iż są zdolne do pracy.	Podpisywanie kontraktów socjalnych z osobami bezrobotnymi, które zobligują sygnatariusza do podjęcia kroków zwiększających szansę na znalezienie zatrudnienia (np. uczestnictwo w szkoleniu, zarejestrowanie się w urzędzie pracy, etc.)
Przekazywanie zadań realizowanych przez pomoc społeczną podmiotom prywatnym w zakresie, w którym jest to uzasadnione rachunkiem ekonomicznym, a jednocześnie nie wpływa negatywnie na jakość realizowanych zadań.	Ocena opłacalności zlecania zadań związanych z prowadzeniem domów opieki społecznej podmiotom prywatnym.

4.4.1.4 Rolnictwo

Na bazie przeprowadzonej diagnozy, zidentyfikowanych problemów, a także w rezultacie prac nad zdefiniowaniem misji i wizji zidentyfikowane zostały następujące cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne.

Rolnictwo - cele strategiczne



Rolnictwo – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Wspieranie regionu w optymalnym wykorzystaniu potencjału rolniczego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Profilowanie rolnictwa pod kątem ekologii - Promocja produktu regionalnego - Zwiększenie potencjału sprzedażowego gospodarstw rolnych	- Prowadzenie badań naukowych dotyczących wykorzystania warunków naturalnych - Przeprowadzanie szkoleń dla rolników dotyczących optymalnego wykorzystania potencjału gleb - Modernizacja istniejących targowisk miejskich - Stworzenie platformy internetowej sprzedaży dla małych przedsiębiorców rolnych umożliwiającej składanie zamówień przez indywidualnych klientów na płody rolne

2 Modernizacja obszarów wiejskich na obszarze funkcjonalnym

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Zmniejszenie bezrobocia w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich - Wsparcie nowoczesnej produkcji rolnej oraz przetwórstwa rolno-spożywczego	- Przekwalifikowanie osób długotrwale bezrobotnych z sektora rolniczego - Wsparcie rolników przy zakupie nowoczesnego sprzętu i maszyn rolniczych i przeprowadzanie szkoleń dotyczących ich wykorzystania - Wsparcie przy zakładaniu nowych przedsiębiorstw z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

4.4.2. Transport i infrastruktura

4.4.2.1 Infrastruktura transportowa

Na bazie przeprowadzonej diagnozy, problemów zidentyfikowanych podczas rozmów z interesariuszami, postulatów zawartych w fiskach projektowych, a także w rezultacie prac nad zdefiniowaniem misji i wizji zidentyfikowane zostały następujące cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne.

Tabela 46. Infrastruktura transportowa - cele strategiczne



W niniejszym rozdziale analizowaliśmy Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny w aspekcie szeroko rozumianego transportu. Wnioski, które płyną z tej analizy, powinny być dla obu obszarów funkcjonalnych zachętą do współpracy. Transport jest specyficzną dziedziną, w której spełnianie potrzeb regionu wiąże się często z realizacją wysoce kapitałochłonnych projektów. Nie wszystkie z nich uda się zrealizować w ramach finansowania z ZIT, natomiast przełamanie niechęci i realna współpraca może przynieść efekty w postaci uzyskania na rozwój regionu dużo większych środków niż te, które były pierwotnie zakładane.

BTOF jest bardzo korzystnie położony, ponieważ przez ten region przebiega wiele szlaków transportowych, także międzynarodowych. Taka lokalizacja, o której pisaliśmy już wcześniej, jest dla BTOF nie tylko ogromną szansą rozwoju, między innymi dzięki rozwojowi przemysłów różnego rodzaju i skali oraz turystyki. Konieczność zwiększenia dostępności komunikacyjnej i spójności wewnętrznej regionu stawia władze przed dużym wyzwaniem. Aby rozwój regionu i jego uspołnienie przebiegało sprawnie, należy mieć przemyślaną wizję tego rozwoju i świadomość, co nań się składa. Istotną rolę odgrywają tu kwestie niezwiązane bezpośrednio z transportem, a które zostały przez nas zauważone w sposób szczególny podczas przeprowadzania wywiadów pogłębionych z interesariuszami instytucjonalnymi. Są to: brak świadomości, czym są Zintegrowane Inwestycje Terytorialne i jaka jest ich główna idea, oraz wzajemna niechęć strony bydgoskiej i toruńskiej. W przypadku pierwszej kwestii sugerujemy prowadzenie szkoleń dla urzędników, tak by w efekcie

absorpcja środków z instrumentu ZIT i innych instrumentów była jak największa i jak najmądrzej zaplanowana. W drugiej natomiast kwestii możemy jedynie nawoływać do przełamania niechęci i zrozumienia, iż współpraca obu miast przyniesie niepomniernie większe korzyści niż podtrzymywanie stanu wzajemnej nieufności, tym bardziej, że prokooperacyjne stanowisko Unii Europejskiej, polskiego Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju oraz samej wicepremier Bieńkowskiej jest w tej dziedzinie powszechnie znane.

Szeroka lista priorytetów

W świetle powyższych informacji, projektów zgłoszonych na fischkach, wniosków płynących z wywiadów oraz badań przeprowadzonych przez Deloitte nasuwają się następujące priorytety:

- Jak najszybsza realizacja inwestycji dot. drogi S5, S10, a także budowy węzła multimodalnego i Bydgoskiego Węzła Wodnego
- Rewitalizacja istniejących linii kolejowych;
- Modernizacja i wymiana taboru autobusowego w komunikacji publicznej;
- Tworzenie nowych połączeń komunikacji publicznej z gminami ościennymi;
- Rozbudowa i integracja infrastruktury rowerowej na terenie samego miasta oraz na terenie gmin ościennych;
- Stworzenie systemu roweru miejskiego w BTOF;
- Budowa systemu parkingów na wlotach do miast rdzenia oraz w centrum miasta, w pobliżu obiektów użyteczności publicznej;
- Wprowadzenie elementów ITS w celu zwiększenia płynności ruchu w mieście;
- Wymiana oświetlenia ulicznego na inteligentne i energooszczędne;
- Modernizacja i podwyższanie parametrów dróg krajowych, wojewódzkich i lokalnych, biegnących przez Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny;
- Rewitalizacja szlaków wodnych E40 i E70, przy których leży Bydgoszcz, rozbudowa towarzyszącej infrastruktury (przeprawa promowa, stopnie wodne);
- Uzupełnianie luk w tzw. małej infrastrukturze – chodniki, wiaty przystankowe itp.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż część gmin zgłasza projekty, mające niewiele wspólnego z realizacją idei ZIT. Projektów, których zakres zamyka je w granicach jednego miasta bądź jednej wsi (z pewnymi wyjątkami) nie powinno się kwalifikować jako Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, ponieważ nie zawierają w sobie elementu integracji międzygminnej. Zgłaszanie takich projektów świadczy o braku zrozumienia idei ZIT, a to z kolei wskazuje na potrzebę edukacji samorządów w tym zakresie, o której wspominaliśmy wyżej.

Krótką listą priorytetów

Po analizie priorytetów oraz przeprowadzeniu sesji tematycznych z przedstawicielami BTOF proponujemy, aby skoncentrować się na następujących głównych punktach:

1 Wieloobszarowy rozwój transportu publicznego

- W odniesieniu do celu *Rozwój sieci połączeń miejskich oraz podmiejskich*

Szczególny nacisk chcemy położyć na rozwój komunikacji podmiejskiej. Funkcjonowanie na obszarze BTOF przewoźników prywatnych pokazuje, że na tego typu połączenia jest popyt. Należy, w drodze konsultacji z gminami, stworzyć swego rodzaju strategię tworzenia i realizowania połączeń Bydgoszczy i Torunia z gminami ościennymi. W trakcie wywiadów otrzymaliśmy informację, że gminom zależy na włączeniu się do systemu transportu publicznego w Bydgoszczy bądź w Toruniu, jednak przeszkodą są problemy finansowe i konieczność finansowania takiego połączenia z własnych

środków. Rozwiązaniem tego problemu może być wspólne z miastem zwrócenie się o dofinansowanie nowego połączenia.

- W odniesieniu do celu *Unowocześnianie taboru*

Należy zauważyć, że przedstawiciele operatorów transportu publicznego w obu miastach centralnych realistycznie patrzą na rzeczywistość i podkreślają konieczność opłacalności eksploatacji nowego taboru. Jednostki realizujące zadania transportu publicznego są przedsiębiorstwami działającymi na wolnym rynku i jako takie muszą z jednej strony poruszać się w ramach obowiązujących norm (np. dotyczących emisji gazów cieplarnianych), a z drugiej strony muszą koncentrować się na opłacalności podejmowanych przedsięwzięć. Mając to na uwadze, nie rekomendujemy zakupu taboru najnowszej, często eksperymentalnej generacji, niesprawdzonego pod względem ani technicznym, ani pod względem opłacalności finansowej. Zakup taboru spełniającego normę Euro 5 bądź Euro 6 wydaje się być rozsądnym rozwiązaniem, tak ze względu na koszty, jak i ze względu na komfort pasażerów. Zmodernizowany, komfortowy i nieawaryjny tabor to warunek konieczny dla mającej nastąpić zmiany obyczajowości podróżowania mieszkańców BTOF.

- W odniesieniu do celu *uwspólnianie systemu transportu publicznego*

Aby projekty tego typu miały rację bytu, transport zbiorowy musi być konkurencyjny wobec indywidualnego. Należy zatem w BTOF przeprowadzać takie działania, aby z jednej strony optymalizować i integrować rozkłady jazdy, sukcesywnie uzupełniać elementy infrastruktury, dawać priorytety komunikacji miejskiej w miastach czy wlotach do miast, np. za pomocą buspasów wyznaczanych na godziny porannego i popołudniowego szczytu. Z drugiej strony należy próbować wpływać na obyczajowość podróżowania, czyli zespół praw rządzących tym, jak ludzie przemieszczają się w obszarze, który nas interesuje. Te dwa typy działań muszą być podejmowane razem, jednak w ostatecznym rozrachunku strona „twarda”, czyli zoptymalizowane rozkłady jazdy, nowoczesny tabor, o którym mówimy w kolejnych punktach, oraz satysfakcjonująca infrastruktura powiązana, musi być zapewniona w pełni w momencie, kiedy wśród mieszkańców nastąpi odpowiednia zmiana mentalności podróżowania wskutek działań „miękkich”, np. kampanii informacyjno-promocyjnych. Mieszkańcy będą gotowi zrezygnować z własnego samochodu na rzecz tramwaju, autobusu czyli kolei tylko wtedy, kiedy będą mieć poczucie niezawodności transportu publicznego i określony poziom zaufania doń.

- W odniesieniu do celu *Tworzenie udogodnień infrastrukturalnych dla mieszkańców dojeżdżających do Bydgoszczy i Torunia*

Potrzeba powstania systemu parkingowego pojawiła się głównie w fiskach, w rozmowach oraz podczas sesji tematycznych (głównie ze strony Bydgoszczy) – analiza bezpośrednia obszaru miejskiego podczas naszego pobytu w obu miastach nie skutkowała wskazaniem przez nas tej potrzeby jako palącej. Parkingi, w zależności od charakterystyki układu miejskiego, miałyby być ulokowane bądź na terenie miasta (Bydgoszcz), bądź na terenie gmin ościennych (Toruń). Wspólnym elementem jest jednak to, iż dla sprawnego funkcjonowania takiego systemu konieczne jest istnienie w bezpośrednim otoczeniu parkingu innych środków transportu, do których zostawiający samochody mogą się przesiąść. Z tego właśnie względu dobrze jest lokować przyszłe parkingi w pobliżu np. dworców kolejowych obsługujących kolej podmiejską. Jednym słowem – konieczne jest tworzenie tzw. węzłów przesiadkowych, które nie tylko rozładują korki w mieście, ale także wspierają rozwój transportu publicznego.

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój sieci połączeń miejskich oraz podmiejskich	- Tworzenie połączeń autobusowych Bydgoszczy i Torunia z gminami ościennymi - Realizacja szybkiego połączenia kolejowego między Bydgoszczą i Toruniem
Unowocześnianie taboru	- Wymiana taboru autobusowego - Zakup dodatkowych autobusów w ramach uzupełnienia taboru bądź stworzenia taboru buforowego - Modernizacja/wymiana taboru tramwajowego, m.in. w celu przystosowania ich dla potrzeb osób niepełnosprawnych
Uspójnianie systemu transportu publicznego	- Wprowadzenie biletu metropolitalnego - Utworzenie wspólnych zarządów transportu publicznego z centrami w Bydgoszczy i w Toruniu; w zarządach tych skupiałyby się funkcje zarządcze i operatorskie transportu publicznego – po to, aby otworzyć się na współpracę i wzajemne zrozumienie potrzeb
Uzupełnianie luk w infrastrukturze powiązanej	- Budowa chodników przy najbardziej uczęszczanych drogach - Budowa/wymiana wiat przystankowych - Doposażenie przystanków w biletomaty, tablice z informacją pasażerską i turystyczną
Priorytetyzacja pojazdów transportu publicznego	- Wydzielenie w Bydgoszczy i Toruniu oraz na trasach wlotowych buspasów (na stałe bądź tylko w godzinach porannego i popołudniowego szczytu) - Instalowanie: - W tramwajach i autobusach identyfikatorów wysyłających sygnał oraz - W urządzeniach sygnalizacji świetlnej odczytujących ten sygnał sensorów, dzięki czemu transportowi miejskiemu jest nadawany priorytet
Tworzenie udogodnień infrastrukturalnych dla mieszkańców dojeżdżających do Bydgoszczy i Torunia	- Budowa systemu parkingów typu Park & Ride w pobliżu dworców kolejowych czy pętli pojazdów transportu publicznego (tworzenie węzłów przesiadkowych) - Budowa mniejszych parkingów przy obiektach użyteczności publicznej*
Bezpieczna droga do szkoły**	- Przebudowa niebezpiecznych punktów infrastruktury drogowej - Budowa i przebudowa dróg lokalnych, oświetlenia ulic, przejść dla pieszych i ciągów

	pieszych chodników i dróg rowerowych stanowiących ciągi komunikacyjne w drodze do i ze szkoły, • Likwidację barier architektonicznych na drodze do i ze szkoły, • Poprawę warunków ruchu dla osób z ograniczeniami ruchowymi w drodze do i ze szkoły, • Wdrożenie programu profilaktycznego „Bezpieczna droga do szkoły”.
--	--

* Parkingi na terenie miasta przy obiektach użyteczności publicznej są konieczne, ponieważ nie wszędzie można dojechać transportem miejskim. Ich istnienie nie wyklucza się nawzajem z koncentracją miast na rozwoju transportu publicznego.

** Pakiet kompleksowy, obejmujący elementy „twarde”, takie jak przebudowa dróg, oraz „miękkie”, takie jak wdrożenie programu profilaktycznego.

2 Rozbudowa infrastruktury rowerowej i pieszo-rowerowej

Rower jako alternatywny wobec samochodu bądź nawet podstawowy środek transportu jest wykorzystywany przez coraz większą liczbę ludzi, którzy dojeżdżają nim do pracy, szkoły, w sprawach urzędowych do miast centralnych bądź też używają go w celach turystycznych czy rekreacyjnych. Podejście polegające na dążeniu do skomunikowania gmin ościennych Bydgoszczy i Torunia wzdłuż istniejących głównych szlaków komunikacyjnych jest podejściem rozsądnym i powinno być utrzymane.

Pojawiający się pomysł roweru aglomeracyjnego/miejskiego jest pomysłem, który dobrze przyjął się w kilku miastach w Polsce, jednak uważamy, że w przypadku BTOF priorytet inwestycyjny należy dać budowie infrastruktury uzupełniającej luki w sieci ścieżek rowerowych. Inną kwestią, którą można rozważyć, jest uruchomienie roweru publicznego na konkretnych trasach o dużych walorach turystyczno-rekreacyjnych, jednak budowa całego systemu roweru publicznego nie jest obecnie według nas zagadnieniem priorytetowym.

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rozwój sieci ścieżek rowerowych	• Budowa nowych ścieżek rowerowych w Bydgoszczy i Toruniu • Budowa nowych ścieżek rowerowych na terenach gmin ościennych • Budowa ścieżek rowerowych i/lub ciągów pieszo-rowerowych przy uczęszczanych trasach podmiejskich, także tych o znaczeniu turystyczno-rekreacyjnym • Integracja systemu ścieżek rowerowych poprzez łączenie istniejących w różnych gminach odcinków ścieżek rowerowych
• Rozwój rowerowej infrastruktury towarzyszącej	• Budowa kładek, podjazdów, skrótów, stojaków i przechowalni dla rowerów • Stworzenie systemu roweru miejskiego/aglomeracyjnego

3 Rewitalizacja kolei

Tego typu projekty nie były zgłaszane przez gminy, pakiet ten nie został również wskazany podczas sesji tematycznej – potrzeby w tym obszarze wskazał głównie Urząd Marszałkowski podczas wywiadu. Pokazuje to, że powrót do szerszego korzystania z kolei jest kwestią istotną na poziomie regionalnym. Wskazany został szereg istniejących linii, które należy zrewitalizować, a następnie włączyć je w system komunikacji publicznej, łączącej ze sobą gminy BTOF. Jest to istotne, ponieważ:

- Kolej podmiejska pomoże odciążyć drogi wjazdowe do Bydgoszczy,
- Zmodernizowany tabor kolejowy generuje kilkukrotnie niższą emisję gazów cieplarnianych niż transport samochodowy,
- Następuje redukcja ilości samochodów i odciążone zostaje centrum miasta, ponieważ ludzie dojeżdżający do Bydgoszczy koleją w samym mieście przesiadają się do komunikacji publicznej.

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Przywracanie znaczenia kolei jako środka transportu	• Włączenie linii kolejowych przebiegających przez BTOF do systemu transportu publicznego poprzez realizację na tych liniach połączeń lokalnych – tak, aby spełniały one funkcję kolejek podmiejskich • Tworzenie węzłów przesiadkowych kolej-transport publiczny-rower w pobliżu istniejących stacji kolejowych • Modernizowanie linii w celu zwiększenia dopuszczalnej prędkości • Realizacja akcji informacyjnych i promocyjnych, by zachęcić mieszkańców BTOF do korzystania z kolei
• Rewitalizacja infrastruktury kolejowej	• Dopasowywanie lokalizacji przystanków kolejowych do faktycznych potrzeb mieszkańców • Rewitalizacja dworców kolejowych istniejących w BTOF, łączenie ich podstawowych funkcji z funkcjami komercyjno-handlowymi

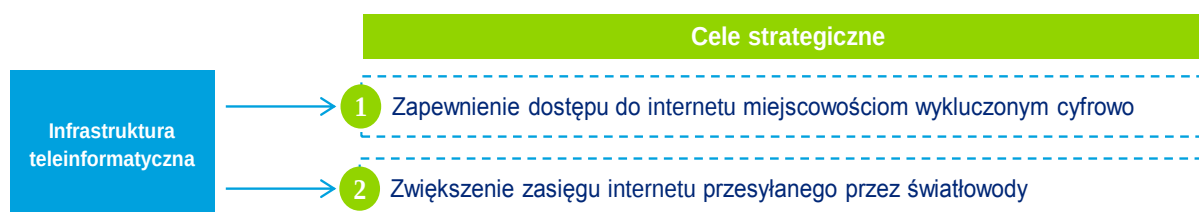
4 Rewitalizacja szlaków wodnych i zwiększenie roli żeglugi turystycznej i towarowej

Wielkowartościowe projekty dotyczące rewitalizacji szlaków wodnych tak, aby spełniały one rolę transportową na skalę komercyjną, nie będą objęte finansowaniem z ZIT, jednakże realne jest pozyskanie finansowania z innych instrumentów. Projekty dotyczące szlaków wodnych pojawiły się na pojedynczych fischkach, wysyłanych przez gminy i interesariuszy instytucjonalnych, jednak z przeprowadzonej analizy wyciągnęliśmy wnioski o istotności tego obszaru z punktu widzenia rozwoju potencjału nie tylko turystycznego, ale także komercyjno-transportowego szlaków wodnych leżących na terenie bądź w sąsiedztwie BTOF.

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rewitalizacja odcinka drogi wodnej E70 znajdującego się na terenie BTOF	- Budowa przeprawy promowej w pobliżu Solca Kujawskiego - Budowa stopnia wodnego w gminie Solec Kujawski - Podnoszenie parametrów drogi E70, by przywrócić jej żeglowność
Promocja szlaków wodnych w regionie	Przeprowadzanie kampanii informacyjno, promujących korzystanie ze szlaków wodnych przez turystów, jak i przez przedsiębiorców

4.4.2.2 Infrastruktura teleinformatyczna

Infrastruktura teleinformatyczna - cele strategiczne



Infrastruktura teleinformatyczna - cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Zapewnienie dostępu do internetu miejscowościom wykluczonym cyfrowo

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Przyłączenie do sieci internetowej mieszkańców miejscowości wykluczonych cyfrowo	- Budowa infrastruktury kablowej, bądź punktów bezprzewodowego dostępu do internetu do dyspozycji lokalnych operatorów internetowych. - Budowa sieci hotspotów WiFi do dyspozycji mieszkańców.

2 Zwiększenie zasięgu internetu przesyłanego przez światłowody

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Rozbudowa sieci światłowodowej - Aktywna współpraca z lokalnymi operatorami internetowymi	- Rozbudowa infrastruktury do przesyłania danych przez światłowód - Program migracji dla lokalnych operatorów ISP na infrastrukturę światłowodową przy wykorzystaniu Kujawsko-Pomorskiej Sieci Informacyjnej

4.4.2.3 Infrastruktura kubaturowa

Infrastruktura kubaturowa - cele strategiczne



Infrastruktura kubaturowa - cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Poprawa efektywności energetycznej oraz estetyki budynków użyteczności publicznej gmin obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
-----------------	----------------------

Kompleksowa termomodernizacja budynków oświaty i kultury	Wybór wykonawcy oraz przeprowadzenie audytu energetycznego grupy budynków tego samego typu
Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej publicznych placówek ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej	Wykonanie ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej dla obiektów tego samego typu
Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej budynków urzędu gminy oraz jednostek komunalnych	- Wspólny wybór i zakup materiałów - Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej - Wykorzystanie instalacji OZE i wymiana źródeł ciepła - Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automatycznego odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia energii w obiektach gminnych - Działania informacyjno-edukacyjne (dotyczące zwiększania świadomości w zakresie oszczędności i poszanowanie energii oraz efektów podejmowanych interwencji)

2

Poprawa efektywności energetycznej oraz estetyki budynków użyteczności publicznej gmin obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Termomodernizacja obiektów mieszkalnych oraz prywatnych	- Wybór wykonawcy oraz przeprowadzenie audytu energetycznego grupy budynków tego samego typu - Wykonanie ekspertyzy ornitologicznej i chiropterologicznej dla obiektów tego samego typu - Wykorzystanie instalacji OZE i wymiana źródeł ciepła - Termomodernizacja budynków mieszkalnych - Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automatycznego odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia energii - Działania informacyjno-edukacyjne (dotyczące zwiększania świadomości w zakresie oszczędności i poszanowanie energii oraz efektów podejmowanych interwencji)

3

Poprawa efektywności energetycznej oraz estetyki budynków użyteczności publicznej gmin obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rewitalizacja przestrzeni zabytkowych, staromiejskich oraz wartościowych układów urbanistycznych	- Renowacja budynków sakralnych i udostępnienie ich zwiedzającym - Odrestaurowanie zabytkowych obiektów na potrzeby muzealne - Ochrona architektonicznych dóbr kultury w wybranych obszarach miast - Rewitalizacja staromiejskich i śródmiejskich partii miast
Rewitalizacja przestrzeni publicznych	- Remont i modernizacja ulic stanowiących główne ciągi komunikacyjne wraz z uporządkowaniem przestrzeni publicznej wokół nich (m. in. oświetlenie, zieleń miejska) - Zagospodarowanie placów w centrach miast w urządzenia małej architektury - Likwidacja barier architektonicznych - Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej

4

Niwelowanie deficytów społeczno-gospodarczych, infrastrukturalnych oraz funkcjonalnych mających wpływ na jakość życia mieszkańców oraz wizerunek obszaru

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rewitalizacja terenów przemysłowych	Nadanie terenom przemysłowym nowych funkcji – stworzenie na tych terenach stref rekreacji i wypoczynku, np.: stadion, boisko treningowe, boisko do koszykówki, piłki ręcznej, siatkówki, badmintonu, kort tenisowy, zielona siłownia, górka saneczkowa, skatepark, wakepark, park linowy, baza nurkowa
Rewitalizacja miejskich terenów zielonych, stref rekreacji i wypoczynku	- Budowa małej infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej (ławeczki, pomosty, place zabaw dla dzieci, kosze, rzeźby, schody, balustrady, altany, fontanny) - Zagospodarowanie zieleni, - Tworzenie rekreacyjnych zbiorników wodnych, - Budowa ciągów pieszych - Budowa ścieżek rowerowych i rolkowych, - Budowa dróg dojazdowych do terenów rekreacyjnych - Wymiana nawierzchni istniejących ciągów komunikacyjnych - Budowa parkingów

	• Budowa oświetlenia i monitoringu • Rewitalizacja strefy nadbrzeżnej Wisły
--	--

5 Poprawa jakości otoczenia mieszkaniowego oraz warunków życia mieszkańców obszaru

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rewitalizacja zabudowy mieszkaniowej	• Remonty części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych (wymiana dachów azbestowych, remont elewacji, klatek schodowych) • Renowacja kamienic mieszkalnych • Rewitalizacja zabytkowego budynku mieszkalnego

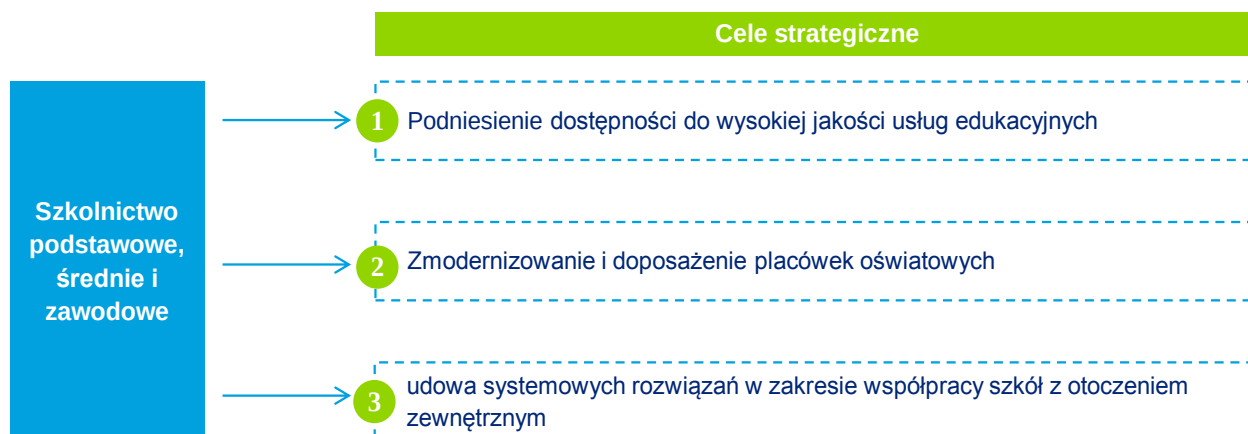
6 Wspieranie działań mających na celu aktywizację lokalnej społeczności, włączenia społecznego oraz wzmocnienie poczucia tożsamości mieszkańców miast i obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Rewitalizacja społeczna	• Wsparcie doradczo – szkoleniowe dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą, połączone z tworzeniem inkubatorów przedsiębiorczości oraz z modernizacją infrastruktury publicznej niezbędnej do właściwego funkcjonowania inkubatora • Organizacja pozalekcyjnych zajęć sportowych i przyszkolnych klubów sportowych, połączona z zagospodarowaniem sportowo – rekreacyjnym terenów przyszkolnych • Szkolenia na rzecz aktywizacji społeczno – zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, • Reintegracja zawodowa (nauka zawodu praktyki i szkolenia zawodowe, pośrednictwo pracy) • Zajęcia dla dzieci młodzieży pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym (zajęcia językowe, plastyczno – techniczne, rytmiczno – taneczne, czytelnicze, spotkania z psychologiem) • Wykorzystanie narzędzi informatycznych i technicznych promujących wiedzę o mieście

4.4.3. Edukacja

4.4.3.1 Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe

Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe – cele strategiczne



Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Podniesienie dostępności do wysokiej jakości usług edukacyjnych

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Podnoszenie kompetencji zawodowych nauczycieli	• Staże nauczycieli kształcenia zawodowego w przedsiębiorstwach i na uczelniach wyższych • Szkolenia podnoszące kompetencje dydaktyczne i zawodowe • Wsparcie metodyczne dla nauczycieli w zakresie tworzenia nowoczesnych programów nauczania
• Zapewnienie warunków wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży	• Wyrównanie szans edukacyjnych (zajęcia specjalistyczne, dydaktyczno-wyrównawcze) • Kursy i szkolenia rozwijające zainteresowania i kompetencje kluczowe • Organizowanie przedsięwzięć i projektów popularyzujących zainteresowanie techniką na wszystkich etapach kształcenia
• Monitoring jakości kształcenia mający na celu wyrównywanie poziomu nauczania pomiędzy Miastami-Rdzeniami a gminami okalającymi	• Systematyczna oceny wyników nauczania w Miastach-Rdzeniach i gminach okalających • Opracowywanie programów usprawniających

2 Zmodernizowanie i doposażenie placówek oświatowych

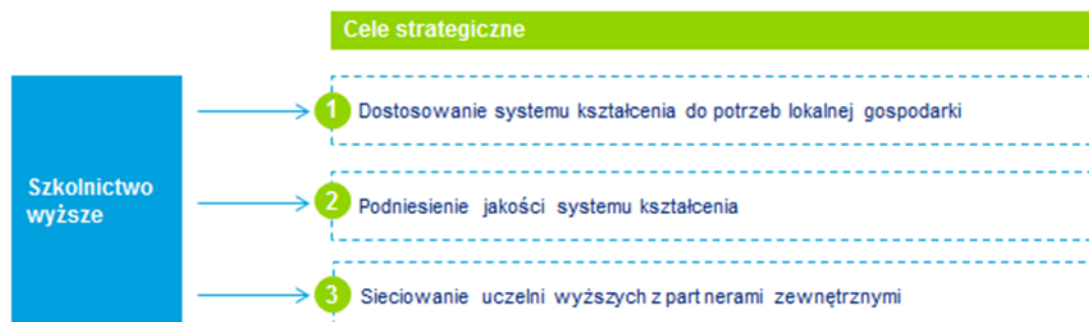
Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Niwelowanie różnic w zakresie wyposażenia w pomoce dydaktyczne w szkołach pomiędzy miastami rdzenia a gminami okalającymi	- Szczegółowa diagnoza potrzeb poszczególnych szkół w zakresie doposażenia w materiały i pomoce dydaktyczne - Doposażenie placówek (w tym placówek odpowiedzialnych za szkolnictwo zawodowe)
Budowa i rozwój centrów nauki oraz eksperymentatoriów	Budowa Centrum Kreatywności i Innowacji
Modernizacja obiektów placówek szkolnych	- Budowa boisk przyszkolnych - Termomodernizacja - Budowa warsztatów do praktycznej nauki zawodu - Wdrażanie/modernizacja systemów monitoringu - Dostosowywanie placówek do potrzeb niepełnosprawnych

3 Budowa systemowych rozwiązań w zakresie współpracy szkół z otoczeniem zewnętrznym

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Wzmacnianie systemu współpracy szkół z instytucjami wspierającymi	Szczegółowa diagnoza potrzeb poszczególnych szkół w zakresie doposażenia w materiały i pomoce dydaktyczne
Wzmacnianie systemu współpracy szkół z przedsiębiorcami i instytucjami rynku pracy	- Badanie trendów w zakresie zawodów deficytowych i nadwyżkowych - Stworzenie efektywnego systemu doradztwa zawodowego
Wzmacnianie systemu współpracy szkół z uczelniami wyższymi	- Promocja oferty szkół wyższych wśród uczniów - Lekcje prowadzone przez wykładowców w szkołach - Udział dzieci i młodzieży w zajęciach prowadzonych np. w laboratoriach na uczelniach wyższych

4.4.3.2 Szkolnictwo wyższe

Szkolnictwo wyższe – cele strategiczne



Szkolnictwo wyższe – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Dostosowanie systemu kształcenia do potrzeb lokalnej gospodarki

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Rozwój lokalnej gospodarki i systemu nauki poprzez zapewnienie odpowiednio wykształconych zasobów ludzkich	- Budowa potencjału intelektualnego w zakresie specjalizacji regionalnej - Budowa potencjału intelektualnego zdolnego do rozwijania dorobku naukowego uczelni - Monitorowanie kompetencji ogólnych/generycznych uzyskanych przez absolwentów uczelni, realizowane poprzez ocenę dokonywaną przez pracodawców zatrudniających absolwentów - Tworzenie programów kształcenia na potrzeby specjalizacji regionalnej

2 Podniesienie jakości systemu kształcenia

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Wypracowanie i realizacja programów dla pozyskiwania i zatrzymania wysoko wykwalifikowanej kadry naukowej	- Powstawanie centrów doskonalenia dydaktycznego - Wewnątrzuczelniana wymiana informacji i doświadczeń dotyczących przedsięwzięć w zakresie zapewnienia i doskonalenia jakości

	kształcenia podejmowanych w obrębie poszczególnych jednostek organizacyjnych uczelni, umożliwiającą prezentowanie i upowszechnianie dobrych praktyk • Cykliczne warsztaty / wykłady dot. nowych metod dydaktycznych oraz zastosowania technologii informacyjnej w kształceniu • Analizowanie wyników badań dotyczących uczenia się dla potrzeb pracowników i studentów oraz współpraca z nimi w projektowaniu i wdrażaniu istotnych rozwiązań w dziedzinie kształcenia
• Przeciwdziałanie odpływowi najzdolniejszych absolwentów do innych ośrodków metropolitalnych	• Zapewnienie wsparcia studentom w rozwijaniu różnych kompetencji niezbędnych w studiowaniu • Stypendia, nagrody i staże dla najlepszych studentów
• Systematyczny pomiar osiągnięć uczelni i wdrażanie działań usprawniających	• Stworzenie zintegrowanej platformy zapewniającej dostęp do danych statystycznych uczelni pozwalającej np. na sprawdzenie stopnia wdrażania strategii rozwoju uczelni

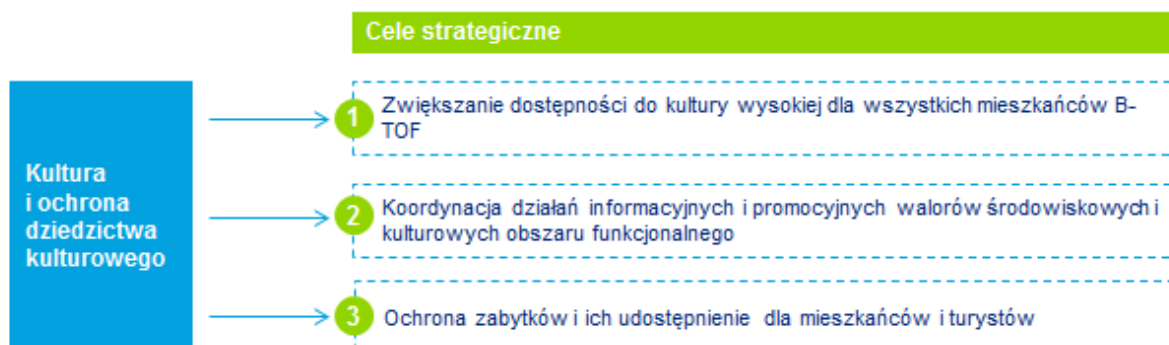
3

Sieciowanie uczelni wyższych z partnerami zewnętrznymi

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Wsparcie projektów współpracy w ramach klastrow, sieci współpracy i obszarów specjalizacji	• Programy wymiany kadr między nauką i biznesem • Przygotowanie oferty współpracy sektora nauki dla biznesu • Wsparcie procesu transferu technologii z nauki do biznesu
• Budowa systemu komunikacji promującego współpracę w obszarze funkcjonalnym	• Wsparcie mechanizmów wymiany informacji i komunikacji w obszarze funkcjonalnym • Promocja wiedzy o innowacyjności i przedsiębiorczości • Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej
• Kompleksowa promocja uczelni poza regionem	• Opracowanie wspólnej oferty promującej osiągnięcia naukowe obszaru funkcjonalnego

4.4.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego

Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego – cele strategiczne



Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Zwiększanie dostępności do kultury wysokiej dla wszystkich mieszkańców BTOF

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Modernizacja instytucji kultury	- Kompleksowa modernizacja domów kultury obszaru funkcjonalnego - Modernizacja infrastruktury bibliotek
Popularyzacja wiedzy o miejscach historycznych	- Szlak pamięci ofiar wojny i prześladowań - Szlak pałacowo-zamkowy - Edukacyjna wioska średniowieczna
Podnoszenie atrakcyjności oferty kulturalnej obszaru funkcjonalnego	- Opracowanie nowatorskich programów w zmodernizowanych domach kultury - Utworzenie lokalnego programu rezydencji artystycznych - Edukacyjne programy kulturalne dla dzieci - Projekty, których celem jest intensyfikowanie działalności organizacji pozarządowych na terenach wiejskich
Promowanie innowacyjnych i nowatorskich rozwiązań w kulturze	- Budowa sceny na wodzie przy Amfiteatrze Opery Nova - Mobilne instytucje kultury – Kontenerart - Konkursy dla NGOs na najbardziej innowacyjne pomysły w obszarze kultury

2 Ochrona zabytków i ich udostępnienie dla mieszkańców i turystów

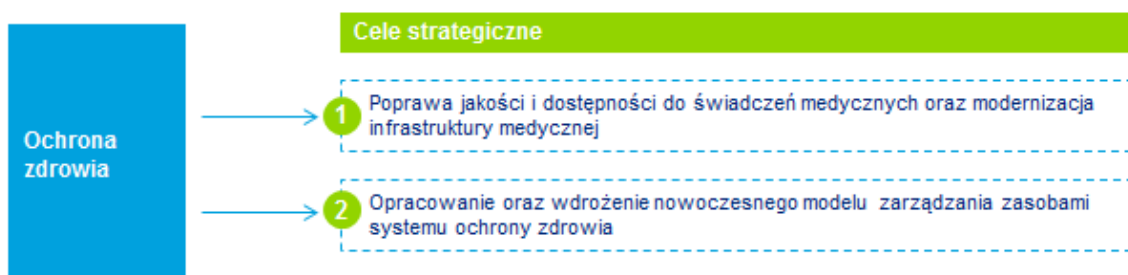
Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Konserwacja i rewitalizacja obiektów zabytkowych	- Restauracja zabytkowych obiektów o kluczowym znaczeniu dla miasta - Rewitalizacja pałacu w Warszawicach i parku w Wybczu - Renowacja zabytkowych kościołów, kaplic i pałaców - Remonty zdegradowanych, zabytkowych śluz znajdujących się na terenie miasta
Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego obszaru funkcjonalnego	Promocja wiedzy o zrewitalizowanych obiektach zabytkowych wśród mieszkańców BTOF

3 Koordynacja działań informacyjnych i promocyjnych walorów środowiskowych i kulturowych obszaru funkcjonalnego

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Promocja zasobu dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem Internetu	Portal dziedzictwa kulturowego i kultury jako źródło informacji na temat dziedzictwa kulturowego regionu, jego ochrony, a także wydarzeń kulturalnych
Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy instytucjami kultury w całym obszarze funkcjonalnym	- Projekty mające na celu zrzeszanie się w sieci bliźniaczych centrów kultury o ujednoliconej formie działalności i tworzenie tzw. lokalnych partnerstw - Konsultacje społeczne, umożliwiające zidentyfikowanie potrzeb mieszkańców w obszarze potrzeb kulturalnych - Utworzenie wspólnej instytucji impresaryjnej dla całego BTOF

4.4.5. Ochrona zdrowia

Ochrona zdrowia – cele strategiczne



Ochrona zdrowia – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Poprawa jakości i dostępności do świadczeń medycznych oraz modernizacja infrastruktury medycznej

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Poprawa jakości świadczeń zdrowotnych	• Dostosowanie podmiotów leczniczych do wymagań rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 lutego 2011 w sprawie wymagań jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej • Zapewnienie dostępu do technologii medycznych o udowodnionej skuteczności i wysokiej efektywności • Wdrożenie systemów zarządzania jakością w placówkach opieki zdrowotnej • Podniesienie jakości i rozszerzenie oferty leczenia uzdrowiskowego (również w kontekście rozwoju turystyki zdrowotnej) • Utworzenie spójnego skoordynowanego systemu usług medycznych na bazie Specjalistycznych Zakładów Opieki Zdrowotnej oraz szpitali • Skoordinowanie realizacji długofalowych działań i programów w zakresie promocji i profilaktyki zdrowia • Skoordinowanie współpracy ośrodków naukowych, dydaktycznych, jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych z podmiotami systemu opieki zdrowotnej

• Poprawa dostępności do świadczeń	• Kształtowanie zasobów systemu (kadra i baza) odpowiadających trendom zdrowotnym i epidemiologicznym • Wprowadzenie rozwiązań umożliwiających objęcie populacji szerszym zakresem specjalistycznej opieki ambulatoryjnej oraz całodobową opieką medyczną • Stworzenie modelu przepływu informacji o dostępności do usług opieki zdrowotnej oraz stanie zdrowia pacjenta w systemie opieki zdrowotnej z wykorzystaniem nowoczesnych technologii • Dywersyfikacja i doskonalenie różnych form opieki geriatrycznej, długoterminowej, paliatywno-hospicyjnej oraz dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych i ich opiekunów (w tym: opracowanie i realizacja Regionalnego Modelu Usług Opiekuńczych – jako formy standaryzacji oferty o wysokiej jakości i dostosowanej do regionalnej specyfiki) • Poprawa dostępności do rehabilitacji leczniczej • Rozwinięcie opieki zdrowotnej w placówkach oświatowych • Utworzenie Centrów Zdrowia Psychicznego oraz wspomaganie opieki środowiskowej
• Zwiększenie świadomości zdrowotnej mieszkańców	• Edukacja ogólnopopulacyjna w zakresie czynników determinujących zdrowie. • Edukacja kobiet ciężarnych w kontekście zagrożeń wynikających ze stylu życia, mogących mieć negatywny wpływ na przebieg ciąży • Edukacja dzieci i ich opiekunów w zakresie: racjonalnego odżywiania, profilaktyki chorób, znaczenia aktywności fizycznej, udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej oraz profilaktyki uzależnień
• Zmniejszenie terytorialnych różnic w zdrowiu	• Wspieranie i inicjowanie działań instytucji promujących zdrowie • Nasilenie działań screeningowych dotyczących najbardziej rozpowszechnionych u dzieci i młodzieży zagrożeń zdrowia • Racjonalizacja rozmieszczenia ambulatoryjnej opieki specjalistycznej
• Zmniejszenie zachorowalności i przedwczesnej umieralności z powodu chorób cywilizacyjnych	• Wdrażanie specjalistycznych programów zdrowotnych mających na celu kontrolowanie czynników ryzyka w odniesieniu do osób na

	nie narażonych • Rozwój skoordynowanego systemu aktywnej profilaktyki i programów zdrowotnych, obejmujących choroby społeczne • Rozwój skoordynowanego systemu wczesnej diagnostyki i badań kontrolnych • Prowadzenie działań profilaktycznych zwłaszcza z zakresu chorób cywilizacyjnych, społecznych i zakaźnych
--	---

2

Opracowanie oraz wdrożenie nowoczesnego modelu zarządzania zasobami systemu ochrony zdrowia w obszarze funkcjonalnym

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Opracowanie nowoczesnego modelu zarządzania zasobami systemu ochrony zdrowia	• Identyfikacja wspólnych obszarów działania podmiotów leczniczych • Szczegółowe określenie zasad współpracy podmiotów leczniczych • Stworzenie centrum usług wspólnych • Opracowanie narzędzia służącego do kontrolowania zapotrzebowania na usługi medyczne

4.4.1. Ochrona środowiska

Ochrona środowiska – cele strategiczne



Ochrona środowiska – cele operacyjne i przykładowe projekty

1 Poprawa dostępności sieci kanalizacyjnych i wodociągowych

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Poprawa dostępu do sieci kanalizacyjnej gospodarstw domowych	• Rozbudowa sieci kanalizacyjnych na obszarach podmiejskich oraz obszarach peryferyjnych miast. • Włączanie rozbudowanych sieci do systemu kanalizacyjnego aglomeracji
• Ochrona wód podziemnych przed zanieczyszczeniem	• Realizacja programów wsparcia budowy przydomowych oczyszczalni ścieków
• Redukcja zagrożenia powodziowego • Usprawnienie systemu retencjonowania i odprowadzania wód	• Odbudowa i modernizacja śluz, kanałów, koryt rzecznych • Odbudowa budowa i modernizacja nabrzeży, urządzeń wodnych ochrony przeciwpowodziowej
• Ochrona ujęć wód przed zanieczyszczeniami • Zwiększenie skuteczności oczyszczalni ścieków	• Rozbudowa kanalizacji sanitarnej na obszarach stref ochronnych ujęć wód i likwidacja zbiorników bezodpływowych

• Podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarki wodnej i ściekowej	• Realizacja programów edukacyjnych i promocyjnych mających na celu ograniczenie zużycia wody i racjonalną gospodarkę ściekową
---	--

2 Doskonalenie systemów gospodarowania odpadami

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Dalszy rozwój systemu gospodarki odpadami komunalnymi	• Dokończenie budowy instalacji termicznego przekształcania odpadów • Wprowadzenie rozwiązań organizacyjnych w celu poprawy funkcjonowania istniejącego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi (np. budowa dodatkowych punktów selektywnego zbierania odpadów)
• Pełna inwentaryzacja odpadów zalegających na obszarach przemysłowych	• Przeprowadzenie pełnego rozpoznania zasięgu zanieczyszczenia terenów przemysłowych • Usunięcie zanieczyszczeń stwierdzonych w wyniku inwentaryzacji terenów przemysłowych
• Zabezpieczenie wszystkich zamykanych składowisk odpadów komunalnych	• Rekultywacja składowisk odpadów komunalnych
• Rozwój świadomości mieszkańców dotyczącej systemu gospodarowania odpadami	• Realizacja programów edukacyjnych i promocyjnych mających na celu podniesienie świadomości społeczności lokalnych w zakresie racjonalnej gospodarki odpadami

3 Ochrona terenów zielonych i poprawa ich dostępności

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
• Poprawa jakości i dostępności terenów zielonych • Inwentaryzacja zasobów środowiskowych	• Przywrócenie walorów parków i istniejących terenów zielonych • Organizacja nowych terenów zielonych w sąsiedztwie osiedli mieszkaniowych • Udostępnianie dla mieszkańców obszarów wokół naturalnych zbiorników wodnych dla korzystania w celach rekreacyjnych • Budowa infrastruktury łączącej poszczególne obszary takiej jak: ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne

	- Organizacja ścieżek edukacyjnych na obszarach cennych przyrodniczo - Realizacja programów inwentaryzacyjnych
Przywrócenie walorów rekreacyjnych miejskim odcinkom rzek	Zagospodarowanie nabrzeży w kierunkach rekreacyjnych
- Edukacja w zakresie ochrony przyrody i zasobów zielonych - Ochrona bioróżnorodności na obszarach terenów zielonych - Ochrona i zachowanie cennych przyrodniczo lub kulturowo obszarów - Ochrona bioróżnorodności naturalnych zbiorników wodnych	- Działania edukacyjne w obszarze ochrony zieleni, ochrony bioróżnorodności, propagowania walorów przyrodniczych - Objęcie ochroną prawną siedlisk cennych przyrodniczo gatunków flory lub fauny - Objęcie ochroną prawną obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo - Ochrona oczek wodnych, jezior, stawów.

4 Ograniczenie emisji hałasu

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
Eliminacja źródeł hałasu	- Wprowadzenie nowych rozwiązań komunikacyjnych na obszarach przekroczenia dopuszczalnych wartości hałasu - Wymiana taboru komunikacji miejskiej na spełniający współczesne wymagania w zakresie emisji hałasu - Usprawnianie przejazdu poprzez zmiany systemów organizacji ruchu, usprawnienie płynności ruchu - Remonty i naprawy nawierzchni ulic, stosowanie nawierzchni „niskoemisyjnych”
Stosowanie środków ochrony przed hałasem	Budowa barier i ekranów akustycznych w miejscach, gdzie nie ma innej możliwości eliminacji zagrożenia nadmiernym hałasem

5 Ograniczenie emisji do powietrza

Cele operacyjne	Przykładowe projekty
- Redukcja zanieczyszczenia powietrza związanego z niską emisją - Redukcja emisji zanieczyszczeń	- Ograniczenie niskiej emisji poprzez modernizację indywidualnych systemów ogrzewania - Ograniczenie ilości źródeł niskiej emisji

pochoǳących ze źródeł komunikacyjnych	poprzez włączenie obszarów silnie zurbanizowanych do zbiorczych sieci ciepłowniczych • Modernizacja systemów transportu miejskiego w tym komunikacji publicznej poprzez zastosowanie taboru niskoemisyjnego • Rozwiązania mające na celu usprawnienie ruchu w centrum miast
• Rozwiązania systemowe w zakresie gospodarki odpadami mające na celu ograniczenie możliwości spalania odpadów	• Poprawa dostępności systemu odbioru odpadów, tworzenie nowych punktów selektywnego zbierania odpadów • Poddanie bardziej ścisłej kontroli oraz szersze stosowanie kar za spalanie szkodliwych odpadów
• Edukacja ekologiczna w zakresie ograniczenia emisji i gospodarki odpadami	• Działania edukacyjne w celu podniesienia świadomości mieszkańców w zakresie konieczności stosowania niskoemisyjnych źródeł ciepła, szkodliwości spalania odpadów

5. System wdrażania Strategii

5.1. Kluczowi interesariusze procesu wdrażania Strategii BTOF

Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest dokumentem złożonym i wieloaspektowym, dotyczącym miast, powiatów i gmin zlokalizowanych w określonym w delimitacji Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym. Konieczne jest zatem opracowanie jasnych i czytelnych wytycznych, które będą pomocne podmiotom bezpośrednio lub pośrednio zaangażowanym w jej wdrażanie. Niniejszy rozdział to zestawienie pewnych wskazówek metodologicznych, zasad pomocnych przy organizacji procesu wdrażania Strategii. Poniższy schemat prezentuje kluczowe grupy podmiotów, przykładowe, wchodzące w ich skład jednostki, a także charakter ich odpowiedzialności w procesie jej wdrażania.

Schemat 12. Podmioty wdrażające Strategię Rozwoju BTOF

	Nazwa grupy	Przykłady jednostek	Charakter odpowiedzialności
Grupy podmiotów odpowiedzialnych za realizację strategii BTOF	Jednostki samorządu terytorialnego na poziomie powiatowym oraz regionalnym	• Miasta • Gminy • Powiaty	Odpowiedzialność Bezpośrednia
	Centralne oraz wojewódzkie instytucje sektora finansów publicznych	• GDDKiA • Ministerstwa • Spółki skarbu państwa świadczące usługi publiczne (PKP, PPL) • Ministerstwa • Szkoły wyższe	Odpowiedzialność pośrednia
	Pozostali interesariusze	• Mieszkańcy • Turysty • Przedsiębiorcy • Organizacje pozarządowe	Odpowiedzialność pośrednia

2

© 2014 Deloitte

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Co do zasady na poziomie dużego miasta, organami odpowiedzialnymi za proces realizacji Strategii są Prezydent i Rada Miasta a także jednostki organizacyjne, np. Wydziały Inwestycji, czy inne jednostki ulokowane w spółkach miejskich. W mniejszych ośrodkach będą to odpowiednio wójtowie i burmistrzowie. Poza wspomnianymi, w proces wdrażania Strategii będą włączeni także partnerzy niezależni, zatrudnione firmy konsultingowe, prawnicze i inne.

W przypadku SOF wzajemne role i odpowiedzialności pomiędzy JST muszą zostać precyzyjnie uregulowane, ale można przyjąć że co do zasady, zazwyczaj wskazywany jest jeden podmiot odpowiedzialny za koordynację działalności pozostałych. Jeśli jest to konieczne dla właściwego wdrażania Strategii, należy odpowiednio dostosować strukturę organizacyjną JST, przebieg procesów, wzajemne odpowiedzialności, źródła finansowania. Można zakładać, że organizacja procesu dla większej liczby JST, skupienie ich w jednym ciele zarządczym powinno w skali całego systemu przynieść wymierne oszczędności.

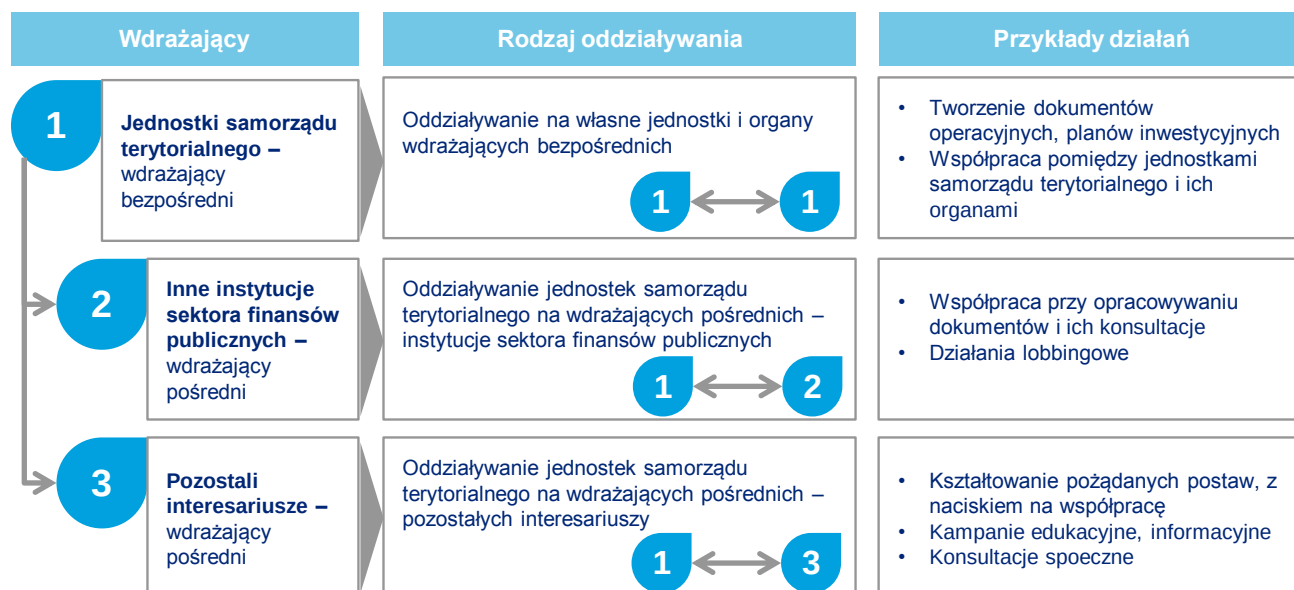
Jak wskazano powyżej, Strategię Rozwoju BTOF będzie wdrażać wiele podmiotów, funkcjonujących w różnych obszarach sfery publicznej.

Pomiędzy wskazanymi powyżej, trzema kluczowymi grupami podmiotów odpowiedzialnych (w różnym stopniu) za wdrażanie Strategii, powinny zachodzić trojaki rodzaj oddziaływań takie jak np.:

- Jednostki samorządu terytorialnego będą oddziaływać na własne organy;
- Jednostki samorządu terytorialnego będą wchodzić w interakcję z instytucjami sektora finansów publicznych;
- Jednostki samorządu terytorialnego będą wchodzić w interakcję z pozostałymi interesariuszami.

Pewne elementy uszczegółowienia procesu wdrażania przykładowych działań, a także zobrazowanie kierunków oddziaływania, zawarte są na poniższym schemacie.

Schemat 13. Wzajemne zależności interesariuszy w ramach wdrażania Strategii



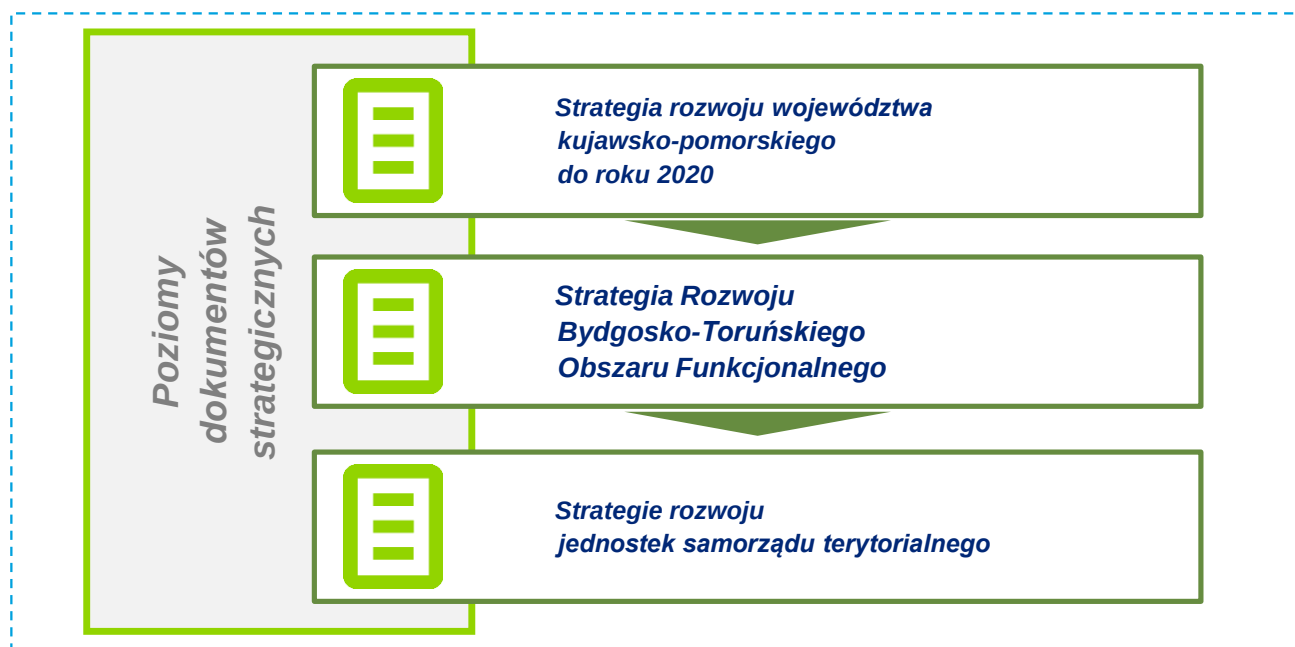
Źródło: opracowanie własne Deloitte

W przypadku oddziaływania w ramach własnych jednostek organizacyjnych, bezpośrednich wdrażających Strategię, istotne jest wypracowanie i nałożenie przez JST odpowiednich ram kooperacyjnych oraz kontrola jakości wykonywania kolejnych zadań.

Wnioski i cele wynikające ze Strategii Rozwoju BTOF będą bowiem wykorzystywane w tworzeniu wymaganych prawem programów, bardzo istotnych z perspektywy ubiegania się o środki finansowe w ramach nowego budżetu unijnego 2014-2020. Takimi programami są np. Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych, Gminne/Powiatowe Programy Ochrony Środowiska.

Istotne w całym procesie jest ponadto określenie wzajemnych relacji pomiędzy kluczowymi poziomami tworzenia dokumentów strategicznych. Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego powinna być tworzona, a potem wdrażana jako dokument będący pewnego rodzaju ogniwem łączącym poziom województwa (Strategia rozwoju województwa) z poziomem lokalnym, poszczególnych JST, które także tworzą swoje strategie. Pewne jest to, że dokumenty niższego rzędu powinny się wpisywać w te nadrzędne.

Schemat 14. Zależności między dokumentami strategicznymi z perspektywy JST



Źródło: Opracowanie własne

W ramach zasygnalizowanych zależności, interakcje pomiędzy JST a innymi instytucjami sektora finansów publicznych będą polegać między innymi na:

- Konsultacjach dokumentów w poszczególnych obszarach tematycznych;
- Konsultacjach proponowanych działań, projektów szczegółowych;
- Użyczeniu przez poszczególne instytucje ekspertów, organizację warsztatów czy wizyt studyjnych.

Użytecznym elementem takiej interakcji mogłoby być zaprezentowanie i dyskusja Strategii np. na poziomie Konwentu Wójtów czy Konwentu Starostów. Rekomendujemy również powołanie Konwentu Związków ZIT, służącego jako platforma współpracy, wymiany doświadczeń i kreowania zbioru dobrych praktyk.

Interakcja pomiędzy JST a pozostałymi interesariuszami będzie przebiegać dość podobnie jak opisane powyżej. Efekty wdrożenia Strategii Rozwoju BTOF dotyczą bezpośrednio mieszkańców BTOF, grupy nazwanej „pozostałymi interesariuszami”, i dlatego właśnie niezwykle istotne jest, by motywować ich do aktywności i do działania w procesie wdrażania dokumentu, którego rezultaty będą wpływ na ich bezpośrednie otoczenie. Interesariusze powinni zatem zresztać się, kreować wizję rozwoju regionu/obszaru, przekazywać postulaty, uczestniczyć w konsultacjach społecznych. JST powinny stymulować tę aktywność nie tylko dlatego, że będzie ona wspierać realizację celów Strategii, ale również po to, by jej efekty przyczyniały się do tworzenia społeczeństwa obywatelskiego.

5.2. Kluczowe etapy wdrażania Strategii BTOF

Każdy proces wdrażania Strategii musi być poprzedzony zdefiniowaniem etapów jego wdrożenia. Zadania w tym obszarze można podzielić na planistyczne, monitoringowe, informacyjne, związane z zarządzaniem wewnętrznym projektami, koordynacyjne i doradcze.

Wśród nich można w szczególności wymienić:

- Zaplanowanie sposobu osiągnięcia założeń określonych w Strategii w tym np. realizację w praktyce przedsięwzięć inwestycyjnych, modernizacyjnych, usprawnień w zakresie organizacji procesów itp.;
- Szczegółowe zdefiniowanie jednostek i osób odpowiedzialnych za realizację w praktyce przedsięwzięć określonych w Strategii – zarówno w fazie przed, inwestycyjnej i po jej zakończeniu;
- Właściwą koordynację na poziomie strategicznym realizacji szeregu przedsięwzięć projektowych, ich priorytetyzacja, optymalne wykorzystanie potencjału i zasobów jednostek organizacyjnych JST;
- Monitoringu efektywności realizacji przedsięwzięć w trakcie ich trwania;
- Ocenę rezultatów wdrożenia Strategii, kontrola stopnia osiągnięcia założonych celów;
- Opracowanie systemu modyfikacji założeń Strategii w przyszłości, jako rezultatu procesu wnioskowania na bazie zmieniających się uwarunkowań otoczenia.

Ważnym i o często niedocenianym aspektem procesu wdrażania Strategii, jest konieczność stworzenia założeń monitoringu i ewaluacji postępów jej wdrażania – dotyczy to zarówno projektów w trakcie ich realizacji, a także po ich zrealizowaniu. Zagadnienie to będzie przedmiotem analiz w kolejnym punkcie niniejszego dokumentu.

5.3. Tryb i zasady monitoringu i ewaluacji postępów wdrażania Strategii

Monitoring Strategii ma służyć uzyskaniu odpowiedzi na pytania o to czy założenia w niej zawarte są w praktyce realizowane i czy przynosi ona zamierzone skutki. Monitoruje się zatem zarówno przebieg jej wdrożenia, realizacji poszczególnych zadań, jak i ich efekty.

W procesie budowania systemu monitoringu i ewaluacji postępów wdrażania Strategii ważne są zatem następujące aspekty:

- Zbudowanie procedur monitoringu;
- Określenie liczby, charakteru przedsięwzięć ewaluowanych;
- Określenie osób, czasu i kosztu związanego z przeprowadzeniem monitoringu i ewaluacji i czasu branego pod uwagę w procesie monitoringu wdrażania Strategii – często bowiem nie udaje się dokonać szczegółowej ewaluacji wszystkich przedsięwzięć realizowanych jako rezultat Strategii;
- Określenie harmonogramu prowadzenia prac monitoringowych nad wdrożeniem Strategii;
- Zaplanowanie i przeprowadzenie procesu;
- Analiza i wyjaśnienie rozbieżności pomiędzy założeniami Strategii i efektami monitoringu np. jako rezultat przeglądu wskaźników monitoringowych.

Monitoring strategii pełni zatem funkcje sprawdzające i korygujące wobec samej Strategii, jest zatem narzędziem dokonywania bieżących poprawek i korekt w procesie realizacji zadań wdrożeniowych.

6. Źródła finansowania

Realizacja przedstawionej strategii wymagać będzie podjęcia szeregu działań zarówno w ramach jednostek samorządu terytorialnego bezpośrednio odpowiedzialnych za realizację niniejszej strategii, w ramach innych jednostek sektora finansów publicznych jak też w ramach licznych grup pozostałych interesariuszy dokumentu (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów itp.). Zakres finansowania poszczególnych, rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań zależny będzie od ich bezpośredniego charakteru. Inny zakres możliwych źródeł finansowania rozważać należy wobec finansowania tych spośród rekomendowanych działań, które znajdują się w ramach podstawowych obowiązków JST (np. opracowania planów zagospodarowania przestrzennego), a zupełnie inne dla projektów inwestycyjnych generujących dochód (np. budowa centrum kultury). Niemniej jednak mieć należy na uwadze, że ze względu na charakter oraz odbiorców dokumentu iż zdecydowana część ciężaru finansowego realizacji przedmiotowego dokumentu spoczywać będzie na jednostkach samorządu terytorialnego na szczeblu gminnym oraz powiatowym.

W związku z powyższym w ramach omówienia źródeł finansowania w pierwszej części rozdziału zaprezentowane zostały podstawowe rodzaje działań rekomendowane w ramach strategii wraz ze wskazaniem, które z nich powinny być finansowane ze środków prywatnych, które ze środków publicznych, a w przypadku, których dopuścić można możliwość wykorzystania mieszanych form finansowania publiczno-prywatnego.

Druga część rozdziału dedykowana została omówieniu kluczowych źródeł finansowania realizacji strategii, poprzez pryzmat źródeł finansowania podmiotów zaangażowanych w jej realizację.

6.1. Wskazanie źródeł finansowania względem rekomendowanych rodzajów działań

W ramach zaprezentowanego poniżej zestawienia omówione zostały podstawowe rodzaje działań rekomendowanych w celu realizacji strategii, wraz ze wskazaniem preferowanego źródła finansowania, w rozbiciu na 3 kategorie:

- Finansowanie publiczne obejmujące:
 - środki własne;
 - środki budżetu krajowego;
 - środki UE;w tym środki pochodzące z instrumentów dłużnych.
- Finansowanie prywatne - środki przedsiębiorców, mieszkańców itp. niezależnie od źródła pochodzenia.
- Finansowanie mieszane - kombinacja nakładów publicznych oraz prywatnych m.in. w ramach:
 - Partnerstwa Publiczno-Prywatnego;
 - Umów licencyjnych;

- Różnych form udostępniania gruntów lub infrastruktury publicznej na preferowanych warunkach;
- Innych form współfinansowania podejmowanych działań (w tym np. publicznych dopłat do szkoleń, nakładów inwestycyjnych itp.)

Tabela 47. Określenie źródeł finansowania dla podstawowych spośród rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań

Rodzaje działań	Finansowanie publiczne	Finansowanie prywatne	Finansowanie mieszane
Projekty inwestycyjne generujące dochód (np. budowa płatnych dróg, obiektów sportowych i kulturalnych)			
Projekty inwestycyjne niegenerujące dochodu (np. budowa chodników, ścieżek rowerowych)			
Projekty o charakterze edukacyjnym (np. kampanie społeczne, programy wzmocnienia kompetencji zawodowych)			
Programy kształtowania pożądanych zachowań interesariuszy (np. programy podnoszenia nakładów na innowacje, programy dopłat to wymiany pieców węglowych itp.),			
Programy aktywizacji zawodowej i społecznej (np. programy dedykowane aktywizacji zawodowej wykluczonych społecznie)			
Działania badawcze, tworzenie dokumentów planistycznych (np. opracowywanie planu rozwoju transportu, planów inwestycyjnych)			
Realizacja zadań z zakresu administracji publicznej (np. wydawanie pozwoleń na budowę)			
Realizacja zadań regulacyjnych (np. tworzenie planów zagospodarowania przestrzennego)			

 Podstawowe źródło finansowania
 Możliwe uzupełniające źródło finansowania

Źródło: Opracowanie własne

Jak można zaobserwować na powyższym wykresie kluczowym źródłem finansowania większości podstawowych rodzajów działań rekomendowanych w ramach strategii pozostają środki publiczne.

Największe możliwości angażowania kapitału prywatnego dają następujące spośród rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań:

- Realizacja projektów inwestycyjnych generujących dochód, które ze względu na swoją specyfikę w wielu przypadkach pozwalają wypracowywać zysk, który częściowo lub w całości przekazany może zostać partnerowi prywatnemu w zamian za wniesienie przez niego kapitału na potrzeby realizacji inwestycji;
- Programy kształtowania pożądanych zachowań interesariuszy (programy podnoszenia nakładów na innowacje, programy dopłat to wymiany pieców węglowych itp.), w odniesieniu do których środki publiczne, stanowią bodziec pozwalający na zwiększenie zakresu występowania zachowań, co do zasady finansowanych ze środków prywatnych;
- Projekty o charakterze edukacyjnym, które w szczególności w odniesieniu do programów wzmocnienia kompetencji zawodowych finansowane lub współfinansowane być mogą przez aktualnych lub przyszłych pracodawców osób nimi objętych;
- Programy aktywizacji zawodowej, które w całości lub w części finansowane być mogą przez angażowanych w proces aktywizacji pracodawców osób objętych programem.

6.2. Omówienie źródeł finansowania realizacji strategii

W związku z powyższymi źródłami finansowania realizacji strategii będą:

1. Środki publiczne, w ramach których wyróżnić możemy:
 - a) Źródła finansowania jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gmin i powiatów
 - b) Źródła finansowania pozostałych jednostek sektora finansów publicznych, dzielące się na:
 - o Źródła finansowania samorządu wojewódzkiego
 - o Źródła finansowania jednostek sektora publicznego podlegających pod struktury administracji krajowej.
2. Niepubliczne środki pozostałych interesariuszy.

Źródła finansowania jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gmin i powiatów

Ze względu na fakt, iż bezpośrednia odpowiedzialność za realizację strategii spoczywać będzie na działających na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego jednostkach samorządu terytorialnego na poziomie gmin oraz powiatów poniżej szczegółowo omówione zostały źródła finansowania tych jednostek.

Tabela 48. Źródła dochodów gmin oraz podatków

Dochody gmin	Dochody powiatów
Dochody własne	
• Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa: ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na obszarze gminy (37,26% wpływów) ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych posiadających siedzibę na obszarze gminy (6,71% wpływów) • Wpływy z podatków ustalanych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw, np.: ◦ Podatek rolny ◦ Podatek leśny ◦ Podatek od nieruchomości • Wpływy z opłat, np. skarbowej, eksploatacyjnej, targowej • Dochody z majątku gminy, np. z najmu i dzierżawy • Pozostałe dochody, np.: ◦ Opłaty administracyjne i miejscowe ◦ Opłaty miejscowe	• Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa: ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkałych na obszarze gminy (10,25% wpływów) ◦ Wpływy z podatku dochodowego od osób prawnych posiadających siedzibę na obszarze gminy (1,40% wpływów) • Dochody z majątku gminy, np. z najmu i dzierżawy • Pozostałe dochody, np.: ◦ Środki na dofinansowanie własnych zadań pozyskane z innych źródeł ◦ Dochody z kar pieniężnych i grzywien
Dotacje celowe	
• Z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej • Na zadania realizowane na podstawie porozumień między JST • Otrzymane z państwowych funduszy celowych • Z tytułu pomocy finansowej udzielanej między JST na dofinansowanie zadań własnych	• Z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej, własne, realizowane na podstawie porozumień z organami administracji rządowej • Na zadania realizowane na podstawie porozumień między JST • Otrzymane z państwowych funduszy celowych • Z tytułu pomocy finansowej udzielanej między JST na dofinansowanie zadań własnych
Dotacje ze źródeł zagranicznych	
• Dotacje przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych nie podlegających zwrotowi • Dotacje przekazane w ramach płatności z budżetu środków europejskich	• Dotacje przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych nie podlegających zwrotowi • Dotacje przekazane w ramach płatności z budżetu środków europejskich

Subwencja ogólna

• Część wyrównawcza, finansująca świadczenia z pomocy społecznej oraz zmniejszająca dysproporcje poziomu dochodów gmin • Część oświatowa, w tym na utrzymanie szkół podstawowych i gimnazjów • Równoważącej, przyznawanej w związku z przekazaniem dodatkowych zadań z zakresu pomocy społecznej (np. dodatki mieszkaniowe) • Rezerwa na uzupełnienie subwencji ogólnej	• Część wyrównawcza, finansująca świadczenia z pomocy społecznej oraz zmniejszająca dysproporcje poziomu dochodów powiatów • Część oświatowa, w tym na utrzymanie szkół ponadpodstawowych i specjalnych • Równoważącej, przyznawanej w związku z przekazaniem dodatkowych zadań z zakresu pomocy społecznej oraz zróżnicowaniem sieci dróg powiatowych • Rezerwa na uzupełnienie subwencji ogólnej
--	---

Źródło: Opracowanie własne Deloitte na podstawie dokumentu pn. „Budżety jednostek samorządu terytorialnego w woj. kujawsko-pomorskim w 2012 r.”

Źródła finansowania pozostałych jednostek sektora finansów publicznych;

Kategorię pozostałych jednostek sektora finansów publicznych podzielono na samorząd wojewódzki oraz jednostki sektora publicznego podlegające pod struktury administracji krajowej.

Poniżej przedstawione zostały źródła finansowania działalności samorządu wojewódzkiego:

1. Dochody własne województwa, w tym:
 - a) udział we wpływach w podatku od osób fizycznych i osób prawnych;
 - b) dochody z majątku województwa;
 - c) pozostałe źródła obejmujące m.in. wpłaty od podległych jednostek odsetki od zgromadzonych środków itp.
2. Dotacje celowe na zadania z zakresu administracji rządowej, innych jednostek samorządowych oraz otrzymane z państwowych funduszy celowych;
3. Dotacje ze źródeł zagranicznych, w tym:
 - a) Dotacje przekazane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich oraz innych środków zagranicznych nie podlegających zwrotowi;
 - b) Dotacje przekazane w ramach płatności z budżetu środków europejskich.
4. Subwencja ogólna, złożona z części:
 - a) wyrównawczej, finansującej świadczenia z pomocy społecznej oraz zmniejszającej dysproporcje poziomu dochodów województw;
 - b) oświatowej, przeznaczonej głównie na kształcenie i odprawy nauczycieli oraz utrzymanie publicznych szkół ponadpodstawowych i specjalnych o zasięgu regionalnym lub wojewódzkim, ośrodków metodycznych, kolegiów nauczycielskich, placówek kształcenia i doskonalenia nauczycieli, bibliotek publicznych;
 - c) regionalnej przyznawanej na uzupełnienie dochodów województw o niższej, ze względu na różnice potencjału gospodarczego, wydajności fiskalnej;
 - d) rezerwy na uzupełnienie subwencji ogólnej.

Kluczowe źródła dochodów jednostek administracji krajowej to:

- podatki i opłaty, w części, która zgodnie z odrębnymi ustawami nie stanowi dochodów jednostek samorządu terytorialnego, przychodów państwowych funduszy celowych oraz innych jednostek sektora finansów publicznych;
- cła;
- wpłaty z zysku przedsiębiorstw państwowych oraz jednoosobowych spółek Skarbu Państwa;
- wpłaty z tytułu dywidendy;
- wpłaty z zysku Narodowego Banku Polskiego;
- wpłaty nadwyżki środków finansowych agencji wykonawczych;
- dochody pobierane przez państwowe jednostki budżetowe, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej
- dochody z najmu i dzierżawy oraz z innych umów o podobnym charakterze, dotyczące składników majątkowych Skarbu Państwa, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej;
- odsetki od środków zgromadzonych na rachunkach bankowych państwowych jednostek budżetowych lub organów władzy publicznej, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej;
- odsetki od lokat terminowych ustanowionych ze środków zgromadzonych na centralnym rachunku bieżącym budżetu państwa;
- odsetki od udzielonych z budżetu państwa pożyczek krajowych i zagranicznych;
- grzywny, mandaty i inne kary pieniężne, o ile odrębne ustawy nie stanowią inaczej;
- spadki, zapisy i darowizny w postaci pieniężnej na rzecz Skarbu Państwa;
- dochody ze sprzedaży majątku, rzeczy i praw;
- inne dochody określone w odrębnych ustawach lub umowach międzynarodowych;
- środki europejskie (w tym środki na pomoc techniczną)
- odsetki wykupywane przez nabywców obligacji skarbowych lub nadwyżka wynikająca z różnicy pomiędzy ceną emisyjną a wartością nominalną zbywanych obligacji skarbowych.

Środki niepubliczne

Kluczowe dla realizacji strategii niepubliczne źródła finansowania rozwoju społeczno-gospodarczego kategorie środków niepublicznych to:

- Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw;
- Nakłady na szkolenia pracowników przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie BTOF.
- Nakłady na staże i praktyki dedykowane osobom wkraczającym na rynek pracy.
- Nakłady inwestycyjne i remontowe gospodarstw domowych.

7. Analiza porównawcza dwóch wariantów rozwoju regionu

Duocentryczny model Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego powoduje, iż w ramach obszaru wyróżnić można jego bydgoską oraz toruńską część. Każda z części obejmuje jedną ze stolic regionu wraz z bezpośrednio okalającymi ją miejscowościami, z którymi posiada ona najsilniejsze więzi funkcjonalne. W perspektywie ostatnich dekad, zarówno w kontekście wcześniejszych podziałów administracyjnych kraju, jak też tradycyjnego modelu współpracy w ramach poszczególnych aglomeracji strategiczne cele rozwojowe na terenie BTOF najczęściej realizowane były w ramach bydgoskiej oraz toruńskiej części wyodrębnionego obszaru funkcjonalnego osobno. Ze względu na fakt, iż niniejsza strategia dedykowana jest jednemu Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnemu i wyznacza wspólne dla części bydgoskiej oraz toruńskiej cele strategiczne powstaje pytanie, czy zasadnym jest, aby cele te osiągnęte były przez obydwie części wspólnie czy też osobno.

Potencjalne korzyści ze wspólnej realizacji strategii obejmować będą m.in.:

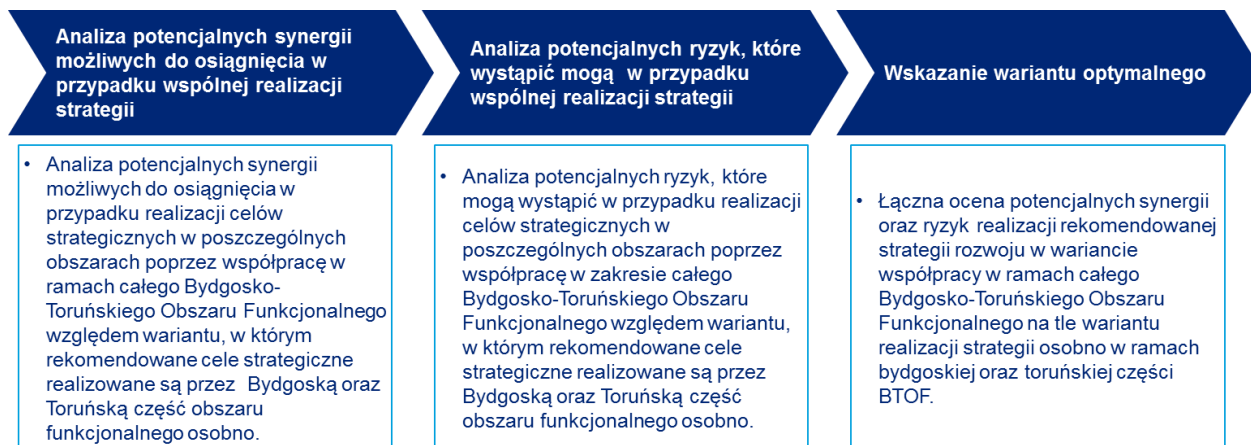
- Oszczędności kosztów realizacji strategii, w tym m.in. w zakresie:
 - Kosztów realizacji inwestycji zleczanych jednorazowo w większej skali;
 - Kosztów zamawianych ekspertyz, zamawianych jednorazowo dla całego obszaru;
 - Kosztów zakupu materiałów, plakatów, ulotek itp. niezbędnych dla
 - Kosztów nadzoru oraz zarządu nad realizowanymi projektami;
 - Kosztów własnych opracowania zamówień publicznych, wzorów dokumentów, wytycznych dla jednostek podległych itp.
- Wymianę wiedzy, doświadczenia oraz najlepszych praktyk;
- Możliwość zaoferowania interesariuszom zewnętrznym (np. inwestorom) szerszej, bardziej kompletnej oferty;
- Możliwość efektywniejszego lobbowania korzystnych dla obszaru rozwiązań na poziomie instytucji wojewódzkich oraz centralnych;
- Możliwość szerokiej koordynacji podejmowanych działań.

Współpraca pomiędzy dwiema częściami obszaru funkcjonalnego nieść może ze sobą również szereg ryzyk. Przykładowe z nich to:

- Ryzyko sporów kompetencyjnych pomiędzy zaangażowanymi jednostkami administracyjnymi;
- Ryzyko rozmycia odpowiedzialności za podejmowane działania;
- Ryzyko impasu decyzyjnego;
- Ryzyko braku koordynacji podejmowanych działań;
- Ryzyko wystąpienia konkurencji pomiędzy częściami obszaru w ramach wspólnie realizowanych zadań (np. w zakresie pozyskiwania inwestorów zewnętrznych).

Ze względu na przedstawione uwarunkowania poniżej przeprowadzona została analiza porównawcza wariantów rozwoju regionu w zależności od modelu realizacji strategii rozwoju BTOF. Analiza przeprowadzona została przy założeniu, iż stanem wyjściowym (Wariant I) jest realizacja przedmiotowej strategii w ramach bydgoskiej oraz toruńskiej części BTOF niezależnie, a więc w sposób, w jaki dokumenty o podobnym charakterze realizowane były w przeszłości. W odniesieniu do takiego wariantu wyjściowego ocenione zostały potencjalne synergie oraz ryzyka wspólnej realizacji przedmiotowej strategii (Wariant II) w ramach każdego z kluczowych obszarów objętych strategią. Opis podejścia metodologicznego przedstawiony został w ramach poniższego schematu:

Schemat 15. Metodologia realizacji analizy porównawczej wariantów rozwoju regionu



Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Wyniki analizy przedstawione zostały w ramach poniższej tabeli.

Tabela 49. Ocena synergii oraz ryzyk wspólnej realizacji strategii Bydgosko-Toruńskiego

	Ocena synergii	Ocena ryzyk	Komentarz
Warunki prowadzenia działalności gospodarczej			- Kluczowe synergie: - Realizacji zintegrowanych działań poprawiających atrakcyjność infrastrukturalną regionu dla prowadzenia działalności gospodarczej; - Wypracowania wspólnej oferty obszaru funkcjonalnego w zakresie promocji oraz obsługi inwestora; - Kluczowe ryzyka: - Umiarkowane ryzyko wystąpienia sporów kompetencyjnych; - Umiarkowane ryzyko występowania wewnętrznej konkurencji w zakresie pozyskiwania inwestorów.
Rynek pracy			- Kluczowe synergie: - Możliwość wspólnego pisania projektów oraz transferu najlepszych praktyk w obszarze działań „miękkich”. - Brak istotnych ryzyk.

Innowacyjność			• Kluczowe synergie: ○ Możliwość efektywnego oddziaływania na ośrodki akademickie; ○ Możliwość bardziej efektywnej realizacji działań dążących do specjalizacji regionu w zakresie wysoko zaawansowanych badań naukowych. • Kluczowe ryzyka: ○ Umiarkowane ryzyko wystąpienia konkurencji (np. w obszarze lokowania oraz wspierania rozwoju parków naukowo-technologicznych).
Pomoc społeczna			• Kluczowe synergie: ○ Możliwość wspólnego pisania projektów oraz transferu najlepszych praktyk w obszarze działań „miękkich”. • Brak istotnych ryzyk współpracy.
Rolnictwo			• Kluczowe synergie: ○ Możliwość wspólnej realizacji programów badań; ○ Możliwość wspólnej organizacji oraz opracowywania szkoleń dla rolników. • Brak istotnych ryzyk.
Infrastruktura transportowa			• Kluczowe synergie: ○ Możliwość skoordynowanego rozwiązywania problemów transportowych i infrastrukturalnych; ○ Możliwość efektywnego postulowania korzystnych dla regionu rozwiązań na poziomie instytucji wojewódzkich oraz krajowych (np. w zakresie budowy dróg ekspresowych). • Kluczowe ryzyka: • Umiarkowane ryzyko występowania rozbieżności stanowisk w odniesieniu do kierunków oraz priorytetów działań w zakresie nowych inwestycji.
			• Kluczowe synergie: ○ Wynikające z większej skali inwestycji możliwe oszczędności kosztowe przy zapewnianiu zasięgu miejscowościom wykluczonym cyfrowo; ○ Możliwość koordynacji rozbudowy wspólnej sieci światłowodowej w woj. kujawsko-pomorskim • Kluczowe ryzyka: • Relatywnie niskie ryzyko wystąpienia konkurencji pomiędzy częściami BTOF.
Infrastruktura kubaturowa			• Kluczowe synergie: ○ Korzyści wynikające ze wspólnych działań z zakresu rewitalizacji społecznej (w tym np. wymiana doświadczeń, najlepszych praktyk, tworzenie programów aktywizacyjnych dla całego obszaru itp.); ○ Oszczędności kosztów zakupu materiałów oraz zlecania prac budowlanych i termomodernizacyjnych. • Brak istotnych ryzyk.
			• Kluczowe synergie: ○ Możliwość efektywniejszego kształtowania kształtowania współpracy szkolnictwa zawodowego z biznesem. • Brak istotnych ryzyk.
			• Kluczowe synergie: ○ Silne synergie w zakresie zapewnienia dostępu do kultury wysokiej dla mieszkańców BTOF; ○ Silne synergie w obszarze promocji oferty kulturowej BTOF jako całości;

			- Kluczowe ryzyka: - Umiarkowane ryzyko wystąpienia konkurencji pomiędzy obiema częściami BTOF (np. w zakresie lokalizacji nowych ośrodków kultury)
Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego			- Silne synergie w zakresie zapewnienia dostępu do kultury wysokiej dla mieszkańców BTOF; - Silne synergie w obszarze promocji oferty kulturowej BTOF jako całości; - Umiarkowane ryzyko wystąpienia konkurencji pomiędzy obiema częściami BTOF (np. w zakresie lokalizacji nowych ośrodków kultury)
Ochrona zdrowia			- Kluczowe synergie: - Możliwość rozwiązywania problemów opieki zdrowotnej w sposób skoordynowany skali obszaru funkcjonalnego; - Potencjalne oszczędności w obszarze zakupów usług, towarów itd. - Możliwość transferu najlepszych praktyk w zakresie zarządzania opieką zdrowotną. - Kluczowe ryzyka: - Relatywnie niskie ryzyko wystąpienia konkurencji pomiędzy obiema częściami BTOF.
Ochrona środowiska			- Kluczowe synergie: - Możliwe oszczędności z tytułu wspólnego zlecania prac o charakterze badawczym, projektowym oraz budowlanym podmiotom zewnętrznym. - Brak istotnych ryzyk.
 Brak synergii / ryzyka  Umiarkowany poziom synergii / ryzyka  Bardzo wysoki poziom synergii / ryzyka			
 Niski poziom synergii / ryzyka  Wysoki poziom synergii / ryzyka			

Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Jak można zaobserwować na bazie powyższej tabeli niemalże we wszystkich objętych niniejszą strategią obszarach siła potencjalnych synergii wynikających ze wspólnej realizacji rekomendowanych celów strategicznych przewyższa poziom ryzyka związanego ze współpracą pomiędzy bydgoską oraz toruńską częścią BTOF. Stąd też efektywniejszym, i przez to rekomendowanym wariantem realizacji strategii rozwoju BTOF jest Wariant II zakładający wspólną realizację strategii przez bydgoską oraz toruńską część obszaru funkcjonalnego.

8. Prognoza kluczowych wskaźników makroekonomicznych

Wprowadzenie

Prognoza kluczowych wskaźników makroekonomicznych została opracowana dla podregionu bydgosko-toruńskiego. Ograniczenie analizy do podregionu bydgosko-toruńskiego uwarunkowane zostało brakiem danych źródłowych na poziomie gminnym, co dla większości wskaźników uniemożliwiło przeprowadzenia prognozy na poziomie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego¹¹⁸.

Prognoza wskaźników makroekonomicznych dla podregionu została opracowana w perspektywie do 2015 roku. Prognoza w dwuletniej perspektywie czasowej pozwala na uwzględnienie większości kluczowych czynników kształtujących rozwój danego obszaru, co powoduje możliwość zaprognozowania wskaźników makroekonomicznych z akceptowalną dokładnością. Jednakże niezależnie od horyzontu czasowego prognozy, istnieje ryzyko wystąpienia czynników nieprzewidywalnych, które znacząco wpłyną na dynamikę rozwój regionu w określonym obszarze.

Poniższy schemat przedstawia metodologię wykorzystaną przy opracowywaniu prognoz dla kluczowych wskaźników opisujących rozwój podregionu bydgosko-toruńskiego.

¹¹⁸ Dla wskaźników, dla których są dostępne dane na poziomie gminnym prognoza została przeprowadzona dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Schemat 16. Metodologia opracowania prognoz kluczowych wskaźników makroekonomicznych



Zaprezentowane prognozy opracowane zostały z uwzględnieniem:

- Historycznej dynamiki analizowanych wskaźników;
- Specyficznych uwarunkowań rozwoju podregionu bydgosko-toruńskiego;
- Prognoz oraz ekspertyz opracowanych przez instytucje badawcze i organy władzy centralnej;
- Ilościowych analiz służących określeniu kluczowych dla rozwoju regionu determinantów oraz kwantyfikacji siły ich oddziaływania;
- Pozostałych uwarunkowań geopolitycznych rozwoju gospodarczego.

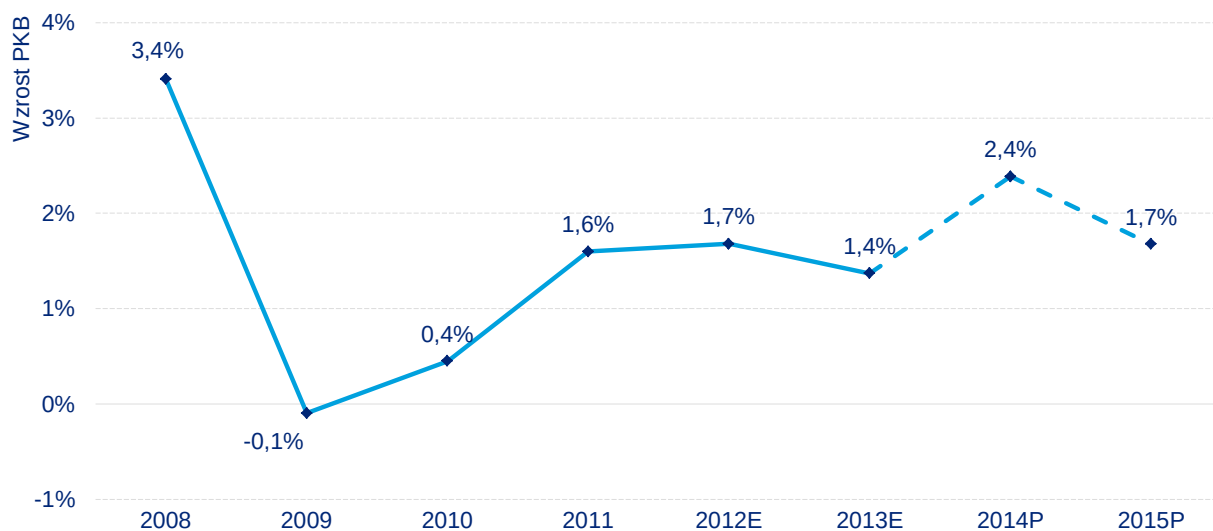
Przy opracowywaniu szacunków wskaźników makroekonomicznych przeanalizowano prognozy makroekonomiczne oraz analizy ekonomiczne przygotowane m.in. przez:

- Ministerstwo Finansów;
- Komisję Europejską;
- Główny Urząd Statystyczny;
- Narodowy Bank Polski;
- Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.

Prognoza wzrostu PKB dla podregionu bydgosko-toruńskiego

Wzrost PKB w ujęciu realnym dla podregionu bydgosko-toruńskiego na przestrzeni ostatnich 3 lat wahał się w przedziale od jednego do dwóch punktów procentowych. W 2014 roku prognozowany jest wzrost PKB w ujęciu realnym o 2,4%. W 2015 roku prognozowany jest nieznaczny spadek wskaźnika do poziomu 1,7%.

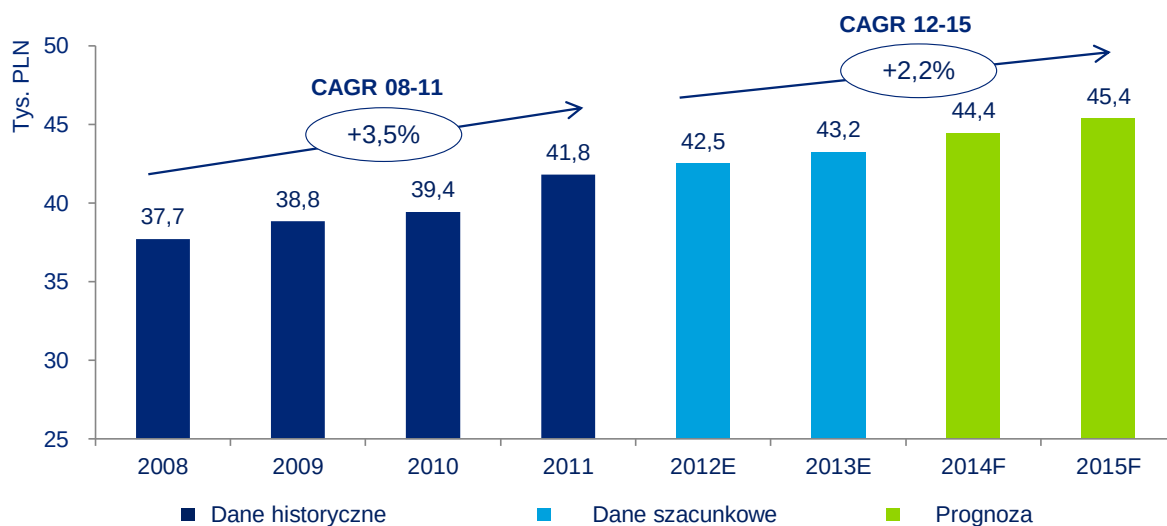
Wykres 69. Dynamika PKB w ujęciu realnym w podregionie bydgosko-toruńskim [%]



Źródło: Opracowanie własne Deloitte

PKB na mieszkańca w ujęciu nominalny dla podregionu bydgosko-toruńskiego systematycznie rośnie w całym badanym okresie. CAGR w latach 2008 do 2011 kształtował się na poziomie 3,5%. W okresie 2012 -2015 prognozowany CAGR wynosi 2,2%.

Wykres 70. PKB na mieszkańca w ujęciu nominalnym w podregionie bydgosko-toruńskim [tys. PLN]

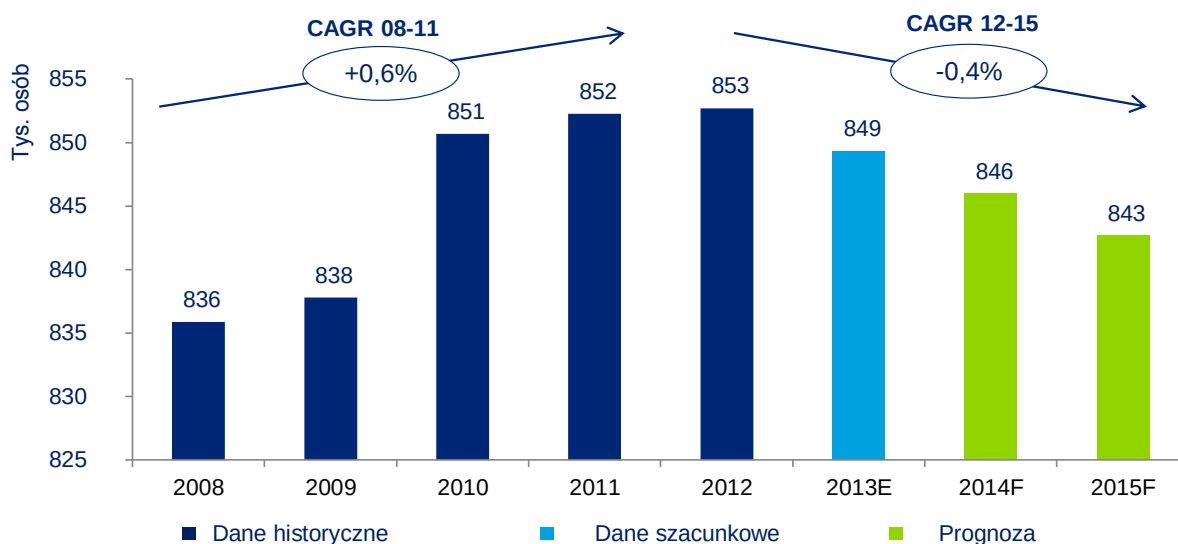


Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Prognoza zmian demograficznych

W okresie od 2008 do 2011 liczba ludności zamieszkująca obszar funkcjonalny wzrosła o 15 tys. z 836 tys. w 2008 roku do 852 tys. w 2011 roku. W najbliższym okresie przewidywana jest zmiana trendu i spadek ludności o 10 tys. osób do 2015 roku w stosunku do 2012 roku.

Wykres 71. Liczba ludności w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym [tys. osób]

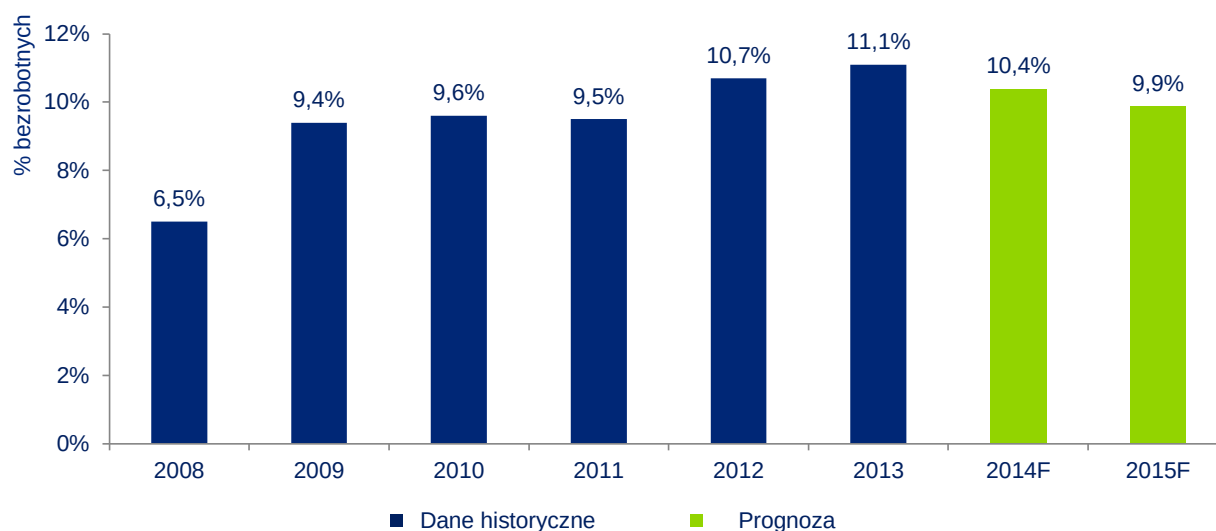


Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Prognoza stopy bezrobocia i poziomu zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw

Poziom bezrobocia w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2009 do 2011 kształtował się stabilnie na poziomie około 9,5%. W latach 2012 -2013 poziom bezrobocia wzrósł do poziomu około 11%. W następnych latach prognozowane jest stopniowe zmniejszenie się stopy bezrobocia odpowiednio do poziomu 10,4% w 2014 roku i 9,9% w 2015 roku.

Wykres 72. Stopa bezrobocia w podregionie bydgosko-toruńskim [%]

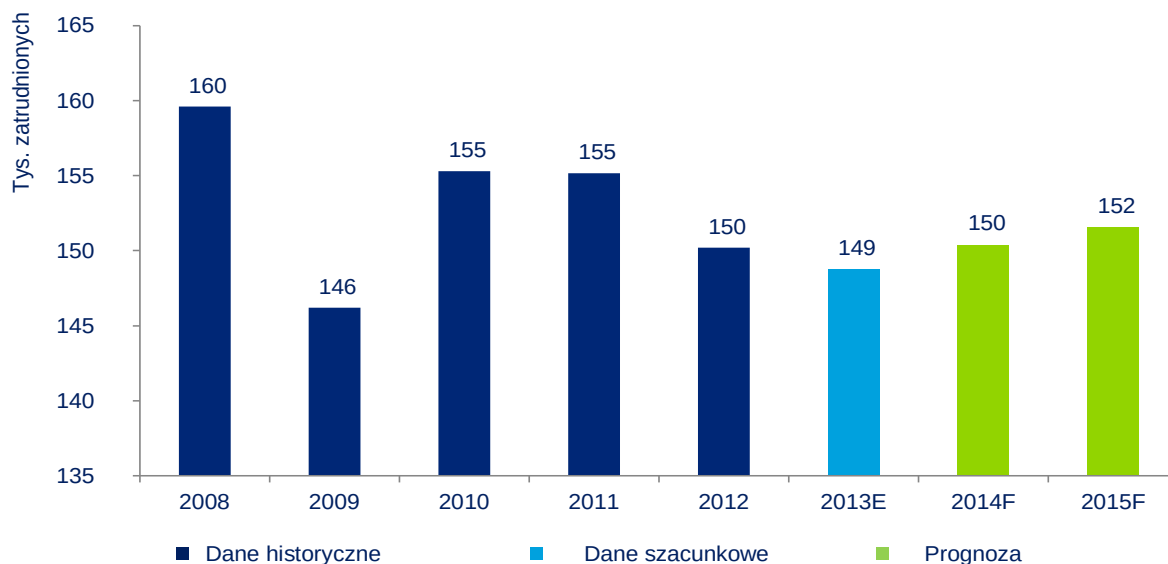


Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw¹¹⁹ w podregionie bydgosko-toruńskim jest względnie stabilne i kształtuje się na poziomie na poziomie 150 – 155 tys. osób. Duży spadek zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw można było zaobserwować w 2009 roku, było to w znacznym stopniu spowodowane światowym kryzysem finansowym. W latach 2014 – 2015 prognozowany jest nieznaczny wzrost zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw względem poziomu zatrudnienia z lat 2012 – 2013.

¹¹⁹ Do sektor przedsiębiorstw w niniejszej analizie zostały zaliczone sekcje A do L PKD.

Wykres 73. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w podregionie bydgosko-toruńskim [tys. osób]

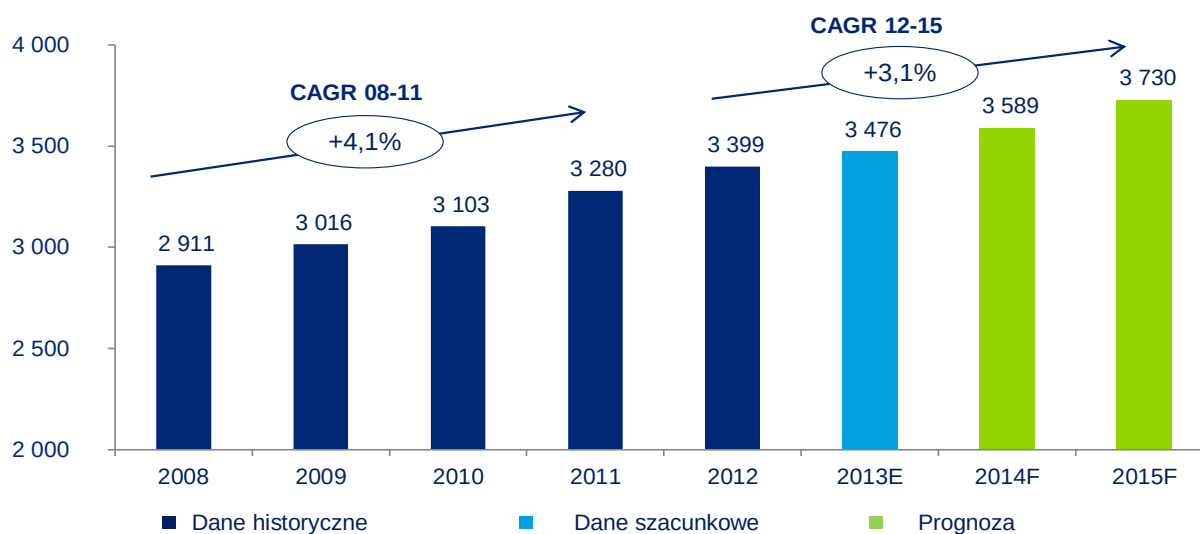


Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Proгноza przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw

Przeciętne miesięczne nominalne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw dla podregionu bydgosko-toruńskiego rośnie w całym badanym okresie. CAGR dla lat 2008 – 2011 wynosił 4,1%, prognozowany CAGR dla okresu 2012 – 2015 jest o jeden punkt procentowy niższy i wynosi 3,1%.

Wykres 74. Przeciętne miesięczne nominalne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w podregionie bydgosko- toruńskim [PLN]

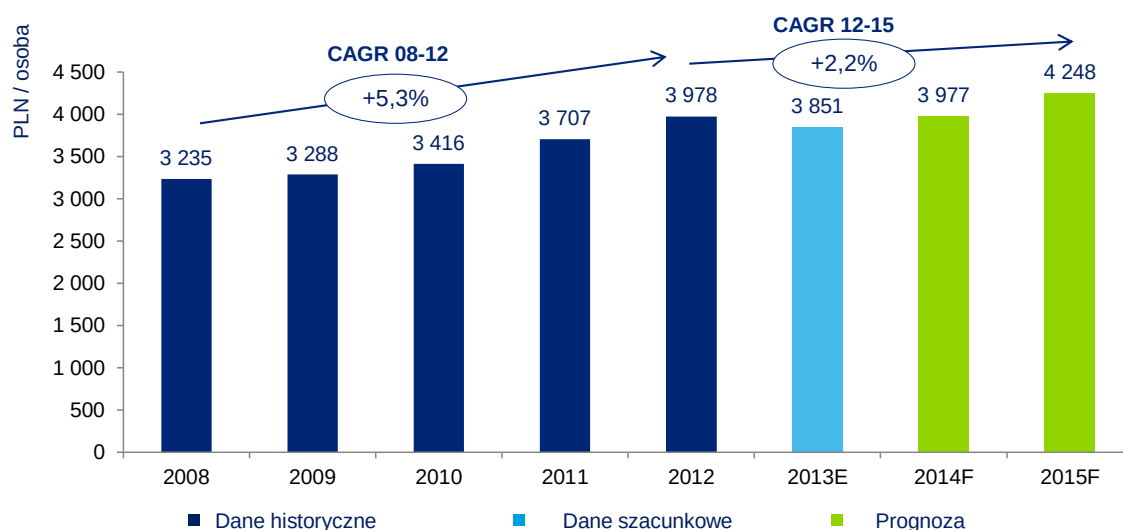


Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Prognoza wykonania dochodów budżetu na mieszkańca

Okres od 2008 do 2012 cechowała duża dynamika wzrostu wykonania dochodów budżetów Jednostek Samorządów Terytorialnych. CAGR dla wskazanego okresu wynosił aż 5,3%. W okresie 2012 – 2015 prognozowanie jest spowolnienie wzrostu niniejszego wskaźnika. Prognozowany CAGR dla okresu 2012 – 2015 wynosi 2,2%.

Wykres 75. Wykonanie dochodów budżetu na mieszkańca w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym [PLN]

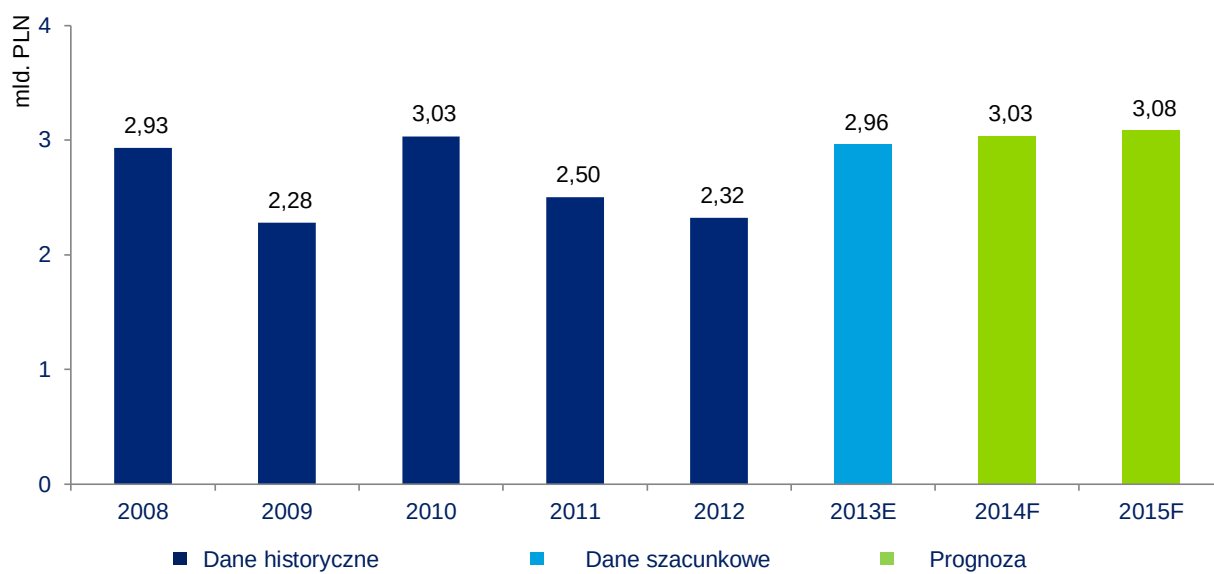


Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Prognoza nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach

W okresie od 2008 do 2012 roku nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw wahały się od 2 do 3 mld. PLN. W okresie prognozowanym szacuje się że poziom inwestycji przedsiębiorstw w podregionie bydgosko- toruńskim będzie oscylować na poziomie 3 mld PLN.

Wykres 76. Nominalne nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w podregionie bydgosko-toruńskim [mld. PLN]



Źródło: Opracowanie własne Deloitte

Spis rysunków i tabel

Spis rysunków

Rysunek 1. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi	191
Rysunek 2. Hierarchia relacji pomiędzy misją, wizją i celami strategicznymi	191

Spis tabel

Tabela 1. Przykładowe dokumenty poddane analizie w trakcie Etapu I realizacji	13
Tabela 2. Zestawienie interesariuszy objętych wywiadami w ramach projektu	16
Tabela 3 Podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	18
Tabela 4 Struktura wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.	19
Tabela 5. Największe przedsiębiorstwa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.	29
Tabela 6. Czas przejazdu pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem a wybranymi miastami.....	32
Tabela 7. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo	33
Tabela 8 Największe tereny inwestycyjne typu greenfield i brownfield w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.	36
Tabela 9. Pozycja Bydgoszczy i Torunia w rankingach jakości życia	43
Tabela 10. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu	46
Tabela 11. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Marketing Birmingham	47
Tabela 12. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej.....	48
Tabela 13 Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2013	49
Tabela 14 Podstawowe dane na temat parków przemysłowo-technologicznych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	51
Tabela 15 Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF	54

Tabela 16 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	58
Tabela 17. Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół	62
Tabela 18 Znormalizowane wskaźniki innowacyjności, wartości porównywane rok do roku, RIS 2012	66
Tabela 19. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2012 r. w podziale na dziedziny nauk	71
Tabela 20 Najważniejsze instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności BTOF.....	75
Tabela 21. Powierzchnia użytków rolnych BTOF	84
Tabela 22. Struktura uprawianych roślin na terenie BTOF	85
Tabela 23. Wielkość gospodarstw rolnych na terenie BTOF	85
Tabela 24. Struktura zatrudnienia na terenie BTOF	88
Tabela 25. Dostępność miast centralnych BTOF dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego	93
Tabela 26. Postulowane inwestycje w infrastrukturę rowerową	96
Tabela 27. Jakość dróg w BTOF w 2011 r.	99
Tabela 28. Termomodernizacja i rewitalizacja – kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy	Error! Bookmark not defined.
Tabela 29. Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych	113
Tabela 30. Obszary problemowe miast BTOF - mieszkalnictwo.....	117
Tabela 31. Zestawienie kryteriów i wskaźników, na podstawie których dokonano wyznaczenia obszarów do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi	118
Tabela 32 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej na obszarze BTOF	126
Tabela 33. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2012/2013.....	127
Tabela 34 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej na terenie BTOF ...	128
Tabela 35. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół.....	130
Tabela 36 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej na terenie BTOF.....	133
Tabela 37. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym	137
Tabela 38. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim.....	139
Tabela 39. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	144
Tabela 40. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego – kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy	Error! Bookmark not defined.
Tabela 41 Obszary współpracy w sferze kultury	156
Tabela 42 Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2008 i 2012 na 10 tys. ludności.....	165
Tabela 43 Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2008-2012 w poszczególnych zawodach	166
Tabela 44. Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w analizowanych obszarach	177

Tabela 45. Analiza poprawności sformułowania misji dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	192
Tabela 46. Analiza poprawności sformułowania wizji dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	193
Tabela 47. Infrastruktura transportowa - cele strategiczne	203
Tabela 48. Określenie źródeł finansowania dla podstawowych spośród rekomendowanych w ramach strategii rodzajów działań	233
Tabela 49. Źródła dochodów gmin oraz podatków	235
Tabela 50. Ocena synergii oraz ryzyk wspólnej realizacji strategii Bydgosko-Toruńskiego	239

Spis wykresów

Wykres 1 Struktura ludności według wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym	20
Wykres 2 Prognoza liczby ludności w BTOF.....	21
Wykres 3 Prognozowana struktura wieku mieszkańców BTOF w latach 2015-2035	21
Wykres 4 Liczba zgonów i urodzeń na terenie BTOF w poszczególnych latach	22
Wykres 5 Saldo migracji w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym	22
Wykres 6. Porównanie poziomu PKB w cenach bieżących w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski (tys. PLN/mieszkańca)	23
Wykres 7. PKB regionu bydgosko-toruńskiego w ujęciu realnym w cenach z roku 2004 (mld PLN) ...	24
Wykres 8. PKB na mieszkańca w cenach bieżących podregionu bydgosko-toruńskiego, na tle województwa oraz kraju (tys. PLN)	24
Wykres 9. Realny przyrost PKB na mieszkańca podregionu bydgosko-toruńskiego, na tle województwa oraz kraju (%).....	25
Wykres 10. Poziom PKB per capita w podregionie bydgosko-toruńskim w porównaniu do podregionów wojewódzkich Polski w 2011 r. (tys. PLN).....	26
Wykres 11. Porównanie poziomu stopy bezrobocia w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski	26
Wykres 12. Porównanie przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski (tys. PLN)	27
Wykres 13. Porównanie poziomu nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw na mieszkańca w podregionie bydgosko-toruńskim i województwie kujawsko-pomorskim na tle Polski (tys. PLN).....	27
Wykres 14. Struktura ilościowa podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru funkcjonalnego	28
Wykres 15 Dostępność terenów inwestycyjnych – baza ofert inwestycyjnych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów.	34
Wykres 16 Dostępność terenów inwestycyjnych - baza danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego oraz Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu.	35
Wykres 17 Zasoby biurowe oraz współczynnik powierzchni niewynajętej na głównych rynkach biurowych w Polsce w m ² (z wyłączeniem Warszawy)	38
Wykres 18 Dostępność nowoczesnej powierzchni biurowej w Polsce - liczba dostępnych powierzchni powyżej 1000 m ²	39
Wykres 19 Zasoby powierzchni magazynowych w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (tys. m ²)	39
Wykres 20 Zasoby powierzchni handlowych oraz nasycenie powierzchniami handlowymi na 1000 mieszkańców w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r.	40
Wykres 21 Średni czynsz najmu m ² w najpopularniejszych centrach handlowych w głównych aglomeracjach Polski (z wyłączeniem Warszawy) w 2014 r. (euro)	40
Wykres 22 Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin BTOF w 2012 roku	41

Wykres 23 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w subregionach w 2013 r.....	44
Wykres 24 Średni poziom wynagrodzeń w przemyśle (Sekcje B-E PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN).....	45
Wykres 25 Średni poziom wynagrodzeń w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)	45
Wykres 26 Liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w rozbiu na województwa w 2013 r.	50
Wykres 27. Niedopasowanie popytu i podaży pracy – perspektywa 2020 r.	61
Wykres 28. Absolwenci szkół wyższych w Bydgoszczy i Toruniu.....	62
Wykres 29. Liczba wniosków o udzielenie wsparcia na wdrożenie CSR w ramach projektu „Zwiększanie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” w 2013-2014 r.	64
Wykres 30 Porównanie nakładów na B+R na 1 mieszkańca w poszczególnych województwach w latach 2010-2012 (tys. PLN).....	67
Wykres 31. Dynamika nakładów na działalność B+R ogółem i w sektorze przedsiębiorstw w latach 2007-2012 w województwie kujawsko-pomorskim (mln)	67
Wykres 32. Wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r., łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych	69
Wykres 33 Nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim	70
Wykres 34 Źródła informacji dla innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych według województw w latach 2010-2012	72
Wykres 35 Najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców przyczyny niepodejmowania współpracy z partnerami zewnętrznymi	72
Wykres 36. Korelacja pomiędzy odsetkiem osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wg gmin (2012).....	80
Wykres 37. Liczba osób w grupie wiekowej 85+	81
Wykres 38 Ocena jakości gleb w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego.....	86
Wykres 39 Liczba studentów kierunków rolniczych na terenie BTOF w latach 2008-2012.....	88
Wykres 40 Bezrobocie i odsetek pracujących w rolnictwie na terenie BTOF	89
Wykres 41. Średni wiek taboru komunikacji publicznej (w latach) w wybranych polskich miastach	91
Wykres 42. Średnia prędkość komunikacyjna autobusów i tramwajów w wybranych polskich miastach (średnia prędkość w km/h)	91
Wykres 43. Natężenie ruchu w BTOF na tle grupy porównawczej polskich województw	98
Wykres 44. Dopuszczalne prędkości kolejowe w BTOF	100
Wykres 45. Zgłoszone zapotrzebowanie na Internet stacjonarny na terenie BTOF w 2013 r.	103
Wykres 46. Zestawienie liczby budynków ogółem i mieszkań	108
Wykres 47. Zestawienie liczby budynków z podziałem na lata ich powstania	109
Wykres 48. Zestawienie liczby mieszkań z podziałem na lata ich powstania	111

Wykres 49. Prognoza ludności BTOF wg płci i funkcjonalnych grup wieku dzieci i młodzieży.....	124
Wykres 50 Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer w szkołach podstawowych i gimnazjalnych	128
Wykres 51. Struktura edukacyjna BTOF-B, BTOF-T i BTOF w porównaniu do struktury krajowej w 2012 r.....	129
Wykres 52 Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2012 roku	135
Wykres 53. Struktura absolwentów w wybranych województwach, w roku akademickim 2011/2012	136
Wykres 54. Wielkość ośrodków akademickich w 2012 roku, wielkości okręgów i kół oznaczają liczbę mieszkańców w danym mieście	137
Wykres 55. Struktura procentowa studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych w podregionie bydgosko-toruńskim	141
Wykres 56. Liczba studentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawione wszystkie podgrupy kierunków).....	142
Wykres 57. Liczba absolwentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawione wszystkie podgrupy kierunków).....	143
Wykres 58. Liczba uczestników studiów doktoranckich.....	145
Wykres 59. Liczba nauczycieli akademickich na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu.....	145
Wykres 60. Wydatki na kulturę w BTOF w podziale na poszczególne typy instytucji kultury (2012 r.)	151
Wykres 61. Nakłady na kulturę w przeliczeniu na 1 mieszkańca w miastach i gminach BTOF (2012)	151
Wykres 62. Charakterystyka organizacji pozarządowych w obszarze kultury	153
Wykres 63. Liczba odwiedzających i widzów w instytucjach kultury w BTOF	154
Wykres 64. Ludność przypadająca na 1 placówkę biblioteczną oraz czytelnicy w 2012 r.	155
Wykres 65. Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów w województwie kujawsko-pomorskim	158
Wykres 66. Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania) przypadających na 1 lekarza oraz 1 pielęgniarkę POZ w 2008 i 2012 roku	167
Wykres 67 Odsetek mieszkańców mających dostęp do sieci kanalizacyjnej na terenie BTOF	170
Wykres 68 Odsetek mieszkańców BTOF korzystających z instalacji wodociągowej	171
Wykres 69. Dynamika PKB w ujęciu realnym w podregionie bydgosko-toruńskim [%]	244
Wykres 70. PKB na mieszkańca w ujęciu nominalnym w podregionie bydgosko-toruńskim [tys. PLN]	244
Wykres 71. Liczba ludności w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym [tys. osób]	245
Wykres 72. Stopa bezrobocia w podregionie bydgosko-toruńskim [%]	246
Wykres 73. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w podregionie bydgosko-toruńskim [tys. osób]	247
Wykres 74. Przeciętne miesięczne nominalne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w podregionie bydgosko- toruńskim [PLN]	247

Wykres 75. Wykonanie dochodów budżetu na mieszkańca w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalny [PLN]	248
Wykres 76. Nominalne nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w podregionie bydgosko-toruńskim [mld. PLN]	249

Nazwa Deloitte odnosi się do jednej lub kilku jednostek Deloitte Touche Tohmatsu Limited, prywatnego podmiotu prawa brytyjskiego z ograniczoną odpowiedzialnością i jego firm członkowskich, które stanowią oddzielne i niezależne podmioty prawne. Dokładny opis struktury prawnej Deloitte Touche Tohmatsu Limited oraz jego firm członkowskich można znaleźć na stronie www.deloitte.com/pl/onas

Member of Deloitte Touche Tohmatsu Limited

© 2013 Deloitte Polska